

ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ:
LONDRA'DAN BİR ÖRNEK

Özge ÖZGÜR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2009

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.09.09

Özge Özgür Sayar

TEŞEKKÜR

Akademik ve bireysel yaşantımda bana yeni pencereler açan, duygu ve düşünce dünyamı derinden etkileyen bu tez çalışmasını bitirmenin hem sevincini hem de sevinçle karışık heyecanını yaşıyorum. Böyle bir anda kısa bir metinle “teşekkür” etme şansını bulmak hem mutlu etti hem de ne yazacağını, nereden başlayacağını bilememenin şaşkınlığını getirdi.

Her şeyden önce, bu çalışmanın Londra’da yapılabilmesi için kurumsal izin ve diğer destekleri sağlayan Hackney Borough’a, İnsan Kaynakları Yöneticisi Tim Kelly ve ekibindekilere, Londra’da çalışan sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarım Önder Beter, Ali İstanbullu ve Ergin Yaman’a; Sivil toplum kuruluşlarından Derman’a; benimle görüşmeyi kabul eden, sorularıma içtenlikle ve istekle yanıt veren sosyal hizmet uzmanlarına ve hizmet alanlara en derin teşekkürlerimi sunmak isterim.

Büyük bir heyecan ve istekle tamamladığım bu çalışmada çok değerli hocalarımla ve arkadaşlarımla büyük emeği ve katkısı oldu. Onlar olmadan bu çalışmayı bitiremezdim. Öncelikle, beni hem manevi hem de teorik katkılarıyla destekleyen, bakış açısından, bilgisinden ve deneyimlerinden yararlanmaktan mutluluk duyduğum ve her zaman duyacağım danışmanım Doç. Dr. Özlem Cankurtaran Öntaş’a çok teşekkür ederim. Çalışmanın hemen her aşamasında değerli zamanını ayırarak beni candan destekleyen, görüşlerine ve bilgilerine danışmaktan mutluluk duyduğum hocalarım Prof. Dr. Beril Tufan, Doç. Dr. Helga Rittersberger Tılıç ve Doç. Dr. Filiz Kardam’a sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Çalışmaya katkı veren Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca ile araştırma görevlisi arkadaşlarım Ercüment Erbay ve Çağrı Sevin’e teşekkürlerimi bildiririm.

Son olarak, kendimi en umutsuz hissettiğim zamanlarda yanımda olan, beni cesaretlendiren, teorik katkılarıyla da destek veren ve çalışmayı tamamlamamda çok değerli katkıları olan Prof. Dr. Sevil Atauz ve Doç. Dr. Sunay İl ile araştırma görevlisi arkadaşlarım Emrah Akbaş, Bilge Önal Dölek ile sosyal hizmet uzmanı arkadaşım Mahmut Özbulut’a ve sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ÖZGÜR SAYAR, Özge. *Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış: Londra'dan Bir Örnek*, Doktora Tezi, Ankara, 2009.

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip göç olgusu, çokkültürlü toplumları yaratmaktadır. Sosyal hizmet mesleği neredeyse çeyrek yüzyıldır insanların ve toplumların çeşitlilik gösteren öznel ve kültürel bağlamlarından uzak durması ve batı merkezci bir bakışa odaklanmış olması gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulmaktadır. Artık mesleğin, bu öznellik ve farklılıkları “kabul etmesi” ya da “duyarlı olması” ile değil, bu farklılıkları birer zenginlik olarak doğrudan ve dolaylı uygulamalarda aktif olarak ele almasıyla daha insancıl ve etkili olabileceği tartışılmaktadır. Bu yönüyle, eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması, çokkültürcülük politikalarına ilişkin eleştirileri paylaşmakla kalmayıp, geleneksel sosyal hizmet uygulamasının tektipleştirici eğilimini daha çoğulcu bir yapıya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede araştırma sorusu “sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar çokkültürlü yaşantıyı ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını nasıl anlamlandırmaktadır?” şeklinde ifade edilebilir. Bu soruyu yanıtlamada niteliksel araştırma metodolojisi içinde yer alan “yerinden kuram” stratejisi kullanılarak, çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için eleştirel bir kuram geliştirme denemesinde bulunulmuştur. Bilgiler, gözlem ve derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Bu amaçla, Londra’da Hackney Belediyesi’ne bağlı yetişkin ve yaşlı hizmetleri, çocuk ve aile hizmetleri, özürlü hizmetleri, sağlık-tıbbi danışma hizmetleri ve ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları (21) ve bu hizmetlerden yararlananlar (25) ile görüşülmüştür. Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının 11’i kadın, 10’u erkek; hizmet alanların ise 15’i kadın, 10’u erkektir. Bu görüşmeler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Göç nedenlerini, sürecini ve sonrasını belirleyen ve yaşam alanlarını yakınlaştıran pratikler, göç olgusunda sınıf analizinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.
- Dayanışma ağları, göçü kolaylaştıran ancak çokkültürcü yaşantıyı engelleyen bir pratik olarak deneyimlenmektedir.
- Dil konusu “sorun” olarak algılanmakta, bu konuya hak ve kaynak perspektifinden bakılamamaktadır.
- Irkçılık, sınıfsal öfkenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokkültürcülüğün önündeki bu önemli engel, yalnızca sosyal alanda değil,

kamu alanında da Beyaz İngiliz orta sınıfın egemenliği biçiminde ortaya çıkmaktadır.

- Politik boyutta çokkültürcü yaşantı, koşullu konukseverlik anlayışından olumsuz etkilenmektedir.
- Sosyal boyutta, gerçek anlamda bir çokkültürcü yaşantının olmadığı görülmektedir. Hackney, özel bir örnek olarak, etkileşim fırsatlarının ve “birlikte yaşama deneyiminin” önyargıları kırmaya yardımcı olduğunu göstermektedir.
- Önyargılardan arınma, hoşgörü, kabul ve özfarkındalık değer boyutunda çokkültürcü uygulamaların temelidir.
- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının en sorunlu alanı, kültürel göreciliğin yarattığı “değer çatışmaları” konusudur.
- Bilgi boyutunda, “bilgi iktidarına” izin vermeyecek düşünömselliğin kazanımı önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Çokkültürcü sosyal hizmet, göç ve çokkültürlölük, eleştirel yaklaşım, kültürel farklılık.

ABSTRACT

ÖZGÜR SAYAR, Özge. *A Critical Approach to Multicultural Social Work Practice: A Case From London*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2009.

Having a past equivalent to the history of humanity, the phenomenon of migration creates multicultural societies. The profession of social work has been criticized for almost a quarter of a century on the grounds that it has been away from the varying subjective and cultural contexts of people and societies, and has focused on a West-centric perspective. Nowadays it is discussed that the profession could only be more humane and effective by not only “accepting” or “being sensitive” to these subjectivities and differences, but also taking them actively in direct and indirect practices as wealth. In this context, critical multiculturalist social work practice not only shares critics towards multiculturalist policies, but also aims to transform the homogenizing tendencies of the traditional social work practice into more pluralist structures. Therefore, a social work conception that is constructed not on so-called objectivity, but constructed on the need of understanding subjectivity refers to the re-construction of the profession itself. In this sense the research question can be expressed as: “How do social workers and service users interpret both multicultural life and multiculturalist social work practice? Answering this question, this study tries to develop a critical theory for the multiculturalist social work practice via the strategy of “grounded theory” which takes place in the qualitative research methodology. The data were gathered via observation and in depth interviews. For this purpose, interviews were conducted with the social workers (21) who work in London Hackney Municipality’s adult and elderly services, children and family services, disability services, health-medical consultation services, and mental health services, and with the services users (25). Among social workers 11 of them are women and 10 of them are men and among service users 15 of them are women and 10 of them are men. In the light of these interviews the following have been reached:

- The practices that determine the causes, process and afterwards of migration, and make living areas get closer to each other put forth the necessity of class analysis in the phenomenon of migration.
- Solidarity networks have been experienced as facilitative for migration process but prohibitive practices for multiculturalist social life.

- Language issue has been held from a “problem” perspective but not from the perspective of rights or resources. This has caused the support for language acquisition (i.e. language courses) end in nothing.
- Racism appears as an implication of class anger. This important barrier against multiculturalism appears as the dominance of the White British middle class not only in the social sphere, but also in the public sphere.
- Multicultural life in the political dimension is influenced negatively by the conditional hospitality.
- It is observed that a multiculturalist life in the real sense of the word lacks in the social dimension. Hackney as a special case proves that opportunities of interaction and “experience of co-existence” help destroy prejudices.
- Aside from prejudices, tolerance, acceptance, and self-awareness are the bases of multiculturalist practices on the dimension of values.
- The most problematic area of multiculturalist social work practice is the matter of “value conflicts” caused by cultural relativism.
- Acquiring of reflexivity which does not allow “power of knowledge” is important on the dimension of knowledge.

Key Words: Multiculturalist social work, migration and multiculturalism, critical approach, cultural diversity.

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	i
Bildirim.....	ii
Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract	vi
İçindekiler	viii
Şekiller ve Tablolar Listesi	x
I.BÖLÜM: GİRİŞ	
1.1. Araştırmacının Öznel Bağlamı	1
1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Sorusu	4
1.3. Araştırma Raporunun Planı	12
II. BÖLÜM: LİTERATÜRE GENEL BİR BAKIŞ	
2.1. Çokkültürlülüğü Hazırlayan Bir Etmen Olarak Göç.....	14
2.1.1. İngiltere ve Göç.....	15
2.2. Çokkültürcü Olmak	17
2.3. Avrupa’da Çokkültürcülük	21
2.3.1. İngiltere’de çokkültürcülük.....	27
2.4. Sosyal Hizmet ve Çokkültürcülük.....	31
2.5. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Değer, Bilgi ve Beceri Boyutları	38
2.5.1. Değerler	38
2.5.2. Bilgi	45
2.5.3. Beceri.....	48
2.6. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış.....	52
III. BÖLÜM: YÖNTEM	
3.1. Araştırma Stratejisi	66

3.2. Bilgi Toplama Araçları ve Süreci.....	69
3.3. Bilginin Analizi ve Yönetimi.....	73
3.4. Araştırmanın Yeri ve Katılımcılar	75
3.4.1. Araştırmanın Yeri.....	75
3.4.2. Araştırmanın Katılımcıları	82
IV. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASININ AKTÖRLERİ OLARAK SOSYAL HİZMET UZMANLARININ VE HİZMET ALANLARIN GÖÇLE GELEN ÇOKKÜLTÜRLÜ YAŞANTILARI	92
4.1. Tema 1: Hizmet Alanların Göç Süreci: Göç Kararı, Yerleşme Süreci ve Şimdiki Durum.....	94
4.2. Tema 2: Hizmet Alanların ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çokkültürcü Yaşantıları.....	117
IV. BÖLÜMÜN ÖZETİ VE YORUMU.....	144
V. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASININ DEĞER, BİLGİ VE BECERİ BOYUTLARI	153
5.1. Tema 1: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Değer Boyutu	156
5.2. Tema 2: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Bilgi Boyutu	179
5.3. Tema 3: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Beceri Boyutu	212
V. BÖLÜMÜN ÖZETİ VE YORUMU.....	226
GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER.....	232
KAYNAKLAR	243
EKLER	
Ek 1: Hizmet Alanlar İçin Sorular	257
Ek 2: Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Sorular.....	260
Ek 3: Bilgilendirilmiş Onam	263
Ek 4: Hackney'in Demografik ve Sosyal Durumu	264
Ek 5: Özet Tablo (Hizmet Alanlar).....	267
Ek 6: Özet Tablo (Sosyal Hizmet Uzmanları)	269
Ek 7: Özgeçmiş	270

ŞEKİLLER VE TABLolar LİSTESİ

Şekil 1: Araştırmanın ana ve alt konuları.....	10
Şekil 2: Araştırmanın yaklaşımı.....	10
Tablo 1: Kültürel öz-envanter	36
Tablo 2: Kurumlar için kültürel yetkinlik envanteri.....	37
Tablo 3: Kültürel Bilgi Çerçevesi	48
Tablo 4: Çokkültürcü Uygulamanın İki Modeli	59
Tablo 5: Sosyal hizmet uzmanlarının görev yaptığı alanlar	82
Tablo 6: Sosyal hizmet uzmanlarının yaş dağılımı	82
Tablo 7: Sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet dağılımı	83
Tablo 8: Sosyal hizmet uzmanlarının etnik dağılımı	83
Tablo 9: Sosyal hizmet uzmanlarının inanca göre dağılımı	84
Tablo 10: Hizmet alanların yaş dağılımı	84
Tablo 11: Hizmet alanların cinsiyet dağılımı.....	84
Tablo 12: Hizmet alanların etnik dağılımı	85
Tablo 13: Hizmet alanların inanca göre dağılımı	85
Tablo 14: Hizmet alanların eğitim durumu dağılımı	85
Tablo 15: Hizmet alanların yaptıkları işler	86
Şekil 3: IV. Bölümde ele alınan temalar	93
Şekil 4: Tema 1 Hizmet Alanların Göç Süreci	95
Şekil 5: Tema 2: Hizmet Alanların ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çokkültürcü Yaşantıları	118
Şekil 6: Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutları....	155
Şekil 7: Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer boyutu1	156
Şekil 8: Tema 1, Kategori 1	157
Şekil 9: Tema 1, Kategori 2.....	164
Şekil 10: Tema 1, Kategori 3.....	168

Şekil 11: Tema 2: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Bilgi Boyutu.....	180
Şekil 12: Tema 2, Kategori 1	181
Şekil 13: Tema 2, Kategori 2.....	190
Şekil 14: Tema 2, Kategori 3.....	194
Şekil 15: Tema 2, Kategori 4.....	203
Şekil 16: Tema 3: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Beceri Boyutu	212
Şekil 17: Tema 3 Kategori 1	213
Şekil 18: Tema 3 Kategori 2.....	220
Şekil 19: Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının döngüsel süreci	231
Tablo16: IV. Bölüm'ün Özeti	241
Tablo 17: V. Bölüm'ün Özeti	242

I.BÖLÜM

GİRİŞ

Hararet nârda'dır, sac'da değildir,
Kerâmet sendedir, tâc'da değildir.
Her ne arar isen, kendinde ara,
Kudüs'te, Mekke'de, Hâc'da değildir.
Hacı Bektaş Veli

1.1. Araştırmacının Öznel Bağlamı

*Vaktiyle biri Farısı, biri Arap, biri Türk, biri Rum dört ortak varmış. Elleri-
ne geçen parayla ne yapacaklarına karar verememişler. Farısı, "Haydi 'engür'
alalım demiş; Arap'sa "O da ne öyle istemem; 'ineb' alalım demiş; Türk'se
tutturmuş "Üzüm de üzüm diye"; bu arada Rum kararlıymış, "Geçin
hepsini 'ingabil' alacağız" demiş. Çok geçmemiş, kafadarlar kavgaya
tutuşmuş. Nihayet dördünün de aynı şeyi istediklerini anlamışlar. Ama bu
sefer yeni bir tartışma çıkmış aralarında. Her biri kendi üzümünü
beğenirmiş. Biri kara, biri yeşil, biri sarı, biri mor üzüm salkımı taşırmış.
Hepsi kendi üzümünü yere göğe koyamazmış.*

*Neyse ki oradan gönüllere tercüman bir Sufi geçiyormuş. Kavgı ettiklerini
duyunca dört satıcıdan birer salkım üzüm almış, bir kaba koyup üzümleri
ezmiş. Üzümün suyunu çıkarıp kabuğunu atmış. Çünkü aslolan meyvenin
özümüş, posası değil...*

(Elif Şafak "Aşk"tan s.364)

Önyargıların, düşmanlıkların, savaşların hiç bitmediği; insan zekâsının, yaratıcılığının ve duyarlılığının dünyanın zenginliklerine daha fazla hâkim olabilmek için türlü biçimlerde kullanıldığı; yoksulun ve güçsüzün giderek güçsüzleştiği, güçlü olanlarınsa güçlü, çoğu zaman mutsuz, amaçsız varlıklar haline geldiği bir dünyada yaşıyoruz. O dünya ki, üzerinde bunca yakıcı, yıkıcı olaylar olurken direnmeye, yok olmamaya biraz daha canlı kalmaya çalışıyor. İnsan da öyle. Özündeki sevgiyi, merhameti, şefkati, yardımseverliği korumaya çalışıyor insanoğlu. Hala umudu var. Ne zaman savaşlar, düşmanlıklar yeniden boy gösterse, hikâyedeki Sufi gibi biri/birileri çıkıyor ve özlerini hatırlatıyor onlara. Aslolan insanın özüdür; görünüşü, inançları, tercihleri, yaşam biçimi ve hatta yapıp ettikleri, yıkıp yok ettikleri değil...O öz, ne çok güzellikler yaratmıştır ki hala umut beslenmektedir "öz"e yeniden ulaşılır, insanlar bu kez daha barışçıl, diğer insanların mutluluğu için çırpındığı bir dünya kurar diye. Ben de o umutlu insanlardanım. Bu umudum bu çalışmayı yapmaya karar vermemdeki en önemli manevi güç oldu. İnsanlık duvarına küçük bir çakıl taşı da ben koyayım istedim. Öyle çok şey yapmayı istedim ki aslında. Sonra baktım, gücüm ancak bir çakıl taşına yeter.

O halde bu çakıl taşı rengârenk olsun dedim. Kucaklayıcı olsun ve herkes kendi rengini bulsun istedim. Kimse dışlanmasın, insanın özündeki güzelliği yeniden bulma yolunda bu çakıl taşı, rengârenk parlasın ve umut olsun istedim. Belki fazlasıyla kalbimle hareket ettim, belki de aklımla karar verdim ki kalplerimiz böyle bir konuda daha çok söz sahibi olmalıydı. Bir süre unuttuğum ve aklımla yatıştırmaya çalıştığım yanımla başladım araştırma serüvenime. Kalbimle...

Bu konuyu özellikle seçmemde tek neden insan sevgisi ve bir gün insanlığın güzel özünü keşfedebileceğine olan inanç değildi şüphesiz. En büyük nedenlerden biri “ben”dim. Punch (1998: 156-184)’ın da belirttiği gibi araştırmacının bireysel ve mesleki geçmişi “araştırmanın politikası” üzerinde önemli bir etkiye sahip. Yaşadığım coğrafyanın (Anadolu’nun) ve ailemin benim üzerimdeki etkisi de bu araştırmayı şekillendirdi. Anadolu’nun o güzelim rengârenk tarlasında, çokkültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişim. Sıfırdan on yapabilen, imkânsız imkâna dönüştürebilen bir babanın; idealist bir kız çocuğu olarak ‘kızlar okumaz, ya satılır ya evde işlere yardım eder’ diyen bir zihniyeti aşarak, Anadolu’nun en ücra köşelerinde, yolu, evi olmayan, dilini bilmediği, kimselerin gidemediği yerlerde öğretmenlik yapan bir annenin çocuğuyum. Her ikisi de genç Türkiye’nin yoksul ve ‘cahil’ halkının, okumuş ve ‘sınıf atlamış’ çocukları olduğundan, tüm yaşamımız sınıflar arasında, kâh suyu bile olmayan bir köyün yer sofrasında, kâh en üst düzey yöneticilerle şık, yıldızlı bir restoranda geçti. En dipte olanlarla da, ortalama göllerde yüzenlerle de, büyük okyanuslarda kulaç atanlarla da ‘dost’lardı, dosttuk. Ne köy sofrasında böbürlendiğimizi ne de şık sofralarda küçümsendiğimizi hatırlıyorum. Hepsi “bizden”di. Çocukluğum, annemin başkalarını hor görmeme, insanı olduğu gibi kabul etme ve farklılıklarla savaşımadan yaşamamı öğütleyen nasihatleriyle geçti. Hiçbir teorik/kuramsal temele dayanmadan “kalbiyle” söylerdi bunları. O yıllar, Doğu ve Güneydoğu’da terör olaylarının en yoğun yaşandığı, kardeşlerin birbirini vurduğu, her akşam ve her gece evimizde ‘acaba bugün burayı da basacaklar mı?’ endişesiyle yaşadığımız çok zor zamanlardı. Buna rağmen, nifak tohumlarını serpenlere inat, sevmenin ve sevilmenin ne demek olduğunu bilerek, farklılıkların değil zararlı, tersine dünyanın en büyük zenginliği olduğunu duyumsayarak yaşadık yıllarca. Şimdi düşünüyorum bunca kıyımın niye olduğunu, nasıl etnik ya da mezhepsel bir ayrılık için yıllarca bir arada yaşayan komşuların birbirine düşman kesildiğini ve hatta canına kıydığını...Birçok neden var, birçok araştırma ve birçok kompto teorisi...ama bence bunların içinde en önemlisi; sevgi ve hoşgörüyü unutmaktı...başkasını sevmeyi, ötekini kucaklamayı, yaratandan ötürü yaratılanı sevmeyi kültür haline getirmiş bir toplum sevmeyi unuttu. İnsan, en vahşi kıyımlarını

ancak sevgisiz kalınca yapar. İnsanı sevmenin boş, romantik, kurgusal ve safça bir şey olduğuna inandırdığımız ve bunu “mantıklı, akıllı” olmakla özdeşleştirdiğimiz ölçüde uzaklaşıyoruz “öz”den.

Doktora tezimle tüm bu duygularımı nasıl uzlaştırabilirim diye uzunca bir süre düşündüm. Bir şeyler yapmak istiyor ama ne yapacağımı bilemiyordum. Kalbimle doktora tezi yazamazdım, olsa olsa bir roman yazabilirdim. Yalnızca aklımla çıksam yola, kendimi köksüz ve doymamış hissedecektim. Aklımla kalbimi buluşturduğumdaysa zihnimde kabataslak bir soru belirdi; “birbirinden farklı kültüre ait insanların bir arada ve barış içinde yaşaması mümkün mü?”. Aslında bu konuya karar verdiğim zaman tam olarak, Avrupa Birliği’nin Leonardo Da Vinci Projesiyle 4 aylığına Almanya’nın Hannover şehrine gözlem amacıyla gittiğim döneme rastlar. Gözlem yaptığım kurum, Rus, Arap, Yunanlı, Türk, Kürt, Polonyalı, Romanyalı... göçmenlerin yine aynı dili konuşan danışmanlardan hizmet aldığı, bir nevi sosyal refah sistemiyle göçmenler arasında arabuluculuk yapan bir kurumdu. Fark ettim ki, dışarıda bir barda birlikte rahat rahat oturup sohbet edebilen bu farklı kültürler, iş sosyal ve ekonomik yaşamın açmazlarına gelince kendilerini dışlanmış ve yalnız hissediyor ve bu kurumdaki “kendilerinden olana” koşuyorlardı. Bir keresinde psikolojik rahatsızlığı olan bir ev hanımının evine görüşmeye gitmiştik, oradaki sinir krizini asla unutamayacağım. Bu krizin nedeniyse, eve gelen “yabancı” yardımcının “Türk usulü pilav” ve diğer yemekleri pişirememesiydi. Bu durumun yarattığı baskı ve stres, hastalığıyla da birleşince orta çaplı bir krize neden olmuştu. Sonra onunla uzun uzun konuştum. İki yetişkin erkek çocuğu ve geleneklerine bağlı bir kocanın yaşadığı bu evde en önemli saatler yemek saatleriydi. Yemek saatleri, onun kendini en iyi hissettiği, “bir değer” taşıdığını hissettiği zamanlardı, kadın ve anne olmanın değerini hissedirdi. Çocukluğundan beri gördüğü ve yaşadığı buydu. Şimdi yemek pişiremediğinden öylesine suçluluk duyuyordu ki, eve gönderilen yardımcı ona adeta ilaç gibi gelmişti. Yardımcının başka bir kültürden olması ve onun istediği gibi yemek yapamaması tutunduğu dalın kırılması gibiydi. Alman sosyal hizmet uzmanının onu anlaması mümkün değildi. Çok gençti ve anlam veremiyordu. O zaman fark ettim ki nerede yaşarsak yaşayalım “köklerimizle” gidiyoruz. Bizi “biz” yapan değerlerimizle başka diyarlarda yeşermeye çalışıyoruz. Ne zaman değerlerimizle çatışsak suçu “ötekinde” buluyor, daha çok yalnızlaşıyoruz. Sonra adeta “başkalarına değmeden” yaşıyoruz o çokkültürlü toplumlarda. Tüm bunlar zihnimde bir bir şekillenirken aslında konuya karar vermiştim bile. Hem göçmenlerin çok farklı gruplarla bir arada yaşamaya ilişkin neler hissettiğini ve birlikteliğin önündeki engelleri ya da birlikteliğe götüren güzellikleri

anlamaya çalışacak; hem de sosyal hizmet uzmanlarının farklı gruplara hizmet sunarken neler yaşadığını ve onların ihtiyaçlarına cevap verebilmek için neler yapılması gerektiğini öğrenmeye çalışacaktım. Bir kum tanesi kadar bir şey bile öğrensem, insanın “öz”ünü hatırlatmaya yardımcı olur, hem ülkem hem de başka insanların bir arada dostlukla yaşayabilmesi için umut olur, yanlışlarımız, hatalarımız, eksiklerimiz, önyargılarımız su yüzüne çıkar ve sosyal hizmet mesleğinin bu konudaki temeline bir katkı olur diye düşündüm. *Kişi ancak sevdiği ölçüde bilebilir* diyerek, çalışmamı sevgiyle ve merakla tamamladım.

1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Sorusu

Bu bölümde araştırmanın temel amacı ve sorusu ve bunlara öncülük eden gerekçeler açıklanacaktır. Bir araştırmanın gerekçelendirilmesindeki en temel unsurlardan biri, o araştırmanın teorik ya da politik düzeydeki katkısı, başka bir deyişle “varlıksal odağının” açığa kavuşturulmasıdır (Marshall ve Rossman, 1989). Bu araştırmanın temel tartışma konusu ve eleştirel yaklaşımı, sosyal hizmetin “çokkültürcü” olması üzerinedir. Sosyal hizmet mesleği neredeyse çeyrek yüzyıldır insanların ve toplumların çeşitlilik arz eden öznel ve kültürel bağlamlarından uzak durması ve batı merkezci bir bakışa odaklanmış olması gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulmaktadır. Artık mesleğin, bu öznellik ve farklılıkları “kabul etmesi” ya da “duyarlı olması” ile değil, bu farklılıkları birer zenginlik olarak doğrudan ve dolaylı uygulamalarda aktif olarak ele almasıyla daha insancıl ve işlevsel olabileceği tartışılmaktadır. Niteliksel metodolojiyle gerçekleştirilen bu araştırmanın temel amacı da, sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ve sosyal hizmet sisteminden yararlananların (hizmet alanların/göçmenlerin) seslerine kulak vererek, onların makosenleriyle yürümeye* çalışarak çokkültürcü sosyal hizmetin bilgi gövdesine ve uygulamasına katkı vermektir. Bu temel amaç çerçevesinde araştırmanın temel sorusu da;

Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar çokkültürlü yaşantıyı ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını nasıl anlamlandırmaktadır?

Olarak ifade edilebilir. Bu temel amaç ve temel soruya kaynaklık eden gelişme ve değişimleri ifade etmeden önce “çokkültürcü sosyal hizmet” tanımının açık bir şekilde yapılması gerektiği kanısındayım. Öncelikle, araştırmada, literatürde daha sık karşılaştığımız “çokkültürlü” yerine “çokkültürcü” kavramsallaştırmasının kullanımı

* Kızılderililerde empatiyi ifade etmek için “başkasının makosenleriyle (ayakkabılarıyla) yürümeye” deyimini kullanılmaktadır.

bilinçli ve amaçlı bir kullanımdır. Bugün literatürde “*çokkültürlülük (multiculturalness)*” başlığı altında yapılan tartışmaların çoğu aslında İngilizce karşılığı “*multiculturalism (çokkültürcülük)*” olan yaklaşımları ifade etmek için kullanılmakta ve yanlış bir çeviri ya da kullanımla sürdürülmektedir. Oysa “çokkültürlü” ve “çokkültürcü” olmak birbirinden hem kavramsal hem de pratik açıdan farklıdır. Kavramsal açıdan fark şudur; *Çokkültürlülük*, en sade ve temel anlamıyla birçok kültürün bir arada bulunmasının betimsel olarak tanımlanmasıdır. Dolayısıyla günümüzde neredeyse bütün toplumlar *çokkültürlüdür*, çünkü en azından iki farklı kültürün bir arada bulunması söz konusudur. *Çokkültürcülük (multiculturalism)* ise birçok kültürün bir arada bulunması olarak tarif edilen çokkültürlü toplumlarda, bütün bu kültürlerin ya da farklılıkların eşitlik, adalet, özgürlük, barış ve hoşgörü temelinde bir arada yaşamasına yönelik ideali ifade etmektedir. Dolayısıyla uygulamada da bir toplum farklı kültürlerden oluşuyorsa betimsel olarak o topluma “çokkültürlü” diyebiliriz. Ancak “çokkültürcü” olmak bu farklı unsurların eşitlik ve demokrasi temelinde, kendini gerçekleştirerek yaşamasına olanak verecek her türlü düzenlemeyi yapmaktır ki bu da uygulama düzeyindeki farklılıktır. Kymlicka (1998:49)’nın da ifade ettiği gibi “bir ülkede farklı uluslara mensup bireylerin yaşamakta olması, o toplumun çokkültürcü olduğu anlamına gelmemektedir. Bir devlet, üyeleri farklı uluslara aitse ya da farklı uluslardan kopup gelmişse “çok etnikli” bir devlettir. Bu olgu, hem bireysel bir kimlik hem de siyasi hayatın önemli bir unsurunu teşkil ediyorsa, o devlet için “çokkültürcü” diyebiliriz”. Dolayısıyla çokkültürcülük, farklılıkların bir arada yaşayabilmesini olanaklı kılan demokrasi anlayışının seslendirilişidir, demokrasiyi görünür kılandır. Kavramlar arasındaki temel farklar bu kadar açıkken “çokkültürlü sosyal hizmet” olarak ifade edilecek bir kavramsallaştırma bize ancak sosyal hizmetin her tür farklılıkla birlikte çalıştığı gerçeğinin hatırlatılmasıdır ki bunda özgün ya da farklı bir durum söz konusu değildir. Sosyal hizmet doğası gereği çokkültürlüdür. Oysa bu tezin savı ve eleştirel bakışı, sosyal hizmetin “çokkültürcü” olması üzerinedir. Başka bir deyişle, sosyal hizmetin, farklılıkları yalnızca kabul etmesi değil, aktif ve eylem odaklı olarak bu farklı gruplarla çalışmaya yönelik değerlerini, teorik ve pratik bilgi ve becerilerini geliştirmesi ihtiyacı olduğunu kabul etmektir. Bu kabulün oluşmasında etkili olan en temel gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- Toplumlar giderek daha hızlı ve artan biçimde çokkültürlü hale gelmektedir.
- Sosyal hizmet mesleği giderek daha fazla çokkültürlü toplumlarda hizmet sunma durumuyla karşı karşıyadır.

- Bu çokkültürlü toplumların değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması daha zor ve daha karmaşıktır.
- Çokkültürlü toplumların ihtiyaçları ve sorunları değerlendirilirken sosyal hizmetin içinde bulunduğu sosyo-politik sistemin yönüne göre ya daha asimilasyoncu ya da ayrılıkçı yaklaşımlara yönelme tehdidi gündemdedir.
- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının tanımlanması, eğitimi, uygulaması ve araştırmasına duyulan ihtiyaç da paralel biçimde artmaktadır.
- Kültürel çeşitliliğin olduğu Türkiye’de özellikle son dönemdeki gelişmeler, farklılığın kabulü ve entegrasyon isteği, sosyal hizmet mesleğinin de hem eğitim, hem araştırma hem de uygulama alanında çokkültürcü anlayışı geliştirme ihtiyacı içinde olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın başladığı, 2008 yılı Avrupa Birliği tarafından “kültürler arası diyalog yılı” olarak kabul edilmiştir. İnsanların farklılıklarına saygının kaçınılmaz bir çözüm olarak görüldüğü, saygı duymanın da ötesinde “kültürler arası diyalogun” önemli bir amaç olarak şekillendiği, farklılığın ve çeşitlenmenin hızla yükseldiği bir döneme girilmiştir. Azınlık ve çoğunluk gruplarının hızlı değişim ve dönüşümü sosyal hizmet alanında, çokkültürlü geleceği ve kültürel yetkinliğin önemini de kesinleştirmektedir. Çokkültürlü bir dünyada yaşamak, hem sosyal hizmetin hizmet verdiği grubun hem de sosyal hizmetin kendisinin karşı karşıya olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla farklılıklara saygı duyulan, kültüre duyarlı ve yetkin uygulamaların geliştirilmesi son derece önemlidir. Sosyal hizmet ve diğer yardım meslekleri, çokkültürcü yaklaşımı eğitim, uygulama ve araştırma alanında geliştirmeye çalışmaktadır. Özetle, *çokkültürlü sosyal hizmet uygulaması (multicultural social work)*, bir ön kabulken, *çokkültürcü sosyal hizmet (multiculturalist social work)* ise bir duruştur; bu kavram kendi içinde bir iddiayı içermektedir. Bu iddia, sosyal hizmetin çokkültürlü bir toplumda gerçekleştiği ön kabulünden yola çıkarak, bir arada bulunan farklılıkları kabul etmeyi, duyarlılığı, anlamayı, yetkinliği, birlikte çalışmayı, güçlendirmeyi ve en nihayetinde sosyal adaleti gerçekleştirmeyi ifade etmektedir.

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması çoğu zaman ontolojik olarak karşı durduğu bir zeminde – haksız bir biçimde – eleştirilmektedir. Bu bakımdan, çokkültürcülük politikalarına dönük itirazların çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına dönük olarak yinelenmesinin sorunlu yanları bulunmaktadır. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması, temelde sosyal bilimlerin keskin bir biçimde yaşadığı kültürel dönüşümün bir yansıması olarak sosyal hizmette hayat bulmuştur. Bu yönüyle, çokkültürcü sosyal hizmet

uygulaması, çokkültürcülük politikalarına ilişkin itirazları paylaşmakla kalmayıp, geleneksel sosyal hizmet uygulamasının tek tipleştirici eğilimini daha çoğulcu bir yapıya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde yaşanan “kültürel dönemeç”in ardından ortaya çıkan tüm kavramsal tartışmalar, çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için bir temel oluşturmuştur. Bu temelin en belirleyici kavramlarını ise birey öznelliği ve bağlamsallık oluşturmaktadır. Bu yönüyle, kültür sadece bir yaşam tarzı olarak değil, bireyin tüm yaşam alanlarını – politik pozisyonu dâhil – kuşatan genel çerçeve olarak anlaşılmalıdır. Çokkültürcü sosyal hizmetin, Foucault’nun psi-meslekler kavramıyla yönelttiği itirazları ortadan kaldıracak bir biçimde sosyal hizmet mesleğini yeniden kurma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmek mümkündür. Bu anlamda, çokkültürcü sosyal hizmet, geleneksel sosyal hizmet uzmanı – hizmet alan ilişkisinin üzerine kurduğu güç ve iktidar zeminini tersyüz etmekte ve hizmet alanı bir özne/aktör olarak konumlandırmaktadır.

Bireyin ve topluluğun öznelliğinin ve bağlamının görünür kılındığı “kültür” odağı, çokkültürcülük politikalarına ilişkin kimi itirazları ortadan kaldıracak denli “geniş” ve kuşatıcı bir alanı göstermektedir. Bu yönüyle, farklı kültürlerin birer yerel unsur olarak, Gramsci’nin tabiriyle (2007), “rıza kültürü”nün yaratılması yoluyla, yönetilebilir olması biçimindeki bir çokkültürcülük düşüncesi, çokkültürcü sosyal hizmetin ontolojik olarak karşı çıktığı bir yapıyı göstermektedir. Bu bakımdan, çokkültürcülük politikalarının asimilasyoncu politikaların arzuladığı sonuçları dolaylı bir biçimde hedeflediği ileri sürülebilir. Bu nedenle, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının çokkültürcülük politikalarından ayrı ve kimi zaman bu politikaların karşıtı bir zeminde ele alınması gerekir.

Çokkültürcü sosyal hizmet, geleneksel sosyal hizmetin olası disipline edici ve tektipleştirici eğilimini bir yana bırakıp, “anlamayı” odak haline getirmiştir. Anlama çabası, zorunlu olarak öznelliği vurgulamaktadır. Öyleyse, sözde nesnel yargılarla değil, öznelliği anlama ihtiyacıyla kurulan bir sosyal hizmet anlayışı, aslında sosyal hizmet mesleğinin yeniden kurulmasını işaret etmektedir.

Diğer yandan, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının sorunlu yanları bulunmaktadır. Özellikle çokkültürcü sosyal hizmet eğitim programları, kültürü tüm politik içeriğinden arındırarak, durağan ve neredeyse birer “egzotik” alan olarak tanımlamayı tercih etmektedir. Oysa kültüre yapılan vurgu, onu yaşama ilişkin tüm unsurlarıyla kuşatmalıdır. Böyle bir bakış açısı, örneğin sınıfsal analizi kesinlikle dışarıda bırakmamalıdır. Öyle ki, sınıfsal yapılar da kendi yarattıkları kültürel iklim bağlamında,

kültür kavramsal çerçevesinde ele alınabilir. Öyleyse, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının “eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet” anlayışı bağlamında yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı vardır.

Türkiye’yi konuştuğumuzda da eleştirel çokkültürcü sosyal hizmetin önemi, tarihsel bağlamla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de dış göçün oluşturduğu ortamın kültürel çoğulculuğundan değil, daha çok Kurtuluş Savaşı’nda ortaklaşa mücadele verilen ve Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran çeşitli halkların farklı kültürel geçmişlerinin olduğu bir kültürel çoğulculuktan sıklıkla bahsedilmektedir. Türkiye’nin yaşadığı temel sorun, zaman içinde bu anlayışın yanlış/eksik yorumlanması ve bazı karşılıklı hak ihlallerinin ve çatışmaların çok yıkıcı biçimde yaşanmış olmasıdır. Sosyal hizmet mesleği de bu tarihsel ve politik atmosfer içinde, etnik farklılıkları gözetken, duyarlı bir yaklaşım içinde olmamış/olamamıştır. Örneğin sosyal hizmet eğitiminde “farklılık” konusu oldukça az yer tutmakta ve yeni yetişen sosyal hizmet öğrencilerine farklı etnik gruplarla çalışmak için ne tür bilgi ve beceriye sahip olmaları gerektiği ve ileride açıklanacak olan “kültürel duyarlılık” ve “kültürel yetkinlik” modelleri yeterince açıklanmamıştır. Ülkemizde 2000’den yılından itibaren müfredatın “genelci sosyal hizmet anlayışına” göre yeniden düzenlenmesi sonucu “farklılık” konusuna sınırlı da olsa değinilmeye başlanmıştır. Eğitim ve araştırmada böyle bir kabul olmadığında uygulamanın da “tekkültürcü” olması kaçınılmaz olmuş ve hali hazırda merkezden örgütlenen ve yönetilen sosyal hizmetler farklılıkları yadsıyan uygulama biçimlerini şekillendirmiştir. Bugün gelenen yeni politik, siyasi ve sosyal atmosferde sosyal hizmetin uygulamada da kendini yeniden gözden geçirmesi, yükselen seslere kulak vererek başta eğitim ve araştırma alanı olmak üzere, “farklılıkları gözetken ve güçlendiren” çokkültürcü anlayışı benimsemesi bir ihtiyaç olarak belirmektedir.

Bütün bu analiz ve tespitlerle birlikte tüm dünyada çokkültürcü uygulama alanıyla teorik varsayımlar arasındaki boşluk dikkat çekicidir. Dolayısıyla tekrar ifade edilecek olursa;

Bu araştırmanın temel amacı, sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ve sosyal hizmet sisteminden yararlanan hizmet alanların seslerine kulak vererek çokkültürcü sosyal hizmetin bilgi gövdesine ve uygulamasına eleştirel biçimde katkı vermektir. Bu temel amaç çerçevesinde araştırmanın temel sorusu şöyle ifade edilebilir; “sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar çokkültürlü yaşantıyı ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını nasıl anlamlandırmaktadır?”

Araştırma temel olarak hem sosyal hizmet uzmanlarının hem de hizmet alanların öznel yaşantısından ve mesleki yaşantılarından başka bir ifadeyle “onların gözlüğünden” çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının hangi yönlerden ve nasıl gelişebileceğini anlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle bu temel araştırma sorusunu yanıtlamak üzere aşağıdaki konular dikkate alınmıştır;

Yaş, cinsiyet, etnik köken, çalışılan alan, hizmet kategorisi açısından heterojen olan hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının

- Göç yaşantılarının anlamı
- Çokkültürlü yaşantılarının anlamı
- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri düzeyinde anlamı ele alınmıştır.

Bu bağlamda hem hizmet alanların hem de sosyal hizmet uzmanlarının öznel ve mesleki yaşantıları başka bir deyişle “durum içindeki kendileri” çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı faktörleriyle kaynaklık eden temel unsurlardır. İkinci olarak hem hizmet alanların hem de sosyal hizmet uzmanlarının hizmet ya da yardım sürecindeki çokkültürcü uygulamayla ilgili deneyimleri, değer, bilgi ve becerilere yükledikleri anlamlar, yaşadıkları çelişkileri çözme/çözememe biçimleri de çokkültürcü uygulamayı geliştirmek için önemli diğer unsurlardır. Bu anlamda, araştırmanın bulguları da iki temel başlık altında incelenmektedir;

- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının aktörleri olarak hizmet alanlar ve sosyal hizmet uzmanlarının göçle gelen çokkültürlü yaşantıları
- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutları

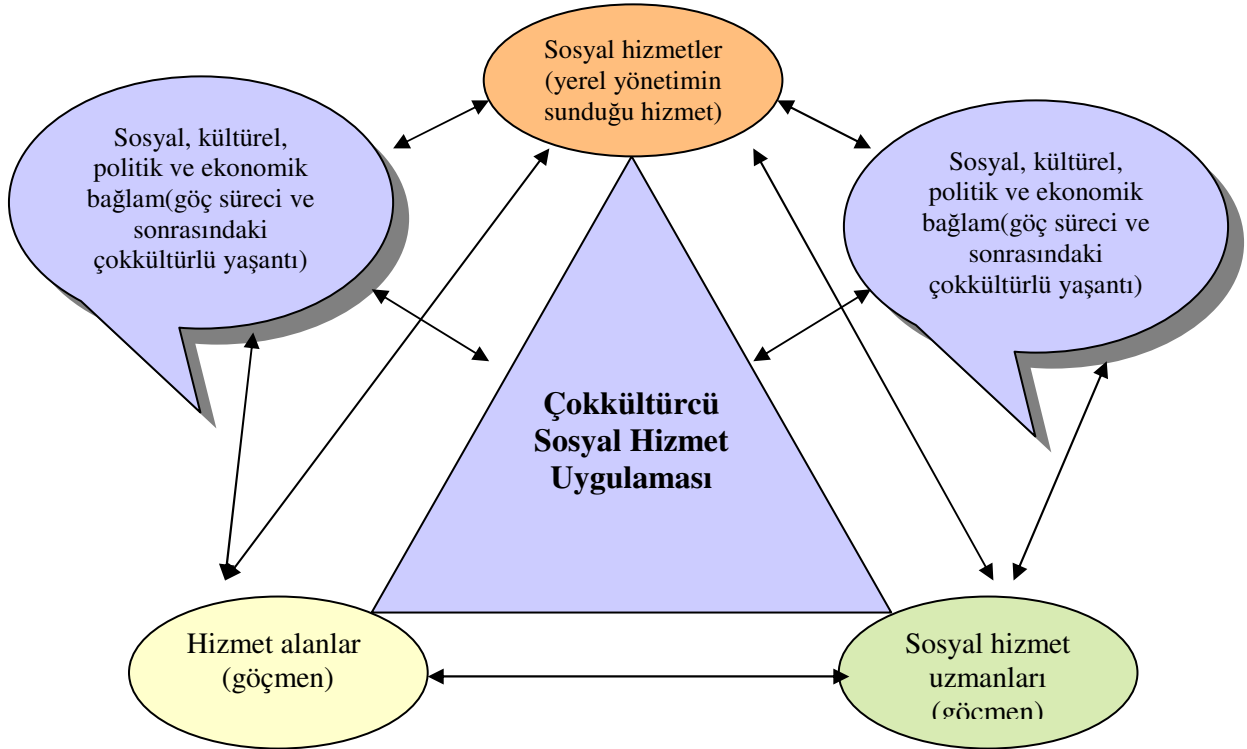
Yukarıda ifade edilen ana amaç, araştırma sorusu ve amaca ulaşmaya kaynaklık eden konular aşağıdaki Şekil 1’de şematize edilmiştir:

Şekil 1: Araştırmanın ana ve alt konuları

Araştırmanın yaklaşımı olarak benimsenen eleştirel çokkültürcü bakış çerçevesinde ele alınan kavram ve konuları aşağıdaki şekille ifade etmek mümkündür:

Şekil 2: Araştırmanın Yaklaşımı

Şekil 2’de sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanlar ve sosyal hizmet sisteminin sürekli ve dinamik olan karakteri betimlenmeye çalışılmıştır. Burada, çalışmada ele alınan unsurlar ve onların arasındaki dinamik etkileşimin, onların kimliklerini oluşturan daimi süreçleri şekillendirdiği anlatılmak istenmiştir. Çokkültürcü sosyal hizmet ise, bütün bu etkileşimlerin ortasında bu üçlüyü birleştiren, üçlünün içinde bulunduğu bağlamdan etkilenen, bağlamı belirleyen, tüm bu etkileşimler çerçevesinde yeniden şekillenen, sabit değil aksine dinamizmin yarattığı bir süreç olarak görülmektedir. Şekilde, sosyo-kültürel ve ekonomik bağlam; sosyal hizmet sistemini, sosyal hizmet uzmanını ve hizmet alanları etkileyen ve onların etkilediği bir alandır. Sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamın değişmez ya da herkes için aynı olmadığı da düşünülürse, şekilde ifade edilen bağlam-birey ilişkisinin daha karmaşık olduğu görülecektir. Herkes için değişmez bir bağlam olmadığına göre, bireyleri (hem sosyal hizmet uzmanlarını hem de hizmet alanları) içinde bulundukları bağlamla birlikte “biricik” ve “benzersiz” olarak görmek gerekiyor. Bununla birlikte, sosyal hizmetlerin planlanması ve yürütülmesi için bazı “ortaklıkların” da bulunması gerekiyor. Örneğin kimlerin ne kadar sosyal yardım alacağına karar verebilmek için temel bir yoksulluk ve yoksunluk tanımının yapılması gereği açıktır. Çünkü sosyal hizmet sisteminin sınırlı olan kaynakların en fazla ihtiyacı olandan daha az ihtiyacı olana göre göreceli olarak adaletli biçimde dağıtılması sorumluluğu da bulunmaktadır. Sürekli kaygan olan ve sürekli göreceli olarak algılanan, herkese göre değişen argümanlarla yola çıkıldığında sosyal hizmetler, kaygan bir zeminde yürümeye çalışan ve tökezleyen bir meslek haline dönüşebilecektir. Dolayısıyla asgari düzeyde belli değer, bilgi ve beceri ilkelerinin tanımlanması ancak esnekliğe izin veren bir yaklaşımın benimsenmesi önemli bir ihtiyaçtır. Bu noktada eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet bakışı, hem farklılıkları kabul eden, üstelik bunları tehdit olarak değil zenginlik olarak gören, ancak farklılıkların diğer sistemlerle ve bütünle ilişkisini gözden kaçırmayan, güçlendiren ve sosyal adalete eleştirel ve sürekli kendini yenileyen bakış açısıyla katkıda bulunan bir yaklaşım olarak görülmektedir. Dolayısıyla, çokkültürcü bakış, sosyal hizmet uzmanlarının kaygan, buz zeminde düşmeden ilerlemesini sağlayacak patenleri ve dans etmesini sağlayacak tekniği sunma potansiyeline sahiptir. Şekilde de görüldüğü gibi, üçgen temelde üç unsurdan beslenen, dış bağlamla sürekli etkileşim halinde ve geniş bir alan olarak ifade edilmiştir. Bu geniş alan asla statik ya da durağan olmadığı gibi, eleştirel bakışın öngördüğü gibi etrafındaki unsurların değişimlerini, gelişimlerini gözetten bir bakıştır.

Araştırmanın bilgi kaynakları da; sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanlar ve doğal olarak sosyal hizmet sistemidir. Çalışma, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının

dinamik ve etkileşimsel doğasını anlamaya çalıştığından, bütün bu süreçlerin daha görünür olduğu, göçle oluşan çokkültürlü toplumu ele almaktadır. Bu nedenle de araştırma, hem göçmen nüfusunun ve kültürel çeşitliliğin belirgin olduğu, hem de bu göçmen nüfusun büyük oranda sosyal hizmetlerden yararlandığının bilindiği bir bölge olan Londra'nın Hackney bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bölgenin bir başka ayırıcı özelliği de yerel yönetim tarafından sunulan sosyal hizmetlerin çokkültürcü olma isteği ve çabası içinde olmasıdır. Bunun yanında, İngiliz sosyal hizmet akademisinde eleştirel ve çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımlarının ağırlığı da İngiltere'deki çokkültürcü uygulamalara koşut ilerlemektedir. Çalışmada, farklı kültürlerden gelen ve göçmen olan sosyal hizmet uzmanlarının ve göçmen olan hizmet alanların göç süreçlerinin; göç sonrası sosyal ve ekonomik yaşantılarının ve çokkültürlü bir toplumdaki sosyal yaşantıyı ve/veya mesleki yaşantıyı anlamlandırma süreçlerini anlamlandırma biçimleri öncelikli olarak incelenmiştir. İkinci olarak, yine bu etkileşimler içinde daha teknik olarak değer, bilgi ve beceri düzeyindeki deneyimlerin nasıl anlamlandırıldığı, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının diğer önemli unsuru olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar için anlamı nedir? Sorusunun yanıtı hem aktörlerin (sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar) kendi göç ve çokkültürlü yaşantısal deneyimleri ve bu deneyimlere yüklediği anlamda hem de, uygulama sürecindeki deneyimlere yüklenen anlamda gizlidir.

1.3. Araştırma Raporunun Planı

Niteliksel araştırma raporlarının yapısal olarak niceliksel olanlara göre yaratıcılığa daha fazla elverişli olduğu bildirilmektedir (Meloy, 2002). Çalışmada, araştırmanın çıkış noktasının, araştırmacının bakışının, araştırma sorusu ve gerekçelerinin ve tanımların yer aldığı birinci bölümden sonra ikinci bölümde literatür özeti olarak, bu çalışmanın yararlandığı kuramsal yaklaşımlar ve halihazırda konuyla ilgili diğer kuramsal yaklaşımlar özetlenmiş, bulgular bölümünün içinde tartışılan kavramsal konular bütünlük içinde kısaca ve özet olarak sunulmuş ve araştırmanın yaklaşımı aktarılmıştır. Üçüncü bölümde, araştırma tasarımı yer verilmiştir. Araştırma tasarımı; araştırma metodolojisi, araştırmanın yeri ve katılımcılar, veri toplama yöntemleri/süreci ve veri analizinden oluşmaktadır. Bulgular, iki ayrı bölüme ayrılarak incelenmiştir. Dördüncü bölümde çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının aktörleri olarak sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alanların göç ve çokkültürlü yaşantıları; beşinci bölümde ise çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutlarına yer

verilmiştir. Her bir bölümde elde edilen veriler, tema ana başlığı altında, kategoriler ve o kategorileri oluşturan kavramlar alt başlıkları olarak sunulmuştur. Her bir temanın sonunda o temayı, özetleyen, ilişkilendiren, yorumlayan ve ana hatlarını aktaran bir sonuç bulunmaktadır. Ayrıca, her bölümü “temalar başlığı altındaki bulgularını özetleyen” sonuç düşünceleri, bölüm sonlarında yer almaktadır. Araştırmanın tüm bulgularına dayanan genel sonuç ve öneriler ise araştırmanın son bölümünde yer almaktadır.

II. BÖLÜM

LİTERATÜRE GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili literatüre genel bir bakış yapılarak; çokkültürlülüğü hazırlayan bir etmen olarak göç, çokkültürcülük ve Avrupa'daki durum, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına ilham veren yaklaşımlar, bu yaklaşımların tarihsel süreç içinde sosyal hizmeti nasıl etkilediği konuları ile bu araştırmanın konuya nasıl yaklaştığı tartışılmaktadır.

2.1. Çokkültürlülüğü Hazırlayan Bir Etmen Olarak Göç

Göç; bir kişi, aile, grup ya da topluluğun ekonomik, politik, kültürel ve çeşitli nedenlerle sürekli içinde yaşadığı toplumdan kalkarak bir başka toplumda yerleşme ve yaşama amacıyla yer değiştirmesidir (Tomanbay, 1999: 102). Bu yer değişikliği aynı ülke içinde ya da başka bir ülkeye doğru gerçekleşebilir. Göç, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. tüm yapısıyla yakından ilişkili ve tüm bu yapıları etkileyen bir olaydır. Ülke sınırları içinde gerçekleştiğinde “iç göç”, iki ülke arasında gerçekleştiğindeyse “dış göç” olarak tanımlanan göç olgusu, basit tanımlarına karşın insanların yalnızca fiziksel olarak yer değiştirmesi veya hareketliliği olarak anlaşılmamalıdır. Göç eden kişiler, fiziksel olarak yer değiştirmenin yanı sıra, psiko-sosyal, kültürel ve ekonomik bir değişimle karşı karşıya kalmakta ve göçmenler daha önceki sosyal, kültürel, ekonomik yaşantılarıyla yeni yaşantıları arasında kalabilmektedirler (Tufan, 2002: 10). Ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerle ülkelerini terk edip başka bir ülkeye yerleşen kişilere göçmen denilmektedir. Ulusal ekonomik ve sosyal problemlerin yanı sıra uluslararası ilişkilerde ve diplomaside rol oynayan göçmenler, yurtdışına gidenler (emigrants) ve ülkeye gelenler (immigrants) olarak ikiye ayrılmaktadırlar (Great Britain Home Office 1996:14). Her ne kadar dış göçün sosyal, politik, kültürel nedenlere bağlı olarak da gerçekleştiği bilinse de göçe ilişkin geliştirilen kuramlarda daha çok ekonomik nedenlere odaklanıldığı görülmektedir. Dış göç olgusu, yalnızca ekonomik yönü ile değil, sosyalleşme yönü ile de önemli görülmektedir. Amaç, göçmen işçilerin, kendi uluslarının gelişmesinde etkili olacaklarını savunmaktır. Kurama göre göçmen işçiler,

yurtdışında yaşadıkları toplumun bazı norm ve değerlerini kendilerine mal ederek, kendi ülkelerine getirecekler, böylelikle de kendi ülkelerinin ekonomik ve toplumsal gelişimini hızlandıracaklardır. Endüstri toplumlarının norm ve değerlerini aktarma fonksiyonunu yerine getireceklerdir.(Ersoy, 1985).

Avrupa'ya yapılan göçlerin bir diğer özelliği sadece karşılıklı işçi gönderme anlaşmalarıyla ve aile birleşimiyle değil aynı zamanda sığınmacı olma yoluyla gerçekleşmesidir. Sığınmacıların Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi' ne göre sığınmacı (asylum seeker); "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dir (United Nations General Assembly & UNHCR 1996:16). Mülteci (refugee) ise, Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolüne göre "kaynak ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini, milliyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle geri dönmek istemeyen kişidir" (BMMYK, 1998: 68). Dolayısıyla sığınmacı, mülteci olabilmek için gerekli ölçütleri taşıyan ancak henüz resmi otorite tarafından mültecilik statüsü tanınmayan kişidir. Hedeflenen ülke topraklarına girmeyi başaran ve 1951 tarihli sığınmacıların durumuna dair sözleşme ışığında koruma talep eden ve talepleri inceleme sürecine alınan kişiler "sığınmacı" (asylum seeker) olarak tanımlanmaktadır (Great Britan Home Office 1998:7). Uluslararası hukukta sığınmacı kavramı çok daha özel bir anlam taşımaktadır. Çünkü sığınmacılar tercihleri ya da kişisel yararları için değil, zorunluluklar yüzünden ülkelerinden ayrılıp bir başka ülkede sığınma ararlar, ulusal koruma yerine uluslararası koruma aramak durumundadırlar. Bu nedenle uluslararası bir koruma sistemi kurulmuştur (Jalalifar 2001:11). Ülkeye yasal ya da yasal olmayan yollarla gelip, kalabilme süresini doldurdukları halde geri dönmeyen ve ülkede kaçak olarak ikamet etmekte olan yabancılar "yasadışı ikamet eden kişi" (*Illegal Resident*) olarak tanımlanmaktadır ve bu kişiler yakalandıklarında sınır dışı edilmektedir (Great Britan Home Office 1998:7).

2.1.1. İngiltere ve Göç

İngiltere, sığınmacıların başlıca hedef ülkelerindendir. İngiltere, sığınma arayanların başvurdukları endüstrileşmiş ülkeler arasında, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra, ikinci sırada yer almaktadır. Günümüzde Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde 2.2 milyon sığınmacı barınmaktadır. (UNHCR, 2006). İngiltere'de 1990'lardan sonra hemen her

ülkeden önemli sayıda göçmen varlığının oluştuğunu görmekteyiz. İngiltere'de 1990'lara gelindiğinde, hemen her ülkeden çok ciddi sayıda göçmen topluluğu oluşmuştur. Bunların önemli bir bölümü İngiliz pasaportu taşıyor, her türlü yasal güvenceye sahip bulunuyordu. Bu göçmen azınlıklar şöyle sıralanabilir: Hintliler, Sihler, Pakistanlılar, Bangladeşliler, Karayipliler, Nijeryalılar, Kenyalılar, diğer Doğu Afrikalılar, Yahudiler, Yemenliler, Çinliler, Malezyalılar, Faslılar, Iraklılar (Arap ve Kürtler), İranlılar, Yunanlar, Kıbrıs Türkleri, Türkler (Türkiye), Kürtler (Türkiye), Ukraynalılar, Ruslar, Polonyalılar, İtalyanlar, Almanlar, Güney Afrikalılar, Kanadalılar ve Amerikalılar (Laçiner, 2001: 35). Göç akımlarının yoğunlaştığı Avrupa ülkelerinin içinde göç politikalarının en ılımlı görüldüğü ülkelerden biri İngiltere'dir. Bu durum büyük ölçüde İngiltere'nin tarihi geçmişinden gelen bir zorunluluktur. İngiltere'nin çok ırklı bir imparatorluk olması ve dolayısıyla çok ırklı bir yapıya sahip olması bu durumu oluşturan nedenlerden biridir. İngiltere'ye yapılan göçlerin bir özelliği de özellikle başlarda daha ılımlı politikaları nedeniyle sığınma ve iltica talepleriyle gerçekleşmesidir. Erdoğan (2007)'a göre işçi göçmen olarak giriş izni ihtimali olmadığı durumlarda potansiyel göçmenler, iş gücünün normal bir parçası olabilmek için iltica talebinde bulunma yoluna gitmektedirler. Göç kontrollerinin sıkılaştırılması iltica başvuru sayısının artmasına neden olmakta, göç ve iltica konuları birbirini doğru orantılı olarak etkilemektedir. Bu nedenle örneğin Türk sığınmacıların tanım itibarıyla siyasi sığınmacılar olmaları beklenirken, çok sayıda ekonomik sığınmacı ile karşılaşmıştır. Sığınmacılara Türkiye'yi terk etme nedenleri sorulduğunda alınan cevaplar, ekonomik sıkıntı yaşayan ve toplum genelinden farklı siyasi görüşe sahip olan bireylerin iltica etme eğiliminde, yani ekonomik ve sosyal koşulların görece daha yüksek olduğu ülkelerde sığınma arayışı içinde olduğu, savımızı doğrular niteliktedir. Türk sığınmacıların yurt dışına iltica etme sebeplerine bakıldığında, en büyük etkenin ekonomik ve siyasi koşullar olduğu görülmektedir; Türk sığınmacıların çoğu, daha yüksek yaşam standartlarına kavuşabilmek, ikinci ve üçüncü olarak siyasi görüşünü özgürce ifade edebilmek ve iş edinebilmek amacıyla İngiltere'ye geldiklerini belirtmişlerdir. Türk sığınmacıların sığınma hakkı için İngiltere'yi tercih etmelerinin nedenleri sorulduğunda; % 80'i ekonomik koşulları, % 38'i, insan haklarını, % 54'ü sosyal hizmetleri ve hükümetin sağladığı mali yardımları etken çekici faktörler olarak işaret etmiştir (Erdoğan, 2007).

İngiltere'de ırkçılık ve göç politikalarını inceleyen Laçiner (2001), bu yoğun göç akımının sonucunda ülkeye yerleşen İngiliz pasaportu ve her türlü güvenceye sahip ve baskı gücü oluşturabilecek kadar geniş göçmen nüfusunun İngiliz Hükümeti'ni

korkuttuğunu belirtmiştir. Bu akım sonrasında hükümetin tepkisi, politikalarını kökten değiştirmek olmuştur. 1993'teki Asylum Act (Mülteci Yasası) ile ülkeye girişi reddedilenlerin itiraz hakkı elinden alınmış, reddedilme oranları yükselmiş, birçok kişi gözlem merkezlerinde sıkıntılar çekmiş, bazı ülkelere vize sınırlaması getirilmiş ve bu ülkelere gelmek isteyenlerin %70'i sınırdan geri çevrilmiştir. Bu süreçte özellikle yasa dışı yollarla gelenler hayal kırıklığı yaşayarak, maddi ve manevi zarara uğramışlardır. Tüm bu uygulamaların gösterdiği ise İngiliz Hükümeti'nin göç politikasının açıkça ifade edilmese bile, özellikle ekonomik ve siyasi sorunları olan göçmen ve mültecileri dışlamasıdır. Aynı çalışmada, göç ile ırkçılık arasındaki ilişkiye dikkat çekilerek İngiliz kültüründe beyaz ırkın üstünlüğünün gizli kabulünün eşit temellerdeki ilişkiyi zorlaştırdığı, göçmenler İngilizlerden uzak durduğu müddetçe yaşamın "normal" devam ettiği, ancak ne zaman iç içe yaşamlar söz konusu olsa beyazlardan "bizim işimizi, okullarımızı, sokaklarımızı alıyorlar" itirazlarının yükseldiğini ifade etmiştir (Laçiner, 2001). Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki bütün Avrupa'da olduğu gibi İngiltere'de de yeni göç akımı ve daha önce "geçici" olduğu düşünülen göçmenlerin aile birleşimi gibi yollarla nüfuslarının ve dolayısıyla da taleplerinin artması, bir kesim tarafından "sorun" olarak algılanmaktadır. Bu "sorun algısı" hem göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel katkılarının görmezden gelinmesine hem de göç politikalarının üretilmesinde bu zenginliğin kullanılamamasına neden olmaktadır.

2.2. Çokkültürcü Olmak

Yukarıda ana hatlarıyla ifade edilen göç olgusu, çokkültürlü toplumları yaratmaktadır. Bu toplumlarda ideal olan "çokkültürcü yaşantı"; farklı kültürden olanların birbiriyle etkileşime girdiği, birbirini anlamaya ve öğrenmeye çalıştığı, farklılıkların zenginlik ve fırsat olarak görüldüğü, saygı, sevgi ve hoşgörünün temel değerler olarak kabul edildiği, güçlü ve baskın değil, farklı ve eşit vatandaşlık ilkesinin gözetildiği toplumsal yaşantı biçimi olarak tanımlanabilir. Çokkültürcü yaşantıya ulaşabilmek, "çokkültürcü olmaya" bağlıdır.

Çokkültürcü olmak, bu çalışmanın kullandığı temel araç ve bakıştır. Çalışmaya öncülük eden eleştirel çokkültürcü bakışın anlaşılabilmesi için öncelikle güncel bir yaklaşım olarak "çokkültürcülüğün" ve onunla karıştırılan "çokkültürlülüğün" tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Çokkültürlülük kavramı sadece çokkültürlü olma durumunu vurgulamakta, sözlük anlamıyla, aynı ülkede birden çok kültürün birlikte var oluşu anlamına gelmektedir. Kavram İngilizce'den dilimize geçtiğinden İngilizce karşılıklarına bakılmalıdır. Buna göre, İngilizce'de "multicultural" dilimizde "çokkültürlü" kavramına;

“multiculturalness” dilimizde “çokkültürlülük” kavramına; “multiculturalist” dilimizde “çokkültürcü” kavramına ve son olarak “multiculturalism” ise “çokkültürlülüğü” kavramına karşılık gelmektedir. Genel anlamıyla “çokkültürlü” terimi farklı kültürlerin bir arada olduğu gerçeğini yansıtmakta; “çokkültürcü” terimi ise bu gerçekliğe verilen kişisel, grupsal ve toplumsal tepkiyi ifade etmektedir. Çokkültürcülük farklı alanlardan araştırmacılar tarafından farklı ağırlıklar ve yaklaşımlarla ele alınsa da temelde, ortak referansların paylaşımından vazgeçmeksizin, hem eşit hem özgür olarak, “farklılıklarımızla nasıl bir arada yaşayabiliriz?” sorusuna cevap aranmaktadır (Bilgin, 2005: 58). Bir ülkenin farklı kültürleri barındırması onu ancak betimsel düzeyde çokkültürlü yapmaktadır. Çokkültürcü toplum modelini belirleyen ise nüfusun farklı kültürlerden gelen insanlardan oluşması değil, bu kişiler arasındaki toplumsal ilişkilerin belirli bir çerçevede düzenlenmesidir. Dolayısıyla çokkültürcülük sadece toplumsal azınlık olan farklı kimlik kümelerinin konumunu etkileyecek bir düzenleme değil, toplumu oluşturan bu kümeler arasındaki ilişkilerin bütününe yönelik bir modeldir. Çoğulculuktan söz edilebilmesi için kültürel grupların sosyal yapı içinde tabandan iktidara kadar paralel bir bünyeye sahip olmaları gerekir (Balı, 2001: 188). Dolayısıyla çokkültürlülüğün politik bir amaç haline dönüşmesi çokkültürcülüğü gündeme getirmektedir.

Kültür ve kültürel farklılık konusundaki dönüşüm, özellikle 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan ve bir aydınlanma projesi olarak modernizmin başarısızlığına yönelik bir tepki olarak ortaya konan postmodernizm akımının bir sonucu olmaktadır. Postmodernizm, kavram olarak estetik anlayış ve ölçüsünden toplum düzeni ve işleyişine, toplumla ilgili kuramsal çözümlemeler ve bilim felsefesine kadar birçok alandaki yeni yaklaşım ve tartışmaları içerdiğinden tanımlanması oldukça güçtür (Şaylan, 1996: 6). Postmodernizmin, modernizme karşı olmadığı aksine, modernizmin kendi içindeki bir eleştiri olduğunu düşünenler de vardır. Habermas (Akt. Kızılcılık, 1994: 88), modernliğin tamamlanmamış bir proje olduğunu ve postmodernizmin içinde yer alan unsurların modernizmde de yer aldığını savunmaktadır. Postmodernizm ister modernizmden bağımsız ve ona karşı bir duruş olarak ele alınsın ister modernizmin kendi içindeki eleştirisi olarak kabul edilsin burada önemli olan son çeyrek yüzyılda yaşanan ve postmodernizmin getirdiği köklü eleştirileri doğru okumak, yorumlamak ve düşünce geliştirmektir. Modernist düşüncenin hâkim olduğu düşüncede sosyal olayları “açıklamak” önemli idi ve bütün çaba bu açıklama işini bilimsel araştırma yoluyla yapmak ve evrensel doğrulara ulaşmak idi. Oysa postmodernizm evrensel doğruların

olamayacağına bilginin açıklanan değil “anlatılan ve yorumlanan” bir süreç olduğuna dikkat çekmiştir. Örneğin Rosenau (1998: 25) hayatı bütünüyle açıklama ve yönlendirme iddiasındaki özgürlük, eşitlik, adalet, evrim, rasyonalizm gibi aydınlanma veya aydınlanma öncesi ideallerin hepsinin meta anlatı olduğu ve tümünün geçerliliğini kaybettiğini ileri sürer. Bu anlamda Lyotard, “gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulamayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılalım” (Lyotard, 1997:159) demektedir. Dolayısıyla, modernizmin farklı düşünmeye kısıtlama getiren, “iyi, doğru, güzel, normal..” gibi tanımlamalar için evrensel daha doğru bir ifadeyle “batılı” ve maskülen bakışı, postmodernizmle birlikte sorgulanmaya başlanmış, yerel olana, normalden sapana, farklı olana ilgi artmış ve bunların anlaşılması ihtiyacının yanında temsil hakkı olduğu da olduğu düşüncesi tekkültürcü bakışa karşı çokkültürcü bakışı beraberinde getirmiştir.

Çokkültürcülük, 16. ve 17. yüzyıllarda “barış uğruna farklılıklara katlanmak” olarak algılanmaktayken 20. yüzyıldan itibaren egemenlik yaklaşımına ve tekkültürcü düşünceye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda, özellikle 1960'lardaki insan hak ve özgürlüklerinin korunması, geliştirilmesi, düşünce özgürlüklerinin, yeni halkların özgürlük mücadeleleri ve gençliğin hem kendinden hem de tüm dünya düzeninden sorumlu olduğunu vurgulayan sosyo-politik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan çokkültürcülük düşüncesinin temelinde; tekkültürcülük düşüncesindeki asilimilasyonun aksine kültürlerin ancak birlikte var olabilecekleri ve eşitliği gerçekleştirebilecekleri temel düşüncesi yatmaktadır. Çokkültürcülük konusunda önemli uzmanlardan biri olan Walzer, “ötekiyle sürekli burun buruna gelme hiç bu kadar yaşanmadı” demektedir. Toplum içindeki farklılıklara yönelik tepkiler çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir: Katlanmak, umursamamak, “öteki”ni haklarıyla birlikte kabul etmek, “öteki”ne açık olmak ve saygı duymak bu tepkilerden bazılarıdır (Walzer, 1998: 21-26). Çokkültürcülük, 20. yüzyılda entelektüel bir eğilim olarak ve egemenlik öğretisine bir tepki şeklinde ortaya çıkmıştır. Tarih, sanat, müzik, felsefe gibi kavramlar; her zaman, Batı tarihi, Batı sanatı, Batı müziği, Batı felsefesi anlamına gelmiştir. Dolayısıyla, Batılı olmayan kültürler marjinalleştirilmiş ve “yerel”, “mitolojik” ya da daha farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu şekilde dışlanan gruplar, olumsuz görüntüleri ve kendine güvenlerinin zayıflaması sonucunda, eğitim ve iş hayatında giderek başarısız olmuştur (Eller, 1997: 249). Çokkültürcülük düşüncesinin, bu durumun farkına varılması sonucunda gelişmeye başladığı söylenebilir. Ulusal homojenlik anlayışına ilk meydan okuma Marksist yaklaşımlar, ikincisi ise etnik çoğulculuk olarak ortaya çıkmıştır (Walzer, 1982: 11). Farklı grupların, bu farklılıklarını korumak ve sürdürmek amacı ile

farklı kimliklerinin tanınmasını istemesi, çokkültürcülük konusunu gündeme getirmiştir. Çokkültürcülük (*multiculturalism*); “kimlik politikası” (*identity politics*), “tanınma politikası” (*politics of recognition*) ya da “farklılık politikası” (*politics of difference*) olarak da tanımlanan bir proje olarak, bu taleple bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmıştır (Tambiah, 2001: 329). Çokkültürcülük, yeni bir felsefeyi taşımıştır: bütün içindeki farklılık (McCarthy, 1991).

Çokkültürcülüğün tanımlanması zor olmakla birlikte literatürde dört temel bileşeninden bahsedilmektedir. Bunlar;

- Çokkültürcülük kültürü insan deneyimlerinin önemli bir parçası ve olması gereken bir unsur olarak değerlendirir.
- Çokkültürcülük çoğulculuk düşüncesinden temel alır
- Tekkültürcülüğe yanıt olarak ortaya çıkmıştır; farklı kültürlerin değerlerini hayata geçirmeyi hedefler.
- Başatlık düşüncesi güç ve baskı olarak çokkültürcülük literatürüne geçmiştir (Gilson ve Depoy, 2000. Akt: Küçükkaraca, 2005: 103).

Çokkültürcü bir toplumu tanımlayan koşullar ise şöyle sıralanmaktadır:

1. Etnik, ulusal ya da dinsel temellerde farklı kimliklere sahip olan kümelerin her birinin, farklı olan gereksinim ve emelleri olduğu gerçeğinin, her biri farklı kimlik kümesi ve onun üyeleri tarafından kabul görmesi.
2. Farklı kimlikler taşıyan her bir kümenin, diğer kümelerin, dil ve kültürlerinin yaşatılması ve geliştirilmesi konusunda belirlenmiş açık bir arzularının olması.
3. Farklı kültürler taşıyan her bir kümenin, diğer kümelere yönelen desteklerinin yalnızca bu kümelerin kültürel çıkarları bağlamında değil, tüm toplumsal oluşumun bir üst kimliğinin belirleyici özelliklerinin oluşturulması anlamında düşünülmesi.
4. Farklı kimlik kümelerinin üyesi olan bireylerin toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda bütün kurum ve süreçlerde eşit katılımcılar olarak yer almaları (Balı, 2001: 189).

Bununla birlikte çokkültürcülüğün, postmodern eleştirisinde, özellikle İngiliz teorisyenlerden Stuart Hall (1992), Homi Bhabba (1994) ve Paul Gilroy (1993)'un öncü olduğu “kültürel melezlik” (*cultural hybridity*) kavramının öne çıktığını görmekteyiz. Bu kavram, artık ne “mutlakiyetçiliğin” ne de “ırkın” insanları kategorize etmede anlamlı araçlar olamayacağını anlatmaktadır (Gilroy, 1993: 218). Kültürel melezlik teorisi,

evrenselliğe de, gelenekçiliğe de, etnik ya da kültürel temellendirmelere de karşı duruşu sergilemektedir. Bu teori, kimliğin tartışmalı, olasılıklı ve karmaşık doğasına dikkat çekmektedir. Bunun yanında çokkültürcülüğü eleştiren bu yazarlar da tıpkı çokkültürcüler gibi “evrensel”in yeniden yapılandırılmasını savunmaktadırlar ve onlar da çokkültürcüler gibi ulus-devleti değil, farklılığın tanınma politikasını savunmaktadırlar (May, 1998: 11-42). Buradaki tek fark, çokkültürcülüğe eleştirel bakanların, “kültürün” ya da “etnisitenin” toplulukları tanımlayamayacak kadar karmaşık, değişken ve kaygan olduğunu vurgulaması ve bu tür bir kategorizasyonun ayrışma ve ayrımcılık gibi sonuçları olabileceğini savunmasıdır. Bu teori de daha sonraları, tıpkı postmodernizmin eleştirisinde olduğu gibi, gerçek yaşamdaki somut sorunların çözümündeki araçsızlığı ile eleştirilmiştir (May, 1998). Sonuç olarak, çokkültürcülük, her ne kadar tekkültürcü bakışa tepki olarak ortaya çıkmış olsa da, pratikte en az tekkültürcülük kadar adaletsiz ve insancıl olmayan biçimde yansması söz konusu olabilmektedir. Kültürel farklılık konusu, toplulukları yalnızca kültürel ve etnik geçmişleriyle damgalayan ve kategorize eden bir yaklaşım biçiminde algılandığında, aslında, gizli bir ayrımcılık/ırkçılık söz konusu olmakta ve topluluklar arası gerilimler de tırmanmaktadır. Çokkültürcülük, daha geniş bir çerçevede bireysel, toplumsal ve siyasal yaşantıya ve haklara eşit katılım ve eşit ulaşım olarak algılanmalıdır. Bunun tersi olarak, kültürel farklılıkları aşırı kutsayan, onların kendi içine kapanmasını ve başkalarını “ötekiler” olarak konumlandırmasını sağlayacak yaklaşımlar çokkültürcü bir bakış içerisinde yer almamalıdır. Aslında, çokkültürcü bakış her türlü “biz” ve “onlar” sınıflandırmasına karşı bir duruş sergilemelidir. Eşitsiz ve adaletsiz güç dengesi ise yalnızca ırk temelli değil, örneğin ırk ve sınıfsal eşitsizlik konularını bir bütün olarak görebilecek bir yaklaşımla değerlendirilebilir. Bu anlamda çokkültürcülüğe eleştirel bakış olmaksızın, pratiğinin “çokkültürcü” olmasının mümkün olmadığı söylenebilir.

2.3. Avrupa’da Çokkültürcülük

Farklı kültürden insanların çeşitli toplumsal hareketliliklerle giderek daha fazla iç içe yaşamaya başlaması, beraberinde ekonomik, toplumsal ve siyasi hareketlilik ve değişimi de getirmektedir. Avrupa, hem Avrupa Birliği çerçevesindeki serbest dolaşım hakkı hem de üçüncü ülkelerden aldığı göçmen işçiler nedeniyle farklı kültürdeki insanların birlikte yaşadığı bir kıta haline gelmiştir. ABD ve Kanada gibi geleneksel göç alan ülkelerden farklı olarak Avrupa, bu yeni durumla ilgili düzenlemeleri geliştirmekte hem geç kalmış hem de tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Avrupa’daki birçok ülke, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında heterojen ve çokkültürlü, çok dilli, çok dinli, çok ırklı hale gelmiştir. Avrupa’da 1980’li yıllarda gündeme gelen çokkültürcülüğün önem

kazanmasının başlıca sebebi, o zamana kadar uygulanmaya çalışılan asimilasyoncu ya da tekkültürcü politikaların başarısızlığı olarak gösterilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılanma sürecine giren Avrupa ülkeleri, ekonomik büyüme ve bunun sonucunda ortaya çıkan işgücü açığını karşılamak üzere dışardan işgücü alımına yönelmiştir. Başlangıçta işgücü ihtiyacını geçici gören bu ülkeler sonraki yıllarda bunun yapısal bir ihtiyaç olduğunun farkına varmış ve böylece “misafir” işçilerin kalıcı bir grup olduğu anlaşılmıştır. 1980'lerin başında Hollanda ve İsveç gibi ülkeler başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesi, kendini “çokkültürlü toplum” olarak nitelemeye ve azınlık politikaları izlemeye başlamıştır. Entzinger kabaca üç tür azınlık politikası ayırt etmektedir. Bunlar sırasıyla; Benzeşme (asimilasyon) politikası; çoğulcu (plüralist) politika, bütünleşme (entegrasyon) politikasıdır (Entzinger, 1984:35-41).

Benzeşme (asimilasyon) politikası, farklı etnik ve kültürel grupların hem sosyal ve ekonomik hem de kültürel açıdan giderek birbirlerine benzeşmesini ve sonuçta farklılıkların ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir politikadır. Bu bakımdan söz konusu politika, türdeş bir toplum inşa etmeyi hedeflemektedir. Pratikte benzeşmecî politikaların hem yapısal hem de kültürel anlamda aynı anda başarılı oldukları söylenemez. Hatta bu tür politikalar göçmen ve azınlık gruplarda direnişe sebep olabilmekte ve böylece benzeşmeyi amaçlayan politikalar geri tepmektedir. Çoğulcu politika, benzeşmecî politikanın tersine etnik ve kültürel farklılıkların alabildiğine ifade edilmesini ve geliştirilmesini özendirmekle kalmaz, toplumda sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri de sorun olarak görür ve bunun çözülmesi için çaba sarf eder. Çoğulcu politikada etnik, kültürel ve dini farklılıklar toplum için bir zenginlik kaynağı olarak algılanır. Uygulamada bazı ülkeler farklılıkların muhafaza edilmesini bireysel bir tercih olarak değerlendirirken, bazı ülkeler de bunu grupların bir özelliği olarak görürler. İkinci durumda izlenen politika, grup haklarına vurgu yapar ve bireysel haklar kategorisine bir de grup haklarını eklemeyi gerekli görür. Çoğulcu politikanın inşa etmek istediği toplum çokkültürcü bir toplumdur.

Bütünleşme politikası ise asgari bir kültürel benzeşmeyi, bu anlamda ortak değer ve normlar türetmeyi gerekli görmekle birlikte, göçmenlerin ve azınlık grupların kendi kimliklerini yaşamasını bir sorun olarak görmez. Burada da esas sorun, sosyal ve ekonomik eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıdır. Sosyal ve ekonomik eşitsizliğe yapılan vurgu nedeniyle hem yerleşik toplum tarafından kaynaklanan ayrımcılıkla, hem de göçmen toplumun kendini toplumdaki yalıtılmasına yönelik eğilimlerle mücadele edilir. Bütünleşme politikasının inşa etmek istediği toplum, çokkültürcü bir toplumdur. Başka bir deyişle kültürel farklılıkların asgariye indirildiği

ve farklı etnik grupların ortak bir değerler sistemi altında bir arada yaşadıkları bir toplumdur. Azınlıklar konusunda izlenen tüm bu politikalarda farklılıkların algılanma biçimi odak noktayı oluşturmaktadır. Bu farklılıklar, bazen sosyal ve ekonomik farklılıklar (ya da daha doğru bir ifadeyle eşitsizlikler) bazen de kültürel farklılıklardır. Dolayısıyla azınlık politikaları bize “hangi farklılıklarla nasıl bir ilişki” kurulması gerektiği sorusuna verdikleri cevaplara göre biçim kazanmaktadır. Çoğulcu ve bütünleşmeci politikaların uygulandığı ülkelerde kültürel farklılıklar ve bunların bireysel ya da toplumsal olarak ifade edilmesi ve hatta kurumsallaşması bir sorun olarak görülmezken, sadece benzeşmeci politikaların uygulandığı ülkelerde kültürel farklılıklar, toplumsal birliktelik ve bütünleşme açısından bir sorun kaynağı olarak görülmekte ve zamanla farklılıkların ortadan kaldırıldığı türdeş bir toplum amaçlanmaktadır. Diğer taraftan tüm bu politikalarda toplumsal eşitsizlikle mücadele etmek ve azınlık gruplara toplumda saygın bir yer vermek ortak bir payda olarak ön plana çıkmaktadır. Bu ortak amacın nasıl ve hangi yöntemlerle gerçekleştirileceği ayrı bir tartışma konusu olup sosyal hizmet sisteminin ilgi alanına girmektedir. Sosyal devletin gelişmiş olduğu ülkelerde devlet azınlıkların konumunu düzeltmek üzere doğrudan ve özgül politikalar geliştirirken, liberal politikaların izlendiği toplumlarda ise devlet bu işi azınlık grupların kendilerine ve serbest piyasa mekanizmalarına bırakmaktadır. İngiltere, ileride de bahsedileceği gibi bu tür toplumlara örnektir.

Çokkültürcülük, toplumun belli bir proje etrafında ideolojik olarak yeniden inşasını zorunlu kılar. Toplumdaki kurumların, mekanizmaların, normların, değerlerin; özel kimlik talebindeki cemaatlerin lehine, sürekli olarak müzakere edilmesini gerektirir. Aynı zamanda, somut kamu politikalarının cemaatçi bir etik ve ideal çerçevesinde yönlendirilmesini ifade eder. Çokkültürcülükte önemli olan, farklı kültürlerin yalnızca varlıklarını sürdürmesine izin vermekle kalmayıp, onların değerli olduklarının da kabul edilmesidir (Taylor, 1996: 72).

Çokkültürcülük konusunda Almanya’da ulusal birliğin temelinde kültürün var olduğu ve bu ortak kültüre yüklenen aşırı önemin, çokkültürcü bir toplumu imkânsız kıldığı bildirilmektedir (Heisler, 1992: 634). Almanya’da 1913 İmparatorluk Yurttaşlığa Kabul Yasası, İmparatorluğun doğulu göçmenler, özellikle Polonyalılar ve Yahudiler, tarafından işgal ediliyor olması korkusuyla, Alman yurttaşlığını yabancılar için zorlaştırmak üzere tasarlanmıştır. Aynı zamanda, bu yasa İmparatorluk sınırları dışındaki etnik Almanların (*Aussiedler*) yurttaşlığa geri kabulünün önündeki engelleri önemli ölçüde azaltmaktadır (Brubaker 1992: 114–119; Klusmeyer 1993: 84; B. Marshall 1992. Akt: Kaya ve Kentel, 2005: 13–15). Yurttaşlığa kabul edilme talebi,

Federal Almanya'da AB-dışı yabancılar için daima zor olmuştur ve anavatanın yurttaşlığını reddetmeyi gerektirmiştir. AB-dışı “yabancıların” çifte yurttaşlık hakkı genellikle reddedilmiştir; göçmenlerin Almanya'da doğan ve büyüyen çocukları dahi Ocak 2000'e kadar otomatik olarak yurttaşlık haklarına sahip olamamaktaydı. Bağlı bulunduğu ülkenin yurttaşlığından vazgeçmeye gönüllü “yabancılar” ancak Almanya'da en az onbeş yıl yaşadktan sonra yurttaşlığa kabul edilebiliyorlardı. Bunun tersine, Temel Yasanın 116. maddesinde tanımlanan etnik Almanlar (*Volksdeutschen*) – özellikle atalarının Alman olduğunu kanıtlayabilen Polonyalılar ve Ruslar- anayasal olarak yurttaşlığa kabul edilme hakkına sahiptilerdi. Fakat yakın bir tarihte göçmenlere ilk kez yurttaşlık elde etme hakkı sağlayacak iki mekânizma oluşturuldu. Yeni Yabancılar Yasası (*Ausländergesetz*, 1991) ve Göçmen ve Sığınmacı Yasası (*Gesetz zur Änderung des Asylverfahrens, Ausländer- und Staatsangehörigkeitsrechtlicher Vorschriften*, 1993) göre, bu iki tür “yabancı” (*Ausländer*) grubu yasal olarak yurttaşlığa kabul edilme hakkını elde etmiştir (Kaya ve Kentel, 2005: 15–17).

Hollanda ise, İkinci Dünya Savaşı sonrasında çektiği yabancı işgücü ve göçmenler ile çokkültürlü bir toplum haline gelmiştir. Yabancılar toplam nüfusun yüzde 10'unu oluşturmaktadır. Hollanda'nın eski sömürgesi olan Sürinam'dan gelenler hariç, Türkler bu ülkede en büyük yabancı grubu oluşturmaktadır. Hollanda, 1980 yılında yabancıların kalıcı varlığını kabul ettikten sonra, 1983 yılında yayınladığı “Azınlıklar Notası”yla resmi görüşlerini kamuoyuna açıklamıştır. Azınlıklar Notası'nda hükümetin azınlıklar politikasının amacı, “Hollanda'da yaşayan tüm azınlık gruplarının eşit ve tam gelişme imkânlarının olduğu bir toplumun oluşturulması” şeklinde belirlenmiştir. Bu ana amacı gerçekleştirmek için bir yandan “süregelmekte olan göçün sınırlandırılması”, diğer tarafından da “azınlıkların topluma entegre olmaları” vurgulanmıştır. Bu siyasal görüş, günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçen azınlıklar politikasının ana doğrultusu olarak kalmıştır. Her dönemde göçü sınırlandırmak üzere yeni önlemler alınmış, bütünleşmeyi ilerletmek için ise giderek daha katı ve keskin kurallar getirilmiştir. Seksenli yılların ikinci yarısında temel doğrultusu değişmeyen azınlıklar politikası, isim değişikliğine uğramış ve “Bütünleşme Politikası” (*integratiebeleid*) olarak anılmaya başlamıştır. Bütünleşme kavramı, resmi raporlarda ve belgelerde açık bir şekilde “azınlık grupların eğitim ve iş pazarı başta olmak üzere Hollanda toplumunun temel sektörlerine katılımı” olarak tarif edilmiştir. Daha fazla bütünleşme ise “özkimliği koruyarak entegre” olma formülünün terk edilmesi anlamına gelmektedir. Bu tartışmanın etkisiyle hükümet, bütünleşme olayını Hollanda'ya gelir gelmez başlayan bir süreç olarak tanımlamış ve “yeni gelen” göçmenlere “uyum kursları”nı zorunlu hale

getirmiştir. Hollanda'ya giriş yapan her yabancıнын 600 saat süren bir uyum kursundan geçerek, Hollanda toplumuna daha kolay entegre olması amaçlanmaktadır (Canatan, 2004:103). Doksanlı yıllarda bütünleşme politikası, azınlıklara grup temelinden değil, birey temeline dayanan bir yaklaşımı esas almıştır. Bununla bütünleşme politikası bireysel sorumluluklara da vurgu yapan liberal bir ekseninde yeniden şekillendirilmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından birçok sert önlem kamuoyuna açıklanmıştır. Bunlar arasında;

1. Mültecilere yönelik katı bir politikanın uygulanması;
2. Aile birleşiminin iyice sınırlandırılması;
3. Anadil eğitiminin tümünden kaldırılması;
4. En fazla azınlık grupların yararlandığı iş projelerinin kaldırılması ve yabancıların işsizliğe zorlanması ve
5. Yabancılar sunulan özel olanakların kaldırılması gibi önemler yer almaktadır (Canatan, 2004:104).

Hollanda'da Hilda Verwey-Jonker Enstitüsü, hükümete çokkültürlülük konusunda daha fazla adım atması gerektiği tavsiyesinde bulunurken, Parlamento komisyonunda, devletin 30 yıllık entegrasyon politikaları sorgulanmış ve Enstitü'nün önerileri eleştirilmiştir. 2004 yılının Ocak ayında söz konusu tartışmalar kâğıda dökülerek bir rapor yayımlanmış ve "çok etnikli bir toplum yaratma projesinin başarısız olduğu" sonucuna varılmıştır. Raporda, büyük etnik gettoların ortaya çıktığı, ülkenin alt kültürler tarafından bölünmekte olduğu, kutuplaşma riskinin Müslümanların "Hollandalılaştırmaları"nın önünde engel oluşturduğu ileri sürülmüştür. Çokkültürlülük politikalarının iflas ettiğinin belirtildiği raporda, Hollanda değerlerinin benimsenmesinin teşvik edilmesi gerektiği savunulmuştur (The Economist).

Fransa, çokkültürlülük konusunda toplumsal ve siyasi özellikleri nedeniyle başarıya ulaşması zor olan ülkelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Fransa'ya göçün tarihi çok uzun bir geçmiş ve aynı zamanda oldukça karmaşık bir görünüm sergilemektedir. 1911 yılında genel nüfus içinde yabancı nüfusun oranı yüzde 3 iken bu oran 1930'da yüzde 7'ye ulaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle yabancı nüfusun gerilediği bu ülkede, savaş sonrası dönemde yabancıların sayısı yeniden yükselişe geçmiş ve yetmişli yıllardan itibaren tekrar yüzde 7 oranına varmıştır. Bu oran o zaman 4 milyonluk bir yabancı nüfusunu ifade ediyordu (Entzinger, 1984:197). Bugün 5 milyonu aşan göçmen nüfusun yaşadığı bu ülkede yabancıların ağırlıklı bir bölümünü Kuzey

Afrikalılar oluşturmaktadır. Türkler France, Alsace ve Lorraine bölgelerinde yoğunlaşmışlardır (ÇSGB, 2003:109–110).

Fransa ve İngiltere, aynı zamanlarda göçmen alımına başlamış olmakla birlikte, göç konusunun İngiltere'nin siyasi gündemine girmesi 1960'larda gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, İngiltere'ye yerleşenler kısa sürede vatandaş olmuş ve vatandaşlık haklarından tam anlamıyla faydalanabilmiştir. Fransa'da vatandaşlığın kazanılması da, daha uzun zaman almıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda kurtuluş/özgürleşme (*emancipation*) düşüncesi ile Yahudiler, farklı olduklarına, hatta farklı olma haklarının bulunduğu inanmış, bu farklılıklarını, Fransız modeline meydan okuyarak korumuş ve savunmuşlardır. Yahudilerin kabul edilmesi, Fransız solunun kültürel birlik yerine çoğulculuk fikrini savunmasıyla paralel bir gelişme göstermiştir (Albert, 1992: 253).

Fransa'da, kültürel ve etnik farklılıkların tanınması konusundaki tartışmalar 1980'li yıllarda başlamıştır. Geleneksel görüşe sahip olanlar, laik devletin Ortodoks cumhuriyetçi ilkelerine vurgu yaparak çokkültürcülük yönünde politika uygulanmasına karşı çıkmıştır. Ancak buna paralel olarak azınlık kültürlerinin kısmen tanınmasını savunan modern bir çokkültürcü cumhuriyetçilik anlayışı da ortaya çıkmıştır (Jennings, 2000: 575). Altınbaş (2006), Fransa'da Müslümanların varlığının devlete ve cumhuriyete yönelik tehlike olarak görülmesinin, pek çok düşüncenin yeniden gözden geçirilmesine neden olduğunu; özgürlük, eşitlik, kardeşlik teması yeniden tartışıldığını belirterek Fransa'nın sorununun, bir yandan klasik bir ulus-devlet olması, diğer taraftan Avrupa'nın en fazla göç alan ülkelerinden biri olması olduğunu belirtmiştir. Walzer (1998)'e göre de Fransa Avrupa'nın başta gelen göç toplumlarından olmasına rağmen, çoğulcu değildir. Walzer, bu "anormalliğin" nedenini, cumhuriyetçi ulus-devletin devrimsel yapısına bağlamaktadır. Altınbaş (2006) Fransa'yı incelediği raporda Fransız devlet adamlarının cumhuriyetçilik ve laiklik vurgularının, çokkültürcülüğün gelişmesini engellediğini, artan göçmen ve azınlık nüfusuna rağmen, asimilasyoncu politikalarına bağlı olduğunu vurgulayan ve gösteren bir ülke olduğunu belirtmiştir. Bu asimilasyoncu model, devletin bireylerle doğrudan ilişkileri üzerine kurulu olup, devletle birey arasında aracılık yapacak olan cemaatlerin varlığını Fransız modeline yabancı görmektedir. Kültürel olarak ayırım gözetmeyen evrenselciliğin geleneksel algılamasında, kültürel aidiyetlerine bakılmaksızın tüm bireylerin eşitliği söz konusudur. Oysa çokkültürcülük eşit olmayan haklar öngörür; kültürü siyasetin, grupları bireylerin önüne geçirir ve bu nedenle Fransa'ya uygun değildir. Fransa, etnik ve kültürel çeşitliliğine rağmen her zaman tek kültürlü bir toplum olmaya çalışmıştır. Devletin görevi, kültürel farklılıkları tanıyarak farklı politikalar üretmek ya da bazı cemaatlere olumlu ayrımcılık yapmak

değil, bireyler arasındaki toplumsal farklılıkları en aza indirmek olarak tanımlanmıştır (Altınbaş, 2006). İngiltere’de çokkültürcülük yönünde atılan adımlar, Fransa ve Almanya’dan çok daha ileri boyuttadır. Müslümanlara yönelik özel politikaların oluşturulması, son dönemlerde artan terör tehdidi ve alınan önlemler nedeniyle bir dereceye kadar zedelenmiş olsa da, olumlu yönde gelişmeler sağlamıştır. İngiltere’deki tartışmalar, diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, genellikle çokkültürcülük yandaşları ile karşıtları arasında değil, çokkültürcülüğün farklı uygulamalarını savunanlar arasında gerçekleşmektedir.

2.3.1. İngiltere’de çokkültürcülük

İngiltere’nin göç politikalarının en önemli özelliğinin yerel yönetimlere yaptığı vurgu olduğu farklı yazarlar tarafından bildirilmektedir. (Morris, 2001; Melotti, 2006 Akt: Bal-Uzun ve Dağdelen, 2007). İngiltere’nin göçmen politikasının bir diğer özelliği, devletin göçmenleri etnik ve dini kimliklerine göre “topluluklara” ayrılmaya teşvik etmesi başka bir deyişle “topluluk siyaseti” (communitarian policies) yaklaşımıyla, göçmen gruplarının “kendine yardım” (self-help) olarak isimlendirilen örgütlenme biçimine gitmesine teşvik etmesidir. Çokkültürcü politikalar olarak tartışılan bu politikalar, göçmen grupların kendi içlerine kapanmalarına neden olduğu ve varolan (sınıfsal, ırksal) eşitsizlikleri yeniden ürettiği yönünde eleştirilmektedir.

Bir başka görüşe göre ise İngiltere dışındaki tüm Avrupa devletleri ulusal yurttaşlığı ve dolayısıyla sivil hakları bulunmayan dezavantajlı azınlıkları artırmıştır. Avrupa Topluluğu’nun birleşmesi, üye ülkelerin hangi üye ülkeden geldiklerine bakılmaksızın diğer uluslardan olanlara kendi uluslarındanmış gibi davranmasını sağlasa da bu çokuluslu yasal anlaşmalar kısıtlı kalmakta ve Avrupa Topluluğu’nun ötesinden gelen daha çok dezavantajlı azınlıkları (Doğu Avrupa, Balkanlar, Kuzey Afrika, Türkiye ve Güney Asya’yı) herhangi bir biçimde etkilememekte tam tersi bu ülkelerden gelen insanların yurttaş yerine etnik ya da dinsel topluluk olarak ele alınmasını beraberinde getirmektedir (Baumann, 2006: 20). Baumann (2006: 22)’a göre sivil haklar ve topluluk haklarına dair İngiliz örneği dikkate değerdir; diğer batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında İngiltere, tüm azınlık yurttaşlarının İngiltere yurttaşlarıyla aynı statü ve eşit sivil haklara sahip olmaları açısından benzersizdir ve sivil hakların etnik ya da dinsel haklara yol açmış olmasının bir örneğidir. Örneğin İngiltere’nin parlamentosunda temsil edildikleri halde, ayrıca “Müslümanlar Parlamentosu” adında özel bir kurumu, İşçi Partisinin özel bir “siyahlar bölümü” vardır ve yine İngiltere’de denizaşırı ülkelerden gelenlerin İngiliz yurttaşı haline getirilmesi için çalışan yerel yönetimler bu çalışmalarına kilise ve

camilerin de katılması söz konusudur. Baumann (2006:22)'in ifadesiyle "tüm ülkeler kendi çokkültürcülüklerine takılmış durumdadırlar... bu ayrıntıların bize gösterdiği şey renk-körü, kültür-körü ya da din-körü ve bu sayede de seküler olan bir modern devletin tam tersidir" .

Buna karşın Hall, İngiltere'deki kültür ve çokkültürlülük kavramlarını yüksek sesle eleştiren yazarlardan biri olarak, İngiltere'nin (Birleşik Krallığın), "İngiliz olma" ideali ile "hayali bir toplum" yaratma çabasında olduğunu ve bu ideal temelinde bir güç oluşturarak, sömürgecilik, baskı ve güç faaliyetlerini yürütebildiğini ifade etmiştir (Hall, 2000: 228-229). Çok doğal olarak çokkültürlü toplumlar, kendilerini "ortaklıklardan" değil, "farklılıklarından" yola çıkarak tanımlama eğilimindedirler. Dolayısıyla İngiliz hükümeti de tıpkı diğer Avrupa ülkeleri gibi, bu kadar farklı toplumu, "yönetebilmenin", ortak ve "hayali" olanları kutsayarak değil, kaçınılmaz bir şekilde "farklı olanı" kutsayarak, farklılıkların kendini ifadesine izin vererek olabileceğini kavramıştır. Bu durum, bir iyi niyet veya tercih olmaktan çok, tarihsel ve politik bir "zorunluluk" olarak ortaya çıkmış gibi görünmektedir.

Sonuç olarak diğer Avrupa ülkelerinin çokkültürcü politikaları karşısında ABD ve İngiltere'nin bir başka uçta yer aldığı dile getirilmektedir. Londra'nın Hackney bölgesinde Bal-Uzun ve Dağdelen (2007)'in yaptıkları araştırmada Türkiye'den göç edenlerden çokkültürcülüğe ilişkin aldıkları yanıtlar ilginçtir. Aşağıda bazı alıntı örnekleri verilmiştir:

Bir ülkenin önemli olabilmesi için çokkültürlülük olması lazım. Buranın insanları var çeşitli, bizde de tarih var. Değişik insanların değişik kültürleri vardır, değişik iyilikler vardır. Senin düşünemediğini başkası düşünür. ...İnsanların kendi kültürlerini yaşatması için belediye, örneğin, saz kursu için para veriyor. Yani proje hazırladığınız zaman, şunları yapacağım, dersin ikna olurlarsa, para verirler, vergiden muaf olurlar. Buraya gelen siyahlar vardı, cemevine.... Farklı kültürlerin bir araya gelmesi için festivaller var. Her ülkenin folklorünü sergileyebilmesi için fırsat...

..... Bir yandan da, herkesin, kendi diliyle, kendi ırkıyla birarada yaşaması güzelliğin bir ifadesi. En cezbedici yöneleri: her insanın, kültürün kendini ifade edebilmesi ve yaşam bulması anlamında, herkes, bir arada, bulunduğu, ilişkilerini, yaşamını yürüttüğü bir şehir. Hükümetin politikaları: yani çok iyi politikaları da, negatif politikaları da var. Biraz da çıkar gibi şeylerin sözkonusu. Göçmenlerin bu ülkeye bir getirileri olduğunu düşünmek gerek. Çokkültürlülüğün devamı için, yerel müzelerden, festivallere kadar, kendi müziğini çalışmasını yürütmesi için dernekler, olanaklar da var. Politika çok çeşitli. Negatif ve pozitif politika çeşitliliğini nasıl görüyoruz? Irkçılığın dışında göçmenlere uygulanan politika, bir dengenin tutturulması açısından önemli. Onlar da günlük

politika yapıyorlar. Blair hükümeti ne göçmenleri karşısına ne de İngilizlere karşısına almak istemiyor. İkisini de birarada tutmaya çalışıyor. Nabza göre şerbet veriyor. İngilizlere, biz şu kadar yılda bu kadar göçmen gönderdik diyecek. Göçmenlere de, bakın sizi yönetime kattık diyecek.....

Dolayısıyla İngiltere'nin göç ve çokkültürlülük politikalarına bakıldığında şu an gelinen noktada daha fazla mülteci ve vasıfsız işçi istemeyen, bunun yerine nitelikli göçü destekleyen; hâlihazırdaki göçmen gruplarla ilgili gelişmelere bakıldığında –tüm eleştirilerle birlikte- diğer Avrupa ülkelerine göre “daha demokratik” bir yapılanma içinde olduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte, ırkçılığın çokkültürcülüğün önündeki en önemli engellerden biri olduğu da açıktır. Her ne kadar politik ve akademik olarak görmezden gelinse de İngiltere'nin tarihsel geçmişinde özellikle siyahlara uygulanan ırkçılık ve onun kalıntıları özellikle göçmenlerin hakları söz konusu olduğunda belirginleşmektedir.

Dolayısıyla, çokkültürcülük kavramının algılanması Avrupa'nın her ülkesinde aynı olmadığı gibi aynı ülke içinde de farklılık taşımaktadır. Bir uçta, cemaatlerin tehdit olarak görülmediği Anglo-Sakson örneği, diğer uçta milliyetçiliği ve kimliği “kültür” üzerine kurulu olan Almanya ve Fransa gibi örnekler bulunmaktadır. Bugün, Avrupa ülkelerinin büyük kısmında çokkültürcülük, artık kaçınılması gereken bir uygulama olarak görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri, çokkültürcülük politikalarından faydalananacak olan grupların tehdit olarak algılanmasıdır. Örneğin daha önce zararlı olduğu düşünülmeyen Müslümanlar bugün bir tehdit olarak görülmektedir. Bugün içinde bulunduğumuz ortam, çokkültürcülüğün dinsel yönünü sorunlu hale getirmektedir. Çünkü özel alanda zayıflayan dinlerin, kamusal alanda kimlik olarak yeniden canlanması söz konusudur. Önce 11 Eylül olayları, sonra da Avrupa'da yaşanan terörist saldırıların etkisi, son yıllarda birçok ülkedeki genel tavrın değişme sürecine hız kazandırmıştır. Birçok Avrupa ülkesinde İslam korkusu (islamofobi) gündeme gelmiş ve Müslüman göçmenlere yönelik olumsuz tavırlar açıkça sergilemeye başlamıştır. Çokkültürcülüğün Avrupa'da artık ulusal değerlere, kültürel homojenliğe ve toplumsal uyuma tehdit oluşturduğu düşünülmekte, bu tehdide neden olan da “İslam karşıtı ırkçılık” gibi görünmektedir. Bal-Uzun ve Dağdelen (2007)'in İngiltere-Londra'nın Hackney bölgesinde yaptıkları araştırmada Türkiye'den göç edenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

ama bu mahallede biraz ayrımcılık var yani. Önceden zencilere açık ırkçılık vardı; onları içine aldılar iyice. 11 eylülünden sonra, Müslümanlara kökenlileri diğer yabancılardan ayırdılar. Ama bunlar spekülasyon olabilir,

yani benim duyduğum. Ben şimdiye kadar karşılaşmadım böyle bir şeyle. Doğu Avrupadan gelenler var, zorla oldu..

11 eylül önemli bir dönemeç. Burada medya sistemli bir şekilde halkı kontrol ediyorlar. İrlandalılar vardı, teröristler, şimdiye kadar bir olay olduğu halde, medya abartıyor.

Medya müslümanı, terörist yaptı, artık İngilizler de biliyorlar, öyle değerlendiriyorlar. Bizde öyle bir şey yok.

Farklı kültürlerin talepleri ile eşitlik arasındaki çatışmalar ya da çakışmalar çokkültürcü politika güden ülkelerin bu politikalara ihtiyatla yaklaşmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü, göçmen azınlıkların kültürel farklılıklarının ve kimliklerinin devlet tarafından tanınması, bunların özel grup haklarına kavuşmalarının sağlanması gibi talepler ulusal birliğin korunabilmesi açısından sorun oluşturmaktadır. Bu ve bunun gibi “tehdit” olarak algılanabilecek birçok durum nedeniyle, çokkültürcülük söylemleri giderek zayıflamaya, tek kültürcülük ya da hâkim kültürlülük ağırlık kazanmaya başlamış gibi görünmektedir. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi tarafından hazırlanan rapor çerçevesinde AB üyesi ve aday olan ülkelerde yapılan araştırmanın sonucu, çokkültürcülüğe olan direnişin arttığını göstermiştir. Yunanistan halkının yüzde 80’inin, Almanların yüzde 71’inin karşı çıktığı çokkültürcülük politikalarına yönelik olumsuz görüşün Türkiye’de yüzde 21 oranında kaldığı belirtilmektedir. AB üyesi ülke halklarının en az yarısının, göçmenlerin ve çokkültürcülük politikalarının varlığına karşı olduğu görülmektedir (AB Haber, 16 Mart 2005).

Avrupa’da azınlık kültürlerinin korunması ve çokkültürcülüğün tehlike olarak görülmesi bazı sonuçlara neden olmaktadır. Çokkültürlü bir toplumda, kamusal alanda paylaşılan ortak siyasî kültür ile özel alandaki kültür bir arada bulunmaktadır. Ortak alanda farklılıklar arasında tam bir eşitlik söz konusudur ve yabancılara/azınlıklara/göçmenlere yönelik herhangi bir ayrımcılık yapılmaz/yapılmadığı varsayılır. İkinci/özel alanda ise, toplulukların kendi dilini konuşması, dinî ibadetlerini ve geleneksel aile yaşantılarını özgürce yaşamaları söz konusudur. Farklı kültürlerin talepleri ile eşitlik düşüncesi arasındaki çakışma ve çatışma çokkültürcülüğü savunan hükümetlerin bile, bu kavramın ancak bir versiyonunu uygulama yoluna gitmesine neden olmuştur. “Çokkültürcülüğün hayata geçirilmesi yabancı düşmanlığını artırır ve bu da demokrasiyi yıkar” şeklindeki düşünce, asimilasyonu tek çare olarak bırakmaktadır. Dolayısıyla çokkültürcülük söylemi ve pratiğine ilişkin en önemli sorunun evrenselciliğe karşı tikelciliğin başka bir deyişle asimilasyona karşı ayrılıkçılık olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü aşırı evrenselciğin sonucunun asimilasyon, aşırı tikelciliğin

sonucunun ise ayrılıkçı girişimler olduğu görülmüştür. Çağdaş sosyal bilimler düşüncesinde ise çokkültürcü yaklaşımın “etkileşimsel” boyutları ön plandadır. Bugünkü sosyal bilimler felsefesinin esas sorusu, toplumsal araştırmaların bilimsel olup olmadığı değil, başkalarını özellikle de farklı olanları anlamamanın mümkün olup olmadığıdır (Fay, 2001).

Çokkültürlü bir toplumda farklılıkların seslendirilmesi, o seslerin birbirine karıştırılmadan dinlenebilmesi, anlaşılabilmesi ve uygun tepkilerin verilebilmesi, başka bir deyişle çokkültürcülüğün hayata geçirilebilmesi için, “farklı olanı anlamamanın ve farklılıklarla yaşamamanın nasıl mümkün olabileceği” tartışılmalıdır. Farklı olanı anlamada en önemli araçlardan biri, farklı olanı dinlemekten geçmektedir. Bu dinleme, *pasif* bir süreci değil “diyalog” olarak tanımladığımız *aktif* bir süreci içermelidir. Diyalog, diğer iletişim biçimlerinden farklı olarak, tarafların eşit olduğu, karşılıklı öğrenmenin ve geribildirim esas olduğu bir süreci içermektedir. Demokratik ve çokkültürcü toplumların ihtiyaç duyduğu en önemli araçlar, farklılıkların tanınması, kabulü, hoşgörü ve diyalog süreçleridir.

Avrupa’daki çokkültürcü politika ve uygulamaların daha fazla açık iletişim ve hoşgörü ortamına ihtiyaç duyduğu açıktır. Bugün geline nokta *tehlikeli bir geriye gidiş* söz konusudur. Bunu aşmanın yolu yine çokkültürcü ve demokratik söylemlerin arkasından gitmekten geçmektedir.

Çokkültürcülük, postmodernizm akımlarıyla şekillenen, kültürü ve kültürel farklılıkları kabul etme, anlama, savunma ve temsil etme taraftarı bir akım olarak eğitim, psikoloji, sosyal hizmet gibi alanlarda da etkisini göstermiştir. Aşağıdaki bölümde sosyal bilimler ve özel olarak sosyal hizmetteki bu dönüşüm süreci aktarılacaktır.

2.4. Sosyal Hizmet ve Çokkültürcülük

Yukarıda kısaca açıklanan çokkültürcülük akımı ve tarihsel süreç içindeki yeri sosyal hizmet açısından da oldukça anlamlıdır. Sosyal hizmet mesleğinin Avrupa ve Amerika’da kentleşme ve sanayileşme ile birlikte hayırseverlik ve yardım evleri hareketiyle başladığı bildirilmektedir (Midgley, 1990). Postmodernist akımların yükseldiği 2. Dünya Savaşı sonrasına kadarki döneme bakıldığında sosyal hizmetin ilk yıllarında, büyük kentlerde işsiz, yoksul, hasta, fiziksel veya zihinsel engeli olanlar ve yetimler için yardım evlerini kurduğu ve bu yapıların sosyal reform stratejisi ile bütünleşmiş bir felsefeye sahip olduğu görülmektedir. Yardım evlerinin ilk çalışanları genellikle orta veya üst sınıftan yöneticilerin kız çocuklarıdır. Konut, sağlık yardımı, iş bulma, dil eğitimi, mesleki eğitim gibi konularda yardımcı olan bu çalışanlar misyoner

bir tarzla insanların koşullarını nasıl iyileştirebilecekleri ve ahlaki değerlere göre nasıl yaşayabilecekleri konusunda eğitim vermişlerdir (Zastrow, 2004). Bu dönemde baskın ideoloji ve ekonomik gerçekler Batılı ülkelerin gücü tarafından şekillendirilmekteydi. Batının bilgisi, ideolojisi ve değerleri, var olan hegemonyanın ve kontrolün devam ettirilmesini sağlamaktaydı. Sosyal hizmetin, insan hakları, sosyal adalet ve savunuculuk gibi evrensel değerlerden gücünü aldığını ve bu anlamda tüm insanlığı kucaklamaya çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak, bu değerlerin nasıl evrensel hale geldiği ve yerel gerçeklerle örtüşme ya da uyuşma biçimi tartışmalıdır. Çokkültürlü ya da uluslararası sosyal hizmet literatüründe son dönemde tartışılan konu da bütün bu evrenselci bakışa yönelik eleştirel olmayan duruşun sergileniyor olmasıdır. Örneğin Mohan (2008), sosyal hizmet mesleğinin Irak Savaşı'ndan sonraki sessizliğini bu itaatkâr ve eleştirmeyen bakışa bağlamaktadır. Bunun yanında, sosyal hizmet literatüründe kültürel etkileşimlerden kaynaklı güç ve ayrıcalık ilişkileri tartışılmasına (Diller, 1999; Anderson ve Carter, 2003) rağmen, sosyal hizmetlerin kurumsal ve politik yapısındaki baskı ve güç unsurları ve uygulamadaki yansımaları yeterince tartışılmamaktadır. Bu eleştirel bakış olmadan hâlihazırdaki kurumsal yapının ve sosyal hizmet uzmanlarının baskı ve ayrımcılığı kurumsallaştırma ve en iyi ihtimalle hizmet alanların gerçek ihtiyaçlarına cevap verememe ve kötü ihtimalle de onlara zarar verme potansiyeli bulunmaktadır (Samantrai, 2004). Sosyal hizmet sisteminin bu konudaki ağır adımlarının en büyük gerekçelerinden biri de kültürel farklılıklardan referans alınacak uygulamaların “ayrımcı ve/veya bölücü” olma endişesi veya korkusudur (Nash, 1999).

Özellikle son yirmi yılda bu konuda yazılan çok sayıdaki makale, kitap ve diğer çalışmalarda, kültürel yetkinliğe sahip sosyal hizmet uzmanlarının çok dilli, çok etnik kümeli ve çokkültürlü toplumlar için eğitimi ve hazırlanması konuları ile kültürel yetkinliğin nasıl ölçülebileceği ve geliştirilebileceği soruları sıklıkla yer almaktadır. Bütün bu konular tartışılırken iki uç arasında geliş gidişler yaşanmaktadır. Farklılıkların kabul edilmesi ve daha yetkin uygulamaların gerçekleştirilmesi için kültürün aşırı derecede vurgulanmasının da, bu farklılıklara evrensel araç ve yöntemlerle yaklaşılmasının da getirdiği sorunlar vardır. Öncelikle, farklı gruplara evrensel ve standardize edilmiş, esnekliği olmayan ve durum (bağlam) içindeki bireyi anlamaya değil, bireyi duruma göre değiştirmeye yönelik çabaların başarılı olamayacağı ve aksine baskıcı ve asimile edici uygulamaları beraberinde getirdiği anlaşılmıştır. Bunun aksine sadece kültürel farklılıklara odaklanarak, kültürel grupları ortak ya da benzer özellikleri tamamıyla taşıyan kategorik kümeler olarak görmek de ya önyargılı, ya

ayırımcı ya da ayrılıkçı uygulamaları beraberinde getirecektir. Çokkültürcü yaklaşıma eleştirel bir bakışla anlatılmak istenen tam da bu iki yaklaşımın aksine var olan durumu çözümleyen, karşılıklı etkileşimleri, değişim ve dönüşümleri gören ve buna uygun esnek, güçlendirici ve sosyal adalete katkı veren bir yaklaşımı benimsemektir. Evrenselciliğe karşı tikelcilik olarak ifade edilen felsefi düzeydeki tartışmalarda da, tüm insanlığın ortak özelliklerinden ve evrensel değerlerden yola çıkan evrenselcilik görüşüyle, sadece farklılığa odaklanarak karşılıklı etkileşimi gözden kaçıran tikelcilik görüşünün karşı karşıya gelmesi söz konusudur (Fay, 2001). Bu iki uç arasında denge kurabilmek için ihtiyaç duyulan nokta hem evrensel bütünlüğü ve var oluşun ortak yönlerini; hem de, sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihsel gerçekliğin yarattığı farklılıkları kabul ederek insanlığın gelişimindeki etkileşimden gelen gücü fark etmektir. Aslında sosyal hizmet disiplini bu farkındalığı çok önce kazanmış ve hatta var oluş nedenini böyle açıklamıştır. En klasik söylemiyle “durum içindeki birey” tam anlamıyla olmasa da bu farkındalığın bir ürünüdür. Zamanla reformist yaklaşımından uzaklaşarak konformist bir mesleğe dönüşen sosyal hizmetin farklı kültürel gruplarla etkin çalışmasındaki çıkış yolu da evrenselcilik ve tikelcilik ikileminden kurtularak her iki bakışı da kabul eden ve güçlendirme ile sosyal adalet ilkelerini hem amaç hem de araç olarak gören eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet bakışı ve uygulaması olacaktır.

Çokkültürcülüğün doğuşu ve göç akımlarındaki hızlı değişim sonrasında diğer yardım mesleklerinin duruşu ve değişimi sosyal hizmeti de etkilemiştir. Geleneksel sosyal hizmet modellerinin kültürel olarak farklı grupların ihtiyaçlarına cevap vermede etkisiz ve baskıcı olabileceğinin farkına varılmasıyla İngiltere’de ayrımcılık/ırkçılık karşıtı uygulamanın, Amerika’da ise etnik duyarlılık modelinin geliştirildiği görülmektedir. Diğer yardım meslekleri, eğitim politikalarını çokkültürcü anlayışa adapte etmeye çalışmıştır (Padilla, 1997). Bu dönüşümün köşe taşları şöyle sıralanabilir: 1980 yılında Amerikan Psikoloji Derneği’nin (American Psychological Association-APA), kültürel yetkinliği de içeren mesleki yetkinliğe dayalı uygulama standartlarını koymuştur. Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council on Social Work Education-CSWE) de kültürel yetkinlik ve kadın sorunları konusunu müfredata eklemiştir. Sosyal hizmet mesleği tekkültürcülük engeline rağmen (Aponte, 1995), kültürel olarak yetkin sosyal hizmet uygulamalarını, başka bir deyişle çokkültürcü sosyal hizmet uygulamalarını güçlendirmek için çokkültürcü uygulama kavramlarını ve çeşitli kuramsal yaklaşımları geliştirmeye devam etmektedir.

Geçtiğimiz yaklaşık son yirmi yılda yardım sürecinde kültürel konuların önemi daha dikkat çekici hale gelmiştir. Sosyal hizmet, psikoloji ve psikolojik danışmanlık gibi

yardım meslekleri, özellikle son yıllarda, kültürel açıdan farklı grupların dünyasını anlama konusuna dikkat çekmektedir. Bu konudaki literatürün büyük çoğunluğu “kültürel yetkinlik” başlığı altında sunulmaktadır. Kültürel yetkinlik, kültürel duyarlılık ve bilginin daha etkili ve kültürel olarak uygun bir uygulama için gerekli beceriyle birlikte bütünleştirilmesi olarak anlaşılmaktadır. Bilgi ve değerler, sosyal hizmetteki yardım becerileriyle bütünleştirilebildiğinde anlam kazanmaktadır (Weaver, 1999: 217-218). Bu unsur etik sorumluluklar içinde şöyle ifade edilmiştir:

Sosyal hizmet uzmanları;

- *Kültürü, kültürün insan davranışı üzerindeki etkisini ve toplumdaki işlevini anlamalı; her kültürün güçlü yönleri olduğunu kabul etmelidir.*
- *Hizmet alanının kültürü hakkında bilgi sahibi olmalı; kültürel farklılıkları kabul etmeli ve duyarlı olmalı; hizmetleri sunarken hizmet alanın kültürünü göz önünde bulundurarak davranmalıdır.*
- *Sosyal farklılıkların doğasını ve ırk, renk, etnik ve ulusal köken, cinsiyet, yaş, medeni durum, siyasal görüş, dinsel inanç, cinsel tercih, zihinsel ya da fiziksel özür gibi farklılıklara yönelik baskıları anlamaya çalışmalı ve bu konuda eğitim programlarına katılmalı ve kendini geliştirmelidir.*

(<http://www.ifsw.org/en/p38000324.html>).

Kültürel yetkinlik, psikolojide; psikanaliz, davranışçılık ve insancılık akımlarından sonra *dördüncü güç* olarak tanımlanmaktadır. Benzer biçimde, sosyal hizmette de eğitim, araştırma ve uygulamada kültürel yetkinliğin nasıl sağlanabileceği sorusu en güncel tartışmalardan biridir. Yardım edici mesleklerin ve dolayısıyla sosyal hizmetin, etkili ve verimli hizmet sunabilmek için politik, ekonomik ve sosyal faktörleri bütünleştirebilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kültürel yetkinlik, etkili hizmet sunumunun asıl bileşeni olarak görülmektedir. Bu anlamda kültürel yetkinlik ihtiyacının gelişimi süreç içinde farklı düzeylerde gelişim göstermiştir. Bu değişim; bireysel olarak yardım ediciden bakım sistemine, yardım edici-yardım alan ilişkisinden toplum düzeyine ve özel, bireysel çabalardan baskı altındaki gruplar için savuculuğa, güçlendirmeye ve politik eyleme doğru gerçekleşmektedir. Kültürel yetkinlik, günümüzde sosyal kimlik gruplarını, eğitim alanını ve mesleki gelişim odağını içeren çok boyutlu bir yapı olarak anlaşılmaktadır (Sue, 2001). Sosyal hizmette kültürel yetkinliğin tanımlanması yaklaşık kırk yıllık bir süreci ifade etmektedir. Ulusal(Amerikan) Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) kültürel yetkinliği şöyle tanımlamaktadır (NASW, 2001):

..bireylerin ve sistemlerin her kültürden, dilden, sınıftan, ırktan, etnik kökenden, dinden ve diğer farklılık faktörlerinden insanlara, bireylerin, ailelerin ve toplumların değerlerini tanıyan, kabul eden ve değer veren bir tarzda saygı duyarak karşılık

verme ve her birinin onurunu koruma ve sürdürme sürecidir. Kültürel yetkinlik, bir sistemde ya da kurumda ya da meslek elemanları arasında bir araya gelen ve birbiriyle uyumlu davranış, tutum ve politikalar ve sistemin, kurumun ya da meslek elemanlarının kültürlerarası koşullarda etkili çalışmasını sağlar...

Sosyal hizmet uzmanlarının, yetkinliklerini tanımlama, anlama ve ölçme sorumlulukları bulunmaktadır. Oysa kültürel yetkinlik, tıpkı kültür gibi ölçmeye tabi tutmak için çok soyut bir kavramdır ve literatürde çok farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bazı yazarlar bu kavramı “çokkültürlü farklılık yetkinliği” (Garcia, 1995), bazıları “etnik yetkinlik” (Green, 1982) kavramını tercih etmektedir. Amerikan Psikoloji Derneği (APA, 1992) ve Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW, 2001) tanımların fazlalığının yarattığı kafa karışıklığını gidermek için bu tanımları birleştirmiş, kültürel yetkinliği; yaş, toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, ulusal orijin, din, cinsel yönelim, özrürlük, dil ve sosyoekonomik statüyü de içine alacak biçimde genişletmiştir.

Kültürel yetkinliğin en kapsamlı ve kabul gören tanımı Cross ve diğerleri (1989. Akt: Lum, 2003: 99) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre kültürel yetkinlik:

“Bir sistemde, kurumda ya da meslek elemanları arasında, o sistemin, kurumun ya da meslek elemanlarının çokkültürlü ortamlarda etkili çalışmasını sağlayan birbiriyle uyumlu tutum, davranış ve politikalar”.

Orlandi (1992.Akt: Lum, 2003: 6) bu tanımdan bir adım öteye giderek kültürel yetkinliği; “hedeflenen değişimi ve diğer destekleri sağlamada toplum temelli değer, gelenek ve adetleri öğrenme ve toplum içinden bilgili insanlarla çalışma konusunda istekli ve yetenekli olmak” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda, toplum temelli değerleri “gücün” kaynağı; toplumsal kaynakları da bilgi ve destek kaynağı olarak ele almak, bu toplumsal üyeleri mesleki uygulamada ortaklar ve işbirliği yapılan kişiler konumuna yükseltmektedir. Bu tanımlamalarda bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyler ön plana çıkmaktadır. Miley, O’Melia ve Dubois (2004: 68-77) de genelci sosyal hizmet uygulamasında kültürel yetkinliği; uygulayıcı düzeyi (mikro düzey), kurumsal düzey (mezzo düzey) ve toplumsal düzey (makro düzey) olmak üzere üç düzeyde ele almaktadır. Bireysel düzeyde (uygulayıcı düzeyinde) kültürel yetkinlik; öz-farkındalığı, farklı kültürlerle ilişkin beceri ile bütünleştirilmiş bilgiyi, kültürlerarası ilişkilerde gücü tanımlama becerisini içermektedir. Aşağıda Tablo 1’de sosyal hizmet uzmanlarının bireysel düzeyde kültürel yetkinliği tanımlamaya yardımcı “kültürel öz-envanter” sunulmuştur:

Tablo 1: Kültürel Öz-envanter**Bireysel Kimlik**

- Etnik kimlikleriniz nelerdir?
- Başka hangi kültürel grupların üyesisiniz?
- Kendinizi tanımlamada en fazla etkili olan kültürel üyelikleriniz hangileridir?
- Bu kültürel kimliklerin etkilerini gösteren/açığa vuran davranışlarınız ya da özellikleriniz nelerdir?
- Bu kültürel üyeliklerle ilgili değerler nelerdir?
- Bu kimliklerle ilgili olumlu ya da olumsuz hisleriniz nelerdir?
- Kültürel üyeliklerinizle ilgili daha önce hiç ayrımcılığa maruz kaldığınızı hissettiniz mi?
- Kültürel üyelikleriniz size ne gibi ayrıcalıklar sunmaktadır?
- Manevi İnançlar
- Manevi inançlarınız nelerdir?
- Bu inançlarınızda neler yol gösterici olmuştur?
- Gündelik yaşamınızda manevi inançlarınız ne kadar önemlidir?
- Bu inançlarınız, farklı inançlara sahip olan başkalarına bakışınızı ve algılamınızı nasıl etkilemektedir?
- Manevi inançlarınız seçimlerinizi ve davranışlarınızı nasıl etkilemektedir?

Başkalarına İlişkin Bilgi

- Bulunduğunuz toplumda başka hangi kültürel gruplar bulunmaktadır?
- Başka kültürlerden insanların inanç, değer ve geleneklerine ilişkin neler biliyorsunuz?
- Bu bilgilerin kaynağı nedir?
- Bu kültürlerden insanlarla gerçekleştirdiğiniz etkileşimler bilgi temelini değiştirilmekte ya da güçlendirmekte midir?
- Başka kültürlerle ilişkin kalıp yargılarınız ya da önyargılarınız nelerdir?
- Bu önyargıların kaynağı nedir?
- Kültürel olarak sizden farklı gruplara ilişkin bilgi düzeyinizi geliştirmek için neler yapmaktasınız?

Kültürlerarası Beceriler

- Son zamanlarda farklı kültürlerden insanlarla ilişkide bulunuyor ya da çeşitli etkinliklerde birlikte yer alıyor musunuz?
- Sizden kültürel olarak farklı olan insanlarla etkileşime girdiğinizde kendinizi ne kadar rahat hissediyorsunuz?
- Sizden kültürel olarak farklı insanlarla bu farklılıklarla ilgili konuşabiliyor musunuz?
- Anadilinizden başka hangi dilleri konuşabiliyorsunuz?
- Farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıyan kelimeler, kalıplar ya da sözsüz iletişim davranışlarına ilişkin neler biliyorsunuz?

Kaynak: Miley, O'Melia ve DuBois, 2004: 69'dan aynen aktarılmıştır.

Mezzo düzeyde (kurumsal düzey) kültürel yetkinlik, kurum politikalarını, uygulama oryantasyonunu, kurumun yapısal ilişkilerini, fiziksel çevreyi ve kaynakların dağılımını içermektedir. Aşağıda Tablo 2'de yer alan envanter, kurumsal düzeyde kültürel yetkinliği tanımlamaya yardımcı olacaktır:

Tablo 2: Kurumlar için Kültürel Yetkinlik Envanteri

- Özürlü bireyler, kuruma ulaşabiliyorlar mı? Yürüme, görme ve işitme ile ilgili güçlükleri tanımlayınız.
- Kurum, kültürel olarak farklı gruplar için yaratıcı etkinlikler gerçekleştiriyor mu?
- Bekleme salonundaki okuma materyalleri, farklı kültürlere hitap edecek nitelikte midir?
- Kurumdaki kitaplar, oyunlar ve oyuncaklar hem kız çocukları, hem erkek çocukları hem de farklı kültürden çocuklara hitap edebiliyor mu?
- Kurumdaki broşür ve bilgilendirme materyalleri çok dilli mi? İçindeki resimler kurumdan hizmet alan farklı grupları içeriyor mu? Bu broşür ve yazılı materyallerin büyük punto ile yazılmış formatı bulunmakta mıdır?
- Kurum materyalleri ırkçı olmayan, cinsiyetçi olmayan ve cinsel yönelim ayrımcılığını içermeyen biçimde mi hazırlanmıştır?
- Kurum materyalleri bütün kavramları içermekte midir? Örneğin aile ilgili konularda tüm aile tipleri, homoseksüel aileler de dahil olmak üzere, içeriğe alınmış mıdır?
- Kurum personeli kültürel olarak farklılıklardan oluşan bir grup mudur?

Kaynak: Miley, O'Melia ve DuBois, 2004: 75'den aynen aktarılmıştır.

Toplumsal düzeyde (makro düzey) ise, toplumun bakışı, toplumsal tepkiler ve politik düzenlemeleri içermektedir. NASW'nin kültürel yetkinlikle ilgili standartlarında geniş bir bakış açısı sunularak mikro, mezzo ve makro düzeyler kapsamında ele alınmıştır. Bu standartlar 2003 yılında Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council of Social Work Education-CSWE) tarafından da onaylanmıştır. Bu standartlar: Etik İlke ve Değerler; Öz-farkındalık; Kültürlerarası Bilgi; Kültürlerarası Beceri; Hizmet Sunumu; Güçlendirme ve Savunuculuk; Farklılıkları İçeren İşgücü; Mesleki Eğitim; Dil Farklılığı ve Kültürlerarası Liderlik başlıklarıdır. Burada da her üç düzeyde (mikro-mezzo-makro) farklılıklarla nasıl yetkin uygulamalar yapılabileceği konuları tanımlanmıştır.

Kültürün doğası gereği kültürel yetkinlik süreci de sürekliliği olan, hayat boyu öğrenme ve bütünleşmeyi içeren bir serüvendir. Kültürel yetkinlik; bilgi temeli, beceri temeli ve değer temeli olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Değer temeli öz-farkındalık ve başkalarına ilişkin farkındalığı, bilgi temeli kültürel farklılıkların bilgisini, beceri temeli ise bu gruplarla çalışmada kullanılan teknik ve yöntemleri içermektedir. Bu bağlamda kültürel yetkinlik, farklı sosyal çevre ve geçmişi olan gruplarla çalışmada öz-farkındalığın, bilgi ve becerinin bütünleştirilmesi sürecidir (Arrendodo, 1996). Bu çalışmada da kültürel yetkinlik;

- Sosyal hizmet uzmanının kendi kültürel değerlerinin, önyargılarının ve hizmet alanının dünya görüşünün farkındalığı,

- Kültüre özgü bilgi üretme ve araştırma yapma yeteneği ve
- Hizmet alanların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada kültürel olarak uygun müdahaleleri uygulama becerisi (Sue, 1981; Gutkin ve Wise, 1994) olarak ele alınmaktadır.

Kültürel yetkinlik, mikro, mezzo ve makro düzeyde uygulama alanı bulduğu gibi, her düzeydeki uygulamanın değer, bilgi ve beceri boyutlarıyla gerçekleştirilmektedir.

2.5. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Değer, Bilgi ve Beceri Boyutları

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasıyla ilişkili literatüre bakıldığında, sosyal hizmet uygulamasıyla paralel olarak, çokkültürcü uygulamaların da değer, bilgi ve beceri olamk üzere temel olarak üç boyutta incelendiği görülmektedir. Aşağıda okk lt rc  sosyal hizmet uygulamasının içerdiği konular her üç boyutta ele alınmıştır.

2.5.1. Değerler

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer boyutu; farklılıkların nasıl anlaşılacağı konusunda yol haritası sunan “farklılık kavramını”, saygı, hoşgörü gibi duyarlılık konularını içeren “kültürel duyarlılığı” ve bireylerin hem kendi hem de başkasının kültürel geçmişine ilişkin farkındalığı içeren “kültürel farkındalık/ zfarkındalığı” içermektedir.

Değer boyutunda ele alabileceğimiz bu unsurlardan farklılık kavramı, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının en temel kavramsallaştırmalarından biridir. Sosyal hizmet mesleği kültürel ve sosyal farklılığı etik ilkelerde açık bir şekilde belirtmiştir buna göre sosyal hizmet mesleği “sosyal farklılığın doğasını ve ırksal, etnik, ulusal kimlik, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, medeni durum, politik inanç, din ve zihinsel ya da fiziksel  z rl l kten kaynaklı baskı durumlarını anlamaya çalışmalıdır”(NASW, 1999). Bu anlamda sosyal hizmet eğitimi de farklılık konusuna özel bir önem vermektedir. Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (CSWE-Council on Social Work Education), lisans ya da lisansüstü düzeyde farklılık, baskı ve risk altındaki nüfus grupları konularının müfredatta bütünleştirilmiş olmasını öngörmektedir. Tüm dünyada sosyal hizmet eğitimi müfredatında insan farklılığı konusu bir biçimde ele alınmaktadır. Amerika ve Avrupa’da bazı yüksek lisans ve doktora programları ise tamamen kültürel farklılığı olan gruplarla çalışma üzerine odaklanmıştır. Ülkemizde ise insan farklılığı konusu 1999’dan sonra değişen yeni müfredatta İnsan Davranışı ve Sosyal evre dersinde aktarılmaktadır.

Bu kavramın çokkültürcü sosyal hizmetteki yerini anlayabilmek için, daha yakından incelemekte yarar vardır. Farklılık (diversity), sözlük anlamıyla “farklı olma durumu”; farklı (diverse) ise “bir başkasından farklılaşan” olarak tanımlanmaktadır (Merriam-Webster, 1998, p. 339). Bu tanımdan yola çıkarsak, insanlar birbirilerinden sayısız noktada farklılaşmaktadır. Dil, din, ırk, cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim ve statü gibi birçok konuda bireylerarası farklılıklar söz konusudur. İnsan farklılığı, bilim felsefesi ve demokrasi, sosyal adalet ve insan haklarının korunması ve geliştirilmesi bakımında önemli bir kavramdır. Farklılık; inanç, gelenek, kültür, etnik özdeşimler gibi bizi diğerlerinden ayrı kılan özelliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Goldstein, 2000:3. Akt: Küçükkaraca, 2005: 103).

Bu çalışmada ise farklılık, “kültürel farklılık” olarak ele alınmaktadır. Kültürel farklılığın ne olduğunu anlayabilmekse öncelikle kültürü nasıl tanımladığımıza bağlıdır. Kültürün dar ve statik bir tanımı, kültürel farklılığın da o denli dar ve durağan anlaşılmasına neden olabileceği gibi, daha dinamik, etkileşimsel ve politik süreçleri göz ardı etmeyen tanımlar, kültürel farklılığın anlaşılma ve uygulamaya aktarılma süreçlerini de etkileyecektir. Kültürle ilgili literatürün büyük çoğunluğu kültürü, dünya görüşü ve ilişkiler bütünü olarak açıklamakta ve baskı ve ayrımcılığın doğasıyla kültürü birleştirmektedir. Örneğin Bruner (1990: 11–15) kültürü, paylaşılan sembolik sistemler ve ilişki kalıpları olarak tanımlamakta; insanın kendini ve dünyayı algılama biçiminin başka bir deyişle anlamların inşasının kültür ve dille sıkı sıkıya bağlantılı olduğunun ve dolayısıyla insana ilişkin çalışmaların kültür ve dil bağlamını, bu bağlamın olduğu tarihsel süreci mutlaka içermesi gerektiğinin altını çizmektedir. Laird (1998: 20–28) ise kültürü daha geniş tanımlayarak ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelime işaret etmektedir. Bu anlamda kültür, bir bağlamdan doğar, akışkandır ve sürekli değişir; hepimizin birçok “özü” vardır, bu özler; statümüze, rollerimize bağlıdır ve daha geniş toplumsal bağlam, söylemlerimizi etkilemektedir. Falicov (1995: 2) kültürün çokboyutluluğu üzerinde durarak kültürü, paylaşılan dünya görüşleri, anlamlar ve çok sayıdaki grup üyeliklerinden öğrenilen davranışlar olarak tanımlamıştır. Bunlar dil, etnik köken, aile kurgusu, sosyo-ekonomik statü ve buna benzer davranışları içermektedir. Böylece, kültürü oluşturan grup üyelikleri sayısız, akışkan, çeşitli ve önceden tahmin edilemez olduğundan kültür de bu özellikleri yansıtmaktadır. Guarnaccia ve Rodriguez (1996: 422) kültürün çokboyutlu yönünü geniş bir kültür tanımıyla açıklamakta ve kültürün boyutlarını şöyle ifade etmektedir: “etnik kimlik, dil, işaretler ve semboller, olaylar ve kutlamalar ve paylaşılan değerler”. Bu boyutları içeren kültür tanımını ise şu şekilde ifade etmişlerdir: “kültür, insanın bilişsel yönünü, duygularını ve etkileşimini

oluşturma vazifesini görmektedir; kültür, büyük yaşam olayları ve çatışmalarla baş etmeye kaynaklık etmektedir; kültür, göç ve kültürel etkileşim gibi sosyal süreçler tarafından sürekli şekillendirilmektedir; kültür yalnızca ulusal, bölgesel ya da etnik temelde değil aynı zamanda yaş, toplumsal cinsiyet ve sosyal sınıf temelinde çeşitlenmektedir ve kültürel iletişim dil yoluyla gerçekleştirilmektedir. Lopez ve Guarnaccia (2000: 575)'ya göre bu tanımın güçlü yönü, kültürün bileşenlerini ortaya koyması, kültürü dar ve tek bileşenli algılamının önüne geçmesi, kültürel analizlerin zenginliğini ortaya koyması ve farklılıkların yalnızca kültürlerarası değil, kültür-içi olabileceğini vurgulamasıdır. Örneğin yoksulluk, sosyal sınıf, toplumsal cinsiyet gibi konular hem kültürlerarası hem de kültür-içi farklılıkları oluşturmaktadır. Bazı yazarlar kültürün bu denli geniş tanımlanmasının bazı zorlukları da beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Örneğin Lee (1991) kültürün neredeyse bütün toplumsal kategorileri içerecek biçimde geniş tanımlanmasının çokkültürlü eğitim, uygulama ve araştırmada güçlükler yarattığını belirtmiştir. Bazı yazarlar ise tersini savunmaktadır. Pedersen (1994), kültürün dar tanımlanmasından ziyade geniş tanımlanmasının daha yararlı olduğunu, çünkü kültürün geniş tanımının kültürel önyargılarla ilgili sorunlardan kaçınma şansı vereceğini, ayrıca uygulamada hizmet alanların davranışlarını daha gerçekçi değerlendirmeyi ve hizmet alanın dünya görüşü ve kültürel kimliğiyle ilişkisinin daha fazla fark edilmesini sağlayacağını belirtmiştir. Kültürü tanımlamadaki zorluğa rağmen kültürün yardım sürecinde kilit bir kavram olduğu bilinmektedir. Hizmet alanların kültürünü anlamak, bir anlamda onun değer sistemini ve duygusal tepkilerini ifade edişini anlamaktır. Draguns (1996)'un belirttiği gibi "kültür her zaman terapinin sessiz bir katılımcısıdır". Hizmet alanların gerçek anlamda anlaşılabilmesi için sosyal hizmet uzmanının farklı kültürlerin özünü öğrenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada kültür, Brislin (1981: 3. Akt: Kartarı, 2006:15)'in tanımına yakın biçimde ortak deneyimleri, değer yargıları ile belirlenebilen, bu ortak deneyimleri ile birbirine bağlanmış ve ortak tarihi geçmişe sahip grup olarak kullanılmaktadır. Bu tanıma göre, örneğin Türk, Arap, Rus halklarının kendilerine özgü kültürleri olduğundan söz edilmemekte ancak bu ulusların adlarının aynı zamanda onların kendi kültürlerini ifade ettiğini göstermektedir. Kültürel farklılık, çeşitli gruplara üyelikle birbirinden ayrılan farklılık olarak tanımlanmaktadır. Pinderhughes (1995. Akt: Miley ve diğerleri, 2004: 65) kültürel farklılığı, "ırk, etnik köken, sosyo-ekonomik statü, cinsel yönelim ve herhangi bir özür durumuyla" beyaz orta sınıftan ayrılan bütün grupların farklılığı olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada varsayılan kültür tanımından hareketle kültürel farklılık "ortak deneyimleri, değer yargıları ile belirlenebilen, bu ortak deneyimleri ile birbirine

bağlanmış ve ortak tarihi geçmişe sahip grup”ların farklılığıdır. Dolayısıyla, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının farklılık ve kültürel farklılık tanımlaması; katı, ayrımcı, önyargılı tanımlamaları getiren bir bakış değil, aksine, etkileşimleri, kültür içi farklılıkları, kültürlerarası ortaklıkları ve tüm bu değişim ve dönüşümlerin tarihsel ve politik yapı içindeki yerini anlamaya yardımcı olan dinamik bir bakıştır.

Sosyal hizmet mesleği, farklılıklarla dolu bir dünyada başka bir deyişle “çokkültürlü bir çevrede” sunulmaktadır. Bütün bu farklılıklar içinde bilimsel ve uygulama yönüyle politika ve hizmet üreten sosyal hizmet mesleği özünde “çokkültürlü bir disiplin ve meslek”tir. Diğer yandan insanların bir araya gelmesini, bir gruba ait olarak yaşamalarını sağlayan ortaklıkları da vardır. Bireyin eşsizliği ve insan ırkına mensup olmanın sürekliliği içinde birçok küçük grubun üyesi olunmaktadır. Bu grup üyelerinin benzer yanları ve kendine has özellikleri ayrımcılık ve baskının aracı ya da öznesi olabilmektedir. Williams (1996:70) sosyal hizmette, “farklılık (diversity), “fark” ve “bölünme”yi feminist ve postmodernist düşünceye göre kavramsallaştırmıştır. Ona göre farklılık; “belirgin şekilde fark edilebilen ancak baskın kültürden her zaman daha aşağı olmayan ya da her zaman eşitsiz bir konumda olmayan ve ortaklaşa yaşantıdan ileri gelen farktır” örneğin paylaşılan bir dil, milliyet, yaş, nesil, cinsiyet, medeni durum, fiziksel durum gibi. Fark (difference) ise “ortaklaşa paylaşılan yaşantı ya da kimliğin varlığı” olarak tanımlanmıştır (toplumsal cinsiyet, etnik köken, cinsiyet, din, özrürlük gibi). Bölünme ise “ortaklaşa paylaşılan yaşantının ifade ediliş biçiminin baskınlığa dönüştürülmesi” olarak tanımlanmıştır. Bu da baskın bir öznenin olması durumunda ayrıcalıklı bir statüyü beraberinde getirmektedir. Örneğin “beyaz, İngiliz, erkek olmak” kişiyi ayrıcalıklı hale getirmektedir. Williams (1996) daha da ileri giderek İngiliz Ulusal Partisi’nin bu tarz bir ayrıcalıklı statüyü temsil ettiğini belirtmiştir. Williams’ın bu analizi kavramsal açıdan değerli olmasına karşın devletin rolünü yeterince sorgulamadığından ya da yapısal olarak üretilen eşitsizliklere odaklanmadığından eleştirilmektedir (Ferguson ve Lavalette 1999). Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında da farklılığın, düşünce ve tutum düzeyinde kabul ve saygının ötesine geçerek, davranışsal düzeyde teşvik edilmesi, sosyal hizmetin değer sistemiyle çok yakından ilgilidir. Öncelikle, “kendi kararını verme” etik ilkesine uygun olarak sosyal hizmet uzmanları hizmet alanların kendi kararlarını verme haklarına saygı duydukları gibi başkalarının haklarını ihlal etmemek koşuluyla kendilerini gerçekleştirmeleri ve potansiyellerini en üst düzeye ulaştırmaları için yardımcı olur. İkinci olarak, genelci sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından biri olan güçlendirme ilkesine ve amacına göre sosyal hizmet mesleği, bireylerin doğal olarak sahip olduklarına inanılan güç ve potansiyeli en üst

düzeyde gerçekleştirebilmeleri için onlara destek olmayı amaçlamalıdır. Bireyde zaten var olan güçlerin harekete geçirilmesi amaçlandığından ve “farklılıkların” da bu güçlerden olduğu ya da olabileceği düşüncesinden hareketle farklılıklara “uzaktan bakmak ve hoş görmek” değil “yaklaşmak, dokunmak ve etkileşime girmek”, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının farklılığa bakışı olmalıdır. Tüm bunların yanı sıra, sosyal adalet, çokkültürcü uygulamanın hem önemli bir değeri hem de nihai hedefidir. Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi de kültürel olarak farklı grupların kendine has özelliklerini, genel olandan farklılaşan ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların göz ardı edilmesi sonucu refah sisteminden dışlanmış olabileceklerini fark etmeye ve buna yönelik eyleme geçmeye bağlıdır. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında “farklılık” yalnızca betimsel düzeyde insanların birbirinden sayısız noktada farklılaştığını kabul etmek değil, bu farklılıkların kutsanması, teşvik edilmesi başka bir ifadeyle varlıklarının sürdürülmesi çabasıdır.

Değer boyutu içinde ele alınan diğer bir kavram olan kültürel duyarlılık da, tıpkı kültürel farklılık gibi dinamik bir kültür tanımından yola çıkarak edinilen duyarlılığı ifade etmektedir. Kültürel duyarlılığın kapsadığı konular, kabul, hoşgörü, saygı gibi çokkültürcülük akımının temeli olan değerlerdir. Çokkültürcülük, farklı alanlardan araştırmacılar tarafından farklı ağırlıklar ve yaklaşımlarla ele alınsa da temelde, ortak referansların paylaşımından vazgeçmeksizin, hem eşit hem özgür olarak, “farklılıklarımızla nasıl bir arada yaşayabiliriz?” sorusuna cevap aranmaktadır (Bilgin, 2005: 58). Hoşgörünün temel bir bileşen olduğu çokkültürcü bakışa göre; farklılıklarla bir arada yaşayabilmenin yolu öncelikle kabul, anlayış ve saygıdan geçmektedir. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının da değer temelinde, kabul, saygı ve hoşgörü başka bir deyişle kültürel duyarlılığa ihtiyaç vardır. Kültürel duyarlılığa sahip sosyal hizmet uzmanları, “sosyal hizmet değerlerini uygulamaya aktarabilen ve müracaatçısının kültürel dünyasını öğrenmek için istek duyan kişiler” olarak tanımlanmaktadır (Miley, O’Melia ve Du Bois, 2004: 66). Çokkültürcü bakışı uygulamaya aktaran sosyal hizmet uzmanları, açık ve araştırmacı bir biçimde; insan farklılığı konusunda hayat boyu öğrenmeyi ilke edinmeli ve çokkültürcü uygulamayı bir sonuç ya da ürün olarak değil, bir süreç olarak görmelidirler (Castex, 1994; Gren, 1999; Sue ve Sue, 2003. Akt: Miley, O’Melia ve Du Bois, 2004: 67).

Weaver (1999: 217-225)’in kültürel olarak yetkin sosyal hizmet uygulamasında ele aldığı “değerler” başlığında dört temel değer temasından bahsetmek mümkündür. Bunlar;

1. Yardım edicinin (uygulayıcı/sosyal hizmet uzmanı) iyilik hali ve farkındalığı
2. Alçakgönüllülük ve öğrenme isteği
3. Saygı, açık görüşlülük ve yargılayıcı olmayan tutum
4. Sosyal adalet

Yardım edicinin iyilik hali ve farkındalığı ile anlatılmak istenen, sosyal hizmet uzmanının kendi yaşamında bir denge sağlamadan, iyilik hali gerçekleşmeden yetkin uygulamalar yapamayacağı ve sosyal hizmet uzmanının kendi kültürü, inançları, kalıp yargıları hakkında farkındalık kazanması gerektiği düşüncesidir. Yardım edici olarak sosyal hizmet uzmanının iyilik hali ve kendilik farkındalığı, yardım ilişkisinde önemli bir faktördür. Saygı, alçakgönüllülük ve yargılayıcı olmayan tutum kültürel olarak yetkin uygulamanın gerçekleştirilebilmesinde diğer önemli değerlerdir. Bu değer aynı zamanda sosyal hizmet mesleğinin ortak değerleridir. Ancak, kültürel olarak yetkin uygulamada bu değerlerin daha hassas bir dengede olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü genel olarak insanlar farklı olanı anlamada bir miktar zorlanabilmekte ve bazen de bu tutumları yargılayıcı olma, suçlama gibi davranışlarla karşı tarafa yansıyabilmektedir. Bu yansıtma sonucu iletişim ve yardım sürecinin kanalları tıkanabilmekte, bunun yerini olumsuz, düşmanca tavırlar alabilmektedir. Bu nedenle bu değerler, özellikle kültürel olarak yetkin uygulamada daha çarpıcı hale gelmektedir. Alçakgönüllülük ve öğrenme isteği iletişimin önünü açan, etkileşime olanak veren ve sonuç olarak diyalogu sağlayan önemli bir araç olmaktadır.

Sosyal adalet, kültürel olarak yetkin uygulamanın hem önemli bir değeri hem de nihai hedefidir. Sosyal hizmet uzmanları kültürel olarak yetkin uygulamalar gerçekleştirirken bu uygulamaların farklı grupları güçlendirmek ve sosyal adaleti gerçekleştirmek amacına hizmet ettiğini bir değer olarak görmelidir.

Değer boyutundaki bir başka kavram olan kültürel farkındalık (bakış) ise, “etnik köken, kültür, sosyo-politik geçmiş ve yaşam tarzlarının uygulayıcı ve hizmet alanların karar verme süreçlerini nasıl etkilediğini anlamalarını sağlayan mekanizma” olarak tanımlanmaktadır (İbrahim, 1991: 14). Bakış açıları, uygulayıcı ve hizmet alan arasındaki iletişimi etkileyen kültür temelli değişkenlerdir. Bunun yanında kültürel farkındalık ya da bakış, öz-farkındalığı da gerektirmektedir. Markus ve Kitayama (1991), benlik ve kültür arasındaki ilişkiye dikkat çekerek benlikler (bağımlı ve bağımsız benlik) ile sosyal çevre arasındaki etkileşimin kültürü anlamadaki önemini vurgulamıştır. Buna göre, bağımsız benlik, kesin sınırlarla başkalarından ayrılan, kendi

kendine yeten, özgünleşmiş benliktir. Bağımlı benlik ise ilişkisel ve esnek sınırları olan benliktir. Öz-farkındalığın anlaşılabilmesi için hem bağımsız benliğin hem de bağımlı benliğin birlikte anlaşılması gerekmektedir.

Özfarkındalık, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının başlangıç noktası olarak görülmektedir. McGoldrick (1996:22)'e göre uygulayıcının kendi etnik kimliği ve bununla ilgili değerlerin farkındalığı olmaksızın yapılan teorik tartışmalar tek başına "pratikte yarırsızdır". Yardım edici meslek elemanlarının ve sosyal hizmet uzmanlarının öz-farkındalığının kültürel yetkinlikteki önemi birçok yazar tarafından vurgulanmıştır. Jenkins (1988)'e göre sosyal hizmet uzmanlarının kültürel eğitiminde teorik bilgiler farkındalık süzgecinden geçirilmedikçe sonuçta ortaya çıkan sosyal hizmet uygulamasının uygunluğundan şüphe duyulmalıdır. Wilkinson (1997: 273) birçok farklı etnik yapıdan gelen yardım edici meslek elemanlarının öncelikle kendi kültürlerini, ön yargılı bakışlarını, tutumlarını, değerlerini ve ihtiyaçlarını anlamaları gerektiğini vurgulayarak, klinik etkililiğin öncelikle kişinin kendini tanımasından geçtiğini belirtmiştir. İbrahim (1991) ise özfarkındalık eksikliğinin yararsız uygulamalardan daha fazlasını beraberinde getirdiğini belirterek, bakış açısı ya da özfarkındalığın olmadığı kültür bilgisi ve tekniklerinin etik ihlalleri, baskıyı ya da uygun olmayan diğer müdahale biçimlerini ortaya çıkarabileceğini bildirmiştir.

Sosyal hizmet uzmanlarının kendi kültürel farkındalıklarını anlatan ve inceleyen çalışmalar, kendini baskın kültürden farklı tanımlayan kültürlerden gelen sosyal hizmet uzmanlarının yaşam hikâyelerinin ırkçılık, önyargılar ve benliği, özsaygıyı koruma çabasıyla geçtiğini göstermektedir. Baskın kültürden gelen sosyal hizmet uzmanları ise kültürel farkındalıklarıyla ilgili gelişimlerinde, önyargılı, ırkçı ve ayrımcı tutumların farkına vardıkları, çokkültürlü etkileşimin karmaşıklığını öğrendikleri bir süreç yaşamaktadırlar (Ponterotto ve diğerleri, 2001; Sue, 2001; Pedersen, 2001). Sue ve Sue (1990: 166-168)'ya göre öz-farkındalık; bireyin kendi değerleri ve başkalarına ilişkin önyargılarının farkındalığını anlamayı; farklılıkları kabul etmeyi, farklılıklarla rahat yaşamayı, kendi olumsuz tutumlarını bilmeyi, kabul etmeyi ve toplumun bu tutumları nasıl etkilediğinin farkındalığını kazanmayı içerir. Dolayısıyla çokkültürcü sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle kendi kültürleri, önyargıları, ayrıcalıklı konumları ya da baskı altındaki konumlarını anlama yolundaki kültürel yolculuklarına çıkmaları bu eğitimin bir parçası olmalıdır.

2.5.2. Bilgi

Sue ve Sue (1990: 169)'ya göre, çokkültürlü uygulama hizmet alanların bakış açılarını anlayabilme, görebilme, keşfedebilme ve kabul etmeyi içeren aktif çabaları, başka bir deyişle “kültürel bilgiyi” de gerekli kılmaktadır. Kültürel bilgi; kültürel olayların kavramsallaştırılmasını, müdahale stratejilerini, kültüre özgü teorileri, bilgiyi ve kültürel araştırmaları anlama ve öğrenme çabası olarak tanımlanmaktadır (Sodowsky ve diğerleri, 1994). Weaver (1999: 217-225)'a göre kültürel olarak yetkin sosyal hizmet uygulamasının bilgi temeli;

1. Farklılık bilgisi
2. Tarih bilgisi
3. Kültür bilgisi
4. Güncel gerçekliklerin bilgisinden (yeni gelişmeler) meydana gelmektedir.

Farklılık, sosyal hizmet uzmanlarının kültürel anlamda yetkin uygulamalarında temel bağlamı oluşturmaktadır. Farklılık; inançlar, gelenekler ve maneviyat gibi konulardaki değişimleri içermektedir. Farklılık konusu yalnızca farklı gruplardan gelen insanlar arasında değil aynı zamanda, aynı grup içinde de söz konusu olabilmektedir. Aynı grubun içinde kültürel bağlantıları farklı bireyler olacaktır. Farklılığın kabulü ve farkındalığı, kültürel olarak yetkin uygulamanın bilgi temelini vazgeçilmez bir parçasıdır. Tarih bilgisi, bilgi temelini ikinci önemli unsurudur. Kültürlerin tarihi, tarihte yaşanan önemli olaylar, bulunan ülkedeki gelişmeler ve izlenen politika. Farklı grupları anlamakta oldukça önemlidir. Tarih bilgisi olmaksızın bazı grupların neden belli bir biçimde davrandığını anlamak mümkün değildir. Baskı, ayrımcılık, asimilasyon, entegrasyon politikaları gibi farklı grupları son derece yakından ilgilendiren ve etkileyen dönüşümler bilinmeksizin kültürel anlamda yetkin sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Kültür bilgisi, farklı grupların iletişim kalıpları, dünya görüşleri, inanç sistemleri ve değerleri hakkındaki bilgiyi içermektedir. Bireyler, içinde bulundukları toplum ya da kültürden etkilenir ve bu toplum ya da kültürleri etkilerler. Dolayısıyla bireyleri anlama çabasında onların salt bireysel tanımlanmasından çok içinde yetiştiği toplum ya da kültür bağlamında tanımlanması söz konusudur. Bu kültürel bilgi şüphesiz önyargıya ve ayrımcılığa götürecek nitelikte değil, yanlış anlaşılmalara önleyecek, iletişimi kolaylaştıracak, farklı kültürlerin diyalogunu artıracak, herkesin birbirini doğru anlayacak nitelikte olması beklenmektedir. Çünkü uygulayıcılar, o kültürün özelliklerine dair bilgi sahibi olmadığında suçlama, yadsıma, görmezden

gelme, ayıplama...gibi davranışlar söz konusu olabilmektedir. Güncel konulardaki bilgiler olarak; farklı grupların örgütlenmesi, farklı grupları güçlendirmeye, korumaya yönelik örgütlenmeler, farklı grupların güçlü yönleri, farklı grupların yaşadığı stres ya da travma sonrası stres bozukluğuna ilişkin bilgiler de kültürel olarak yetkin sosyal hizmet uygulamasının bilgi temelini oluşturmaktadır. Schultz (2004: 234-236) kültürel yetkinlik için gerekli olan bileşenleri şöyle sıralamıştır:

- Yabancı dil kapasitesi
- Biyolojik düzeyde kültürel bilgi ve duyarlılık
- Psikolojik düzeyde kültürel bilgi
- Sosyal açıdan kültürel bilgi

Schultz (2004)'un saydığı bileşenlerden yabancı dil bilgisi özellikle farklı toplumlardan göç alan ülkelerde önemli bir bileşendir. Örneğin Türkiye'den Avrupa'ya yapılan göçleri ele aldığımızda Türk göçmenlerin büyük kısmının gidilen ülkenin dilini bilmemesi ve çok uzun bir süre öğrenememesi bazı hizmetlerin alımını, bürokratik işlemleri zorlaştırmıştır. Bu nedenle örneğin Almanya'da AWO gibi sivil toplum kuruluşları göçmenlerin bu tür sorunlarına yönelik olarak kurulmuştur. Bazı sosyal hizmet kuruluşları da özellikle göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki hizmetleri yürütebilmek için farklı dilleri konuşan ya da o kültüre mensup meslek elemanlarını istihdam etmiştir. Bu tezin çalışma konusunu oluşturan "Hackney Borough örneği" böyle bir sosyal hizmet kuruluşudur. Biyolojik düzeyde kültürel bilgi ve duyarlılık, bio-psiko-sosyal bir varlık olarak ifade edilen insan varlığını anlamada diğer bir bileşendir. Buradaki duyarlılık, belli kalıpların oluşturulup farklı grupların o kategorilere sığdırılarak yaftalanmasını değil, o farklı gruba ait olabilecek temel biyolojik özelliklerin farkındalığı anlamına gelmektedir. Örneğin "bütün uzak doğulular birbirine benzer, hepsi çekik gözlüdür" iddiasının karşısında uzak doğuluların da Avrupalıların birbirine benzer olduğunu düşünmesi yalnızca algı ve önyargı ile açıklanabilecek bir tutumdur. Burada anlatılan biyolojik duyarlılık ise örneğin sert kış koşulları yaşayan bir ülkede sık sık hastalanan bir hizmet alanının sıcak bir iklimden geldiği için vücut dengesinin buna alışmamış olabileceğinin düşünülebilmesi anlamındadır. Bu tür bir duyarlılık, hizmet alanların iyilik halinin gözetilmesinde önemlidir. Psikolojik ve sosyal açıdan kültürel bilgi, kültürün sosyal ve psikolojik özelliklerinin farkında olma, kültürün toplumu ve insan psikolojisini nasıl etkilediği ve aynı şekilde toplumun ve psikolojinin kültürü nasıl etkilediğinin farkındalığını kazanmak açısından önemlidir. Congress tarafından da 1994 yılında oluşturulan ve 2000 yılında geliştirilen "cultugram" (kültügram) sosyal hizmet

uzmanlarının kültürel farklılığı olan hizmet alanları anlamasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Congress, 2004: 252-253). Bu kültügramda 10 alan bulunmaktadır:

- Yeniden yerleştirilme (resettlement) nedenleri
- Yasal statü
- Toplumda geçirilen zaman
- Evde ve toplum içinde konuşulan dil
- Sağlığa ilişkin inançları
- Kriz yaşantıları
- Tatiller ve özel günler
- Kültürel ve dini kurumlarla ilişkiler
- Eğitim ve iş yaşamına ilişkin değerler
- Aile yapısı, güç, mitler ve kurallara ilişkin değerler

Tüm bu faktörlerin hizmet alanının kültürel farklılığını oluşturduğu düşünülmekte ve kültürel yetkinliği olan bir uygulama için bu bilgilerin alınmasının ve değerlendirilmesinin kültürel yetkinliği olan bir uygulama için gerekli olduğu belirtilmektedir (Congress, 2004: 252-253). Pedersen (1986: 80), bu bilgilere ek olarak, azınlık gruplarına hizmet veren sosyal sistemlerin işleyişlerini anlamanın, danışma sürecinin net bilgisinin ve azınlıkların hizmet almasına engel olan nedenlerin bilinmesinin de kültürel yetkinliğin bilgi çerçevesi içinde olduğunu belirtmiştir. Constantine ve diğerleri (2007: 24), baskı ve ayrımcılığın tarihsel süreci ve farklı gruplara yönelik öznel ve toplumsal yaşantıları etkileyen “kültüre özgü” değerlerin bilgisini de eklemiştir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanları; güçsüzlüğe, ayrımcılığa ve baskıya neden olan toplumsal ve bireysel değerleri de bilmek ve bu grupların duyarlılığını harekete geçirerek güçlendirme temelli uygulamaları hayata geçirebilmelidir.

Al-Krenawi ve Graham (2003)’a göre kültürel yetkinlikte, bilgi, beceri ve değer boyutları birbiriyle yakından ilişkilidir. Tablo 3’de de görülebileceği gibi bilişsel boyutta, duygusal boyutta ve beceri boyutunda kültürel bilgi, ilgi ve becerinin düzeyi kültürel yetkinlik düzeyini belirlemektedir. Her ne kadar kültürel duyarlılık, kültürel konulardaki beceriyi bir düzeyde ifade etse de; kültürel yetkinlik bundan daha da fazlasını içermekte ve daha fazla bilgi ve beceri sahibi kişiyi tanımlamaktadır. Kültürel yetkinliği olmayan bir uygulama hizmet alanlar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Dolayısıyla kültürel yetkinliği olan bir uygulamanın ön koşulu her üç boyutta duyarlılıktır:

Tablo 3: Kültürel Bilgi Çerçevesi

Boyutlar	Kültürel Yetkinliği Olmayan	Kültürel Duyarlılığı Olan	Kültürel Yetkinliği Olan
Bilişsel boyut	İlgisiz/habersiz	Farkında/haberdar	Bilgi sahibi
Duygusal Boyut	Kayıtsız/soğuk	Anlayışlı/duygudaş	Değişimi üstlenmiş
Beceri Boyutu	Beceri sahibi değil	Bazı beceri eksiklikleri var	Yüksek derecede beceri sahibi
Genel Etkisi	Yıkıcı	Tarafsız/nötr	Yapıcı

(Este, 1999: 32)

2.5.3. Beceri

Constantine ve diğerleri (2007: 4) beceriyi; kültürel bilgiden yararlanabilme ve farklı gruplara özgü hizmet geliştirebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Sodowsky ve diğerleri (1994) kültürel beceriler ve diğer iki bileşen (değerler ve bilgi) arasındaki ilişkiye dikkat çekerek; değerlerin ya da öz-farkındalığın hem bilgi hem de beceriyi etkileyebileceğini ancak aynı zamanda hem tutumsal, duygusal bileşenleri hem de anlayışı içermesi nedeniyle onlardan ayrı tutulabileceğini ifade etmiştir. Bunun yanında, beceriler, bilgi üzerine inşa edilmektedir ve hem çokkültürlü iletişimde hem de danışma sürecinde davranışsal donanımı ifade etmektedir (Lum, 1986: 138). Ancak, literatürde kültürel yetkinliğin beceri düzeyine ilişkin bilgiler yetersiz düzeydedir.

Kültürel yetkinlikte beceri düzeyini inceleyen Lum (1999), görüşme yapma becerileri ve empati becerilerine dikkat çekmiştir. Görüşme yapma becerisi, hizmet alanın bakış açısını anlamayı ve gerekli/yararlı bilginin hizmet alandan alınabilmesini sağlamaktadır.

Weaver (1999: 217-225) da, kültürel yetkinliği olan sosyal hizmet uygulamasındaki iki beceri temelini;

1. Genel beceriler
2. Önleme becerileri olarak açıklamaktadır.

Genel beceriler; iletişim, problem çözme becerileri, uzlaşma becerileri gibi temel becerileri kapsamaktadır. Bu becerilerin kültürel olarak yetkin uygulamadaki en temel özelliği *güçlendirme* ve *empati* konusundaki vurgudur. Güçlendirme bir süreç ve amaç olarak kültürel olarak yetkin sosyal hizmet uygulamasının temel bakışından biridir. Çünkü çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının nihai hedefi baskı altındaki grupları güçlendirerek sosyal adaleti sağlamaktır. Genel becerilerin yanı sıra önleme becerileri

olarak ifade edilen beceriler ise; Dinleme, sessizlik, hoşgörü ve sabırlı olma gibi becerileri kapsamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bazen “espri” yaparak ya da esprinin hedefi olarak da bu süreci kolaylaştırmaktadır. Burada özellikle gerilim yaratmamak ya da gerilimi düşürmek gibi amaçlardan daha da fazla hizmet alanı anlama, değer verme ve iletişimin etkileşimsel olmasının yolunu açma amaçları daha baskındır. Sosyal hizmet uzmanları, dinleyerek, sakin durarak ve öğrenmeye istekli olarak iletişimi diyaloga dönüştürebilmektedir.

Beceriler, formal eğitim, informal etkileşim ve çeşitli yaşantısal yollarla kazanılmakta ve kültürel davranış biçimlerini, sözsüz iletişim öğelerini ve iletişim becerilerini içermektedir. Pedersen (1986: 80), sözlü ve sözsüz karşılıkları üretebilme, sözlü ve sözsüz iletişimi gönderebilme ve alma becerisini ve ihtiyaç olduğunda kurumsal müdahaleye başvurabilme becerisini eklemiştir.

Greene (1997: 307), feminist terapiyi tanımlarken “terapinin ana amacı müracaatçıyı baskının olduğu koşullara uydurmak ya da kabul ettirmek değil, müracaatçıların bu tür baskıcı koşullarla mücadele etme, değiştirme ya da yönetme için uygun olan ve değerleriyle örtüşen stratejileri bulmalarına yardımcı olmaktır. Bireysel olarak müracaatçıya olduğu kadar sosyal değişime katkı vermek ve bireyin toplumsal cinsiyet baskısının olduğu toplumsal bağlamda analizi feminist terapinin ayırıcı yönüdür ve onu diğer geleneksel psikoterapilerden ayırmaktadır” demektedir. Aslında burada bahsedilenler bütün farklılık konularında ve dolayısıyla kültürel farklılık konusunda da geçerlidir. Kültürel olarak baskı altındaki gruplarla etkili çalışabilmek için de politik ve sosyal koşullar ve baskının tarihsel süreci değerlendirilmelidir. Kültürel olarak farklı biriyle, ya da baskı altında bir grupla çalışırken zorlukların altında yatan baskı koşullarını ortaya çıkarmak veya öğretmek hizmet alanının bağlamsal sosyal, politik ve ekonomik koşulları algılamasını sağlar ve böylece baskı unsurlarına karşı eyleme geçer (Ivey, 1995: 63).

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesinde kullanılan araçların önemli bir yeri vardır. Al Kranawi ve Graham (2003: 11-20), literatürü inceleyerek uygulayıcıların kültürel olarak yetkin uygulamalarında kullanılmak üzere bazı yardımcı yollar/araçlar belirlemiştir. Bunlar:

Çevirmen: Çevirmenler, diller arasında çeviri yaparak uygulayıcı ve hizmet alan arasındaki iletişimi kolaylaştırabilmektedir. Ancak, ortak dili konuşuyor olmak anlamayı garanti etmemektedir. Özellikle çevirmenin, yardım almaya gelen kişinin etnik kültürü ya da geçmişi hakkında çok sınırlı bilgisi varsa, aktarmalar dil açısından doğru

gerçekleşse de hizmet alanın tam olarak vermek istediği karşılığı aktarmayabilir ya da eksik bırakabilir. Daha da ötesi, çevirmen sadece söylenen sözcüğü çevirmeye odaklandığında söylenmeyenlerin anlamını, başka bir deyişle sözsüz iletişimin öğelerinin anlamını keşfetmede yetersi kalabilir (McKay ve Singh, 1999. Ak: Al Kranawi ve Graham, 2003: 12). Dolayısıyla her ne kadar anlaşma aracı olarak ortak dilin konuşulmasında çevirmenler kolaylaştırıcı olsa da, hizmet alanın dünyasını anlamada yeterli değildir.

Kültürel bağlantı kurucu: Kültürel bağlantı kurucular, çevirmenleri desteklemek ya da onlara alternatif bir uygulayıcı olarak sosyal hizmet sunumunda yer alabilirler. Kültürel bağlantı kurucular hem içinde bulundukları kültür hem de belli bir azınlık grubun kültüründe uzmanlaşmış kişilerdir (Paine, 1971; Herzog, 1972. Akt: Al Kranawi ve Graham, 2003: 12). Farklı kültürlerden gelen uygulayıcı ve hizmet alanın beklentileri farklılaşabilmektedir. Bağlantı kurucunun çevirmenden farkı, yalnızca sözel iletişimi kolaylaştırmayıp, aynı zamanda insanlar arasındaki etkileşim ve birbirini anlamayı da kolaylaştırmasıdır. Uygulayıcı ve hizmet alanın dünyasını anlama ve taraflara bunu açıklama yeteneği, kültürel bağlantı kurucuyu çevirmenliğin ötesinde önemli bir konuma kavuşturmaktadır.

Kültürel Danışman: Kültürel danışmanların görevi, kültürel bağlantı kurucudan bir adım öteye giderek, danışmanlık rolünü de içermesidir. Bu süreç, yalnızca kültürel çevirmenlik ve tarafların birbirini anlamasına yardımcı olmak değil, aynı zamanda bütün müdahale süreçlerinde yer almayı da kapsamaktadır. Dolayısıyla, sosyal hizmette kültürel danışman hem kültürel bağlantı kurucu gibi önemli düzeyde kültürel yetkinliğe sahip hem de sosyal hizmet alanında bilgi ve beceriye sahip kişi olarak tanımlanabilir. Hizmet alanın sorunlarının kültürel bağlam içinde tanımlanması da görevleri arasındadır (Al Kranawi ve Graham, 2003: 13).

Kültürel Arabulucu: Kültürel arabulucunun amacı, toplumdaki sosyal refah hizmetlerinin sunumunda farklı kültürler ya da dünya görüşleri arasında (sosyal hizmet uzmanının sahip olduğu kültür ve uygulayıcının hizmet verdiği etnik-ırksal topluluk) aracılık etmektir. Kültürel aracılardan “arabuluculuk” yapma işlevi, diğer arabuluculuk rollerindeki gibi “uzlaştırmaya” değil, “işbirliğine” dayanmaktadır. Kültürel arabulucular, sosyal hizmet sisteminin doğal bir parçası olmayıp, farklı gruplarla çalışmada kültürel anlamda duyarlı, güçlendirmeye odaklı ve sosyal adaletin sağlanmasını hedefleyen hizmet sunumunda işbirliği halinde çalışılan kişiler olmaktadır (Al Kranawi ve Graham, 2003: 14).

Yukarıdaki kolaylaştırıcı araçların yanı sıra, beceri boyutunda gruplararası diyalog çalışmalarının önemi de değinmekte fayda vardır. Yapılan literatür çalışmaları, gruplararası diyalog çalışmalarının (GDÇ'nin) başka disiplinlerce daha geniş ölçüde kullanıldığını, ancak sosyal hizmette henüz kullanılmaya başlandığını göstermiştir (Nagda ve Zuniga, 2003; Schoem ve Hurtado, 2001). GDÇ; birbirinden farklılaşan ve bazen de kutuplaşma ve çatışmaya götüren sosyal konuların keşfedilmesi için bireyleri ve grupları “dâhil etmek” üzere tasarlanan süreç olarak tanımlanmıştır.

Toplumsal alanda GD haksızlık ve eşitsizliğe yönelik kızgınlığı ifade etmek için toplumsal ancak korumalı alanların yaratıldığı kolaylaştırıcı bir toplumsal deneyimi ifade etmektedir. Katılımcılar, *dâhil olarak*, *şahit olarak* ve *birbirinden etkilenerek* bu kolaylaştırıcı toplumsal deneyimi yaşarlar; üretici olamayan bir dil kullanmaktan kaçınır, yeni dinleme becerileri geliştirir, iletişim örüntülerini geliştirir, farklılıklara değer verir ve paylaşılan anlamları geliştirirler (Chasin ve diğerleri, 1996). GD, tüm tarafların tanındığı ve saygı gösterildiği demokratik bir sürece işaret eder. Değişimin mümkün olduğu düşüncesini yaratır ve olumlu sosyal değişme yönünde ilişkileri düzenler, yeniden oluşturur. Bu değişimlerden politik karar alma süreçleri de etkilenir ve keşfedilmeyen sonuçlar ortaya çıkarılır. (Schoem, 2003).

Diyalog çalışmalarının en bilinen isimlerinden olan fizikçi David Bohm, diyalogun Yunancadaki “dialogos”tan geldiğini: “dia”nın “ile” anlamında “logos”un ise “kelimenin anlamı” için kullanıldığını belirtmiştir (Bohm, 1996, p. 6). Katılımcılar arasında anlam akışının ve alanının yaratılması gruplar arası diyalog literatürünün kavramlarıdır. Bohm (1996) diyalogu “kendimize yakın bulduğumuz değerleri, duyguların derinliğinin doğasını, düşünme sürecinin yapısını, hafızanın işlevini, edinilen kültürel mitlerin getirdiklerini ve bir durumdan diğerine geçen deneyimlerin içinde yer aldığı nöropsikolojik süreçlerin durumunu keşfettiğimiz süreç” olarak açıklamıştır (s.7). Bohm, kültürü değişime uğratmanın aracı olarak insanların birbirleriyle dünya görüşlerini paylaşması için çalışmalar yapmıştır. Bohm (1996)’a göre eğer belli bazı düşünce ve varsayımlarımızı erteleyebilir ve fikirlerimizi düşmanca olmadan paylaşabilirsek ancak o zaman “kolektif düşünce”yi geliştirebilir ve yeni bakış açılarını daha yaratıcı kazanabiliriz. Sadece gerçeği bulmaya çalışmayıp anlamı ve kolektif bilinçliliği paylaşabilirsek daha fazla birlikte düşünme şansımız olur. Diyalogda, insanlar kendi düşüncelerinin gözlemcisidirler (Senge, 1990). Kendi düşüncelerimizi etkileme düzeyimiz ve başkalarıyla iletişimimiz ölçüsünde bilme ve sosyal değişme gerçekleşir. Günümüzde toplum söyleminde iletişimin muhalif biçimleri daha baskındır. Bu iletişimde olumsuz sonuçlar saldırganlıktan, yaratıcı çözümlerin üretilmemesine kadar

farklı düzeylerde çeşitlilik göstermektedir (Tannen, 1998). Gruplar arası diyalog, iletişimin en az muhalif biçimi olmak üzere tasarlanmıştır ve tartışma, müzakere, arabuluculuk gibi toplum söylemlerinden farklılaşmaktadır. Örneğin “tartışma” “vuruşma” ya da “çarpmışma”yla aynı temellere sahiptir ve bir grupça öne sürülen gerçeği elde etmek için diğer düşünceleri dışarıda ve arkada bırakmayı beraberinde getirir. “Müzakere” de bir kavgayı çağrıştırmakta ve saldırı, savunma ve potansiyel yıkıcılığı içeren tartışmacı bir ortamda düşünce alışverişini öngörmektedir. Arabuluculukta da bir orta yol bulma arayışı vardır ancak kişisel gelişim söz konusu değildir. Chasin ve diğerleri (1996), kişisel gelişimin olmadığı yerde arabuluculukla gelen çözümün bir değer ifade etmediğini bildirmiştir.

Gruplar arası diyalog, toplum söyleminin diğer formlarından farklılaştığı gibi grup terapisi gibi klinik ve terapötik süreçlerden de farklılaşmaktadır. Diyalog ve terapötik müdahalelerin her ikisi de belli bir özü paylaşan katılımcıları için, düşünce alışverişi, anlamı açıklama ve değişim gibi ortak özellikleri paylaşmaktadır. Her iki süreç de beceri sahibi kolaylaştırıcıların önemini vurgulamaktadır. Ancak gruplararası diyalog gizliliği garanti etmez ya da bireysel konuları ve içsel dinamikleri terapide olduğu düzeyde ele almaz. Her ne kadar hem terapi hem de gruplararası diyalog kişilerarası dinamiklere dayansa da; amaçla ilgili beklentiler, işin doğası ve benliğin açığa vurulma derecesi bakımından farklılaşmaktadır.

2.6. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Yaklaşımlarına Eleştirel Bakış

Sosyal hizmet mesleği, daha önce de ifade edildiği gibi, özünde insan varlığının sosyal yönünü vurgulama eğiliminde olmuştur. Özellikle, İngiltere’de Mary Richmond Amerika’da Jane Addams’ın öncü olduğu batılı orijininde sosyal çevrenin bireylerin yaşantılarındaki önemine dikkat çekilerek, yardım etmenin, insanların içinde yaşadığı sosyal çevrenin değiştirilmesiyle mümkün olabileceğini, yüzeysel bir şekilde bireysel zayıflara odaklanmanın yardım etmek anlamına gelmediğini açıklamışlardır. Jane Addams 1889’da bir yardım evi (settlement house) olarak Hull House’u kurmuş ve bu ev zamanla, orta sınıfla işçi sınıfı, varlıklı ile yoksul ve yerleşikler ile göçmenler arasındaki boşlukta köprü görevi görmüştür (Fook, 2002: 2-5). Jane Adams’ın (1961) Amerika’da hayırseverlik ve yardım evleri üzerine yaptığı çalışma eleştirel sosyal hizmetin bir örneği olarak görülmektedir (Healy, 2000: 12). Bireysel yaşantıyla ilgili bu ilk farkındalık, sosyal ve ekonomik koşullarla da desteklenmiş ve bireysel zorluklara ve acılara kural temelli değil daha bütüncül ve bağlamsal yaklaşım öngörülmüştür. Bu yaklaşımı en iyi özetleyen kavram Hamilton’un “durum içindeki birey”

kavramsallaştırmasıdır (Mailick, 1977: 407). Her ne kadar eleştirel gelenek profesyonel sosyal hizmetin doğuşunda varlığını göstermişse de 1960'lara kadar eleştirel uygulama yaklaşımlarının ayrı, belirgin bir bilgi gövdesinin olmadığı görülmektedir. Fook (2002: 4) bu durumun temel nedenini, sosyal hizmetin bir meslek olarak gelişirken, mesleki bilginin geleneksel bağlamlarda (üniversite), öğretilbilir olması, kabul edilebilir görünmesine izin verecek ölçüde geliştirilmesi gerekliliği olarak açıklamaktadır. Profesyonelleşme sürecinde sosyal hizmette bilgiyi bilimselleştirme ihtiyacı vardı ve bu temel olarak maskülen olan çevrede kabul edilebilirdi ve bu nedenle de sosyal hizmet uzmanları uygulama bilgisini psikanaliz ve psikoloji gibi daha maskülinist kavramsallaştırma yolları ve modellerini kullanarak adapte etmek durumundaydı (Hearn, 1987. Akt. Fook, 2002: 4). Bu modeller davranışı ve bireysel sorunları açıklamada o kadar bireysel ve intrapsişik süreçlere odaklanmışlardı ki sosyal bağlam ya terk edilmiş ya da daha kötüsü böyle bir bakış hiç gelişmemişti. Ancak 1960'lardan itibaren sosyal bağlamın eleştirisi gündeme gelmiş, sosyal bağlam tekrardan bireysel deneyimin sosyo-ekonomik yapıdan ve tarihsel koşullardan nasıl etkilendiğini içerecek biçimde genişletilerek tartışılmıştır. 1960-1980ler arasında sosyal hizmet uygulamasına radikal ve yapısal yaklaşımlar geliştirilmiştir. İngiltere'de Bailey ve Brake (1975, 1980) ve Corrigan ve Leonard (1978), Amerika'da Galper (1980) ve Avustralya'da Throssell (1975), Rees (1991), Fook (1993) ve De Maria (1993) eleştirel yaklaşımların öncüleri olmuştur (Fook, 1993). Türkiye'de ise 1960-1980'ler arasında sosyal hizmet eğitimi ve uygulamaları henüz gelişmekte ve hukuksal düzeye kavuşturulmaktaydı. Kut (Dönümcü, 2004: 78-80), bu yıllarda Türkiye'de sosyal hizmetin yeni bir şey olmadığını, eğitiminin yeni başladığını ifade ederek, 1957 yılında Türkiye'de mevcut sosyal hizmetlerin bilimsel ve mesleki yaklaşımlar çerçevesinde yeniden örgütlenmesine ilişkin gerçekleştirilen toplantının “zaten mevcut bir şeyin yeniden yapılanması, yeni bir anlayışla, çağdaş ve bilimsel bir yaklaşımla ele alınması, sosyal hizmet sorumluluğunu taşıyacak bir meslek grubunun olmasının gerekliliği”nin vurgulanması anlamındaki girişimlerin başlatılması anlamında bir “milat” önemine sahip olduğunu belirtmiştir. Sosyal hizmetler, Osmanlı İmparatorluğu devrinde “Vakıf örgütlenmesi” biçiminde ortaya çıkmıştır. Vakıflar aracılığı ile yoksullara, kimsesiz dul ve yetimlere, sakatlara sosyal yardım yapmak bir gelenek halinde devam etmiştir. Türkiye'de sosyal hizmet eğitiminin başladığı 1960'lı yıllar ise siyasal ve toplumsal açıdan önemli değişmelerin olduğu yıllardır; 1960 ihtilali sonrasında yaşanan siyasal ve toplumsal hava ile 1961 anayasasının getirdiği “sosyal” devlet ilkesini, sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmetler açısından etkili olduğunu söylemek mümkündür (Karataş ve Erkan, 2005: 118).

Türkiye’de, 1957 yılında, Birleşmiş Milletler Sosyal Refah Müşavirliği’nin önderliğinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı başta olmak üzere ilgili bakanlık, kamu ve özel kuruluş temsilcilerinin katılımıyla, Türkiye’de mevcut sosyal hizmetlerin bilimsel ve mesleki bir yaklaşımla yeniden örgütlenmesine yönelik toplantıda alınan kararlar gereğince; 1959 yılında 7355 sayılı kanunla alanda araştırma yapmak üzere Sosyal Hizmet Enstitüsü, sosyal hizmet eğitimi vermek üzere 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi, 1963 yılında ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde uygulama amaçlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 60’lı yıllar planlı döneme geçildiği, göç, gecekondü sorunları nedeniyle ağırlıkla toplum kalkınması yönteminin uygulandığı yıllardır. Sosyal hizmet eğitiminde de yöntem ve teknikler ağırlıklı olmuştur. Eleştirel bakışın ülkemizde daha az ağırlıkla ele alınmasının ve/veya ertelenmesinin en önemli nedenlerinden biri de 12 Eylül 1980 yılında yaşanan “askeri darbe” ve bu darbenin özgür düşünceye getirdiği yasaklar olmuştur. Dolayısıyla, tüm dünyada eleştirel yaklaşımların yükseldiği yıllarda Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları ve eğitimi gelişme alanını yaratma çabasındaydı.

Avrupa ve Amerika’da, o zamandan bu yana eleştirel yazarlar, uygulamanın içinde ve ötesinde baskı koşullarını yeniden üretme sürecine sosyal hizmet uzmanlarının ortaklığını vurgulamış ve sosyal hizmetin mesleki self-imajını tartışmışlardır (Sarri ve Sarri, 1992). Eleştirel görüşü savunanlara göre geleneksel sosyal hizmet, refah devletinde hizmet alanların karşılaştığı zorlu bireysel ve sosyal koşulların kaynağını bireysel kusurlar olarak görmektedir. 1960’lar ve 1970’lerde başlayan bu güçlü eleştirilerin oluşturduğu çeşitli modeller arasında ırkçılık karşıtı ve çokkültürlü sosyal hizmet, baskı karşıtı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, feminist sosyal hizmet, Marksist sosyal hizmet, radikal sosyal hizmet, yapısal sosyal hizmet ve araştırmanın katılımcı ve eylemci biçimleri yer almaktadır (Healy, 2000: 1-10). Bu modeller arasında bazı karşı duruşlar ve farklılıklar olmasına karşın tümü temel olarak geleneksel sosyal hizmetin (casework) yardım sürecinde bireyselliğe yaptığı vurguyu eleştirmiş ve radikal sosyal dönüşümü öngörmüştür. Eleştirel yaklaşımın temel öğelerini şöyle özetlemek mümkündür:

- Baskı altındaki ve yoksullaştırılmış nüfus gruplarına yönelme (Leonard, 1994: 17. Akt: Healy, 2000: 3)
- Sosyal ve bireysel olarak deneyimlenen sorunların yapısal analizi. Bireysel problemlerin, sosyo-ekonomik yapılardan izler taşıyabileceği ve “bireysel” ve “politik” alanların kaçınılmaz olarak bağlantılı olduğu (Fook, 2002: 5). Uygulama

bağlamındaki etkileşimleri de içeren bireysel deneyimleri ve sosyal ilişkileri şekillendirmede sosyal, ekonomik ve politik sistemlerin rolü (Leonard, 1995: 10-15. Akt: Healy, 2000: 3)

- Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar arasındaki diyaloga dayalı ilişki (Healy, 2000: 3).
- Analiz ve eylemin özgürleştirici biçimleri (hem baskı karşıtı hem de sömürü karşıtı duruşları içine alarak) (Fook, 2002: 5). “Değişimi çalışmak değişim için bir harekettir” görüşünün kabulü ve değişimin teşvik edilmesi (Fine, 1992: 220. Akt: Healy, 2000: 3).
- Sosyal eleştiri duruşu (sosyal hizmet mesleğinin ve refah sisteminin sosyal kontrol işlevlerinin eleştirisi ve farkındalığı) (Fook, 2002: 5).
- Sosyal değişime katkı (Fook, 2002: 5).

Sosyal hizmet mesleği, eşitlik ve sosyal adalet gibi büyük ve önemli değerleri ve amaçları taşımaktadır. Her sosyal hizmet etkinliğinin böyle büyük amaçlara ulaşacağı söylenemez. Adams, Dominelli ve Payne (2002: 2-11)’e göre eleştirel düşünce, sosyal hizmetin büyük amaçları olan insanın gelişimi, güçlendirme, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerleri uygulamada test ederek geliştirme konusunda rehberlik eder. Bu anlamda eleştirel sosyal hizmette değerlerin uygulanabilir olması ve değersel amaçların uygulamanın merkezine konulması önem taşır. Hizmet verilen gruplar basit kategoriler içine girmemekte, dolayısıyla insan yaşamının çeşitli yönlerinin uzmanlık alanlarına ayırmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle de eleştirel uygulama, paylaşılan yaşam deneyimlerinin karşılıklı etkisini tanımlar. Örneğin yaşlı bireylerle çalışırken ölüme hazırlık gibi konular söz konusu olabileceği gibi, büyük anne/babalar çocuğun bakımı ile ilgili önemli kişiler olduğundan çocuk bakımı ve aile ile ilgili konular da gündeme gelebilir. Dolayısıyla alanları ve yaşamsal olayları birbirinden kolayca ayırmak ve diğerlerinden bağımsız ele almak mümkün değildir. Eleştirel bakışta “yönetim” bir başka önemli konudur. Bunun üç önemli nedeni; birincisi politika ve kurumsal amaçlar yasal ve yapısal bağlamları şekillendirmeyi amaçlar ki bunlar da uygulamayı yönlendiren oluşumlardır. Sosyal hizmet uzmanları toplumdan izole olarak uygulama yapmaz ve bu da kurumların belirlediği rehber ve standartlarla gerçekleşir. İkincisi, hem hizmet edilen hem de çalıştıran (ödeme yapan) gruplar, yapılan işin değerli olmasını bekler, yani işi iyi yönetmek onların beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamayı sağlar. Üçüncüsü, uygulamada, hizmet verilen insanlarla ve çalışan diğer kişilerle etkileşime girilir ve yapılan işin içindeki yapılar ve uygulama biçiminin sınırlarına saygı gösterme

zorunluluğu vardır. Bu yüzden bütün bu bağlar iyileştirmelidir. Yönetim de bir uygulamadır ve eleştirel olmayı içermelidir. Özet olarak sosyal hizmette yönetimin önemli bir yeri vardır ve nasıl yönettiğimize eleştirel bakış sosyal hizmet uygulamasında önemli bir kavramdır.

Brechin (2000:26)'in eleştirel uygulama tanımlaması şöyledir: “açık görüşlü, farklı yaklaşımları, deneyimleri ve varsayımları hesaba katan yansıtmacı değerlendirmelerdir”. Ona göre eleştirel uygulama, “belirsizliği yönetmenin bir yolu”dur. Yeni düzen daha güvensiz ve belirsiz olduğundan, yeni koşul ve kabullere göre dengeyi yeniden kazanmak, olası riskleri azaltmak için yeni yardımcı mekanizmalar araştırılmak durumundadır. Brechin (2000: 31–33) eleştirel uygulamada iki ilke tanımlamaktadır. Birincisi “ başkalarına eşit derecede saygı duymak”, ikincisi ise “açık ve bilmeyen (not-knowing) yaklaşımı”nı benimsemektir. Burada dünyayı insanların deneyimlediği bir şey olarak ele almayan eski ya da yetersiz kesinliklere güvenmeyen ve belirsizliği kabul ederek, onunla başa çıkmak için yeni yollar arayan bir yaklaşım söz konusudur. Dolayısıyla, belirsizliğe ve belirsizlikle başa çıkmaya güvenilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Adams, Dominelli ve Payne (2002: 2-7) için de açıklık ve belirsizlik yaratıcı uygulama için bir fırsat olarak görülmektedir. Brechin'e göre eleştirel uygulama insanların fırsatlarını sınırlandırma ve sosyal hizmet uzmanının gücünü artırma değil, birlikte çalışılan insanları güçlendirme ve yaşamlarında bir farklılık yaratma amacıyla olmalıdır. Adams, Dominelli ve Payne (2002: 2-7) bu görüşleri paylaşmakla birlikte bu düşünceye ek olarak, kolektif ilişkilere, güçlendirme ve değişimi iyileştirmek için kişilerarası uygulamaları geliştirmeye odaklanmıştır. Onlara göre fark yaratmak yalnızca bireysel değişimler ve kazanımlar değildir, bu değişim ve kazanımlar aynı zamanda toplumdaki dezavantajlı ve baskı altındakileri güçlendirmeye yönelik bir hareketin parçasıdır ve bu değişim ve kazanımlardan yola çıkarak daha geniş sosyal gelişmeyle iyileştirme sağlanmalıdır. Başka bir deyişle, katılımdan dışlanarak değil, doğrudan katılım içinde olarak sosyal gelişme sağlanmalıdır.

Sosyal hizmet literatüründe, farklı gruplarla kültürel yetkinliği olan uygulamaları geliştirmek; sosyal hizmet uzmanlarının kültürel olarak yetkin uygulamalarını güçlendirmek için bazı kuramsal yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bunlardan *makrosistemci yaklaşımlar*, yaşamda karşılaşılan güçlüklerle başa çıkmada birey ve sistemlerin etkileşiminin vurgulandığı “çevresi içinde birey” yaklaşımına odaklanmaktadır. Örneğin *ekolojik ve sistem yaklaşımları*, sosyal hizmetin temel yaklaşımlarındandır. Ekolojik yaklaşımda çevre, fiziksel ve sosyal çevre olarak ifade edilmekte ve bireyin çevre ile ilişkileri açıklanmakta iken sistem yaklaşımında da bu

çevresel unsurlar, sistemler olarak ele alınmakta ve sistemlerin birbirini nasıl etkilediği açıklanmaktadır. Dolayısıyla her ikisindeki “çevresel unsurlar” vurgusu birbirini tamamlamakta, birlikte ele alındığında daha açıklayıcı olmaktadır.

Ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımlarının her ikisi de bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlamla birlikte ele alınması için yol gösterici bir araç sunmaktadır. Çokkültürcü bir yaklaşımda da bireyleri bütünden ayrı ya da bütünü bireylerden ayrı ele almanın kutuplaşmalara yol açtığı vurgusu yapılmıştır. Dolayısıyla çokkültürcü bir sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulaması da tıpkı, mesleğin doğasında olduğu gibi birey-çevre etkileşimini odak almalıdır. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında farklılıklar ele alınırken içinde bulunulan sosyo-kültürel ve politik bağlam göz ardı edilmemeli, bu bağlamla birey arasında sürekli birbirini etkileyen ve değiştiren bir dönüşümsel sürecin yaşandığı bilinmelidir. Ekosistem yaklaşımlarının şimdiki ve geçmişteki destek sistemlerine olan vurgusu, özellikle göçmelerin kültürel geçmişleriyle birlikte yeni çevreye uyum sağlama ve başa çıkma becerilerine odaklanması, bu yaklaşımları çokkültürcü uygulamada önemli bir araç haline getirmektedir. Ayrıca, yalnızca mikro sistemlere değil, daha geniş makro sistemlere odaklanması ve ikisi arasındaki ilişkiyi ele alması da bu yaklaşımların güçlü yönünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla uygulayıcı bu yaklaşımı kullanarak çokkültürcü uygulamada, hizmet alanın yaşadığı çatışmaları, algılarını, çevresel engelleri ve fırsatları değerlendirme şansı bulmaktadır. Ancak, bu yaklaşımların güçsüz yönleri de bulunmaktadır. Her ne kadar hizmet alanın problemlerini sistemci ve ilişkili anlamayı sağlasa da kültürel ve kültürlerarası konuları anlamada yetersiz kalmaktadır.

Sosyal hizmet literatüründe şimdilerde üzerinde önemle durulan *güçler perspektifi*, (strenghts perspective) ise problem ve patolojilerden ziyade insanların güçleri ve kaynaklarının sosyal hizmette yardım sürecinin odağı olması gerektiğini savunmaktadır (Chapin 1995; Cowger 1994; Goldstein 1990; Weick ve ark. 1989 Akt. Şahin, 2002). Önceki yaklaşımda tehlike olarak görülen, sosyal hizmet uzmanının öncelikli olarak zayıflıklara odaklanmasının, hizmet alanın olası güçlerini tanımlama kapasitesini engellemesidir. Sosyal hizmet uzmanlarının, hizmet alanların potansiyellerini en yüksek derecede geliştirme haklarının olduğuna (ve buna teşvik edilmeleri gerektiğine) olan inançları güçlüdür. Patolojiye odaklanmak çoğunlukla bu katılım hakkı ve değerini yok sayar (Zastrow, 2004). Teşhisçi kategoriler kullanan sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanların özel karakteristiklerinden ziyade benzerliklerinin üzerinde durur. Hizmet alanın durumu daha önceden belirlenmiş problem kategorilerine uyacak biçimde belirlenmek durumundadır. Böylesi bir değerlendirme ne o insanın göstermiş olduğu çabanın ne de

bu insanın hikâyesinde saklı güçleri ortaya çıkarır (Weick ve ark. 1989, 350: Akt. Şahin, 2002).

Güçlendirme yaklaşımı ise 1960'lı yıllarda eğitim, sosyal hizmet, psikoloji gibi bilimlerde ve mesleklerde ortaya çıkmıştır. Bu kavram aynı zamanda feminist hareketlerde, toplum kalkınmasında ve kalkınma örgütlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Sosyal hizmet uygulamasında sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olan güçlendirme, insanların, örgütlerin veya toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrol yetisine sahip olabilmesi olarak tanımlanabilir (Anuradha, 2004: 384). Barker (2003:153) güçlendirmeyi şöyle tanımlamıştır: “bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların bireysel, kişiler arası, sosyo-ekonomik ve politik güçlerini artırmak ve koşullarını iyileştirme yönünde etkilemek için yardım etme sürecidir”.

Güçlendirme yaklaşımında, bireyin geleceği üzerinde kontrol (yaşam denetimi) ve belirleme gücü olduğu kabul edildiğinden, bu gücün kullanılmasıyla bireyin kendini iyi hissetmesi sağlanmaktadır. Güçlendirme yaklaşımı, özellikle kadınlar ve baskı altındaki gruplar olmak üzere, toplumda sosyal destek sistemleri zarar görmüş bireylerle çalışmalarda kullanılan bir yaklaşımdır (Secret ve diğerleri, 1999: 120). Genellikle baskının, ayrımcılığın, adaletsizliğin ve güçsüzlüğün olduğu yerlerde kullanılan güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal hizmette son dönemde etkili olan ve sosyal adaletin yapısal dönüşümü için önemli bir araç olarak görülen güçlendirme yaklaşımı, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının önemli bir bileşenidir. Baskı ve adaletsizliğin olduğu noktalara müdahale eden sosyal hizmet mesleğinin nihai hedefi sosyal adaletsizliği gidermek için hizmet alan grupları güçlendirmektir. Uygulamanın güçlendirme boyutu eksik kaldığında, eşitsizliğin kısa vadede çözümlenmiş gibi görünmesine karşın, döngüsel bir süreç kazanması ve toplumdaki “güçsüzler”in sınıfsal bir kategori olarak kalıcı hale gelmesine neden olabilecektir. Bu grupların güçlendirilmesi sosyal adaletin sağlanması için ön koşullardan biridir.

Güçlendirme yaklaşımı, baskı altındaki grupları güçlendirmeyi ve sorunları çözmede sosyal değişimi kullanmayı vurguladığından kültürel yetkinliğe dayalı uygulama için güçlü bir yaklaşım olmaktadır. Güçlendirme yaklaşımında, aynı zamanda, eşit hizmet, eşit fırsatlar ve kaynaklara ulaşmada eşitliğin esas alınması çokkültürcü uygulama ve güçlendirme yaklaşımının ortak amaçları olduğunu göstermektedir (Lee, 1996). Ancak, bütün bu güçlü yanlarına rağmen, güçlendirmeye dayalı uygulama eğitimi zor bir konudur. Çünkü daha çok felsefi ya da düşünsel bir konu olarak görülmekte ve

güçlendirme süreci bireyde ya da toplumda çok yavaş gerçekleşmektedir (Rivera, 2004). Güçlendirme kavramı ve yaklaşımı baskı altındaki gruplarla ve azınlıklarla çalışmada teorik anlamda çok önemli bir yere sahip olmasına karşın, uygulama alanında daha zayıf bir temel sunmaktadır.

Etnografik yaklaşım, uygulayıcının konumuna odaklanarak; uygulayıcının bir “uzman” olarak değil “öğrenen kişi” olarak hizmet alanın yaşantısal gerçekliğini nasıl algıladığını anlamaya yönelmiştir (Fortune, 1994; Green, 1995). Bu yönüyle bir sonraki başlıkta açıklanacak olan çokkültürlü bilgi modellerinden ayrılmaktadır. Tablo 4’de çokkültürlü uygulamadaki iki model verilmiştir. Buna göre kültürel bilgi modeli, klasik-teşhisçi yaklaşım ve teknikleri barındırmaktadır. “Uzman” rolündeki uygulayıcı “bilen” biri olarak kültürel bir grubun üyesi olarak gördüğü hizmet alanla kültür-odaklı/merkezli teknikler kullanarak çalışmaktadır. Oysa deneysel-fenomonolojik modelde uygulayıcı hizmet alanla eşit düzeydedir, onu keşfetmeye çalışır, hizmet alan, sürekli etkileşim halindeki kültürün eşsiz/biricik üyesidir ve onu keşfetmek/ anlamak için süreç odaklı teknikler kullanılır. Birinci modeli uygulamaya aktarmak imkânsız olduğu gibi yıkıcı da olabilecektir. İkinci modelde ise uygulayıcı kendi denemesini sürekli eleştiri ve değerlendirmeye tabi tutarak kültürel yetkinliğini uygulamaya etkileşimsel yollarla aktarabilecektir.

Tablo 4: Çokkültürcü Uygulamanın İki Modeli

Kültürel Bilgi Modeli	Deneysel-fenomonolojik Model
Uygulayıcı uzman rolündedir	Uygulayıcı öğrenmektedir
Üst düzeyde bilgi sahibi olduğu varsayılır	Bilinmeme ve merak söz konusudur
Kültür, homojen bir sistem olarak alınır	Kültürün çoğulluğu ve çokluğu söz konusudur
Hizmet alan kültürel bir grubun üyesi olarak görülür	Üye eşsiz/biricik birey olarak görülür
Kültür odaklı teknikler kullanılır	Süreç odaklı teknikler kullanılır
Uygulamaya aktarmak neredeyse imkansızdır	Öz- denemenin eleştirilmesini gerektirir

(Tsang ve George, 1998:83).

Bu yaklaşım biçimi sosyal hizmetin değer ve yaklaşımıyla yakından ilgilidir. Şahin (1999, 69)’in de belirttiği gibi, sadece mesleğin ilke değer ve felsefesinin yani doğasının uygulamaya aktarıldığı faaliyetler sosyal hizmet karakteri taşır. Bu değerler içerisinde en önemlileri, insanların eşsiz oldukları ve gelişme, öğrenme ve değişme kapasite ve yeteneklerinin olduğudur. Değer ve onuruna büyük önem atfedilen, self-determinasyonuna (kendi geleceğini tayin etme hakkı) büyük önem verilen, değişme ve gelişme kapasitesine, eşsizliğine inanılan insanları problem, patoloji, eksiklik kavramları

ile tanımlamak mesleğin özü ile uyuşmamaktadır. Yine, uygulama düzeyinde, probleme ilgi, uygulamacıyı - mesleki terminolojinin de etkisi ile - otorite pozisyonuna koymaktadır. Burada eşitsiz bir ilişki söz konusudur. Bilen ve bilmeyen ayrımı gündeme gelmektedir. Bu da hizmet alanların yaşamlarını nasıl geliştireceklerine ilişkin olarak kendi duygularına güvenmelerini zorlaştırmaktadır. Bununla beraber, sosyal hizmetin değerleri, mesleki yardımın temelinde insanın güçlerinin gelişimini görmektedir. Dolayısıyla kültürel bilgi modeli, değerli bir temel sunmasına karşın, hizmet alanları bir “kategori” içine sokma ve önyargılı, tutucu değerlendirmelere maruz bırakma açısından risk taşıırken; deneysel fenomenolojik model, bir açıklık, daha fazla öğrenme isteği, hoşgörü ve alçakgönüllü bakış açısı sunmaktadır. Birinci yaklaşımın tehlikesi, tam da sosyal hizmetin doğasıyla ters düşecek biçimde ayrımcı ve önyargılı, kategorize edilmiş tutumları güçlendirmesidir. Oysa sosyal hizmet uzmanlarının çokkültürcü uygulamalarının amacı, farklı kültürlerle kültürel yetkinliği temel alarak çalışırken, hoşgörü, saygı, adalet ve diyalogu geliştirecek nitelikte olmasıdır.

Etnografik yaklaşımın temel kavramları; yaşantısal gerçeklik, kültürel anlamlar ve uygulayıcının “öğrenen kişi” bakışıdır. Bu anlamda yaşantısal gerçeklik; özellikle göçmenlerin yaşantılarını anlamaya çalışırken, kültürel geçmiş, gelenekler, din, göç deneyimi ve aile sisteminin kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Uygulayıcı bu yaşantıları dinlemede açık ve saygılı bir tarzı benimsemektedir (Dyche ve Zayas, 1995). Kültürel anlamlar kavramının vurgusu ise sosyal hizmet uzmanının yalnızca hizmet alanın duygularını değil aynı zamanda onun kültürel anlamlarını da dikkate alması gerekliliğidir (Green, 1995). Uygulayıcı, kendi dili ve değerlendirmelerine değil, hizmet alanın kendi kelimelerine, cümle yapılarına ve kültürel terimlerine odaklanmalıdır (Spradley, 1979). Öğrenen konumu ise uygulayıcının daha önce de bahsedilen “uzman” ve “bilen” konumunu değil, sürekli öğrenen ve dinlemeye açık konumunu benimsemesi gerekliliğidir. Burada karşılıklı diyalog ve keşfetme unsurları ön plandadır (Lambek, 1993). Etnografik yaklaşım, uygulayıcının öğrenen kişi rolünü, hizmet alanın yaşantısına kendi anlatımıyla yüklediği anlamı ve yargılayıcı olmayan bakış açısını içermesi nedeniyle çokkültürcü uygulamaya katkı veren bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Fortune, 1994; Gren, 1995).

Kültürel bilgi modeli ise, kültürel yetkinlikte “bilgi” unsurunu öne çıkararak, çokkültürcü uygulamaların bilgiye dayalı nasıl gerçekleşebileceği sorusuna yanıt aramaktadır. Dolayısıyla, kültürel bilgi modeli uygulayıcının, hizmet alanın geçmişi, değerleri, gelenekleri, inanç sistemleri ve daha birçok konuda bilgi ve farkındalık sahibi olmasının altını çizmektedir. Bu anlamda çokkültürcü uygulama için uygun bir bakış sunmasına

karşın bazı eleştirileri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kültürel bilgi yaklaşımında kullanılan kültürel grup üyeliği kavramının aşırı genellemeye ve bireyin tek yönlü olarak yanlış anlaşılmasına neden olabileceği görüşüdür. Bu bağlamda uygulayıcıların, hizmet alanın heterojenliğini göz ardı ederek, sosyo-ekonomik statü, eğitim, dil ve göç geçmişi ile ilgili diğer farklılıklarını değerlendirmeye almaması sonucunu beraberinde getirebilmektedir. İkincisi, bu modelin bakışı “reçete verme”ye benzetildiğinden bireylerin kolayca önyargılı bakışla damgalanmasına neden olabilmektedir. Son olarak etnografik yaklaşım açıklanırken ifade edildiği gibi (tablo-2) kültürel bilgi modelinde uygulayıcının “uzman” pozisyonu, diğer kültürlerle hükmeden üst kültür algılamasını da doğurabilmektedir (Speigt ve diğerleri, 1991).

Sosyal hizmetin farklılıklarla çalışmaya ilişkin literatüründe *ayrımcılık/baskı karşıtı uygulamanın* ise baskı ve eşitsizliğe karşı ortaya çıktığı görülmektedir. Thompson ve Pierson (1995: 16) ayrımcılık karşıtı uygulamayı; çalışanların yapısal eşitsizliği gözetdiği ve bireysel ya da kurumsal ayrımcılığı önlemek için özellikle ırk, toplumsal cinsiyet, özürlülük, sosyal sınıf ve cinsel yönelim konularında yaptığı çalışmalar olarak tanımlamıştır. Ayrımcılık karşıtı uygulama, kökenini sosyolojideki ırk ve baskı, eşitsizlik arasındaki ilişkileri inceleyen kuramlardan almakta ve sosyal hizmette aşağıdaki konulara odaklanmaktadır (Thompson, 1993):

- Irkçılık, baskı ve ayrımcılığın toplumda, kurumlarda ve diğer yapılarda fırsatların önünde oluşturduğu engelleri anlamak
- Sosyal hizmet uzmanlarının kurumsal ayrımcılık kadar kendi bireysel önyargılarının farkında olması

Ayrımcılık karşıtı uygulama, sosyal hizmetin hem kendi içindeki “müracaatçıya zarar veren ayrımcı uygulamaları azaltmayı” hem de “toplumdaki ayrımcılığı” önlemeye dönük çabalarını içermektedir. Dolayısıyla, başta sosyal hizmetin kendi uygulamalarının ayrımcılık içermemesi gerekmektedir. Ancak, ayrımcılık karşıtı uygulamayı destekleyecek sosyal hizmet bilgisi de yetersiz düzeydedir. Hawkins ve diğerleri (2001: 6) Avustralya’da yaptıkları bir araştırmalarında sosyal hizmet uzmanlarının “sosyal adalet terminolojisini” çok nadiren kullandığını bildirmiştir. Ancak İngiltere’de 1960’lı yılların sonlarından itibaren sosyal hizmet söylemi sosyal adaletle ilişkilendirilmeye başlamıştır. Burada sosyal hizmet uzmanlarının teorik ve uygulama düzeyindeki çalışmaları bu doğrultuda devam etmektedir. Örneğin; “ayrımcılık karşıtı uygulamaya” ilişkin düşünce ve stratejilere (Thompson, 1997), “ırkçılık karşıtı uygulamaya” (Dominelli, 1988; Williams, 1999) ve “baskı-karşıtı uygulamaya”

(Dalrymple ve Burke, 1995; Dominelli, 1998; McDonald ve Coleman, 1999) dönük çalışmalara sık rastlanmaktadır.

Sosyal hizmetin gerçek anlamda güç ve baskı konularıyla iç içe olduğu ve daha geniş bir özgürleştirici projenin parçası olduğu şüphesiz tartışmaya açıktır. Özellikle hizmetten yararlananlar ve eleştirel sosyal hizmet teorisi bağlamında bu tartışmalar yapılmaktadır. 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında, örneğin, sosyal hizmetin kapitalist devletin ideolojik bir aracı olduğuna ilişkin bir dizi radikal metin yayınlanmıştır (Simpkin, 1983; Jones, 1983; Althusser, 1971). Sosyal hizmetin potansiyel olarak liberalist bir etkinlik olduğu düşüncesi şimdilerde özellikle Foucault (1977)'dan etkilenen post-yapısalcılık düşüncesiyle desteklenmektedir. Kısaca bu yaklaşım sosyal hizmeti, Foucault'un "psi-mesleklerin" (psikoloji, psikiyatri, kriminoloji) çıkışı, tedavi ve gözetimle ilişkilendirmesi ile "disipline eden gücün" bir yüzü olarak algılamaktadır. Foucault'un yaklaşımı ve sosyal hizmeti disipline eden güç olarak konumlandırmak şüphesiz sosyal hizmette 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında oldukça etkili olmuştur (Rodger, 1991). Ancak, sosyal hizmetin postmodernist dönüşümü sosyal hizmet alanında beklenen etkiyi yaratamamıştır. Vieux (1994) bunun nedeninin postmodernistlerin yapısal ırkçılığa yeterli önemi vermemeleri olduğunu bildirmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının ayrımcılık karşıtı yolları kullanmaları için yoksullukla yapısal eşitsizliklerin (örneğin ırk, etnisite, toplumsal cinsiyet) ilişkisini görebilmeleri gerekmektedir. Örneğin Oppenheim (1996), ırk ve yoksulluğun birbiriyle ilişkisini ortaya koymuştur. Tüm bu yaklaşımlar ve çalışmalar temelde sosyal hizmetin "sosyal adaleti" sağlamaya dönük nihai hedefinden saptığını, bunun bir söylemden öteye gidemediğini öne sürmekte ve bu hedefi ulaşılabilir kılmak için başta ırkçılık ve yoksulluk olmak üzere eşitsizliği yaratan faktörleri araştırmasını öngörmektedir. Başka bir deyişle sosyal hizmet uzmanları sessizliği bozmalı ve sosyal adalet için sesini yükseltmelidir. Graham (1999), ayrımcılık-karşıtı uygulamayı bu uygulamanın destek aramayı ve azınlık grupların duygusal, manevi ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayamayarak onların baskıya karşı kolektif duruşuna etki edememesi bakımından eleştirmektedir. Ona göre, bu uygulama ancak gücü "ödünç" almakta azınlık gruplarının içinde saklı "gücü" ortaya çıkaramadığından yaratıcı ve sürekli bir dönüşüme katkı verememektedir.

Farklılıklarla çalışmaya ilişkin bir başka model olan *etnik duyarlılık modeli* ise, ırksal, kültürel ve sosyal farklılıkları anlamayla birlikte kültürel farklılıklara duyarlı olma gerekliliğini vurgulayan bir modeldir. Bu modelin öngördüğü temel stratejiler ise şunlardır:

- Kültürel farklılıklara ve etnik ve kültürel grupların değer sistemlerine ilişkin farkındalık ve hassasiyet.
- Farklı aile yapıları ve yaşam biçimleriyle çalışmada uygulama becerilerinin adaptasyonu.
- Kültürel geleneklerin ve değerlerin ailenin fonksiyonelliğini nasıl etkilediğini anlamak ve sosyal hizmet müdahalesini planlarken bu unsurları dikkate almak (Schiele, 1997).

Etnik duyarlılık modelinde etnik gerçeklik (realite) ve kültürel baskı önemli kavramlardır. Etnik gerçekliğin anlamı baskın grubun kendi yaklaşımıyla gerçekliği tanımlaması ve yapılandırmasıdır. Dolayısıyla insanların sorunları bu bakışla (baskın grubun bakış açısı) çözümlenmeye çalışılmaktadır. Kültürel baskı ise, “baskın grubun yaşantısının ve kültürünün evrenselleştirilmesi ve bunların norm olarak kabul edilmesi” biçiminde tanımlanmaktadır (Young, 1990: 59). Graham (1999: 108)’a göre sosyal hizmette kültürel baskı, farklı grupların (siyahlar gibi), yeni sosyal hizmet uygulamalarını ya da tarzlarını geliştirmede yeterli ve beceri sahibi olmadığı yönündeki ön kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakışa göre sosyal hizmette genel olarak tek bir yaklaşım ve uygulama biçimi başka bir deyişle tekkültürcü yaklaşımlar egemendir. Bu da baskın grubun ürettiklerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet bilinçli ya da bilinçsiz olarak etnik merkezîyetçi dünya görüşünün bir aracı konumuna gelmektedir. Etnik duyarlılık modeli de gerçekliğe ilişkin başlangıçta etnik merkezîyetçi bir başlangıçla bazı varsayımlarda bulunmakta ve “diğerlerinin” buna ulaşabilmesi için neler yapabileceğini öngörmektedir (Turner, 1986: 2). Dolayısıyla, diğer yaklaşımlarda olduğu gibi bu yaklaşımın başlangıç noktası da azınlıkta olanın değerlerini baştan dışlamış olduğundan yeterlikli bir çokkültürcü uygulama temeli sunamamaktadır.

Tüm bu yaklaşımlar ve düşünsel/pratik eleştirileri, sosyal hizmeti yeniden düşünmeye ve çokkültürcü bir bakış ve bir model geliştirmeye zorlamaktadır. Bu bakış ve model ise *sosyal yapılandırmacılık* yaklaşımıyla desteklenmektedir. Piaget ve Wittgenstein’in görüşlerinden temel alınan yapılandırmacılıkta bilgi, gözlemci ve çevrenin etkileşiminin bir sonucu olarak ele alınmaktadır. Gözlemcinin değerleri ve ilgisi etkilidir ve bilgi keşfedilen olmaktan çok yeniden yaratılan bir bilgidir (Dean, 1993: 55–76). Yapılandırmacılık, bilginin bireysel süreçlerden ziyade sosyal süreçlerin bir ürünü olduğunun altını çizerek (Gergen, 1994) ve “nesnel gerçeklik” olarak adlandırılan aslında, bilginin içinde geliştiği sosyal, politik, ekonomik ve tarihsel bağamlardan etkilenen süreçlerin ürünüdür (Dean, 1993). Bu yaklaşımın etkisi diğer alanlarda olduğu gibi

sosyal hizmet farklılığı alanında da görülmüştür. Bilginin kültürel olarak inşa edildiği düşünüldüğünden, sosyal yapılandırımcılığın farklılıklara daha saygılı olduğu ve çokkültürlü uygulamaları geliştirmede daha işlevsel olduğu varsayılmıştır (Dean, 1993: 55–76). Böylece, hizmet alanlarla sosyal hizmet uzmanları arasındaki etkileşimsel bilgi, öz-farkındalık ve beceri gelişimi konularında niteliksel araştırmalar yapılmaya başlanmış ve genel psikolojik kategorizasyonların ya da ilkelerin herkese ve her zaman uygulanabilir olup olmadığı eleştirel olarak tartışılmıştır. Bundan daha da önemlisi farklı sosyal kimlik grupları hakkındaki bilginin geliştiği bağlamların analizini vurgulamasıdır. Bu yaklaşım, çokkültürcü uygulamaya zenginlik katmıştır. Mo-Yee ve Greene (1999) sosyal hizmette farklılığın eğitimi konusunda iki temel epistemolojik yaklaşımdan hareketle iki temel yönelimden söz etmektedir. Birincisi, pozitivizmden etkilenerek “kültürel duyarlılık” olarak ifade edilmiştir. Burada odak, sosyal kimlik gruplarının genel tanımlarıdır ve bu grupların kendi içindeki ortaklıklar varsayımından yola çıkılmaktadır. Dolayısıyla vurgu, genel uygulama becerilerinin sosyal kimlik gruplarına farklılaştırılarak uygulanması biçimindedir. Yani, sosyal hizmet uzmanı farklı kimliklerin tanımlanabilir, anlaşılabilir ve çalışılabilir olduğunu varsayarak, genel becerilerini buna göre adapte edecektir. Oysa sosyal yapılandırımcılıktan etkilenen ikinci yönelimde daha geniş bir algılayış söz konusudur. “Kültürel yetkinlik” olarak adlandırılan bu yönelimde baskı ve ayrımcılığın analizi söz konusudur ve kültüre özgü becerilerin ve bilginin geliştirilmesi söz konusudur. Dolayısıyla, birinci yönelimde olduğu gibi genel sosyal hizmet bilgi ve becerisinin kültürel duyarlılığa adapte edilmesi değil, kültürel yetkinlikle bu bilgi ve becerinin yeniden kurulması ve bunu yaparken de baskı ve ayrımcılık konularının dışarıda bırakılmaması esastır. Aslında birinci yönelimde sonuçlar üzerinde durulmakta ikinci yönelimde ise süreç önem kazanmaktadır.

Eleştirel düşünce ve eleştirel uygulamanın, kültürel farklılık konusunda da önemli bir araç olduğu düşüncesinden yola çıkılan bu çalışmada da eleştirel çokkültürcü yaklaşım benimsenmiş, başka bir deyişle çokkültürcü yaklaşım, eleştirel bir biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada;

- Bireysel göç ve çokkültürlü yaşantı deneyimi, içinde bulunulan sosyal bağlamla ilişkisi göz ardı edilmeden ele alınmış, sosyal yapının “günlük deneyimleri” nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmış ve çokkültürcü teori ve uygulamaya bu yönelimle katkı verilmeye çalışılmıştır.
- Farklılık alanında sosyal hizmet uygulamalarının daha etkili olabilmesini ve sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı ikilemlerin aşılmasını sağlayabilmek

için, kültürel farklılığa ilişkin söylem çeşitliliği ve bu konunun çok yönlülüğü ele alınmıştır.

- Farklılığın ve marjinal tanımların yapılandırılma biçimi tartışılarak bu tanımın daha “güçlendirici” biçimde yapılmasına odaklanılmıştır.
- Kültürel farklılıklar konusu, her alanda yaşandığından görece olarak fazla öznellik ve karmaşıklık içerdiğinden, bireysel deneyimlerin öznelliğini keşfettikçe anlamının da artacağı düşünülmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanlarının ve hizmet alanların farklılık konusundaki deneyimlerinden gelen sesler, “hiyerarşi”nin nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığını da gösterme potansiyelindedir.
- Çokkültürcü düşünceyle, çokkültürcü uygulama arasındaki boşluğun giderilmesi ancak yaşantıya ve bireysel deneyime verilen değer ve bunların “bilgi”yi inşa etmede kullanılmasıyla mümkün olabilecektir. Bu, aynı zamanda uygulamanın daha esnek olmasına izin veren bir araç olma özelliğindedir.
- Hâlihazırdaki uygulamaya eleştirel bakış, hiyerarşilerin ve güç farklılıklarının nasıl olduğunu ya da değiştiğini gösterdiğinden güçlendirme ve sosyal adaleti gerçekleştirme için gerekli bir bakıştır.

Bu bakış temelinden hareket edilen çalışmada benimsenen epistemolojik yaklaşım sürecine bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma stratejisi, veri toplama yöntemleri ve süreci, veri analizi ve yönetimi ile araştırma yeri ve katılımcıların genel özellikleri aktarılacaktır.

3.1. Araştırma Stratejisi

Sosyal hizmetin çokkültürcülük tarihinde bir önceki bölümde özetlenen değişimler yaşanırken, bir taraftan sosyal bilimlerde epistemolojik değişim ve dönüşümler üretilmekteydi. Temel olarak pozitivizm ya da mantıksal pozitivizm ve yorumsamacılık olarak adlandırılan iki tür epistemolojik yaklaşımdan söz edilmektedir. Yorumsamacılık kendisini tanımlarken bu ikiliklere gönderme yaparak sosyal bilimlerin işinin fenomenlerin nedenlerini keşfederek açıklamaya çalışan doğa bilimlerinin tersine fenomenleri bunların anlamlarını yorumlayarak anlamak olduğunu kabul etmektedir. Fenomenler özlerinde anlamlıdır yani bunlar kimliklerini kendi aktörleri için taşıdıkları anlamdan alırlar. Yani fenomenleri anlayabilmenin yolu bu anlamın ortaya çıkarılmasıdır. Yorumsamacıların bir başka vurgusu da sosyal bilimlerdeki yorumların üzerinde çalışılan insanların bakış açılarını dikkate alarak yapmadır. Bu iddiaya göre sosyal bilimciler, bu kimlikleri anlamak için bir kültürü o kültürün kendi içsel bakış açısından yorumlamalıdır. Geleneksel olarak sosyal hizmet eğitiminde baskın olan epistemolojik yaklaşım, *pozitivizm*, *mantıksal pozitivizm*, *gerçekçilik* ya da *amprizm* olarak isimlendirilen yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar, modernist akımların ürünü olarak, bilginin mantıksal, sistematik ve ampirik gözlemlerin olduğu bilimsel yöntemle inşa edilebileceğini öngörür. Nesnelliğin mümkün olduğu varsayımından hareketle bilginin keşfedilebilir olduğu ve nedensellik ilişkilerini tanımlama ve tahmin etmeyi mümkün kıldığı düşüncesi bu yaklaşımın özüdür. Oysa bu araştırma, Foucault ve Derrida gibi postyapısalcı düşünürlerden etkilenerek, sosyal koşullar hakkındaki gerçeğin üstünü kapatan ve doğruya ancak ve ancak karşıtlıklar ya da zıtlıklar yoluyla ulaşılabileceğini savunan modern sosyal bilim söylemlerinin aksine “doğrunun” iddia edilme süreçlerine odaklanmıştır. Örneğin, kadın değil erkek; yokluk değil varlık; farklılık değil kimlik (Gatens, 1991: 112. Akt: Healy, 2000: 42-45) gibi ikiciklerden yola çıkarak doğruya ulaşmanın hatalı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada nicel ya da deneysel bir modelin, çokkültürcülüğün ve sosyal hizmet uygulamalarının hali hazırdaki değerlerden nasıl etkilendiğini ve bu sistem içindeki bireylerin (sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar) özellikle baskı ve ayrımcılığı da içereb bağlamlarını anlamada yeterli

olamayacağı düşüncesinden hareket edilmiştir. Çünkü Sue (2001)'nin de ifade ettiği gibi kültürel farklılık ve sosyal hizmet uygulamalarıyla ilgili ampirik yaklaşımlar kategorileştirmeyi, tanımlamayı vurgulayan, sosyal kimlik gruplarıyla ilgili bilgileri ve gerçekleri ön planda tutan ve evrensel psikolojik ilkelerin araştırılmasını ve bütün kültürel gruplara uygulanabilen uygulama teorilerini geliştirmeyi amaçlayan bir bakış sunmuştur (Sue, 2001). Oysa bu araştırmanın temel hareket noktası böyle genel-geçer ve kategorik bilgilerin ve/veya bilgi çerçevelerinin bütün gruplara uygulanamayacağıdır. Böyle bir bakışla yola çıkıldığında araştırma için en uygun metodolojinin nitel araştırma metodolojisi olduğuna karar verilmiştir. Bu metodolojinin araştırma amaçlarına ulaşmada en uygun yol olduğunu düşündüren pek çok neden sıralanabilir. Öncelikle, sosyal bilimlerde açıklama kadar, hatta ondan daha da önce, anlama işlevi bulunmaktadır. Bir olay ya da eyleme ilişkin açıklama ancak ve ancak başlangıç koşullarını ifade eden önermeler kümesi ile birlikte evrensel yasa benzeri varsayımlar (hipotezler) kümesinden tümdengelimsel olarak çıkarsanan bir betimleme olması durumunda yeterlidir. İnsanların hangi durumda niçin “öyle” davrandıklarını ortaya koymanın yolu, onların davranışlarını bazı genellemelerin içine almaya uğraşmakla değil, davranışlarını, öznel durumları, tarihsel ve sosyal koşulları, inançları, değerleri ve kuralları çerçevesinde anlamaya çalışmakla mümkündür (Demir; 2000: 127-128). Katılımcının düşüncelerinde var olan gerçekliğe ulaşmak, nitel araştırmanın tanımında ya da özelliklerinde sıklıkla vurgulanan “fenomeni derinlemesine anlama ve kavrama” amacını gerçekleştirmeye yönelik olarak yapılır. Katılımcının düşüncelerindeki bu gerçekliğin araştırmacı tarafından çizilen resminin doğrulanması ya da yanlışlanması, yine katılımcının kendisi tarafından yapılmalıdır. Bu nedenle, araştırmanın inanılabilirliğinin sağlanmasında katılımcı, merkezi bir rol oynar (Halldórsson ve Aattrup, 2003). Özellikle “kültürel farklılıklar ve değerler” gibi konularda katılımcıların “öznelliği ve bağlamı”nı gerçekten anlayabilmek için böyle bir bakış zorunludur. Tersi durumunda anlamak değil, olsa olsa önceden kategorize edilmiş bir şemanın içine dâhil etme durumu söz konusu olacaktır. Bu çalışmada çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar bakımından anlamının keşfedilmesi için, bir başka açıklamayla, onların göç ve çokkültürlü yaşantıları ile sosyal hizmet uygulamalarını, sözler ve davranışların ötelerindeki anlamlara derinliğine ve ayrıntılı, olarak, götürebilmek için, en uygun yöntemin niteliksel tasarım olduğu düşünülmüştür.

İkinci olarak, niteliksel araştırma yaklaşımı, yapılandırılmış yaklaşımların (örneğin, bireysel yaşantıların çeşitli anlamları, sosyal ve tarihsel olarak inşa edilen anlamlar, bir teori ya da yapı geliştirme niyeti) ve/veya katılımcı ya da savunucu yaklaşımların

(örneğin politik, sorun-odaklı, işbirlikçi ve değişim odaklı) üzerine inşa olan bilgiye ulaşmayı sağlar (Creswell, 2003). Uehera ve diğerlerinin (1996) de bildirdiği gibi çokkültürcü sosyal hizmet araştırmalarının değer temelli ve süreç odaklı olması önemlidir. Uehera ve diğerleri (1996: 614) çokkültürcü sosyal hizmet araştırmasının nihai amacının, tıpkı çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması ve eğitimi gibi, sosyal adalet ve sosyal eşitsizlik ve adaletsizliği besleyen sosyo-kültürel yapıların değişimini sağlamaya katkı olduğunu bildirmişlerdir. Güçlendirmenin harekete geçirilmesi çokkültürcü sosyal hizmet araştırmasının bir diğer önemli bileşeni olarak görülmektedir. Bu nihai amaca ulaşmanın ancak, yönetici ve temsilci bir konumlanmadan çok demokratik ve işbirliğine dayanan süreçlerin hâkim olduğu bir araştırma yoluyla gerçekleşebileceği vurgulanmaktadır. Nitel araştırma tasarımı, araştırmacı ve katılımcı arasındaki ilişkinin eşitliği, katılımcının duygu ve düşüncelerini ifade etmede özgür olması ve sınırları çoğunlukla katılımcının belirlemesi açısından işbirliği ve demokrasinin daha esnek biçimde yaşandığı bir süreç olarak görülebilir. Yıldırım ve Şimşek (2000)'in de bildirdiği gibi nitel araştırmalarda kullanılan görüşme yönteminin; esnek olması, yanıt oranının yüksekliği, sözel olmayan ifadelerin verdiği ipuçları, ortam üzerindeki kontrolü, soruların sırasını tayin edebilme, anlık tepkilerin yeni alanlara yöneltmesi, bilgi kaynağının yanıtları teyit etmesi, yanıt oranının tamlığı ve derinlemesine bilgi elde etmek bakımlarından artıları mevcuttur. Bunun yanında, bu tasarım alandan ya da uygulamadan gelen bilgiyle yeni bir teori ya da model sunabilme potansiyeline sahiptir. Nitel araştırma tasarımlarından olan “yerinden kuram” stratejisi bunu gerçekleştirmede uygun bir araç olmaktadır.

Bu araştırmada da niteliksel araştırma metodolojisi içinde yer alan “yerinden kuram” stratejisini kullanılmaktadır. Yerinden kuram, araştırma sorusunun ve yöntemin geliştirilmesinde esnek olmayı destekler ve sonuç olarak elde edilen bilgilerin daha derinlemesine araştırılmasına fırsat verir (Creswell, 1998). Ayrıca, bu strateji bilgilerin elde edilmesi ve analizi için belirlenmiş prosedürler kullanır ve “bireysel süreçleri, kişilerarası ilişkileri ve bireylerle geniş sosyal süreçler arasındaki karşılıklı etkileri çalışmak için uygundur” (Charmaz, 1996: 28-29)

Yerinden kuramın temel yöntemleri şunları içermektedir:

- Araştırmanın bilgi toplama ve analiz süreçlerinde doğrudan yer alma
- Analitik kodların ve kategorilerin, önceden belirlenmiş hipotezlerden değil elde edilen bilgilerden üretilmesi
- Davranışı ve süreçleri açıklamak için orta düzey teorilerin geliştirilmesi

- Kayıt tutma
- Teorik örnekleme; belli bir grubu temsil etmek için değil teoriyi yapılandırmak için örnekleme yapma ve
- Literatür taramasının ertelenmesidir (Charmaz, 1996: 28)

Bu araştırma, çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için eleştirel bir kuram geliştirme denemesidir. Bu nedenle araştırmacı, bilgi toplama sürecinde gözlemci ve araştırmacı olarak doğrudan yer almış, kayıt tutma ve analiz işlemlerini doğrudan kendisi gerçekleştirmiş ve analiz sürecinde önceden belirlenmiş hipotezlerden değil elde edilen bilgilerden kategoriler ve temalar aracılığıyla, olguyu açıklayan kuramsal bir açıklamaya ulaşmıştır. Literatür taraması araştırma süreci boyunca devam etmiştir.

3.2. Bilgi Toplama Araçları ve Süreci

Bilgiler, gözlem ve derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Gözlemler, üç ay süresinde haftada beş saat (toplamda 60 saat) sosyal hizmetlerin yapılanmasını ve hizmet sunma biçimini; ev ziyaretlerine giderek, ofis ortamında ve rapor yazma sürecinde gözlemlene yoluyla gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra Hackney'de bulunan süre içinde Hackney'in çeşitli mahalleleri amaçlı olarak gezilmiş, sosyal yaşamla ilgili notlar tutulmuş ve video-fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Gözlem sürecinde elde edilen bilgiler, bulguların yorumlanması bölümünde değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde elde edilen veriler, araştırmacı tarafından, sosyal hizmet uzmanlarına ve hizmet alanlar için ayrı ayrı hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır (Bkz. Ek 1 ve Ek 2). Bu görüşme formlarının hazırlanmasında Miley, O'Melia ve Dubois (2004)'in bireyler ve kurumlar için hazırladığı kültürel yetkinlik envanterinden de yararlanılmıştır.

Hackney'de bulunan süre içinde sosyal hizmetler alanında hizmet veren resmi veya gönüllü birçok kurum ve kuruluş ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerde belgesel bilgi niteliği taşıyan birçok kitapçık, broşür, bilgilendirme materyali, form gibi dokümanlar toplanmıştır. Bu belgeler de bulgular yorumlanırken destekleyici kaynak olarak kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler sosyal hizmet uzmanları ve onların yönlendirdiği hizmet alanlarla gerçekleştirilmiştir. Morse (2000), niteliksel araştırmada, araştırma evreni büyüklüğünün beş unsura bağlı olduğu belirtmiştir. Bunlar; çalışmanın amacı, konunun doğası, bilginin niteliği, çalışmanın tasarımı ve gölgelenen bilginin kullanımı (bazen katılımcılar yalnızca kendi deneyimlerini değil, başkalarının deneyimlerini de

aktarmaktadırlar). Bu çalışmada da bu unsurlar dikkate alınarak, görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarını ve hizmet alanları belirlemek için Hackney Borough'a bağlı İnsan Kaynakları Birimi ile irtibata geçilmiştir. Araştırma önerisi bu birimin sorumluluğunda Hackney Research Team (Hackney Araştırma Ekibi)'ne sunulurak onayları alınmıştır. Temmuz-Ağustos 2008'de 2 ay süre ile bu birimde staj ve gözlem yapılarak, araştırma için ön çalışma yapılmıştır. Bu ön çalışmada, birimde çalışan uzmanlar ve Hackney Equalities and Diversity Team (Hackney Eşitlik ve Farklılık Ekibi)'den uzman kişilerle görüşülmüştür. Toplamda beş yüz-yüze görüşme yapılmış, Hackney'de yaşayan etnik farklılıkların sergilendiği Hackney müzesi gezilmiş, Hackney ve Londra'nın diğer bölgelerinde gözlem yapmaya yönelik şehir turları gerçekleştirilmiş, Hackney'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile görüşülmüş, Queen Mary Üniversitesi'nden göç alanında uzman, üniversite hocası ve göç merkezi yöneticisi Dr. Anne Kerhsen ile görüşülmüş ve Hackney Borough'un sunduğu sosyal hizmetlerden yararlanan beş hizmet alan ile serbest görüşmeler yapılmıştır. Tüm bu görüşmeler, gözlem ve değerlendirmeler ışığında taslak görüşme formları düzenlenmiştir. İki aylık ön çalışma sürecinin sonunda Türkiye'ye dönmüş ve tez izleme komitesi üyeleriyle durum değerlendirmesi yapılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar için olmak üzere iki ayrı görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formları, amaçlarla bağlantılı olarak açık uçlu, derinlemesine bilgi talep eden sorulardan oluşmaktadır. Tez izleme komitesi üyelerinin görüş, öneri ve eklemeleri ile görüşme formları son halini almış, alan uygulaması yapılmak üzere 10 Eylül 2008'de Londra'ya hareket edilmiştir. Alan uygulaması 10.09.2008-13-11-2008 tarihleri arasında Hackney'de gerçekleşmiştir. Ön çalışma ile birlikte toplam beş ay süre ile Hackney'de gözlem ve alan uygulaması için bulunulmuştur.

Uygulama aşamasında İnsan Kaynakları Birimi, sosyal hizmetleri sunan birimlerin yöneticileri ile irtibat kurarak çalışmayı, amaçlarını ve katılımcı profilini anlatmıştır. Birim yöneticileri, araştırmacıyı genel toplantılarına davet ederek, araştırma ile ilgili sunum yapmasını istemiştir. Toplantıya katılan araştırmacı önce araştırma ile ilgili genel bir bilgi vermiş daha sonra yöneticilerin sorularını almıştır. Bu toplantıda birim yöneticileri araştırma hakkında ikna olarak, kendi kendilerini değerlendirme şansı bulacakları bu araştırma için katılımcı sağlamayı kabul etmiştir. Toplantıda öncelikle, yaş, cinsiyet, etnik köken ve çalışma yılı bakımından heterojenliğe dikkat edilerek seçilecek sosyal hizmet uzmanlarına ulaşılması kararlaştırılmıştır. Daha sonra, görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarının yönlendirmesiyle hizmet alanlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Böylece, öncelikle sosyal hizmet uzmanları ile görüşmeler yapılmış, ardından hizmet alanlarla ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin öncesinde tüm katılımcılar için bilgilendirilmiş onam formu (informed consent) hazırlanmış ve araştırma süresince araştırmacı ve katılımcılar tarafından imzalanarak güven sağlanmıştır (Bkz. Ek 3). Görüşmeler süresince ön bilgi formu ve ses kaydı kullanılmış, her görüşmenin sonunda bilgi formları ve görüşmenin kritik noktaları yazıya dökülmüştür. Bilgilendirilmiş onay formu sadece etik bir prosedür olarak değil, görüşmecilerle güven ilişkisini kurmaya yarayan bir araç olarak kullanılmıştır.

Bilgi toplama sürecinde karşılaşılan en büyük güçlük, sosyal hizmet uzmanlarının çok yoğun çalışması ve vaka yüklerinin üstünde bir sayıya hizmet vermeleri olmuştur. Bu nedenlerle uygun zaman ve yer planlamada bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Ancak, Hackney Borough'un görüşme zamanı ve yeri ile ilgili yaptığı düzenlemeler, bu güçlüğü aşmada oldukça yardımcı olmuştur. Sosyal hizmet uzmanları ile yapılan görüşmeler, genellikle bir saatin içinde ya da bir saati aşan sürelerde gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının araştırmaya gönüllü katılımları, araştırma konusunu ilginç ve önemli bulmaları, sorulara daha istekle cevap vermelerini sağlamıştır. Hemen hemen tüm sosyal hizmet uzmanları araştırma konusunun içinde yaşadıkları toplumda oldukça önemli olduğunu belirtmiş ve çalışmanın sonuçlarının kendilerine geri dönmesi için talepte bulunmuştur.

Hizmet alanlarla yapılan görüşmeler, sosyal hizmet uzmanları ile gerçekleştirenlerden çok daha zorlu bir süreç olmuştur. Hizmet alanlar, görüşmeye katılmaya daha gönülsüz ve şüpheli yaklaştığından, araştırmanın amaçlarını ve niteliğini ikna edici bir tarzda açıklamak gerekmiştir. Özellikle ses kaydının kullanılacak olması, bazı katılımcılarda şüphe yaratmıştır. Bu şüphenin dağılması için bazı görüşmeler yalnızca not tutularak gerçekleştirilmiştir. Bazı katılımcılar ise araştırma sonuçlarının kendilerine ne yarar sağlayacağını bilmek istemiştir. Tüm bu soruların aydınlanması için araştırmacı tarafından sabırlı ve anlayışlı bir tutum izlenmiştir. Hizmet alanların bazıları evlerinde sosyal hizmet uzmanı ile birlikte ziyaret edilmiş, bazıları ise kaldıkları veya yararlandıkları kuruluşlarda ziyaret edilmiştir. Görüşmeler genellikle bir saatin içinde tamamlanmıştır.

Genel olarak, hazırlanan görüşme formları süreç boyunca çok az değişikliğe uğramıştır. Sosyal hizmet uzmanları ile yapılan görüşmelerde, görüşme formlarında ifade edilmiş hemen hemen tüm sorulara cevap alınmıştır. Yeni sorular da eklenerek,

daha zengin bir bilgi sağlanmıştır. Örneğin, bazı sosyal hizmet uzmanları teori ve pratiğin kültürel olarak yetkin uygulamaları gerçekleştirmede birbirini tamamlamadığı yinelemiştir. Kültürel olarak yetkin uygulamaların yazılı olarak politikalarda ya da teoride yazılanlar kadar ideal gerçekleşemediğini, uygulamayla uyuşmayan yönlerin olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, teori-pratik karşılaştırmasını yapmaya dönük soru eklenmiştir. Genel olarak amaçlanan bilgilere ulaşılmıştır. Ancak hizmet alanlarla yapılan görüşmelerde özellikle politik ve daha kapsamlı değerlendirmeler gerektiren sorularda yanıtlamayla ilgili güçlükler doğmuştur. Bu tür sorular daha anlaşılır, basit bir dille sorulmuş ve bu güçlük bu şekilde aşılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak, hedeflenenden fazla katılımcıya ulaşılmış, heterojen bir katılımcı profili sağlanmış ve çokkültürlülük/çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına yönelik farklı gruplardan farklı bakış açıları elde edilmiştir.

Görüşme Sürecine İlişkin Kısa Bir Not:

Araştırmacı olarak, görüşmeler sırasında hem birçok yeni öğrenme deneyimi hem de güçlüklerle karşılaştım. Aslında, güçlükler yeni öğrenmeler için kaynak oldu. Özellikle görüşmecilerin organize edilmesi sırasında, sosyal hizmet uzmanlarının iş yükü ve görüşmeye ilişkin kaygıları bazen randevuların istenen zamanda yapılamamasına bazen de tamamen iptaline neden olduğundan, “acaba bu çalışmayı tamamlayamayacak mıyım?” kaygısını zaman zaman yaşadım. Doğrusu bu süreçte, farklı bir ülkede olmak, ana dilini konuşmadığı ve kültürlerine ilişkin çok az şey bilinen insanlara kendini anlatmak ve daha fazla destek istemek kolay olmadı. Özellikle randevuların organizasyonu uzunca beklediğim bir aylık dönemde hayal kırıklığı ve umutsuzluk duygum öyle yoğunlaştı ki tamamlayamadan gitme korkusuyla ve son bir güçle kilit insanlarla görüşüp, açıkçası kendimden de beklemediğim bir güç ve kararlılıkla, görüşmeleri sonlandırabildim. Sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşmelerim sırasında beni en çok etkileyen, Türkiye’den geldiğimi ve yaptığım araştırmayı orada sunacağımı anlayınca daha canı gönülden ve istekle anlatmaları ve hatta kullandıkları örnekleri daha çok Türk göçmenlerle ilgili olarak vermeleriydi. Öncesinde, başka araştırmacıların (muhtemelen İngiltere için araştırma yapanların) benzer araştırmaları için görüşme yapmış olsalar da tıpkı geldikleri ülkeler gibi “gelişmekte olan bir ülkeye” katkılarının olacağını bilmek onları olumlu yönde etkiledi ve bazıları bunu ifade etti. Göçmenlerle yaptığım görüşmelerdeyse, duygu ile akıl arasındaki sınırın, başka bir ifadeyle profesyonellikle dostluğun/sırdışlığın, zaman zaman karıştığı endişesine kapıldım. Afrikalı, 70 yaşlarında bir hizmet alanla birlikte ağladım, kızını henüz

kaybetmiş bir Kıbrıslı hanımla konuşurken ben de ona kendimi açtım. Birlikte fotoğraf çektirdik, adreslerimizi paylaştık ve yeniden görüşmeyi diledik. Bazı görüşmecilerde kendimden ya da sevdiklerimden ortaklıklar buldum, bazıları bana daha yabancı geldi. İlginç olan sonradan kayıtları dinlediğimde fark ettim ki en yabancı gelenler de aslında tanıdık şeyler anlatmış ve bazıları çok değerli anılarını paylaşmış. Görüşme sırasındaki “mesafeli duruşlara” aldanmamak gerektiğini ve kalbi kırık olanların isteksiz duruşlarının yanında ne kadar çok hazineyi barındırdığını öğrendim; yani önyargılı olmamayı.

Yaşadığım bir diğer zorluksa, ulaşım ile ilgiliydi. Ziyaret ettiğim yerler, yaşadığım yere uzaktı ve bazen iki tren, iki otobüs değiştirerek gidiyordum. Elimde Londra ulaşım haritasıyla bulmacayı çözmeye çalışıyor, bir taraftan da randevularıma zamanında yetişmeye çalışıyordum. Kısaca, bilmediğim bir yerden bilmediğim bir yere gitmek ve bunu belli bir zaman aralığında yapabilmek için epey çaba sarf ettim. Bütün bunlar yolun sonunda birer mükâfat olarak geri döndü. Bir süre sonra, yıllardır Londra’da yaşayan bir göçmen kadar, hatta bazen onlara yardım edecek kadar, ulaşım sistemini ve zamanlama sorunumu çözdüm. Yollarda ve duraklarda da yeni şeyler öğrendim. Gecenin karanlığında yaşanan korku ve güvensizliği, iklime ayak uyduramadığım için yazlık-kışkık ve şemsiyeyle epey savaş verişimi, hayat bana daha pahalı geldiğinden içinde her zaman su, meyve suyu, sandviç ve çikolata olan büyükçe bir sırt çantasıyla yollara koyuluşumu hatırladıkça göçmen olmanın da ne demek olduğunu hatırlıyorum. Göçmen de her an aç ve açıkta kalacakmış gibi temkinli, ona ait olmayan bir yerde olduğunu hissettiği için özlem dolu ve her an gitmeye hazır, karanlık çöktüğünde korkan ve yabancılara güvenmeyen bir ruh halindedir ilk zamanlar. Sonra yavaş yavaş gitmeyeceğini anlar, biraz daha güvenip, biraz daha tutunur. Bense, en geç birkaç ay içinde geri döneceğini bilen bir turist olarak yaşamıştım bu duyguları. Yaşadığım hiçbir anının onları tam olarak anlamaya yetmeyeceğini bilsem de kıyısından da olsa bu yaşantıdan geçmiş olmak aydınlatıcıydı.

3.3. Bilginin Analizi ve Yönetimi

Bilginin analizi ve yönetimi; derinlemesine bireysel görüşmeler, kayıtların çözümlenmesi, araştırmacı ve gözlemci notlarının bilgisayar ortamına aktarılması ve analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2000: 25) nitel yöntemlerle toplanan bilgilere sayıların değil, konuyla ilgili gerçekçi bir resim ortaya koymanın önemli olduğunu vurgulamış, görüşmelere katılan bireylerin ifade ettikleri görüşleri okura doğrudan sunmanın gereğine işaret etmiştir. Geray (2004)’ün de belirttiği gibi dil ve onun bileşenleri niteliksel araştırmalarda kanıtın temel parçalarıdır ve önem taşır.

Araştırma raporu, elde edilen temalar, doğrudan aktarımlar ve sayılara dayanmayan, gerçekçi bir resim ortaya koyan bir tarzda hazırlanmaktadır.

Bu süreçte derinlemesine bireysel görüşmeler yoluyla elde edilen görüşme kayıtları öncelikle bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Görüşmelerin önemli bir kısmı İngilizce, bir kısmı ise Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir. Özellikle İngilizce olarak yapılan görüşmelerin bilgisayara aktarılması, katılımcıların bir kısmının İngilizceyi aksanlı ya da hızlı konuşması nedeniyle, Türkçe olanlara göre daha zorlu olmuş ve daha uzun sürmüştür. Kullanılan kayıt cihazının bilgisayar programının kaydı yavaşlatma ve hızlandırma özelliği bulunduğundan anlaşılmayan ifadelerin yavaşlatılarak dinlenmesi ve kaydedilmesi mümkün olabilmektedir. Tüm görüşme kayıtları bilgisayara aktarıldıktan sonra, görüşmeler tekrar tekrar okunarak temalar ve ortaklıklar oluşturulmuştur. Kardam (2004. Akt: Baykara Acar, 2004: 70) bu tekniği “döne döne okumak” olarak adlandırmaktadır. Tekrar tekrar okunan kayıtlar “kodlama” yönetimiyle kavram, kategori ve temalar altında birleştirilmiştir. Creswell (1998), bilgiyi kodlamada sistematik bir süreçten söz etmektedir. Bu sistematik süreç, belirli ifadeleri ilgi duyulan fenomeni temsil eden anlam kümelerine dönüştürmek için analiz ve kategorizasyonu içermektedir. Yerinden kuramda da kodlama ve analiz temelde üç süreçten geçmektedir; açık kodlama (bilgiyi incelemek, karşılaştırmak, kavramsallaştırmak ve kategorize etmek); aksiyel kodlama (kategoriler arasındaki ilişkilere dayanarak benzer kavramları birleştirme) ve seçici kodlama (asıl fenomeni ya da ana kategori tanımlama ve açıklama) (Strauss ve Corbin, 1998). Bu çalışmada kodlama süreci “açık kodlama” ile başlamış ve bilgiler kavramsal parçalara ayrılmıştır. Bu kavramsal parçalar daha sonra daha büyük kavramlar ya da çatılar altında birleştirilmiştir. Kavramların altında birleştirildiği bu daha büyük yapılar “kategori” adı verilmektedir. Daha sonra bu kategoriler temalar altında birleştirilmektedir. Son olarak, elde edilen temalar bir veya birkaç çatı altında birleştirilerek teorinin oluşması mümkün olmaktadır. Dolayısıyla çözümleme süreci;

Kodlama $\Rightarrow$ Kavramlar $\Rightarrow$ Kategoriler $\Rightarrow$ Temalar $\Rightarrow$ Teori şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kodlama sürecinde, herhangi bir yazılım programı kullanılmamış, ancak Microsoft Office Word programının bazı özelliklerinden yararlanılmıştır. Bu anlamda öncelikle benzer kavramlar için belirli bir renk kullanılmıştır (örneğin çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında değerlerle ilgili olan ifadeler kırmızı ile işaretlenmiştir). Daha sonra bu renklerin her biri için yeni bir dosya açılarak, isim verilmiştir. Daha sonra benzer kategoriler, belli bir “tema klasörü” altına toplanarak yeniden isimlendirilmiştir. Dolayısıyla renklerle işaretlenen kavramlar kategori

dosyalarını; birbirine yakın ya da anlamlı ilişki içinde olan kategori dosyaları da tema klasörlerini oluşturmuştur. Kavramları genel içinde taramak için de yine Word programının kelime bulma özelliğinden yararlanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Yeri ve Katılımcılar

Bu bölümde araştırmanın gerçekleştiği yer ile araştırmanın katılımcılarına ilişkin bilgi yer almaktadır.

3.4.1. Araştırmanın Yeri

Bu çalışma, İngiltere’de Londra’nın Hackney bölgesinde gerçekleştirilmiş; Hackney Belediyesi’nin sunduğu sosyal hizmetler esas alındığından sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlara bu yolla ulaşılmıştır.

İngiltere’de sosyal hizmetler yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü organizasyonlar aracılığıyla sunulmaktadır. 1980’lerin başı liberal ekonomi politikalarının yeniden canlandığı, buna bağlı olarak kamunun sunduğu kimi hizmetlerin dahi piyasalaşma eğilimi gösterdiği, yeni bir dönemin miladı olmuştur. Küresel piyasaların artan önemi, yeni üretim yöntemlerinin gelişimi, özellikle yeni iletişim ve bilgisayar teknolojileri ve neo liberalizmin yükselişi, 1940’larda İngiltere’de kurulan refah sisteminin artık geçerli olamayacağına ilişkin yaygın bir görüşün oluşmasına katkı vermiştir (Leonard, 1997). Piyasalaşmayla birlikte kamudan doğru sunulan sosyal hizmet anlayışından geri adım atılarak, gönüllü ve özel kuruluşlar bağımsız bir sektör olarak görülmeye ve alternatif (tamamlayıcı değil) hizmet sunumları olarak teşvik edilmeye başlandı (Harlow, 2004).

Yeni sosyal hizmet yapısı içerisinde yerel yönetimler çoğu zaman hizmet alanlara doğrudan ulaşmamakta, kaynakları kendileri vermelerine rağmen, pratik işleri aracı ve gönüllü örgütlere bırakabilmektedir. Bu örgütler etnik farklılıkların yoğun olarak yaşadığı Hackney gibi bölgelerde dini ve etnik kökenli örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır (örneğin, Derman, Africa Forum, Kıbrıslı Türkler Dayanışma Derneği, vb.). Bu örgütlenmeler içinde en güçlü ve organize örgütlenişi Yahudi topluluğunda görmekteyiz; öyle ki, yaşlı bakım evlerinden özel rehabilitasyon merkezlerine değin özel olarak Yahudi topluluğunun kendi kendine organize ettiği kurumsal hizmetler bulunmaktadır. Kamu sosyal hizmet sisteminin dönüşümü, bu ve benzeri örgütsel yapılardan hizmet satın almak yoluyla gerçekleşmektedir. Diğer yandan, göçmenlerin kendilerinin örgütleri olmadığı durumlarda, örneğin herhangi bir örgütlenmeden yardım alamayan sığınmacıların durumunda, gönüllü örgütler göçmenlere ulaşabilmektedir.

Bunun yanında sosyal hizmetler temel olarak “yerel yönetimler” aracılığıyla sunulmaktadır. Her yerel yönetimin meclisi (council), sağlık, sosyal hizmetler, konut, ulaşım, altyapı, eğitim, çevre, planlama, serbest zaman, kültür, iş, kariyer gibi birçok alanda hizmet vermektedir. Dolayısıyla sosyal hizmetler, yerel yönetimler tarafından planlanan ve sunulan hizmetlerdir, planlanması ve yönetimi yerel yönetimin meclisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin araştırmanın gerçekleştirildiği Hackney’de sosyal hizmetlerin yer aldığı ana birim ve alt birimler şu şekildedir;

Sağlık ve Sosyal Bakım (Health and Social Care)- Ana Birim

- Yetişkinler ve Yaşlılar (Adults and Older People): Yetişkin ve yaşlılar için sosyal bakım, evde bakım, kuruluş bakımı, bakıcı temini ya da yardımı, gündüzlü merkezler, doğrudan ödemeler, HIV danışmanlığı, iş bulma ve danışmanlığı, serbest zaman etkinlikleri, sosyal etkinlikler, kayıp ya da iletişim kurulamayan hizmet alanların bulunması, ihtiyaç değerlendirmesi, hastalık veya yaralanma sonrası rehabilitasyon, incinebilir durumdaki yetişkinler için koruyuculuk, sığınma evi veya konut desteği, günlük yaşamın desteklenmesi gibi konularda doğrudan hizmetler verilmektedir.
- Çocuklar ve Aileler (Children and Families) : Gençlik danışmanlığı, çocuk koruma, çocuğun bakımı, toplumla çalışma, koruyucu aile, evlat edinme ve bakım altındaki çocuklar, gypsies ve seyahat edenler, adölesan hamileliği ve genç bakıcılar gibi konularda hizmet vermektedir.
- Özürllük ve Ulaşılabilirlik (Disabilities and Accessibility): Özürllü çocuklar, özürllü bireylerin özgürleşmesi, kaldırımlar, geçitler gibi çevresel düzenlemeler, öğrenme güçlüğü, iş-uğraşı terapisi, yaşlı bireyler için ücretsiz ulaşım kartı, araba parkı için kart, park izinleri, kişisel ulaşım, tren kartı, özel araç-gereç temini, taksi kartı, refah hizmetlerine ulaştırma gibi konularda hizmetler sunulmaktadır.
- Sağlık ve Tıbbi Danışma (Health and Medical Advice): Hastanede kalma, finansman, danışmanlık, sağlık danışmanlığı, taburculuk yardımı, çocuklar için HIV desteği, yetişkinler için HIV desteği, bakımevi, çocuklar için bakımevi (hospice care), kışın ısınma hizmeti, iş-uğraşı terapisi, hastalık veya yaralanma sonrası rehabilitasyon, çocuklar ve seyahat edenler için aşı hizmeti gibi hizmetler sunulmaktadır.
- Ruh Sağlığı (Mental Health): Çocuklar, yetişkinler, incinebilir durumdaki yetişkinler, yaşlı bireyler, depresyondaki bireyler, 24 saat desteğe ihtiyaç duyan

bireyler, alkol ve madde kullanan bireyler, rehabilitasyona ihtiyaç duyan bireyler, adli olarak takip edilen bireyler ve acil durumdakiler için özelleştirilmiş hizmetler sunulmaktadır.

- Mesai Dışı Destek Hizmeti (Out of Hours Support): Acil durumlarda Pazartesi-Cuma günleri sabah 9 ile akşam 5 saatleri arasında ve haftasonları ile resmi tatillerde 24 saat hizmeti ifade etmektedir. Çocuk korumayla ilgili konular, evsizlik, acil sağlık ihtiyaçları, yaşlı ve özürlü bireylerin acil yardım çağrıları ve genel olarak bilgi ve öneriler konusunda destek veren birimdir. 020 8356 2346 numaralı telefon aranmakta ve ulaşan vakaların %85'ine 1 saat içinde acil destek sağlanmaktadır.
- Destek Grupları ve Organizasyonlar (Support groups and organisations): Gönüllü ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Hemen her alanda onlarca destek grubu ve organizasyonuna ulaşmak mümkündür.

Şu anki İngiliz sosyal yardım sistemi üç ana grup altında incelenmektedir (Mckay ve Rowlingson, 2006). Bunlar; tamamlayıcı yardımlar, incelenmiş yardımlar ve şartlı yardımlardır. Tamamlayıcı yardımlar, ulusal sosyal güvenlik sistemine yapılan ödemeler ve bunların karşıladığı risklerle ilgilidir (örneğin işsizlik ve emeklilik). İncelenmiş yardımlar ise “ailenin” kaynaklarının düzeyine, gelirlerine ve birikimine bağlıdır. Son olarak şartlı yardımlar, adından anlaşıldığı gibi bazı koşullara bağlı yardımlardır. Örneğin çocuk sahibi olmak (çocuk yardımı), engelli olmak (engelli yardımı) ya da tek ebeveyn olmak (tek ebeveyn yardımı) gibi. Bu yardımlardan yararlananlar ise emekliler, özürlü bireyler ve onların bakıcıları, çocuklu aileler ve işsizlerdir.

Araştırma, Londra'nın Hackney bölgesinde gerçekleşmiştir. Aşağıdaki haritada da gösterildiği gibi, Londra, çeşitli büyüklüklerde ve merkeze çeşitli uzaklıklarda birçok yerel yönetim birimine (borough) ayrılmıştır. Hackney de bu bölgelerden biridir.

http://www.statistics.gov.uk/geography/downloads/london_boro.pdf

Hackney'in en önemli demografik özelliklerinden biri zengin etnik farklılığı barındırmasıdır. Beyaz etnik gruplar %59.4 olup Londra ve İngiltere'de olduğundan çok daha az bir kısmı oluşturmaktadır. İkinci en büyük etnik grup ise Siyah ve Siyah İngilizlerdir. %24.7 ile bu oran, Londra ve İngiltere'den belirgin derecede yüksektir (Bkz. Ek 4, Tablo 1).

Hackney'de yaşayanların birçoğu İngiltere'den değil başka ülkelerden gelmiştir. 2001 nüfus sayımına göre Hackney'de yaşayan 14.242 kişinin Afrika kökenli, 10.074 kişinin Jamaikalı ya da Karayipli olduğu, yaklaşık 10.000 kişinin Doğu Avrupalı olduğu ve 14.843 kişinin ise Asyalı olduğu tespit edilmiştir. Hackney'de yaşayanların yaklaşık %70'i Beyaz, %30'u ise Siyah'tır. Ortodoks Yahudi toplumu toplam nüfus içinde %8'lik bir yüzdeye sahipken, Türkiye doğumlu Türkler %5'lik bir kısmı oluşturmaktadır.

Yerleşim açısından bakıldığında, nüfusun genel olarak etnik kökene göre belli bölgelerde oturduğu bilinmektedir. Örneğin Beyaz etnik kökenlilerin daha çok Batı Hackney'de, Lordship, New River ve Clissold'da; Siyah etnik kökenlilerin özellikle Kings Park ve Wick'te; Asya toplumunun ise Leabridge, Hackney Downs ve Cazenove'de yerleştikleri görülmektedir.

2001 nüfus sayımına göre Hackney’de yaşayanların %73’ünden azı bir dini inanca sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum Londra’da %75.7 ve İngiltere’de %77’dir. Dini inançlara göre genel dağılımı Ek 4, Tablo 2’de gösterilmektedir. Buna göre sırasıyla buradaki nüfusun %46,6’sı Hristiyan, % 13.8’i Müslüman, %5.3’ü Yahudi’dir. Nüfusun %19’u herhangi bir inancı benimsemediğini belirtmiştir. Bu oranlar genel olarak Londra ve İngiltere ile kıyaslandığında, dinsel yapıdaki çeşitlilik daha iyi anlaşılmaktadır. Örneğin genel olarak İngiltere’deki Hristiyan nüfusun oranı %71.8 iken Hackney’de %46.6’dır.

Hackney’de sosyal sınıf olarak yapılanmaya bakıldığında öncelikle nitelikli iş gücü açısından savaş sonrasında büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Savaş sonrasında çalışan nüfusun büyük bir kısmı nitelikli işlerde istihdam edilmiştir (Ek 4, Şekil 1). Ancak 2001’den sonra bölgedeki ekonomik değişim işgücüne yansımış ve nitelikli işgücünün oranı azalmıştır. Pazar Araştırması Topluluğu (Market Research Society) ise Ek 4 Şekil 2’de görüldüğü gibi başka bir sınıflama yapmıştır. Bu sınıflandırma, halihazırda çalışan, emekli olmuş, işsiz ya da devlet yardımları alan kişileri içermektedir (<http://www.port.ac.uk/research/gbhgis/>).

Hackney’de yaşayanların hane/aile yapıları, sosyal değerler, kültürel gelenekler, ekonomik zorlanmalar, konut koşulları ve yaşam tarzı seçimleri gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Hackney’deki en yaygın hane tipi tek kişilik hanelerdir. Ek 4, Şekil 3’de Hackney, Londra ve genel olarak İngiltere’deki hane/aile yapıları gösterilmektedir. Londra merkez ve Hackney’de en fazla tek başına yaşam görülürken, genel olarak İngiltere’de çocuklu aileler ya da birlikte yaşamlar söz konusudur. Hackney’de çocuklu ya da çocuksuz aile/birlikte yaşamların oranı Londra ve İngiltere’ye göre düşükken, tek ebeveynli ailelerin yine Londra ve İngiltere’ye göre yüksek olduğu görülmektedir.

Equalities Standard for Local Government Self Assessment (Yerel Yönetim Öz-Değerlendirmesi İçin Eşitlik Standartları) Raporu’nda (2008), genel olarak Hackney’in ayırt edici özelliklerine bakıldığında aşağıdaki gerçekler karşımıza çıkmaktadır:

- Hackney, etnik farklılığı barındırma bakımından Brent ve Newham’dan sonra İngiltere’deki üçüncü “çokkültürlü” yerel yönetimdir. Nüfusun %57’sini siyah ve azınlık topluluklar oluşturmaktadır.
- Hackney’de iyi örgütlenmiş Karayipli, Türk ve Ortodoks Yahudi toplulukları bulunmaktadır. Hackney, Avrupa’daki en büyük Charedi Yahudi grubunun evidir ve yeni gruplar olan Afrikalı, Doğu Avrupa, Çin ve Vietnamlılara ev sahipliği yapmaktadır. Charedi Yahudi topluluğunun %7 civarında olduğu tahmin edilmekte ve yoğunlukla Stamford Hill’de ikamet etmektedirler.

- Hackney'de 100'den fazla dil konuşulmaktadır ve burada yaşayanların %25'inin anadili İngilizce değildir. Anadili İngilizce olmayanların içinde %23'ü Türkçe, %7'si Bengali, %7'si Gujerati ve %7'si Polonca konuşmaktadır. İlkokula giden çocukların %54'ünün ve ortaokula gidenlerin %46'sının ana dili İngilizce değildir.
- Hackney genç bir nüfusa sahiptir, burada yaşayanların %15.5'i 55 ve üstü yaşlardadır. Bu oran İngiltere'de %27'dir.
- Hackney'de devlet koruması altındaki çocukların sayısı Londra ve İngiltere'ye göre daha yüksektir. Koruma altındaki çocuklar Hackney'de onbinde 90 iken, İngiltere'de onbinde 55'tir.
- Hackney'de nüfus artışının 2006-2026 yılları arasında %21 olacağı tahmin edilmiştir, bu oran İngiltere'de %15'tir. Bu hızlı artışın doğal bir artış olduğu düşünülmektedir.
- Hackney'de çalışma yaşındaki önemli bir nüfus yetersizlik yardımı (incapacity benefit) almaktadır. Hackney'de %9.4 olan bu oran genel olarak İngiltere'de %6'dır. Bu yardımların en önde gelen nedenleri ise zihinsel ve davranışsal problemlerdir.
- Burada yaşayanların %50'sinden fazlası sosyal konutlarda yaşamaktadır.
- Burada yaşayanların en az %10'u gey, lezbiyen ya da biseksüeldir.
- Doğu Londra'daki diğer yerel yönetim birimlerinde olduğu gibi Hackney'de de işsizlik üst düzeydedir ve işsizliğin en yüksek olduğu dördüncü bölgedir. Çalışanlar, %63.6'lık bir dilimi oluşturmaktadır.
- İşsizlik ve ekonomik etkinliklerin sınırlılığı bölgedeki yoksulluk ve yoksunluğu açıklamada önemli faktörlerdir. Çalışanların içinde dahi yüksek beceriye sahip olmamak, düşük ücreti de beraberinde getirmektedir. Özellikle Hackney'de erkekler için haftada kişi başı 33 £ olan ortalama kazanç Londra ortalamasından düşüktür. Beklenen yaşam süresi özellikle kadınlar için ulusal ortalamanın 2 yıl altındadır ve 76.9 yaş olarak belirlenmiştir.
- Etnik azınlıklar içinde çalışma oranları da değişmektedir. Etnik azınlıkların çalışma oranı genel olarak Londra'dan daha düşüktür.
- Okul yemeklerinden ücretsiz faydalanmak genellikle çocuk yoksulluğu için bir belirleyici olarak kabul edilmektedir. Hackney, Londra'da en fazla ücretsiz okul yemeği vermede 5. sıradadır.

- Adölesan hamileliği 1998'de %28 iken 2008 itibariyle %11lere düşürülmüş ve bu nedenle Londra Sağlık ve Sosyal Bakım Ödülü alınmıştır.
- Bölgede çok sayıda park ve açık alanlar bulunmaktadır (62). Park ve yeşil alanlar bakımından Londra'nın en ileri yerel birimidir.

Hackney'de özellikle Kıbrıslı Türklerden oluşan çok büyük bir Türk nüfusu yaşamaktadır. Türkçe konuşan topluluklar Hackney'in hemen her yerine dağılmışsa da özellikle kuzey ve merkezde yerleşme eğilimi göze çarpmaktadır. Türkiye'den İngiltere'ye göçe bakıldığında Türk ve Kürt grupların göç ettikleri yıllardan itibaren yoğun etkileşimde bulunduğu Kıbrıslı Türk'leri "Türkçe konuşan grubun" içindeki ilk grup olarak kabul etmek mümkündür. Kıbrıslı Türklerin İngiltere'ye göçü ilkin 1950'li yıllarda, ekonomik ve politik sebeplerle İngiltere'nin Kıbrıs'la olan tarihsel bağlarının da kolaylaştırıcı etkisiyle başlamıştır. İngiltere'ye göç süreci 1970'lerde başlayan Türkiyeli Türk ve 1980'lerde başlayan Türkiyeli Kürtlerin burada ilk ilişkileri Kıbrıslı Türkler ile olmuştur. Bu yıllarda birçok Türkiyeli göçmen Kıbrıslıların sahip olduğu tekstil atölyelerinde veya gıda sektöründe çalışmışlardır. 3. ve 4. kuşak birçok Kıbrıslı Türk'ün Türkiyeli göçmenlerin çoğunluğundan farklı olarak İngiliz toplumuna daha fazla entegre olduğu Londra'nın görece zengin semtlerinde yaşadığı bilinmektedir. İkinci grup, 1970'lerin başında itibaren tekstil ve gıda sektörlerinde işçi ihtiyacına bağlı olarak, Gümüşhane, Aksaray ve Niğde'den başta Londra olmak üzere İngiltere'nin birçok şehrine yerleşen Türklerdir. Sünni-Türk kültürden gelen gruplar Londra'daki Türkiyeli nüfus içinde azınlığı oluşturmaktadır. Üçüncü grubu, genellikle Türkiye'nin batısından İngiltere'ye göç etmiş olan kentli, eğitilmiş ve Londra'da profesyonel işlerde çalışmakta olan nüfus oluşturur. Bu göçmenlerin bir kısmı 1970'lerde eğitim ve dil öğrenme amaçlı olarak İngiltere'ye gitmiştir ve Türkiyeli diğer göçmenlerin yoğunlaştığı mahallelerden başka yerlerde, genelde merkez Londra'da, ikamet etmekte ve farklı örgütlenme biçimleri geliştirmektedirler. Bu örgütlerden biri olan Türk Forumu (Turkish Forum) her yıl Thames nehri kıyısında bir alanda "Türk Festivali" düzenlemekte ve fuar alanında müzik, yöresel yemekler gibi "Türkiye'ye ait" çeşitli unsurlar yer almaktadır (Bal-Uzun ve Dağdelen, 2007). Dördüncü grup, 1970'lerin sonlarından itibaren özellikle Maraş, Malatya, Sivas, Tunceli ve Bingöl illerinden göç eden Kürt ve Alevi gruptur. Maraş olayları, 1980 askeri darbesi, Güneydoğu'da şiddetlenen çatışmalar ve köy boşaltmalarının yarattığı ülke politik konjonktürü sonucu birçok Türkiyeli sığınmacı olarak İngiltere'ye başvurmuşlardır (Pattivan ve Tavşanoğlu, 2002. Akt: Bal-Uzun ve Dağdelen, 2007). İngiltere'nin sınır politikalarının giderek sıkılaşması ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde çatışmaların azalması, 1990'ların sonundan itibaren bu göç

sürecinin azalmasına neden olmuştur. İngiltere'deki Türk Büyükelçiliği'nin tahminlerine göre şu anda “kaçak” olanlar ve ikinci kuşak göçmenler de dâhil yaklaşık 150.000 Türk İngiltere'de yaşamaktadır. Bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu Londra'nın Hackney, Haringay, Islington, Stoke Newington, Newington Green gibi semtlerinde ikamet etmektedir (Türk Büyükelçiliği, 2007). Bu göçmenlerinin 50 bin kadarının İngiliz vatandaşlığı vardır.¹

3.4.2. Araştırmanın Katılımcıları

Bu çalışmada, Hackney Borough'a bağlı yetişkin ve yaşlı hizmetleri, çocuk ve aile hizmetleri, özürlü hizmetleri, sağlık-tıbbi danışma hizmetleri ve ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları (21) ile bu hizmetlerden yararlananlar (25) ile görüşülmüştür. Görüşülen 21 sosyal hizmet uzmanının hizmet alanlarına göre dağılımı şöyledir:

Tablo 5: Sosyal hizmet uzmanlarının görev yaptığı alanlar

<i>Alanlar</i>	<i>Sayı</i>
Çocuk ve Aile Hizmetleri	8
Yetişkin Hizmetleri	7
Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet	4
Özürlülük Hizmetleri	2
Toplam	21

Görüşülen 21 sosyal hizmet uzmanının yaş dağılımı şöyledir:

Tablo 6: Sosyal hizmet uzmanlarının yaş dağılımı

<i>Yaş</i>	<i>Sayı</i>
27-36	14
39-50	5
50-65	2
Toplam	21

Sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu yetişkinlik dönemindedir. Bu dönemde yer alanların bir kısmı tahmin edilebileceği gibi çalışma deneyimlerinin başındadır. Bu anlamda üniversitede edindikleri bilgilerin daha taze olması beklenmektedir. Orta yaş ve üstünde olanların da araştırmaya katılmasının deneyim zenginliği başka bir deyişle

¹ Resmi olmayan bir tahmine göre (Cook, 2001), sadece Hackney belediyesi sınırlarında 25.000 – 35.000 civarında Türkçe konuşan göçmen vardır. Bu sayının içine tahmin edileceği üzere Kıbrıslı Türk'ler de girmektedir. Yine başka bir resmi istatistiğe göre (Home Office, 2005) 1984-2005 yılları arasında 47.000 Türkiyeli göçmen “İngiliz vatandaşı” statüsü elde etmiştir (Akt: Bal-Uzun ve Dağdelen, 2007).

mesleki tecrübe açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda araştırmanın yaş açısından heterojen bir grubu içermesi hem teorik hem de pratik açısından zengin bilgi ve deneyimlerin paylaşımını beraberinde getirmiştir. Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet dağılımı şöyledir:

Tablo 7: Sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı</i>
Kadın	11
Erkek	10
Toplam	21

Sosyal hizmet uzmanları etnik köken açısından da çeşitlilik göstermektedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Afrika, Asya ve Avrupa'dan etnik farklılığa sahip sosyal hizmet uzmanları ile görüşülmüştür. Hizmet sunulan bölgede yaşayanlar kadar, hizmet sunanların da etnik farklılıkları barındırmasının uygulamayı nasıl etkilediği bulgular bölümünde tartışılacaktır.

Tablo 8: Sosyal hizmet uzmanlarının etnik dağılımı

<i>Etnik köken</i>	<i>Sayı</i>
Siyah Afrikalı	7
Avustralyalı	3
Türk	2
Kürt	2
Kıbrıslı Türk	1
İrlandalı	1
İspanyol	1
Yarı Yunanlı yarı İngiliz	1
Yahudi	1
Siyah Karayipli	1
Kanadalı	1
Toplam	21

Sosyal hizmet uzmanları, etnik köken bakımından olduğu gibi dini inançları bakımından da birbirinden farklılaşmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi sosyal hizmet uzmanları Hristiyan, Müslüman veya Yahudi'dir. Hiçbir dine inanmadıklarını (no religion) belirten sosyal hizmet uzmanları da önemli bir sayısal grubu oluşturmaktadır. Genel olarak Hackney ile ilgili verilere bakıldığında da (dini inanca sahip olmayan-%19) bu sayı anlamlı görünmektedir:

Tablo 9: Sosyal hizmet uzmanlarının inanca göre dağılımı

<i>İnanç</i>	<i>Sayı</i>
Hristiyan	10
Hiçbir inancı olmayan	6
Müslüman	4
Yahudi	1
Toplam	21

Hizmet alanlara ulaşmada bazı sıkıntılar yaşandığından yine sosyal hizmet uzmanlarının yönlendirmesiyle bazı hizmet alanlara Derman adlı sivil toplum kuruluşu ile Hackney Refugee Forum (Hackney Göçmen Forumu) aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmada, bu alanlardan hizmet alan 25 kişiyle görüşülmüştür. Hizmet alanların da yaş açısından heterojen olmasına özen gösterilmiştir. Hizmet alanlar da yetişkinlik (9), orta yaş (7) ve yaşlılık (9) dönemindedir. Hizmet alanların da yaş grubu bakımından heterojen olması, yaşanan deneyimlerin, ihtiyaç, özlem ve beklentilerin farklılaşmasını beraberinde getirmiştir.

Tablo 10: Hizmet alanların yaş dağılımı

<i>Yaş</i>	<i>Sayı</i>
21-34	5
35-45	8
46-56	3
57-65	2
72-83	7
Toplam	25

Hizmet alanlar, cinsiyet açısından da farklılaşmaktadır. Tablodan da görülebileceği gibi sayısal olarak birbirine yakın olmakla birlikte kadınların sayısı erkeklerden bir miktar daha fazladır.

Tablo 11: Hizmet alanların cinsiyet dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı</i>
Kadın	15
Erkek	10
Toplam	25

Hizmet alanların tamamı göçmendir, çeşitli ülkelerden belirli zamanlarda ve çeşitli nedenlerle Londra'ya gelmişlerdir. Bir kısmı doğrudan Hackney'e gelmiş, bir kısmı ise başka bölgelerden gelip burada yerleşmiştir. Hizmet alanlardan en fazla Türk ve Siyah

Afrikalı olanlar neredeyse katılımcıların yarısını oluşturmaktadır. Diğerleri ise Hintli, Kıbrıslı Türk, Karayipli, Kürt, İtalyan-Yunanlı ve Vietnamlı'dır:

Tablo 12: Hizmet alanların etnik dağılımı

<i>Etnik köken</i>	<i>Sayı</i>
Türk	9
Siyah Afrikalı	5
Hintli	3
Kıbrıslı Türk	3
Karayipli	2
Türkiyeli Kürt	1
Yarı İtalyan yarı Yunanlı	1
Vietnamlı	1
Toplam	25

Hizmet alanların dini inançlarına göre dağılımlarına bakıldığında, etnik kökenleriyle de bağlantılı olarak en fazla Müslüman ve Hristiyan inancının olduğunu, herhangi bir inancı olmayanların da azınlık da olsa görüşme yapılan grup içinde olduğunu görmekteyiz.

Tablo 13: Hizmet alanların inanca göre dağılımı

<i>İnanç</i>	<i>Sayı</i>
Müslüman	12
Hristiyan	9
Hiçbir inancı olmayan	3
Yahudi	1
Toplam	25

Hizmet alanların eğitim durumlarına bakıldığında en fazla üniversite düzeyinde olduğunu, bunun yanı sıra eğitimi okur-yazarlık ve ilkokul ile sınırlı kalanların da görüşülenler içinde yaklaşık üçte bir düzeyinde olduğunu görmekteyiz:

Tablo 14: Hizmet alanların eğitim durumu dağılımı

<i>Eğitim Durumu</i>	<i>Sayı</i>
Okur-yazar	2
İlkokul	5
Ortaokul	3
Lise/Kolej	5
Üniversite	10
Toplam	25

Hizmet alanların hâlihazırdaki çalışma/iş durumlarına bakıldığında yarıya yakınının herhangi bir işten emekli olduğunu, önemli bir kısmının işsiz ya da ev hanımı olduğunu, herhangi bir işte hâlihazırda çalışanların genel içinde azınlık olduğunu görmekteyiz:

Tablo 15: Hizmet alanların yaptıkları işler

Yaptığı iş	Sayı
Emekli	10
İşsiz	5
Ev Hanımı	4
Öğrenci	2
Garson	1
Yönetici	1
Muhasebeci	1
Yazar	1
Toplam	25

Araştırmanın katılımcılarını/aktörlerini daha yakından tanımak amacıyla, aşağıda onlarla ilgili tanımlayıcı bilgiler özetlenmiştir:

Hizmet Alanlar

Gita (Kadın): Hintli ve Yahudi'dir. 36 yaşındadır. 1967 yılında ailesiyle birlikte Hindistan'dan çalışmak için gelmişlerdir. Gita, hastalığı nedeniyle çalışmamaktadır, kolej mezunudur. Gita'nın sosyal hizmetlerle ilişkisi, sürekli bakım gerektiren hastalığından ötürü hastalık yardımları ve bakım hizmeti almasıyla başlamıştır. 2003 yılından beri hizmet almaktadır.

Mehmet: Türk ve Müslüman'dır. 40 yaşındadır. 1993 yılında eşiyle birlikte ekonomik nedenlerle gelmiştir. Mehmet, hastalığı nedeniyle çalışmamaktadır, ortaokul mezunudur. Mehmet'in sosyal hizmetlerle ilişkisi, sosyal yardımlar ve ruh sağlığı danışmanlık hizmetidir. Bu hizmetleri 2001 yılından beri almaktadır.

Gülşen: Kıbrıslı Türk ve Müslüman'dır. 82 yaşındadır. 1955'de eşiyle birlikte gelmiştir. Gülşen Teyze, (tekstil fabrikasından) işçi emeklisidir ve eğitimi okur-yazarlık düzeyindedir. Gülşen Teyze, yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık beş yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Baran: Türkiye'li Kürt ve ateisttir. 35 yaşındadır. 1997'de yalnız başına Türkiye'den çalışmak için gelmiş ve iltica etmiştir. Baran, eşinden boşanmış ve kızının velayetini alamamıştır. Boşandığı eşinin kötü alışkanlıkları olduğunu düşündüğünden dava açmıştır. Şu anda sosyal hizmetlerden bu konuda danışmanlık almaktadır, bu süreç

henüz başlamıştır. Baran, bir restoranda garsonluk yapmakta ve kendi kebabçı dükkânını açma hazırlıklarını sürdürmektedir.

Asafa (Erkek): Jameika'lı ve Hristiyan'dır. 38 yaşındadır. 1974'de yalnız başına Jameika'dan koleje gitmek için gelmiştir. Asafa, beyin hasarı nedeniyle sürekli bakıma muhtaç hale gelen erkek kardeşine bakmaktadır. Asafa, kardeşiyle ilgilendiği için çalışmamaktadır ve kolej mezunudur. Üç yıldan daha fazla bir süredir beyin felçlilere gündüzlü hizmet veren bir kuruma devam etmektedir. Bundan daha uzun bir süredir de sosyal yardımlardan faydalanmaktadır.

Martin (Erkek): Karayipli ve Hristiyan'dır (Methodist). 83 yaşındadır. 1968'de yalnız başına Karayip'den, Antigua adasından üniversite eğitimi için gelmiştir. Martin, kimya mühendisliğinden emeklidir, üniversite mezundur. Martin, yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık on yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Sevcan: Kıbrıslı Türk ve Müslüman'dır. 28 yaşındadır. 1991'de ailesiyle birlikte, babasının hastalığı nedeniyle Kıbrıs'tan gelmişlerdir. Sevcan da Asafa gibi, beyin hasarı nedeniyle sürekli bakıma muhtaç hale gelen erkek kardeşine bakmaktadır. Sevcan, kardeşiyle ilgilendiği için çalışmamaktadır ve kolej mezunudur. Sevcan ve kardeşi Erdal 6-7 yıldır evde bakım hizmeti ve sosyal yardım almaktadırlar.

Isaac (Erkek): Nijerya'lı ve Hristiyan'dır. 77 yaşındadır. 1969'da yalnız başına Nijerya'dan yeni bir iş teklifi sonrası gelmiştir. Isaac, yüksekokul mezunudur ve muhasebecilikten emeklidir. Şu anda da yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık üç yıldır devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Ahmet: Türk ve Ateist'tir. 55 yaşındadır. 1977'de dil öğrenmek için Türkiye'den gelmiş ve politik nedenlerle kalmıştır. Ahmet, üniversite mezunudur ve şu anda dernek yöneticiliği yapmaktadır. Ahmet'in sosyal hizmetlerle ilişkisi, eşinden dolayıdır. Eşi, bir kaza sonucu bedensel engelli duruma geldiğinden, özürlü hizmetlerinden araç-gereç, evde bakım ve sağlık bakımı hizmetleri almaktadırlar. Eşinin bakımı ve sosyal hizmetlerle ilgili diğer işleriyle Ahmet Bey ilgilenmekte ve yaklaşık on yıldır bu hizmetleri almaktadırlar.

Cansu: Türk ve Müslüman'dır (Alevi). 38 yaşındadır. 1997'de maddi olanaksızlık nedeniyle eşiyle birlikte gelmiştir. Cansu ilkokul mezunudur (ortaokul terk) şu anda bir tekstil atölyesinde terzi olarak çalışmaktadır. Yaklaşık on yıldır, iki kızıyla eşinden ayrı yaşayan Cansu, kızının ergenlik sorunları ve kendi psikolojik sorunları nedeniyle

yaklaşık bir yıldır danışmanlık almaktadır. Londra'ya geldiğinden beri sosyal yardımlardan faydalanmaktadır.

Ramazan: Türk ve Müslüman'dır (Alevi). 52 yaşındadır. 1992'de ekonomik nedenlerle gelmiş, iltica etmiştir. Ramazan, ilkokul mezunudur ve şu anda çalışmamaktadır. Sosyal yardım alan Ramazan, zihinsel engelli çocuğunun bakımı için sosyal hizmetlerle yaklaşık altı yıldır ilişki halindedir.

Nuray: Türk ve Müslüman'dır. 38 yaşındadır. 1997'de maddi olanaksızlıklar nedeniyle yalnız başına gelmiştir ve iltica etmiştir. Nuray, ilkokul mezunudur (ortaokul terk) ve şu anda çalışmamaktadır. Nuray, eşinden ayrı yaşamaktadır ve bir süre önce ev sahibiyle yaşadığı sorunlar nedeniyle evden atılmıştır. Sosyal hizmetlerle ilişkisi hem psikolojik yardım hem de şu anda kalacak yer bulmayla ilgilidir ve bir yıldan beri devam etmektedir.

Sevil: Kıbrıslı Türk ve Müslüman'dır. 65 yaşındadır. 1964'de eşiyle birlikte çalışmaya gelmiştir. Okur-yazar ve işçi emeklisidir. Sevil teyze, yaklaşık 20 yıldır sosyal yardımlar ve evde bakım nedeniyle sosyal hizmetlerle ilişki içindedir. Eşini kaybeden ve çocukları ya da yakın bir akrabası olmayan Sevil Teyze yalnız yaşamaktadır.

Eleni: İtalyan ve Yunanlı'dır, ateisttir. 29 yaşındadır. 2000 yılında Hukuk eğitimi için gelmiştir. Eleni şu anda öğrencidir ve eşinden ayrıldığı için hem burs hem sosyal yardım almaktadır. Eleni, 82 yaşında, Alzheimer hastası annesinin bakımı için sosyal hizmetlerle yaklaşık iki yıldır ilişki halindedir.

Mohammed: Bangladeşli ve Müslüman'dır. 23 yaşındadır. Mohammed'in ailesi 1990'da çalışmak için buraya gelmiştir. Mohammed üniversite mezunudur (işletme) ancak işsizdir. Yaklaşık üç aydır psikolojik sorunlar yaşayan Mohammed sosyal hizmetlerden işsizlik yardımı ve psikolojik destek almaktadır.

Özlem: Türk ve Müslüman'dır. 35 yaşındadır. 1994'te eşiyle birlikte çalışmak için gelmiştir. Lise mezunudur ve şu anda çalışmamaktadır. Özlem, yaklaşık altı aydır eşiyle anlaşmazlığı nedeniyle psikolojik yardım ve danışmanlık almaktadır. Sosyal yardımlardan faydalanmamaktadır.

Bahar: Kıbrıslı Türk ve Müslüman'dır. 74 yaşındadır. 1971'de çocuklarıyla birlikte, Londra'ya, eşinin yanına gelmiştir. İlkokul mezunudur ve ev yardımcılığından emeklidir. Bahar Teyze, yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık beş yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Gökhan: Türk ve Müslüman'dır. 40 yaşındadır. 1993 yılında maddi sıkıntılar nedeniyle gelmiştir. Ortaokul mezunudur (lise1 terk) ve rahatsızlığı nedeniyle şu anda çalışmamaktadır. 1997 yılından beri psikiyatrik tedavi görmektedir ve bu yıldan beri de hem sosyal yardım hem de psikiyatrik yardım almaktadır. Gökhan, yalnız yaşamaktadır.

Wangari (Kadın): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 70 yaşındadır. 1965'de eğitim için yalnız başına gelmiştir. Kolej mezunudur ve işçi emeklisidir. Şu anda evinde kitap yazmaktadır. Wangari, evde bakım ve gündüzlü kurum hizmetini yaklaşık üç yıldır almaktadır.

Yaprak: Türk ve Müslümandır. 21 yaşındadır. Ailesi 1993 yılında buraya gelmiştir. Yaprak, üniversite öğrenimine yeni başlamıştır. İşletme okumaktadır. Onun sosyal hizmetlerle ilişkisi, aile içi şiddet görmesi nedeniyle sosyal hizmetlere yaptığı başvuruya başlamıştır. Yaklaşık altı aydır, koruyucu aile yanındadır ve psikolojik ve sosyal destek almaktadır.

Frida (Kadın): Vietnamlı ve Hristiyan'dır. 65 yaşındadır. 1965 yılında anne ve babasını kaybettikten sonra, buraya akrabalarının yanına gelmiştir. Kolej mezunu olan Frida, hemşirelikten emeklidir. Şu anda yalnız yaşayan ve evde bakım hizmetini yaklaşık beş yıldır alan Frida, haftada bir gün de gündüzlü bakım merkezine gelmektedir.

Serhat: Türk ve Müslüman'dır (Alevi). 29 yaşındadır. 1998 yılında akrabalarının gönderdiği davetiyeye gelmiş ve sonrasında iltica etmiştir. Yüksekokul mezunu olan ve şu anda muhasebecilik yapan Serhat bedensel engellidir. Geldiği dönemden beri sosyal hizmetlerden özürölülük yardımları ve özürölülük desteği almaktadır.

Julia (Kadın): Karayipli (Dominikli) ve Hristiyan'dır. 82 yaşındadır. 1961'de eşinden ayrılarak kızıyla birlikte çalışmak için gelmiştir. Julia ilkokul mezunudur ve işçi emeklisidir. Julia yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık altı yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Amina (Kadın): Nijeryalı ve Hristiyan'dır. 72 yaşındadır. 1974'de evli olduğu için ve eşini burada yeni bir iş teklifi aldığı için gelmiştir. Amina, yüksekokul mezunudur ve hemşirelikten emekli olmuştur. Amina, eşini kaybettikten sonra yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık iki yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Sherone (Kadın): Jamaikalı ve Hristiyan'dır. 79 yaşındadır. 1949'da Londra'da hemşirelik eğitimi almak için yalnız başına gelmiştir. Sherone yüksekokul mezunudur ve hemşirelikten emeklidir. Hiç evlenmemiştir ve şu anda da yalnız yaşamaktadır.

Sherone, yaşlı bakımıyla ilgili gündüzlü bir merkeze yaklaşık beş yıldır (day center) devam etmekte ve aynı zamanda evde bakım hizmeti almaktadır.

Sosyal Hizmet Uzmanları

Eudy (Kadın): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 47 yaşındadır. Londra'ya 26 yıl önce yalnız başına gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Nina (Kadın): Yahudi'dir. 50 yaşındadır. 1979 yılında Londra'ya/Hackney'e gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Nadine (Kadın): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 36 yaşındadır. Londra'ya 1993 yılında yalnız başına gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Simelane (Erkek): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 65 yaşındadır. Londra'ya 33 yıl önce ailesiyle birlikte gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Samuel (Erkek): İrlandalı ve Hristiyan'dır. 45 yaşındadır. Londra'ya 1986'da kız arkadaşıyla birlikte gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Salamon (Erkek): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 55 yaşındadır. Londra'ya 1989'da yalnız başına, iş gezisi için gelmiştir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Ferhat: Türk ve Ateisttir. 28 yaşındadır. Londra/Hackney'e 2006 yılında kız arkadaşıyla birlikte çalışmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Helin: Kıbrıslı Türk ve Müslümandır. 39 yaşındadır. Londra doğumludur. Ailesi, Kıbrıs'tan çalışmak için gelmiştir. Özürlü hizmetlerinde çalışmaktadır.

Sonya (Kadın): Kanadalı ve Ateisttir. 28 yaşındadır. Londra/Hackney'e 6 yıl önce çalışmak için gelmiştir. Hastanedeki sosyal hizmetlerde çalışmaktadır.

Tania (Kadın): Avustralyalı ve Ateisttir. 29 yaşındadır. Londra/Hackney'e 2003 yılında çalışmak için, yalnız başına gelmiştir. Hastanedeki sosyal hizmetlerde çalışmaktadır.

Fani (Erkek): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 35 yaşındadır. 2003 yılında aile birleşimiyle gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Ayşe: Türk ve Müslüman'dır. 30 yaşındadır. 2007'de çalışmak için gelmiştir. Özürlü hizmetlerinde çalışmaktadır.

Diana (Kadın): Afrikalı ve Hristiyan'dır. 28 yaşındadır. Londra doğumludur. Ailesi çalışmak için kendi ülkesinden göç etmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Anna (Kadın): Yarı Yunanlıdır, Ateisttir. 45 yaşındadır. Londra doğumludur, ailesi göçmendir. Yetişkin hizmetlerinde çalışmaktadır.

Rocio (Kadın): İspanyol ve Ateisttir. 30 yaşındadır. 2003 yılında çalışmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Rihanna (Kadın): Afrikalı ve Hristiyandır. 32 yaşındadır. 2005 yılında çalışmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Hugh (Erkek): Avustralyalı ve Ateisttir. 27 yaşındadır. Londra'ya 5 yıl önce çalışmak için yalnız başına gelmiştir. Hastanedeki sosyal hizmetlerde çalışmaktadır.

Aras: Kürt ve Müslümandır. 29 yaşındadır. Londra'ya 2007 yılında yalnız başına ve çalışmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Eric (Erkek): Avustralyalı ve Hristiyandır. 32 yaşındadır. Londra'ya 4 yıl önce iş ve gezi amaçlı gelmiştir. Hastanedeki sosyal hizmetlerde çalışmaktadır.

Madida (Erkek): Karayipli ve Hristiyan'dır. 34 yaşındadır. Londra'ya 2000 yılında sosyal hizmet alanında yüksek lisans yapmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Can: Kürt ve Müslümandır. 26 yaşındadır. 2006 yılında çalışmak için gelmiştir. Çocuk ve aile hizmetlerinde çalışmaktadır.

Hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarını tanımlayıcı bilgiler Ek 5 ve Ek 6'daki tabloda özetlenmiştir.

Hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının burada kullanılan isimleri onların "gerçek" isimleri değildir. Kişilerin haklarını korumak ve gizlilik ilkesine uymak amacıyla burada "takma isimler" kullanılmıştır. Ayrıca, araştırma katılımcılarının konuşma kayıtları olduğu gibi deşifre edildiğinden yine hiçbir düzeltme yapmadan ve hiçbir müdahalede bulunmadan "olduğu gibi" aktarılmıştır. Bu nedenle, alıntılardaki kullanımlar kasıtlı olarak dilbilgisi ve yazım kuralları gözetilmeden kullanılmıştır.

IV. BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASININ AKTÖRLERİ OLARAK SOSYAL HİZMET UZMANLARININ VE HİZMET ALANLARIN GÖÇLE GELEN ÇOKKÜLTÜRCÜ YAŞANTILARI

Bu bölümde, araştırmanın bulgularının yer aldığı iki ana bölümden ilki olan “sosyal hizmet uzmanlarının ve hizmet alanların göçle gelen çokkültürlü yaşantıları” ele alınmıştır. Niteliksel metodolojiyle yapılan çalışmaların en önemli özelliklerden birinin, araştırmaya dâhil olan insanların sözcüklerini ve eylemlerini ciddiyetle ele alması olduğu bildirilmektedir (Strauss ve Corbin, 1998: 6). Başka bir deyişle, gerçekliğe ulaşmada üstenci bir bakış değil, aksine araştırmaya konu olan aktörlerin düşünce, yorum, anlamlandırma, beklenti, tutum ve davranışlarından doğru bir bakış sergilemesidir. B. Fisher (Akt. Maines, 1991: 8), entelektüel olmanın da insanların yaşamlarından uzaklaşmayla değil, aksine doğrudan insanların dünyanın neresinde olduğunu ve onunla ilgili ne düşündüğünü anlamayla gerçekleşebileceğini bildirmiştir. Çokkültürcü sosyal hizmeti anlamak ve yeniden kurmak için de aktörlerin, başka bir deyişle sosyal hizmet uzmanlarının ve hizmet alanların “göç sürecini ve çokkültürlü dünyasını” anlamak gerekir. Bu nedenle bu bölümde, araştırmanın aktörlerinin göç süreçlerine ve çokkültürlü yaşantılarına yüklediği anlamlar ile bu anlamların daha geniş sosyo-kültürel ve ekonomik bağlam içindeki yeri ele alınmıştır.

Şekil 3’de çokkültürcü sosyal hizmetin aktörleri olarak hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının, göçle gelen çokkültürlü yaşantıları ana başlığı altındaki temalar gösterilmektedir. Bu bölümün bulguları, öncelikle “hizmet alanların göç ve yerleşme süreci ile şimdiki durumlarına” odaklanmaktadır. Burada temel amaç, çokkültürlü yaşantının oluşmasına etki eden bir unsur olarak göç olgusunu, yerleşme sürecini ve hizmet alanların (göçmenlerin) penceresinden anlayabilmektir. Hizmet alanların, çokkültürlü topluma geliş ve uyum süreçlerini anlayabilmenin, çokkültürcü sosyal hizmeti geliştirmede kilit bir konu olduğu düşünülmektedir. Hizmet alanların göç öyküleri ve onları kuşatan sosyal, kültürel ve ekonomik süreçleri onların sesleriyle anlamaya çalıştığımızda çokkültürcü sosyal hizmet bulmacasının başlangıç parçalarını

yerlerine koymuş olacağız. Çokkültürlü toplumlar, kaygan, buz bir zemine benzetilebilir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle bu zemini ve “buz dansını” tanınması gerekecektir.

İkinci olarak odaklanılan tema, “hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının çokkültürcü yaşantıları” dır. Hem hizmet alanlar hem de sosyal hizmet uzmanları “göçmen” olduğundan, gündelik yaşantılarında çokkültürlü toplumda yaşamaya yönelik nasıl anlamlar yükledikleri, başka bir deyişle, yaşantılarında çokkültürcülüğü nasıl anlamlandırdıkları çokkültürcü sosyal hizmeti geliştirecek bileşenlerden biridir. Çokkültürcü sosyal hizmetin aktörlerinin kendi öznel yaşantılarındaki anlamlar, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamaları için önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Aşağıda bu bölümün ana konusu ve odaklanılan temaları görülmektedir. Yöntem bölümünde de açıklandığı gibi temaları oluşturan kaynaklar kategoriler; kategorileri oluşturan kaynaklar ise sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanların anlatılarından elde edilen kavramlardır. Dolayısıyla, bulguların düzenlenmesi ve yorumlanmasında, öncelikle kavramlar, daha sonra kategoriler ve en son temalar oluşturulmakta, bulguları yorumlamada “tümdengelimci” değil; “tümevarımcı” bir yöntem izlenmektedir.

Şekil 3: IV. Bölümde ele alınan temalar

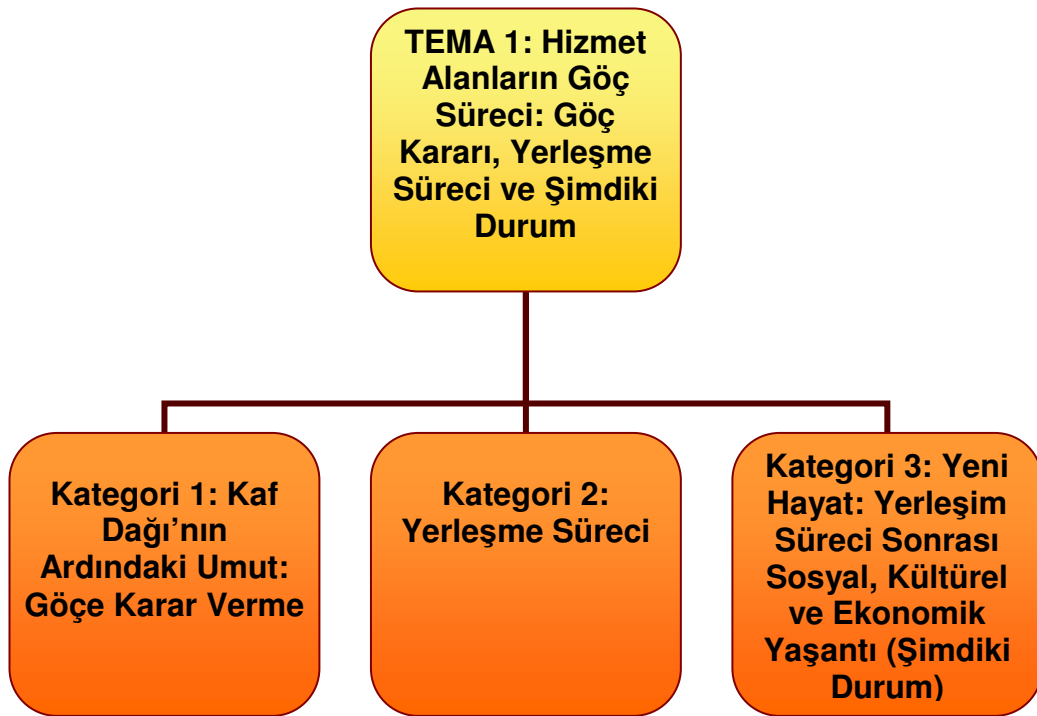
4.1. TEMA 1: Hizmet Alanların Göç Süreci: Göç Kararı, Yerleşme Süreci ve Şimdiki Durum

Bu bölümde ilk tema, hizmet alanların göç öyküleri ve şimdiki durumlarına işaret etmektedir. Göç sürecine atfedilen anlamları ve bu anlamların bu çalışmanın öngördüğü eleştirel çokkültürcü kuram içindeki yerini tartışabilmek için öncelikle çokkültürlülüğü oluşturan bir etmen olarak göç olgusunun anlaşılmasının uygun bir başlangıç olduğu düşünülmüştür.

Bu araştırmanın aktörleri olarak nitelendirdiğimiz hizmet alanların, göç süreçlerini, öncesinde, sırasında ve sonrasındaki yaşantılarıyla anlamlandırma biçimleri; onları çevreleyen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik süreçleri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Aktörlerin kendi anlatıları ve seçtikleri kavramlar, her birinin bu süreci hem “kendine has” ve birbirlerinden farklılaşan bireysel özelliklerine karşın ne kadar “ortak” yaşadıklarını da göstermektedir. Aktörlerin içinde bulunduğu koşullar ya da bağlamlar, göç sürecine yüklenen anlamı, onların gözüyle inşa etmemizi ve bütün bu süreçleri değerlendirerek yeniden anlamlandırmamızı sağlamaktadır. Bununla birlikte göçmen olmaya atfedilen evrensel değerler ve göç politikaları, öznel ve bireysel olanı şekillendirmektedir.

Aktörlerin anlatımlarından gelen kavramlar, hizmet alanların göç sürecini ele alan bu ilk tema altında üç kategoriden oluşmaktadır. Birincisi, göçe karar verme ve göç sürecindeki yaşantılar; ikincisi yerleşme süreci, üçüncüsü ise göç sonrası sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantılardır. Her bir kategori altında, hizmet alanların kendi kavramları ve o kavramların bütün içindeki yeri aktarılmıştır. Kategoriler ve kategorileri oluşturan kavramlar, yerinden, başka bir deyişle, “olduğu gibi” aktarılmış, bu kavramların (bulguların) bütün içindeki yeri, bu temanın bitiminde, “IV. Bölüm-Sonuç” başlığı altında, ilgili literatürle ilişkilendirilerek özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

Şekil 4: Tema 1 Hizmet Alanların Göç Süreci

Kategori 1: Kaf Dağının Ardındaki Umut: Göçe Karar Verme

Öykünün Başlangıcı “...for a better life, daha iyi bir yaşam....bi heves... heves derken yani belki bi kurtuluş...”

Bu kategori altında, araştırmanın aktörlerinden olan hizmet alanların, göçe karar verme süreçleriyle bu süreç sırasında ve hemen sonrasında yaşadıkları deneyimlere yer verilmiştir.

Görüşmelerde, göç nedenleri anlatılırken en genel ifadeyle “daha iyi bir yaşam” umudu en belirgin ve özetleyici bir kavram olarak dile getirilmiştir. Ancak “daha iyi bir yaşam” vurgusu görüşülen her bir hizmet alan için ve onların bireysel bağlamında, başka bir anlama bürünmüştür. Yalnızca *ekonomik nedenlerle* geldiğini anlatan Mehmet, çok sade ve yalın bir şekilde, iyi bir gelir, sağlık sigortası ve kendine ait bir ev hayalinin gerçekleştiğini ifade etti:

...niye geldik bu soru zor işte...yani çalışmaya geldik, para kazanmaya geldik....durumumuz iyi değildi, köyde yaşıyoduk, işimiz yoktu...evimiz yoktu, sigortamız yoktu...(Mehmet, hizmet alan, 40 yaşında, Türk)

Görüşmelerde, nedenler her zaman bu kadar kesin ve yalnızca ekonomik nedenlerle bağlantılı aktarılmamıştır. Göç nedenlerinin genel olarak ekonomik süreçlerle

anlamlandırıldığı ancak ekonomik süreçlere diğer psikolojik ve sosyal faktörlerin de büyük oranda eşlik ettiği görülmüştür. Göç nedenlerinin hizmet alanlar için anlamı, karmaşık süreçlere işaret etmektedir. Öyle ki çoğu zaman hangi faktörün daha fazla ön planda olduğu görünür değildir. Göç etmeye, ya da başka bir ülkede şansını denemeye karar vermenin, nedeni ekonomik temelli gibi görünse de bu karar sürecine etki eden faktörlerin içinde *merak duygusu, Avrupa'nın imajı, yalnızca maddi değil psikolojik ya da sosyal yaşantının değişeceğine ilişkin umutlar* da yer almıştır:

....londraya gelişim 13 eylül 1997. Türkiye'de hep duyuyoruz avrupa avrupa avrupa işte hep gidiyolar geliyolar Türkiye'de hep bişey içindeydim yani boşluk içindeydim. Bi heves de vardı bende.... heves derken yani belki bi kurtuluş falan gibisinden.ekonomik yani çok düşündüm napıcam Türkiye'de falan burayı herkes kurtuluş olarak görüyo deneyim dedim gideyim dedim...türkiyede buraya gelmeden önce abimin çalıştığı mermer şirketinde çalışıyodum. Ülke içinde çalışmıyoduk, ülke dışına çıkıyoduk yani türkiyeye göre ii maaş alıyoduk ama istemiyodum yani birden geldi bu fırsat önüme, aniden karar verdim....(Baran, hizmet alan, 35 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Baran için Londra, daha iyi bir işi ya da yaşamı kesin olarak vaad eden bir yer değildir, aksine iş bulup kalmakta zorlanmıştır. Ancak, Londra'ya gelmek “*şansını bir de burada denemek*” için bir fırsat olarak algılanmaktadır. Merak, heves, macera, daha iyi bir yaşam olasılığı Londra hayalini kurduran etkenler olmuştur. Daha iyi bir yaşam bazı katılımcılar için “*daha iyi bir iş*”, “*daha iyi bir eğitim*” ve “*daha iyi sağlık standartları*” da olmaktadır. İyi bir eğitim olanağı, daha prestijli bir iş teklifi ve tedavisi zor bir hastalık için daha iyi bir tedavi olanağı ile gelen katılımcılar, zamanla burada yaşamlarını sürdürmeye karar vermişlerdir. Martin, eğitim için gelmiş ve daha sonra tamamen buraya yerleşmeye karar vermiştir.

...i live here for 40 years that's why I have a good knowledge about here...I was a chemical engineer I came here to study as a student...my speaking is impaired because of the stroke.sorry...then my father died I had to work. I came here alone but after my father death there were no money any more for the collage so I had to work...(burada 40 yıldır yaşıyorum bu yüzden burayla ilgili iyi bir bilgim var....ben kimya mühendisiydim buraya öğrenci olarak gelmiştim... babamın ölümünden sonra artık koleji karşılamak için para yoktu ve çalışmak zorunda kaldım...)(Martin, hizmet alan, 83 yaşında, Karayip'li).

Daha iyi bir yaşam, bazı katılımcılar için daha “*demokratik*” ve daha “*özgür*” bir yaşam anlamına gelmektedir. Ahmet ve Cansu Londra'da ve Hackney'de yerleşmeye karar verme nedenlerini demokrasiyi ve özgürlüğü yaşayabilmek olarak ifade etmişlerdir:

...1977'de öğrenci olarak geldim. Ama Türkiye'de 80'e doğru durumlar değiştiği için 80'de darbe olduğu için bizim de hoşumuza gitmedi o darbe antidemokratik bir gelişimdi Türkiye için üzücü bir şeydi tabi onu burada sergilemeye çalışırken ilticacı olduk, gidemedik Türkiye'ye. 1977'den beri buradayım, 80'den beri de ilticacıyım..... Hackneye gelişimiz 80'li yıllardan itibaren gördüğümüz bir şey vardı, Türkiyeliler örgütlü değillerdi organize değillerdi, Kıbrıslılar da öyle. Bir dernek çalışması yapmak gereğini duyduk çünkü o kadar bilincimiz vardı Türkiye'den, üniversite öğrencisi olduğumuz için. Bir işçi derneği kurduk onun öncülüğünü yaptım ben o zaman. Islington Hackney sınırında kuruldu daha sonra Hackneyde çalışmalarını yürüttü....en son Hackneye taşınarak bitti zaten....(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Ahmet, kendi ülkesinden, Türkiye'den getirdiklerini kullanma şansı bulduğu Londra/Hackney'de yerleşme kararı almıştır. Başlangıçta temelli yerleşmek için değil, yalnızca İngilizce öğrenmek için gelmesine karşın, gelinen ve yerleşilen ülkenin politik koşulları onu "daha demokratik" gördüğü bir ülkede yerleşmeye itmiştir. Bu süreçte, "üniversiteli olmak" ve daha demokratik bir yaşam için "örgütlü olmak gerekliliğine olan güçlü inancı" onu Türkiye'li ve Kıbrıs'lıların yoğun yaşadığı bu bölgede kalmaya ve onları demokratik haklarını kullanma çerçevesinde örgütlü hale getirme misyonunu yüklenmeye davet etmiştir. Ahmet'in geçmişinden ve önceki yaşantısından getirdikleri, onun bu yeni yaşam alanındaki görev ve amaçlarını şekillendirmiştir. Aşağıda Cansu'nun da temelli yerleşmek için değil, geçici bir süre için geldiği halde, ülkenin şartlarını ve özellikle bir kadın olarak kendini daha özgür ve rahat hissettiğinden sürekli yerleşime karar verdiği görülmektedir:

.....halam vardı burda bir de eşimin ailesi vardı başka tanıdığım kimse yoktu. ...onlar bize davetiye gönderdiler işte biz de aile birleşimi olduğu için geldik....ya ilk başta hani beraber geldik gitmeyi düşünüyorduk yani temelli kalmayı düşünmüyorduk sonra işte beğendim yani açıkçası ülkeyi de beğendim, şartları daha elverişli Türkiye'den daha güzeldi özellikle bir bayan olarak mesela burda yaşamak Türkiye'de yaşamaktan daha rahat daha kolay daha özgür hissediyosun kendini. O aralar cazip geldi ya işte(Cansu, hizmet alan, 38 yaşında, Türk.)

İltica, bazen gerçekten gelinen ülkedeki rahatsızlıkların bazen de yalnızca o ülkede kalabilmenin bir yolu olarak görülmüştür:

...92'de geldim, çalışmak amaçlı geldik tabi ama burda çalışabilmek için önce oturma izni gerekiyor, onun için iltica talebinde bulunduk. İlticamız kabul edilmedi, 7.5 yıl uğraştım. Ailem yoktu burda ben yalnız kaldım. Kuzenlerim vardı burda abim vardı tabi onların desteği oldu... (Ramazan, hizmet alan, 52 yaşında, Türk).

Mülteci statüsüyle oturum ve daha sonra vatandaşlık hakkı kazanmış olan bazı hizmet alanların, göçten önceki yaşantılarının içinde siyasi ve ekonomik nedenler kadar, *daha önce gitmiş ve “daha iyi bir yaşama” sahip olmuş insanlar gibi olmak özlemi* de yatmaktadır. Aşağıdaki ifadede görüldüğü gibi, zamanla köyün gençlerinin birer birer ayrıldığı, giderek ıssızlaşan, geleceğe dönük umutların azaldığı, bulunulan ülkenin koşullarında eğitim ya da meslek/iş sahibi olarak sosyal statünün değişemeyeceğine olan inancın genel ve bireysel bir kabul olarak algılandığı yaşantılarda, *her tür güçlüğe razı olarak*, yasal olmayan yollarla geliş ve yine yasal olmayan yollarla hayatını idame ettirmeye çalışma durumu söz konusudur. “Ayakta durmaya çalışan” Nuray’ın ifadesiyle:

...o zaman anne babamla tek başıma köyde olduğum için nasıl söylesem yalnızdım. Annem, babam beni buraya göndermek istedi, daha garanti daha sağlıklı yaşıycamı düşündüler....ekonomik de bi de siyasi vardı zaten...köyde babam çiftçiydi biz de kendisine yardımcı olurduk...merakım vardı hem de çok fazlasıyla vardı hatta buradaki ailem kaset yolladığı zaman Türkiye’ye onu böyle bi merakla çok değişik bişeymiş gibi merakla seyredip değişik bişeymiş gibi aman bi an önce İngiltere’ye gidelim diyoduk ama hiç de öyle değilmiş.....birçok zorluklar yaşadık burada...mesela ilk geldiğim dönemler ablamlarda kalmıştım ben dil bilmediğim için birçok şeyi kendim yapamadım tabi hep onun bunun yardımıyla desteğiyle ayakta durmaya çalıştım. (Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk).

İltica ederek, bu ülkede kalmaya çalışan ve dolayısıyla “daha iyi bir yaşam” elde etme arzusunda olan diğer katılımcılar gibi Nuray da bu süreci kolay atlatmamıştır. İltica yani mülteci statüsünü elde etme süreci, çeşitli yetkililerin, çeşitli ortamlarda, çeşitli sorular sordukları zorlu bir süreç olsa da Nuray, iltica eden diğer katılımcılar gibi sonuna kadar bu uğurda “direndiğini” anlatmıştır:

...zaten geldiğim zaman bana direk red verdiler yani çıkış verdiler, ifademi kabul etmediler, yetersiz buldular. Red gelince tabi aynı zamanda yardım alamıyosun, okula gidemiyosun birçok yardımlardan faydalanamıyosun o yüzden biraz zorluk çektim ve kendi ayaklarımın üstünde durmaya çalıştım. Yani kaçak yollarda çalıştım....yani bi ara kuaförde çalıştım bi altı ay kadar sonra eskilerde 97-98 dönemlerinde fabrikalar vardı oralarda çalıştık böylece yaşamımızı sürdürdük evet.....buraya gelirken şebekeyle gelmiştim..yalnız bizim akrabalar da gelmişti yani tek başıma gelmemiştim, hatta bi bayan ve iki ablamın eşinin kardeşinin çocukları ve baldızlarıyla gelmiştim yani yollarda o kadar şey olmadım ama geldikten sonra bazı hayal kırıklığına uğradım...red verdikleri için çünkü daha farklı bişey bekliyodum.....o kadar yollarda zorluklar çektik yani çekmedik değil tabii ki olur olmaz yani stres yaşıyosun yollarda yani gelir gelmez red alınca sanki yeniden Türkiye’ye dönücem gibi oldu. Oldu da yani iki sefer biletim kesildi, gönderiyolardı..dönmeyi istemiyodum çünkü yeni gelmiştim en

azından orda biraz kalıp ordaki durumlara bakıp görmek istedim şansımı denemek istedim ... (Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk).

Nuray, yardım alabilmek, okuyabilmek ve sonuçta *kendi ayaklarının üzerinde durabilmek* için tek çıkış yolu olarak iltica etmeyi görmüş ve “red aldığı” zaman yaşadığı strese rağmen denemeye devam etmiştir. “Bileti kesildiği” halde gitmemiş, her tür riski alarak direnmiştir. Bu direnmenin en büyük nedenini de döndüğünde *bir daha asla kendi ayakları üzerinde durabilme şansını* bulamama korkusu olarak açıklamıştır. Nuray’ın hikayesinde yarım kalmış bir evlilik, kendisiyle konuşmayan bir abla, babasının ilgilenmediği ve geleceği sadece kendine bağlı olan bir kız çocuğu olduğundan Nuray, tüm bunlarla ancak devlet yardımıyla başa çıkabileceğini başka türlü ayakta kalamayacağını düşünmektedir. Dolayısıyla, iltica ya da başka herhangi bir yolla burada kalmak bir anlamda onun *kurtuluşudur*. “Orda kim olacak?” sorusu, geldiği yerde sosyal haklarının yeterince güvencede olmadığını bu nedenle de kendini güvende hissetmediğini anlatmaktadır:

...hayır ayrıldım...eşimle ilişkim pek yok ama duyduğum kadarıyla arada bi çalışıyo.....hayır yardımı olmuyo onunla hiç ilişkimiz yok...bazen arada bi arar, kızının doğum gününde gelir hepsi o....başkasıyla evli şimdi yabancı bi kadınla iki çocuğu var ondan, kızımı bazen alıp götürüyodu meğer öbür evine götürüyomuş, bu senin üvey annen, bunlar üvey kardeşlerin diye tanıtıyomuş o zamandan beri ben tavrımı koydum, istemiyorum...bi baba sıcaklığı yok zaten, düşün kız bana alışmasın diye geldiğinde uzak duruyo...ben de istemiyorum artık...eğer o zaman dönseydim, kızımınla bi başıma dönerdim orda da tarla işiyle nereye kadar. Ben zaten kendimi zor kurtarmışım o hayattan, tezekten, çamurdan.... Kızımı burada en güzel devlet okuluna gönderiyorum, en güzel şeyleri alıyorum yesin diye,bi eksikimiz yok şükür, okuluma da gidiyorum, devlet var arkamda...orda kim olacak?....(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Katılımcılardan yalnız yaşayan kadınların kalma nedenlerinin arasında en fazla ya devlet yardımlarından yararlanma isteği ya da yalnız yaşayan kadınlara bakış açısının daha kabul edici olması yer almıştır:

.....burda mesela ben 17 yıldır İngiltere’deyim 14 yıldır şimdi oturduğum yerde oturuyorum şu ana kadar herhangi bir rahatsız edilme herhangi bir hiçbirşey olmadı yalnız bi bayan olarak yani.....Benim ülkem niye güzelken biz burda işte gurbetlik çekiyoruz benim bütün ailem orda mesela özlüyorum ailemi diyorum ki benim param olsa Türkiye’de yaşarım ama uzun vadede düşündüğümde yaşayamam..... birincisi ben iki tane çocuk yetiştiriyorum ve yalnız bi bayanım ve kendi şartlarımı Türkiye şartlarına çevirdiğimde ben yaklaşık 10 yıldır eşimden ayrım ben Türkiye’de olsaydım 23-24 yaşında eşimden ayrıldım iki tane çocuğum var kendimi düşünemiyorum yani. Şu anda ben hangi durumda olurdum, hangi

konumda olurdum o çocuklarımı büyütmek için ne tür fedakarlıklarda bulunurdum tahmin bile edemiyorum yani.....(Cansu, hizmet alan 38 yaşında, Türk)

Bahar Teyze'nin hikayesinde de kocasının arkası sıra gelmek vardır Londra'ya. Ama o 12 yıl bekledikten sonra ve yalnızca iki çocuğunu yanına alıp, ikisini ardında bırakmak zorunda kalarak, tek başına yollara düşmüştür. Kendi deyimiyle “üvey anne zulmünden kaçmak için” çok genç yaşta kadın, eş ve anne olmak zorunda kalan Bahar Teyze, buraya çalışmaya gelen kocasını daha fazla beklemeye dayanamamış ve herşeyi göze alarak iki çocuğuyla tek başına gelmiştir:

....37 yaşında geldim yani 71'in sonunda geldim, birinci beyim burdaydı iki çocuğumla geldim, iki çocuğumu Kıbrısta bıraktım..birinci eşim buraya geldi çalışmaya bizi bıraktı. Biz 12 sene sonra geldik arkasından...ilk geldim buraya, barışmadı (anlaşamadı) gocam benimilen benim de gücüm yoktu evleneyim çünkü ben çocuklarımı gizli olarak buraya getirdim ev sahipleri çocuk koymazdı buraya..eşim esrarıcı, içkici, karıcı bizimlen iyi geçinmezdi, yarım gece bende yarım gece dostunda kalırdı, severek aldık birbirimizi ama adam hovarda idi...ben 15 yaşında üvey anne zulmünden kaçtım evlendim, 16 yaşında ilk oğlumu doğurdum.....(Bahar Teyze, hizmet alan, 74 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Kategori 2: Yerleşme Süreci

“amcaoğluna haber verdim, teyzeoğlu da gelip beni aldı.....çok eziyet çektim.....oracıkta bir iskemle verdiler bize....”

Zor ya da kolay bir kararla, ekonomik ya da başka nedenlerle yasal ya da yasal olmayan yollardan gelmişti hizmet alanlar bu yeni yerleşim yerlerine. Kim karşıladı onları? İlk nerelerde kaldılar? Sorularının cevapları genellikle amcaoğlu, teyze kızı, abla, abi, bir arkadaş ya da işyeri sahibiydi çoğunlukla.

....vardı ya amcamın oğlu felan vardı, akrabalarım vardı burda işte amcaoğluna haber verdim bi de teyze oğlu vardı o geldi beni aldı....onlar karşıladılar zaten.. (Baran, hizmet alan, 35 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Eleni içinse, abisi onu hem karşılayacak kişi hem de geliş nedeniydi. Yunanistan'da kimsesi kalmadığı ve yalnız kaldığı için gelen Eleni, buraya alışma sürecinde de en büyük desteği abisi ve kuzenlerinden görmüştü:

....I came in 2000 november. I just come here because my brother worked here, no other reason...I was alone in Greece because my father lives in İstanbul so I came here to stay with my brother then I started to study and work that's all...my brother came here because my cousin lives here they told him to come and I came here because my brother lives here...(Eleni, hizmet alan, 29 yaşında, İtalyan ve Yunanlı).

Sevil Teyze, başta kocasının tanıdığının onları karşıladığını ve ilgilendiğini söylüyor. Kendi akrabalarını ise sora sora bulduğunu anlatıyor:

....benim yeğenlerim vardı ama görüşmezidik....Londra'ya geldik her birimiz bi taraftaydık mesela sonra sora sora amcamın kızını buldum yalnız onunla şey ettik yani aynı yerde oturuyoduk sora sora onu buldum işte..... yok şimdi görüşmeyik her birimiz dağıldı bi yana...ilk Hackney'e geldik, burada tanıdığı (kocasının) varıdı onun yanına geldi ydi (Sevil Teyze, hizmet alan, 65 yaşında, Kıbrıslı Türk).

Kimsesi olmamak ve korku içinde olmak, daha gelir gelmez endişe ve tedirginliğin nasıl yaşanabileceğini en çarpıcı Şengül Teyze'nin hikâyesi yansıtmakta. Şengül Teyze, tren istasyonunda titreyişini, bir iskemlede, bir takside öylece kalışını ve hayırsever birinin yardımını anlattı:

....lisan bilmediğimiz için zorluklar çektik...birinci bize acentamız dedi pasaportumuz yoktu, benim orda grubum vardır dedi sizi gelecekler trenden alsın dedi, ev bulacaklar, iş bulacaklar dedi, inandık. Kalktık geldik lisan bilmeyik, yol hiçbirşey bilmeyik geldik, tren istasyonunda kimse yok, napalım napalım kaldık, titrerik, kaldık tren istasyonunda....bir ihtiyar adam vardı trende bizimlen gelen, genç biri geldi onu almaya Türkçe konuştular....babasından özür diledi..duydu gocam bu adam Türktür dedi gideyim yardım isteyeyim kendinden dedi....gitti konuştu....o da bende var bi ev dedi ama odalarım hep kiradadır dedi...size bi yardım yapabilirsem ancak Türk kulübü var sizi oraya götürüyim belki bi yardım yaparlar dedi aldı bizi kendi arabasıyla götürdü Türk grubuna...böyle böyle oldu dedi...hiç o yoldan gelmediler kıbrıslı onlar da hiç yardım etmediler..kaldık oracıkta birer iskemle verdiler bize...hiç yardım etmediler, konuşmadılar, kaldık oracıkta. Sonra o adam gece işine gidecekti, merak ettim diye geldi size bir yardım yaptılar mı dedi pişman oldum gitmeyecem dedi sizin için işe gitmeyecem dedi geldim bakayım size dedi, geldi gece....arkadaşlarımızı sordu bize biz de vardır dedik...taksi çağırdı götürdü bizi o eve...anlattı böyle böyle diye onlar da gitti ev sahibine söyledi onlar da dedi ki biz öyle insanlar tanımayız. Kaldık biz öyle taksinin içinde. Yalvardı o adam ev sahibine bir gecelik kalsınlar dedi bu insanlar yarın dedi geleyim bu yandan birşey düşünelim seninlen dedi....yoktur boş odam dedi...o kadar ki yalvardı adam sonra konuşayım kiracılarla dedi...bize de bir yatacık olsun boşaltırlarsa...tamam demişler, bize bir oda boşalttılar adam aldı bizi bir gece için içeri kaldık orada...o günü geçirdik ama ertesi gün napacayık?...ertesi gün aldılar bizi götürdüler aklıktan bayılıyorduk....ordakilerden biri dedi siz dedi alın bu adamın karısını götürün eve yedin dedi biz de bu adamı alalım dedi yedirelim dedi....kahveye geldiler gittiler, sordular soruşturdular oda bulmak için...biri bende oda var ama onarılmak ister dedi...kocam dedi ben onarırım...aldılar götürdüler bizi odaya..yani acayip bir odaydı kırık dökük...o paraylan kocam aldı yaptı....işte böylelikle kızkardeşi vardı karısı vardı terzi fabrikasında o adamın. Siz alın bu kızcağızı götürün fabrikaya dedi...adam

da kocamı aldı götürdü fabrika fabrika gezidirdi ona iş buldu...böylelikle kaldık... (Gülşen Teyze, hizmet alan, 82 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Gülşen Teyze ve kocası acente tarafından kandırılmıştı, onun deyimiyle “*lisan bilmezidi, okuma yazması yoğudu*”. Az çok lisan bilen, üniversite mezunu Ahmet ise daha şanslıydı şüphesiz. O zamanlar Türkiye’den gelen öğrencilere yardım eden bir federasyonun bursu ve yardımıyla ve arkadaşının desteğiyle ilk geldiği dönemin sancılarını atlattı:

...bi tane arkadaşım vardı onun yardımı oldu tabi, iki arkadaş geldik biz buraya...bi odayı dört kişi paylaştık biz uzun bi süre geniş bi odaydı daha sonra kendi başımızın çaresine baktık....bi öğrenci federasyonu vardı o zaman şimdi yok, İngiltere-Türkiye öğrenciler federasyonu vardı o yardım etmişti bize.....gayet rahattık.. başta dediğim gibi dört kişi bi odada kalıyoduk ilk zamanlar paramız olmadığı için onu paylaştık. Hem yol parasını hem okul parasını hem kirayı, yiyecek içeceği o çalıştığım part time çalıştığım yerden çıkarabiliyodum ücretler iyiydi. Okul bedava denilecek kadar ucuzdu, devlet koleji dil okuluydu.... (Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Gelmeye karar vermek, ilk günleri atlatmak, iş bulmak ve sonrasında daha iyi bir yaşam umuduyla göç edilen bu yeni yaşam yerine alışmak hizmet alanların çoğu için kolay bir süreç olmamıştır. *Gayet rahattık* diyen Ahmet bile bu alışma sürecindeki zorluklarını şöyle anlatmıştır:

.....valla zorluk yaşamadım değil şu şekilde yaşadık. Çünkü benim burda ailem para göndermediği için hemen işe girmem gerekiyordu çalıştığımız iş de tabi o zamanlar İngilizcemiz yetersiz, merkezde büyük bi restoran düşünün 2-3 tane büyük salonu olan altında pubları olan orda bi yere arkadaşlardan biri soktu bizi ve ne derler komi olarak başladık orda porter olarak hem taşıyoruz hem bulaşığa yardım ediyoruz icabında garsonlara yardım ediyoruz.....bi ben Türktüm orda çok zorluk çektim tabi. Hemen anlaşılması gerekiyo, çabuk hareket edilmesi gerekiyo kimi esnek davranıyordu ama kimileri aşağılıyordu yani e biz de işimizi kaybetmemek için sineye çekiyoduk o da bize koyuyodu tabiki.. (Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

“*Dil*” konusu ya da *engeli*, hem hizmet alanların dünyasında hem de sosyal hizmet uzmanlarının hizmet alanların yaşadığı güçlüklerle yönelik değerlendirmelerde birinci sırada yer almaktadır. Hizmet alanlar, iş yerinde, alışverişte ve resmi işlemlerde özellikle ilk geldikleri dönemlerde çektikleri zorlukları anlatmıştır:

...valla alışmak sevmekten daha zor☺ sevdim ama hala alışamadım buraya....ilk geldiğimde özellikle İngilizcen varsa konuşuyosun dili bilince içlerine karışiyosun ama bazen de dili bilsen bile karşıdaki senin söylediğini

anlamak bile istemiyo. Bu dışarda alışverişte de aynı eğer seni biraz anlamıyorsa cevap vermez sana. Ama başkası mesela İngilizcede sana anlatabileceği kolay kelimeler var ama aynı şeyi farklı kelimelerle seni zorlayarak anlatıyo senin anlayacağın şekilde sormuyo mesela anlamayacağın değişik bi şekilde soruyo. Senin anlayacağın şekilde sorsa cevap vereceksin çünkü bi halk dili var, bi de gerisindeki dil var yani bi mahalle dili var bi de gerçek İngilizce var...yani günlük konuşmayla sorsa anlayacaksın ama çok farklı soruyo sonra da sen İngilizce bilmiyosun diyo yani cevap bile vermek istemiyo.... Bilerek yapıyo..ama bazıları senin anlayabileceğin dile çeviriyo yani...(Özlem, hizmet alan, 35 yaşında, Türk)

Ahmet ve Özlem'in dil konusuyla ilgili anlatımlarındaki ortak nokta, kendilerinden beklenen *iyi düzeyde İngilizce konuşma* beklentisine cevap veremeyişleri ve karşı tarafın bazen *aşığılama* bazen de *ihtiyaç duydukları hizmeti (alışveriş, resmi işler..vs) vermemesi ve/veya iletişim kurmamasıdır*. Özellikle ilk dönemlerde yaşanan bu sorunlar, daha sonraki uyum ve bütünleşme süreçlerine de yansımış, bazı katılımcılar sırf bu yüzden kendilerini sadece *bildik ve tanıdık olanla* iletişim kurarak korumaya çalışmışlardır:

...eğitim yoğudu kızmışım diye okutmadı ailem beni sadece adımlı yazarım, arkadaşlarım öğretti onu da....çalıştığımız fabrikalarda dil yoktu tabi işaretlen anlaşırdık. Benim gösterdiğimi o yapardı, onun gösterdiğini ben yapardım. Manager gelirdi bilmem Türkçede müdürümüz gelirdi bazıları İngilizidi bazıları başka millettendi, işaret ile anlatırlardı, gösterirlerdi. Bilmeyenlere işaret ile gösterirlerdi, işaretlen konuşurduk..... Şimdi onlar bizi görmez, biz onları görmeyiz en çok şimdi Türkler ile görüşürüz çünkü o insanları biliriz, lisanlarını biliriz, kıbrısta onlarla büyüdük onlar bizi bilir, biz de onları biliriz (Gülşen Teyze, hizmet alan, 82 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Hizmet alanlar, zorunlu kaldıkları durumlarda *beden diliyle* ya da *işaretle* anlaşmaya çalışmış, bazen de yalnızca kendi dillerini anlayan gruplara karışarak dil öğrenmeyi ertelemiştir. İngilizce bilmemek ya da sınırlı düzeyde bilmek, sosyal hizmet uzmanlarına göre hizmet alanların sisteme adapte olmasında, uyum sağlamasında ve hizmetlere ulaşmasında en büyük engellerden biridir. Bu sonuç, kaynaklara ulaşmada dil engelini vurgulayan önemli çalışmalarla da desteklenmektedir (Bemak ve diğerleri 2003). Sosyal hizmet uzmanları tarafından "dil" konusu uyum ve entegrasyonun en önemli engellerinden biri olarak gösterilmiştir:

....ya bi yoksunluk var burda. Dil öğrenmeyince, dil bilmeyince bi yoksunluk, bi soyutlanma bence yani oryante olmuyolar bu yaşama. Bana göre bu bi sorun. Yani bi dünyanın içinde kendi dünyanı oluşturun ve oryante olmuyosun. Bence bu eğitimle ilgili bişey çünkü eğitimsizse genelde aynı seviyede kalıyo, kendini eğiten insan hangi kültürden olursa olsun ve dil öğrenen, ya da bi employmentı olan çok rahat oluyo bi şekilde kendini

adapte edebiliyo ama işte eğitim olmayınca, dil öğrenmeyince çok marjinalleşiyolar. Yani dil ve oryante olamama. Mesela Amerika'da böyle bişey yok, dil öğrenmezsen oryante olamazsan vatandaş olamıyosun. Burda bunu daha yeni getirdiler ama o da çok basit bi dil sınavına giriyosun çok basit yani oda. Artı bi de oryante olamayınca senin dışında neler olup bittiğini anlayamıyosun. Bu da bi sorun.....(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Dil konusu eğitimle de ilişkilendirilmektedir. Dil öğrenen ya da öğrenme çabası içinde olanların daha sonra eğitimle de ilişkisinin olduğu ve eğitilmiş insanların dil öğrenme bilincine sahip olduğu aktarılmıştır. İnsanların bulundukları topluma entegre olmasında dilin önemi aktarılırken, göçmenlerin sayılarının giderek artmasının ve insanların kendi kültürleriyle birarada yaşamasının da dil öğrenme ihtiyacını azalttığı ifade edilmiştir:

..... Eğitim önemli. Bilgin yoksa birçok şeyi anlatamazsın. Benim annem çok isterdi ben gideyim okula ama ne gerekiyordu nasıl biri yardımcı olabilirdi onu bilmezdi. İnsanlar beklemezdi çocuklarından universityye gitsinler. Biz bu ülkeye geldiğimizde 1960'larda hiçbir şey yoktu, social security onlar yoktu. Kendin giderdin çalışırdın varıdı..... Benim anneannem, dedem İngilizce öğrenmek zorundaydı, yokudu Türk bakkallar, yokudu Türk marketler, so you had to learn English (bu yüzden İngilizce öğrenmek zorundaydın). But now (ama şimdi), hiçbir şey yok like a woman in a village (köydeki bir kadın gibi). That's exactly the same here they don't need to learn English (burada da herşey neredeyse aynı, İngilizce öğrenmeye ihtiyaç duymuyorlar) (Helin, SHU, 39 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Sosyal hizmet uzmanı Helin'in gözlemini doğrular biçimde Nuray için de ilk geldiği dönemde dil öğrenme ve yeni kültüre adapte olma sorunu hissedilmemiştir. Çünkü nereye giderse gitsin hep Türklerle karşılaşmıştır:

....yo hayır yabancı hissetmedim çünkü adım başı Türk dolu yani çoğunlukla her zaman çevremiz yani nereye gidersek gidelim hep Türklerle karşılaştığımız için pek fazla bi değişiklik hissetmedim...(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

.....ilk geldiğimde rahat hissettim yani pek yabancı hissettiğimi söyleyemem çünkü Hackney bölgesi bildiğiniz üzere Türklerin fazla yoğun olarak yaşadığı bi bölge bizim yaşadığımız mahallede de bi sürü Türk aile vardı ve sürekli gelip gidiyolardı yani ben öyle bi yabancılık çekmedim aa nereye geldim işte kimse yok kendi dilinden konuşan kimse yok diye bir problemim olmadı yani. ...vardı yani bi sürü Türk vardı zaten.....(Cansu, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Hizmet alanlar için yalnızca geldikleri dönemde “sorun” olarak algılanan, ancak sonrasında kendi çözüm yollarıyla aşılınan “dil engeli” sosyal hizmet uzmanları için göçmenlerin yaşadığı en önemli sorunların başında gelmektedir. Sosyal hizmet

uzmanlarınca uyum, entegrasyon, eğitim ve normal gündelik yaşantının bir parçası ve kolaylaştırıcısı olarak ele alınan dil engeli, göçmenlerin yaşam kalitesini ciddi biçimde etkileyebilecek sağlıkla ilgili konularda da gecikmeleri yaratabileceği endişesini de beraberinde getirmektedir:

....and I think for people whose first language isn't English accessing systems in general is very difficult even accessing GPs, hospital appointments, and such services, language is an important barrier.....(...ve bence ana dili İngilizce olmayan insanlar için genel olarak hizmetlere ulaşmak çok zor, hatta Gplere (sağlık ocakları-doktorlar), hastane randevularına ve bu tür hizmetlere, dil önemli bir bariyer...)(Sonya, SHU, 28 yaşında, Avustralyalı)

Sosyal hizmet uzmanları, sundukları hizmetlerin, programların ve diğer destekleyici konuların anlatılması, açıklanması ve uygulanmasında dil engeli çok belirleyicidir. Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarından biri bu durumu şöyle açıkladı:

One of the problem is language barrier I think when people can't speak English they will have difficulty in sustaining information and services or they may experience discrimination because they can't speak English which is the dominate language the most important issue is to make all service users access to proper one... (....sorunlardan biri dil bariyeri bence insanlar İngilizce konuşamadığında bilgiye ya da hizmetlere ulaşmada zorlanabilirler ya da ayrımcılığa maruz kalabilirler çünkü baskın dil olan İngilizceyi konuşamıyorlar önemli olan da bütün hizmet alanların uygun bir hizmete ulaşmalarını sağlamak...)(Nina, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Geçerli dili bilmemek ya da yeterli düzeyde bilmemek, hizmete ulaşmalarını engelleyen ve haklarını savunamadıkları ya da o dilde konuşmadıkları için suçlandıklarından ayrımcılığa maruz bırakan bir unsura dönüşmektedir. Dil engelini aşmak için sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanın ailesinden biri, kuruluştaki çalışan yasal çevirmen ya da doğrudan o dili bilen sosyal hizmet uzmanını görevlendirmek gibi uygulamalarda bulunmaktadır. Kurumsal düzeyde tercümanlık hizmeti sistematik bir hizmet sunum biçimidir ve her talep edildiğinde mutlaka hizmet alan kişinin bir hakkı olarak tercüman görevlendirilmektedir.

...In Hackney I know over than 20 languages are spoken and when we go out to carry out assessments you probably need an interpreter or you need an advocator just to assess the person properly ...(Hackney'de bildiğim kadarıyla 20'den fazla dil konuşuluyor ve değerlendirme yapmaya gittiğinizde muhtemelen çevirmene ya da savunucuya ihtiyaç duyuyorsunuz o insanı uygun bir biçimde değerlendirebilmek için....)(Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Yapılan bazı araştırmalarda göçmenlerle çalışan tercümanların, iletişimi etkileyebilecek olumsuz özelliklerinden bahsedilmiştir. Bunlardan bazıları; tercümanın tutum ve davranışları, politik nedenler, cinsiyet farklılıkları, sosyal statü farklılıklarıdır (Bemak ve diğerleri, 2003). Tercümanların çoğunlukla geçici olarak istihdam edilmiş olmaları ve sosyal hizmetlerle ilgili sınırlı bilgiye sahip olmaları da olumsuz iletişimi etkileyen başka nedenlerdir (Le Doux ve Stephens, 1992). Hackney’de istihdam edilen tercümanların da özel bir eğitimi bulunmamaktadır. Görüşülen sosyal hizmet uzmanları da, bir taraftan iletişimi kolaylaştırmak ve hizmetlerin hızlı ilerlemesini sağlamak için daha fazla tercüman istihdam edilmesi gerektiğini savunurlar bir taraftan da tercümanın sadece söylenenleri çevirdiğini, hatta çeviriyi çoğu zaman çok özetleyerek, kritik bazı konuları çevirmeyerek, bazen de “yanlış” çevirerek olayın akışını değiştirdiğini, kültürel anlamları anlamada yardımcı olamadıklarını, hizmet alanın sözlere çok duygusal biçimde döktüğü şeylerin onlara soğuk birer cümle olarak döndüğünü de ifade etmiştir.

...yes but I don't know how much they are interpreting☺ in the process of interpretation some information missing but I still benefit(Fani, SHU, 35 yaşında, Afrikalı)

Sosyal hizmet uzmanları, görüşmelere giderken bazen hem objektifliği korumak, hem yasal olarak söylenenlerin kayıt altına alınmasını ve doğrulanmasını sağlamak hem de tercümanları test etmek için dillerini bildikleri hizmet alanlara dahi tercümanla birlikte gidebilmekteydiler. Saydığım, iletişimi etkileyen olumsuz etmenler özellikle bu karşılaştırma imkânını bulmuş olan sosyal hizmet uzmanlarına aittir. Örneğin Ayşe aşağıdaki yorumu yapmıştır:

...toplantıda söyledi, benden başka Türkçe anlayan yoktu avukatları vardı işte aslında avukat değil desenin adına konuşan kişiler oluyo, savunuculuk yapan advocate health advocate vardı bi de interpreter vardı adam üç kez ırkçılık dedi hiçbirini çevirmediler çünkü böyle bişeyin olmadığını biliyolar, farkındalar böyle bişeyin olmadığını. (Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Sosyal hizmet uzmanının tercümanın *yanlı davranışını* yani, hizmet alan kişinin “ırkçılık” dediği halde bu şekilde çeviri yapmayışını *haklı buluşu*, üzerinde düşünülmesi gereken bir anlamlandırma biçimidir. Sonuçta hizmet alan kişinin ırkçılık yapıldığına dair algısının doğru olup olmadığını değerlendirecek kişi tercüman değildir. Tercümanın görevi, hizmet alan kişinin yaşadığı sorunu olduğu gibi ve hizmet alan kişinin aktarmasını istediği biçimde karşı tarafa aktarmaktır. Bu noktada, sosyal hizmet uzmanının çok büyük ihtimalle deneyimlerinden gelen yargısını, tercümanın bu davranışını haklı görerek yansıtmaması etik bir yaklaşım değildir. Gerçekten de görüşülen

hizmet alanlardan biri, tercümanla ilgili sıkıntısını dile getirirken, özellikle ilk geldiği dönemde tercümanların ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu şöyle aktarmıştır:

....zorlanıyosun tabi ilk geldiğinde zorlanıyosun, bürokrasi birazcık zor burda. Dil bilmediğin için bunu tercüman aracılığıyla yapıyosun tabi terciman sizin söylediğinizi yeterince aktarmıyor karşıya çünkü tercümana da ters geliyor. Siz bi stres yaşıyosunuz burda onu direkman karşıya söylemeniz gerekirken tercüman bunun tersini yapıyodu mesela..benim tercümanlarla çok diyalogum oldu, çok da uğraştım yani benim çok sıkıntılarım oldu. (Ramazan, hizmet alan, 52 yaşında, Türk)

Dil konusu, hizmet alanların göç ve yerleşme süreçlerinde oldukça önemli bir *sorun alanı* olarak aktarılmıştır. Bu durum görüşülen sosyal hizmet uzmanları için de göçmenlerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri olarak algılanmaktadır. Dil engeli, her iki taraf için de uyumu, eğitim ve istihdama dahil olmayı, hizmetlere ulaşmayı ve genel olarak *toplumsal içermeyi* engelleyen bir unsur olarak algılanmaktadır. Ancak, hizmet alanların bir kısmı bu engeli aşmak için dil okullarından yararlanmaktaysa da bir kısmı yaşlarını, eğitimlerini, işlerini, ailelerini...öne sürerek kendilerini uzak tutmaktadırlar. Bu durum özellikle Türkiye’den ve Kıbrıs’tan göç edenlerde görülmektedir. Çünkü diğer ülkelerden gelenler çoğunlukla İngiliz ya da Fransız kolonisi olduğundan, kendi ülkelerinde de yabancı bir dili ve/veya İngilizce’yi eğitim süreçlerinde öğrenmektedirler. Türkiye’den ve Kıbrıs’tan göç edenler dışında görüşülen hizmet alanların hepsi İngilizce’yi ana dili olarak görmektedir, hatta bir kısmı ana dillerini unutmuştur. Dil unsurunun kültürü koruma/sürdürmedeki hayati rolü düşünüldüğünde, unutilan ve nesiller sonra kaybolma ihtimali olan farklı dillerin, aynı zamanda o dil aracılığıyla aktarılan deyişleri, nağmeleri, gelenekleri, motifleri..vb. de yanına alıp götürceğini anımsamak gerekir. Bu anlamda “dile adapte olma” bir sorunken, “anadili unutma ve/veya hiç öğrenme şansı bulamama” başka bir sorundur. İngilizce “değerli ve geçerli” görüldüğü için öğrenmeye teşvik ettirilirken “değersiz ve geçersiz” yerel dillerin unutulması ve/veya kayboluşunun endişe yaratmaması düşündürücüdür. Hizmet alanlardan Ahmet’in bir göçmenle ilgili gözlemi ilginçtir:

.....sosyal hizmetlere gidiyo vatandaşı, orda ona soruyolar size bu işte materyallerimizi hangi dilde gönderelim diye. Orda bi sürü dil var, hemen hemen bütün diller. Bi de Kürtçe var. Tabi vatandaş Kürt olduğu için önce şaşırıyo sonra seviniyo kendi dilim Kürtçe diye sahipleniyo ve Kürtçeyi işaretliyo o formda. Tabi geliyo adresine sayfa sayfa dokümantasyon. Anlamıyo tabi. Konuşabiliyo ama yazı diline hakim değil. Çok farklı geliyo. Yeniden gidiyo bu kez Türkçeyi işaretliyo. Biz bu dili biliyoruz diye....yani diyeceğim o ki vatandaş kendi ülkesinde misafirden de misafirmiş burada önce bi afallıyo....dilini unutmuş sonra bunu anlıyo sorguluyo tabi her şeyi.

O zaman ne desin bu memlekete, öpüp başına koyuyo...(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Uyum ve yeni yaşam alanına alışmayla ilgili zorluklarını dile getiren grubun da çoğunlukla Kıbrıs ve Türkiye’den göç edenler olduğu anlaşılmaktadır. Sevcan, dil engeli ve nesiller arasındaki farklılıkla ilgili gözlemlerini şöyle aktardı:

.....evet yaşlı insanlar yaşlı dediğim böyle orta yaş grupları biraz daha zor alışıyorlar mesela orta yaştan sonra bu ülkeye gelenler İngilizce öğrenmek istemezler. Burda kolej vardır, kolej bedava kurs veriyö hani gidip öğrenebilirler aslında ama gidip öğrenmiyorlar. Aa benim için çok geç kaldı bilmem ne.....çocuklar anında alışıyor zaten okula başladıkları anda ister istemez öğrenirler o dili, ister istemez o kültürü anlıyorlar. Ama mesela daha genç yaştaki olan insanlar 20lerinde, onların biraz daha uzun sürüyö anlasınlar veya öğrensinler. Ama 30-40 yaşı geçtikten sonra sanki daha tembelleşme şeyleri var. bunu daha çok Türkiyelilerde buldum. Diğerleri biraz daha farklı, Türkler biraz daha özür dilerim yanlış anlama biraz daha tembel gibi davranırlar çünkü mesela ben ne kadar kardeşim hasta ya, doktora, hastaneye, GP'ye gidiyom yani hep Türk İngilizce bilmeyen Türk insanlar var yani gidip öğrenebilirler başkalarından hep beklemeleri çok ters. Yani burası Türkiye değildir burası İngilteredir. Mesela senin çocukların okula gidiyor, senin eşin işine gidiyo, bayanlar mesela sen evdesin bütün gün yani kolaylıkla bir kursa gidebilir, koleje gidebilir. benim annem her ne kadar ev hanımı olsa bile de mesela beni okula getirip götürdüğü zaman giderdi oradaki insanlara günaydın, meraba, nasılsın derdi yani ilişki yapardı yani kendisini zorlardı ki o insanlarla bir olmak için....eğitimle ilgisi yok mesela benim annem mesela okuma yazması yoktu ama kendisini zorladı yani biraz öğrendiydi. Yani hiç okula gitti veya eğitim aldıyla ilgisi yok....ekonomik durumla da hiç ilgisi yok halen daha ellerine bi kitap alıp öğrenebilirler...benim annem babam biz ilk geldiğimizde buraya bi kitap verdiler bize, bana ve kardeşlerime ve dediler bu kitaptan her gün bir kelime öğren. Yani o kadar basit...(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Dil öğrenme konusunda sıkıntı yaşayan katılımcıların (hizmet alanların) hemen hepsi kendine mutlaka bir pay biçmiştir. Bir anlamda Sevcan'ın çekinerek ve özür dileyerek ifade ettiği “tembellik” durumunu ifade etmiş ve özeleştiride bulunmuşlardır. Gündelik yaşamda diğer kültürlerle kaynaşmak, alışveriş, yol bulma gibi günlük işleri etkin bir şekilde gerçekleştirmek ve belki daha da önemlisi sağlık ve diğer konulardaki hizmetleri, İngilizce bilen diğer göçmenlerle eşit bir şekilde alabilmek için dil öğrenmenin gerekli olduğu hem hizmet alanlar hem de sosyal hizmet uzmanları tarafından ifade edilmiştir.

Dil konusu dışında hizmet alanların ilk geldiklerinde zorlandığı konulardan biri de yön ya da yol bulmayla ilgilidir. Özlem, *evlerin hep birbirinin aynı* olduğunu düşünmüş ve kendi evini bulmakta zorlanmıştı:

..... vardı yani biraz İngilizcemiz çalışıyoduk gündüz işe gidiyoduk gece okula gidiyoduk dokuza kadar. Yani anlıyoduk İngilizce şeyi ama yine de anlatamıyosun bi yere gitmek istiyosun gidemiyosun. Yani ilk geldiğimizde mesela ilk çalıştığımız iş yerinden başka bi işyerine gittim. Eşim daha sonra bi markette çalıştı. Gelip beni alıyordu çıkışta, market bi araba vermişti ona. Ben de gelir gelmez hazır olayım dedim indim hemen aşağıya o da yukarıya insin diye telefon etmiş. Onlar da gitti demişler. Ben aşağıda bekliyorum gelmiyo. O zaman cep telefonu da yoktu eşimde vardı ama bende yoktu gelip alıyo diye gerek duymadık yani ayrılmıyoruz hiç diye....tek başıma hiçbir yere gitmiyodum eşim olmadan.... Ben bekliyorum gelmiyo. Sonra yukarıdaki adam dedi ki eşiniz aradı ben sizi gitti dedim...sonra o insanlarla ilk defa bindim şeye otobüse bi de yeni taşındık kapı numarasını da bilmiyorum..bütün kapılar da aynı. Kırmızı, yeşil, mavi.kırmızı, yeşil, mavi...diye gidiyo ama kırmızı olduğunu biliyorum kapının. Ama..şimdi adamlarla bindim otobüse hiçbirini de tanımıyorum. Hepsi de adam...ben dört gözle etrafıma bakıyorum en son işte hackneyde o tesconun karşısında bus stopa geldim. Dediler burda inebilirsin burası hackney. Ama ev ne tarafta...üç dört defa geçmiştik o taraftan geçtiğimiz yerler var ama hep değişik bişeyi nişan olarak seçiyodum sonra orda köşede woolworths vardı ordan hatırladım o araya girdim. Şimdi bakıyorum sol tarafta ev ama hangi kapı bakıyorum bakıyorum gittim gittim en son perdesinden tanıdım gibi çaldım kapıyı açtı eşim evde oturuyo ben nasıl sinirlendim nasıl bağıríyorum ona sen ne hakla gelmezsin almazsın ben kaldım öyle eğer ki ben kendime o nişanları seçmeseydim yolda gittiğimiz yerlerden ben kalırdım orda....şimdi her yeri biliyorum yani rahat her yere gidebiliyorum. Korkmam yani farklı bi yere gittiğimde sorarım bi şekilde bulurum....daha önce tabi hiçbir şey bilmiyosun, yer bilmiyosun. Her yer birbirine benziyo, sokaklar, evler birbirine benziyo yani Türkiye gibi değil yani.....(Özlem, hizmet alan, 35 yaşında, Türk).

Yeni bir ülkeye alışmak, aynı zamanda o ülkenin, o şehrinin sokaklarına, caddelerine, otobüs güzergahlarına... alışmayı da içermektedir. Hizmet alanların çoğu özellikle ulaşım konusunda çok fazla zorluk çekmediklerini, kısa sürede bu duruma adapte olduklarını ifade etmişlerdir. Gerçekten de ilk defa Londra'ya giden ve aynı zamanda gözlemci/ araştırmacı olarak ben de ulaşım ile ilgili onca karmaşaya rağmen bilgilendirme ve yönlendirmenin oldukça iyi olduğunu gözlemledim. Hem yer altı hem yer üstü trenlerinin, metronun, otobüsün ve taksinin güzergahları, saatleri ve ayrıntılı haritaları çok rahatlıkla temin edilebilmekte ve onca karmaşıklığına rağmen sistemin çözümlenmesi çok uzun süre almamaktadır. Ancak şüphesiz Özlem gibi küçük bir yerden gelmiş ve daha önce hiç kendi başına seyahat etmemiş, hatta çarşıya bile gitmemiş birinin zorlanması çok olağandır. Böyle bir durumdaki biri için özellikle ilk

geldiği dönemde yanlış bir otobüse binmek, yolu kaybetmek, evi bulamamak *travmatik bir deneyimdir*.

Hizmet alanlar ilk geldikleri dönemde evinin yolunu bulamamanın yanında ev ya da oda bulamama başka bir deyişle *kalacak yer bulamama* sıkıntısı da çekmişlerdir:

.....Evsiz kaldım, parasız kaldım. Ta parlamentoya kadar gittim ev alabilmek için devletten. Milletvekilleriyle görüşüm..hackney milletvekiliyle görüşüm... hani işçi partisiyle de görüşmelerim vardı nihayet ev alabildim yani. En büyük zorluğum buydu..evsiz kalmak kötü..ilk gelenler daha çok sıkıntı çekmişler..parklarda yatmışlar biz yine rahattık...herşey ortam hazır öyle geldik biz. İş bulduk çalıştık...çocukları getirmek için uğraştık, aileyi biraraya getirmek için uğraştık, avukatlarla görüş sıkıntıları çoktu yani...hala ne kadar alışsak da gözümüz Türkiye'de. Keşke burdaki şartların beşte ikisini orda sunsunlar insanlar burdan gider....maddi ve manevi her açıdan...(Ramazan, hizmet alan, 52 yaşında, Türk)

Yerleşme sürecinde iş bulmak, ev bulmak, yeni dile adapte olmak kadar yeni insanlar tanımak ve yeni bir çevre oluşturmak da algılanan sorunlar arasında olmuştur. Sevcan, *babasının iyileşmesi için* herşeyi geride bırakıp geldiklerinde 11 yaşında ortaokula devam edecek bir kız çocuğu olarak en çok okulunu ve arkadaşlarını geride bırakmaktan rahatsızlık duymuş ve alışma sürecinde onun belleğinde yer edinen deneyimler, *yeni insanlar tanımak ve onlara alışmakla* ilgili olmuştur:

....ilk geldiğim zaman ıı biraz zor oldu çünkü o zaman 11 yaşındaydım kıbrısta olsaydım ortaokula hazırlanırdım tüm arkadaşlarım ordaydı. Herşeyi bırakıp buraya gelince biraz daha acı oldu...yeni insanlarla tanışmak biraz daha zor oldu. Şimdi iyi tabi o zamandan şimdiye kadar arkadaşlarım oldu herşey ii şu anda....aslında herkesle anlaşabilen bi insanım şimdi o yönden o kadar zor değil ama ilk geldiğim zaman her gece ağlardım, arkadaşlarımı özlerdim, onlar şimdi ne güzel yaz tatilindelerdi, belki denize giryolardı benim için o zaman çok acı olmuştu....(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Bazı hizmet alanlar için Kaf Dağı'nın ardındakiler, mutluluk değil mutsuzluk getirmiştir. Bu deneyimi *ordan oraya savrulmak* olarak anlatan Bahar Teyze, eşinin ardından gelip umduğunu bulamayınca eşinden ayrılışını ve sonrasında yaşadıklarını anlattı:

.....atarlardı beni evden, kıbrıslılarda kalırdım, kıbrısa mektup yazarlardı kötülük yapıyo diye...evden attılar beni, mecbur kaldım ikinci evlilik yaptım. İki çocuğum oldu ondan da. Biri öldü karnımda, biri de şimdi 37 yaşındadır.....işte o da gızıma göz koydu (ikinci eş), gızımın dört tane evladı vardır o dördüncü çocuk sakat...senin ne işin var gızıma yan göznen bakarsın ikiletmedim boşandım ama işte bu defa da gızımı

gaybettim.....en çok zorluk çektiğim işte çocuklarım, evsahiplerimden darbe yedim, cafenin üstünde kalırdım, sahip olamayınca bana sokağa attılar. Kötüledi beni. Öbür ev sahibim de aracılık etmedim diye..... İlki Türktü, tanıdık idi.bana sahip olamayan. İkincisi Rumdu. Ondan sonra beni kötüledi ordan oraya ordan oraya savruldum. Şimdi çocuğumlan, oğlumlan kalırım. Çocuklarım evlendi gitti, çocuklarım var, torun çocuklarım var. Çok eziyet çektim, fabrikalarda işledim. Evlerde işledim. Home-help idim, kıbrısta da home help idim. Çocuklarıma bakayım diye. Üvey annem bakardı çocuklarıma ama fakirdik aslında. Fishshoplarda işledim...tee ev sahibi olana gadar. Ev sahibi oldum gene işledim (Bahar Teyze, hizmet alan, 74 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Burada, hizmet alanların almak için uğraştığı evler, “council” (belediye) evleridir. Bu evler, yardım almaya ihtiyaç duyan kişilere verilmekte ve ömür boyu bu kişilerden kira alınmamakta, evlerinin onarımı ücretsiz yapılmakta ve o ev onlar ölünceye kadar onlardan alınmamakta ve/veya değiştirilmemektedir. Dolayısıyla Londra’da belediye evine sahip olmak bir anlamda “kendi evine” sahip olmaktır. Bu evi almak için tek yapılması gerekense, kira ödeyecek güçte olmadığını belediyeye beyan etmektir. Gözlemci olarak konuştuğum insanların hepsi, belediye evini hak etmiş durumdaydı. Hak etmemiş olanların da en büyük arzusu bu evleri alma hakkına sahip olmaktı. Bahar Teyze gibi birçok katılımcının bazen yıllar süren sabır dolu çabasında ve dayanma gücünde bu evlerden birine sahip olma hayali çok önemli bir yer tutmaktadır.

Yerleşme ve alışma sürecinde sadece olumsuzluklar da yaşanmamıştır şüphesiz. Örneğin Ahmet bu süreçte en çok *yanlış birşey olmamasının boşluğunu yaşadığını* ifade etmiştir başka bir deyişle *umduğundan fazlasını* bulmuştur:

.....ben bi boşlukta yaşadım böyle bişeyin eksikliğini hissediyodum kişi olarak sonra düşündüm düşündüm buldum..hiçbişey olmuyo, yanlış bişey olmuyo, otobüsler zamanında geliyo, insanlar sinirlenmiyolar, bi hata yaptığın zaman senden önce karşıdaki sorry diyor yani yanlış gitmiyor, durup dururken sinirlenip bişeyleri kırmıyor, küfür yok, ondan sonra arabaların kornası yok yani bi eksiklik hissettim. Bizim memlekette herkes bi gergin bi sinirli. Arabalar geç gelir, bi yağmur yağsa ortalık darmadağın olur. Ben bornovada yaşıyordum izmirde. Bi yağmur yağdığı zaman allah mahvolurduk burda yok öyle bişey her gün yağmur yağıyo ve kayboluyo gidiyo. Çok güzel bi altyapı var. yani yanlış bişey olmamasının boşluğunu hissettim. Bi de kısa zamanda uyum sağlayıp İngilizce öğrendiğim için ben artık başkalarına bile yardım etmeye başlamıştım...(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Kategori 3: Yeni Hayat: Yerleşim Süreci Sonrası Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yaşantı (Şimdiki Durum):

...işten artmaz, dıştan artar... I don't work now, I'm taking care of my brother...fırsatlar ülkesiydi şimdi kriz var....kimseye muhtaç değilim çok şükür...

Hizmet alanların şimdiki ekonomik yaşantıları, onların “hizmet alan durumunda olma” ve “göçmen olma” durumlarıyla bağlantılı gibi görünmektedir. Görüşülen katılımcıların neredeyse yarısı malulen ya da yaşlılıktan dolayı emekli, bir kısmı işsiz, öğrenci veya ev hanımıdır. *Aktif olarak çalışan katılımcılar yalnızca 4 kişidir.* Yine katılımcıların tamamı, *sosyal yardımlardan* yararlanmaktadır. Yapılan görüşmelerde iş yaşantıları konuşulurken emekli olanlar ya da çeşitli nedenlerle şu anda çalışmayanlar, *ilk geldikleri dönemde çalıştıklarını* belirtmişlerdir:

.....şu an çalışmıyorum..ilk geldiğim sene çalıştım. Fabrikada çalışıyodum, tekstil fabrikasında ütü yapıyodum. Ondan sonra makine yaptım, dikiş makine, kesim işi yapıyodum....kazanç yeterli değildi ama idare ediyodu.....(Gökhan, hizmet alan, 40 yaşında, Türk).

.....daha önce çalıştım evet geldiğim dönemler çalışmıştım...kuaförde çalışmıştım 6 ay kadar ıı bi ara fabrikalarda işler vardı şu an yok tabii ki, tekstil fabrikalarında..Şu an öğrenciyim....(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

....çalışırdık daha önce makineciydik, dikedik kızım emekli olmadan bıraktık makinayı, işler durdu...(Sevil Teyze, hizmet alan, 65 yaşında, Kıbrıslı Türk)

...şu anda çalışmıyorum daha önce Türkçesini bilmem construction company? Okul yapıyolar, bina yapıyolar.....hı hı inşaat şirketi inşaat ofisinde hani document resimler filan şey olur ya planlar filan onlarla ilgileniyodum....koleji bitirdim üniversiteye gitmedim çünkü benim yaptığım imm o işe göre ben o iş tarafından kurs alacaktım o işe yönelik...bıaktım....(sessizlik)...(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Hizmet alanlardan özellikle genç yaşta olanların, çalışma deneyiminin *kısa sürdüğü* anlaşılmaktadır. Bu durumun en temel nedeni genellikle, ya sürekli *bakıma ihtiyaç duyan aile üyesine bakmak*, ya kendisi *çalışamayacak kadar rahatsız olmak* ya da *yalnız ve çocuklu olmak* olarak ifade edilmiştir:

...my family is in Jamaica, here my brother, my sister and me, just three of us here.....I was a mechanic but I don't work now, I'm caring my brother...we are coming here twice a week...he has difficulty in

communicating people so sometimes people don't undersatand him..I help, I'm trying to be with him... (Asafa, hizmet alan, 38 yaşında, Jameikalı)

Yardımları yeterli bulmayan katılımcılar bu konudaki tepkilerini “yetmiyo ama yapacak bişey yok” diye ifade etmişlerdir:

.....no but there is nothing we can do...(Gita, hizmet alan, 36 yaşında, Hintli)

Gökhan ise kendi hastalığından dolayı çalışmamaktadır. Gökhan görüşmemizde, bu durumundan dolayı aldığı destekleri anlatmış ancak yalnız yaşamasına rağmen yeterli bulmamaktadır. Gökhan'ın kirasının tamamı belediye yardımıyla ödenmekte, haftalık 200 pound yardım almakta ve ulaşımına hiç para ödememektedir. Konuşmaya kulak misafiri olan kızkardeş, müdahale ederek gelirin yeterli olduğunu anlatmıştır:

...şimdi çalışmıyorum....yardım alıyorum bi hastalık yardımı bi de housing benefit alıyorum.... Hastalığım psikiyatrik...yeterli değil ama başka yapacak hiçbirşey yok.. şu anda Hackney'de yaşıyorum...yaşadığım koşullardan hiç memnun değilim...konforlu değil yani öyle (o anda içeri giren kızkardeşi müdahale eder (şakayla) aman bulmuşta bunuyo, bulmuş da bunuyo..bi sürü şeyden yararlanıyo...müdahale konusunda nazikçe uyarılır, mutfağa geri döner).....başka ulaşım kartım var, sınırsız metroya otobüse istediğim zonea ücretsiz, istediğim kadar binebilirim yani...gün boyu geziyorum.....yani evin kirasını ödüyorlar, tamamını bi de hastalıkla job center (işsizlik parası) parası ikisi beraber haftada 200 lira (pound) evet 200 civarında bişey, kiramı da ödüyorlar. Bi de bu bus kartını hasta, özürlü olanlara veriyorlar...(Gökhan, hizmet alan, 40 yaşında, Türk)

Bunun yanında, katılımcıların bazıları *kanaatkar* ve *tutumlu olmaktan* yanadırlar. Bahar Teyze ve Sevil Teyze'nin *parayı idareli kullanmayla* ilgili düşünceleri gelirin ya da yardımların yetip yetmemesinin oldukça bireysel olduğu ve genellikle *yaş, sosyo-ekonomik ve kültürel geçmişle* ve *ihtiyaçların önceliklendirilmesiyle* ilgili olduğunu hatırlatmaktadır:

..yardımlar idare eder..idare edersen iyidir, çar çur edersen yetmez tabi..işten artmaz, dıştan artar...30 yıldır az az alırım şimdi işte emekli olunca daha çok para verir bize...(Bahar Teyze, hizmet alan, 74 yaşında Kıbrıslı Türk).

Bütün bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki hizmet alanlar ya bakım verme rolleri nedeniyle ya da kalifiye işlerinin olmaması nedeniyle sosyal yardımlarla geçinmekteler. Sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde de Hackney'de göçmenlerin deneyimlediği en önemli sorunların yoksulluk ve/veya işsizlik olduğu ifade edilmiştir:

Hackney is a predominantly very poor borough and there are a high percentage of ethnic minorities living here and most of them are unemployed and because of that it has very strong impact on the local

economy but haven't said that most of them are to engaged in businesses here there are a strong Turkish Community involved in restaurants, cafes. We have a very strong Jewish Community here and the African community too. Most of them engaged in other small businesses. But most of them are very poor because of lack of employment and lack of education too. Most of them don't have the standard education and therefore they're unemployable (Hackney, baskın olarak yoksul bir belediye ve burada etnik azınlıkların oranı yüksek ve birçoğu işsiz ve bundan dolayı bu durumun yerel ekonomiye de etkisi oluyor ama şunu da söylemek gerekir ki birçoğu da kendi işlerini kurup işletiyorlar örneğin burada restoran ve kafe işleten güçlü bir Türk topluluğu var. çok güçlü Yahudi ve Afrikalı topluluğumuz da var. birçoğu küçük işletmeler açıyorlar. Ama yine de çok büyük bir kısmı işsizlik ve eğitimsizlikten dolayı yoksul. Birçoğunun standart bir eğitimi yok ve bundan dolayı işsizler...) (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı).

Yoksulluğun temel nedeni çoğunlukla eğitimsizlik ve işsizlik olarak ifade edilmiştir. Göçmenlerin dil bilmemesi, eğitim almaması/alamamaması ve bunun sonucunda nitelikli iş gücü haline dönüşmemesinin bu bölgenin yoksulluğunu nedeni olduğu ifade edilmiştir. Yukarıdaki alıntıda olduğu gibi, katılımcıların bir kısmı da göçmenlerin kurup işlettiği küçük işletmelere dikkat çekerek, “başarılmış işler” ve sıfırdan kurulan iş hikayeleri olduğunu da ifade etmişlerdir. Türk göçmenlere danışmanlık veren sivil toplum kuruluşu çalışanlarından birine göre:

....bi bakıyosun köyünden çıkmış gelmiş, beş parası yok, yatacak yeri yok, herşeye rağmen gelmiş, cesaret etmiş. Dil bilmez, yol bilmez, belki hayatında ilk defa büyük bir kente gelmiştir....sonra bi bakıyosun kebab restoranı açmış, sonra zincir kurmuş, bir anda sınıf atlayabiliyo insanlar....şimdi o köyünden çıkıp gelen insanı altında mercedesle, kendi aldığı bahçeli, dayalı döşeli lüks evinde ziyaret ediyosun yaşantı aynı ama hayatı tamamen değişmiş...(Dernek çalışanı, 34 yaşında, erkek, Türk)

Hizmet alanların penceresinden bakıldığında da, şimdiki durum eskisi kadar iç açıcı değildir. Öncelikle, göçmenlerin daha çok çalıştığı *tekstil fabrikaları kapanmıştır*. Dolayısıyla kalifiye olmayan göçmenlerin önemli bir *iş sahası bir anda yok olmuştur*. İkincisi, göçmenlerin sayısı arttıkça, *yeni bir iş kurup para kazanmak eskisi kadar kolay olmamaktadır*. Örneğin kebabçılık gibi iş kolları, görüşülen bir “kebabçının” deyimiyile “her yerde bakkal gibi açıldığı için”, rekabete yenik düşmüştür. Yine görüşülen bir “kebabçının” deyimiyile “eskiden vızır vızır işleyen dükkanları artık sinek avlar” hale gelmiştir. Cansu’ya göre de İngiltere artık “*fırsatlar ülkesi*” olmaktan çıkmıştır:

....fırsatlar ülkesi yani ülkesiydi daha doğrusu şimdi kriz var tabi işsizlik var avrupa kapıları açılınca çok işçi geldi ben 50 liraya çalışayım diyorum o

geliyo 20ye çalışırım diyo böyle bişey de var şu anda....(Cansu, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Hizmet alanların gündelik sosyal ve kültürel yaşantıları onların deyimiyle *monotondur*. Boş zaman etkinliklerini çeşitlendiren daha doğrusu *boş zamanı olduğunu düşünen* katılımcılar oldukça azınlıktadır. Hizmet alanlar, zamanlarının büyük çoğunluğunu *gündüzlü merkezlerde (day center), evde oturarak ya da dışarıda koşturarak* geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Yalnız yaşayan ve bu duruma içerleyen Gökhan, olağan bir gününü şöyle anlatmıştır:

...sabah kalktığımda bi havuza gidiyorum, havuzdan çıkıyorum geziyorum dolaşıyorum tekrar eve geliyorum bi yemek yapıp yiyorum akşam yatana kadar aynı hemen hemen aynı günler geçiyo...sıkılıyorum evet (üzüntülü)...pek gidip geldiğimiz komşu yok sadece selamlaşma.....iki tane Türk aile var bizim kaldığımız binada, diğerleri hep yabancı...yalnız yaşıyorum ben...(Gökhan, hizmet alan, 40 yaşında, Türk)

Yalnız yaşamaya bir de başka sorumluluklar eklenince (annelik, kadınlık, bürokratik işler, dil kursu, çalışma hayatı....) hizmet alanların *kendisine destek olacak bir yakına duyduğu ihtiyaç* daha görünür olmaktadır:

.....ablamla konuşmuyoruz zaten...diğerleri de çok nadirdir yani, arayıp da nasılsın diye soran olmaz oysaki benim beklediğim bi manevi destektir yani bi sıcaklıktır ama herkes birbirinden para ister diye kaçıyo... ben genellikle, yalnız yaşadığım için bütün kağıt işleri üstüme olduğu için genellikle bütün gün dışarıda hayatım yani işte housing benefit, councilmiş, okuldur, çocuğu okula ver işte ev sorumluluğu, yani bütün günüm dışarıda koşturarak geçiyor.....(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Sorumluluklar, metropol kentlerinin tuhaf yalnızlığı, göçmen olmak, kimsesiz olmak ve sınırlı kalmış ilişkiler, hizmet alanların *sosyal ve kültürel yaşamını oldukça sınırlandırmıştır*. Aşağıda Sevcan'ın *yorgun mücadelesi, küçük mutluluklar yaratma çabası* ve çok net ifade etmese de kızkardeşinden bile *destek görmeyişinin* yarattığı hayal kırıklığı vardır:

... çok yani bazen çok bağırıyo yani en küçük bişey olsun hemen tersliyo yani son beş seneden beri biraz imm...yordu evet...(ağlar) kızkardeşim herşey ii onlan...(ağlar)..... imm nişanlıyım...bazen nişanlımlan çıkarım..nişanlım yabancı, İngiliz..... onunla çok zaman geçiririm hafta sonu. Her zaman yaptığımız farklı şeyler oluyo onunlan...hava sıcak olduğu zaman mesela ☺ böyle köy gibi yerlere gideriz Londra dışına veya yüzmeye gideriz imm veya bazen sinemaya gideriz...çoğu zamanım evde geçiyo, kızkardeşim geldiğinde akşamları çıkabiliyorum veya haftasonu

kızkardeşim erdala baktığı zaman....(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Hizmet alanların, yalnızca aile ilişkileri ya da akrabalarla olan ilişkileri değil, aynı zamanda komşularıyla olan ilişkilerinin de oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Sevcan “hayır burası Türkiye değil” diyerek uzun süredir gitmediği Kıbrıs ve Türkiye’deki ilişkilerin sıcak ve yakın olduğunu algıladığının ipuçlarını vermektedir:

....imm komşularımın nerdeyse hemen hepsi Türk....ama burası Türkiye değil, destek yok, öyle değil burası. Komşumuz sormaz yani siz tek başınızasınız bi ihtiyacınız var mı yok mu diye...yani ben küçükken hatırlarım annem hastaysa veya olmasa bile de bi tabak yemekle geldiğini komşuların.... Sadece dışarı çıktığım zaman günaydın veya meraba veya bilmem ney o kadar....(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk).

“Just hello” (sadece merhaba) hizmet alanların gözünden komşuluk ilişkilerinin algılanışını özetleyen en belirgin kavramdır. Katılımcıların neredeyse tamamı komşuluk ilişkilerini anlatırken “just hello, sadece merhaba, bir merhabamız var o kadar...” gibi özetleyici cümleler kurmuşlardır:

...neighbors?..oh yes I have but I don't talk to them really just hello...(..komşular? a evet var ama onlarla konuşmam aslında sadece merhaba...)(Wangari, hizmet alan, 70 yaşında, Afrikalı)

Komşuluk ilişkilerinin de sadece merhaba ile sınırlı kalması, hizmet alanların sosyal ve kültürel etkileşimi için çok sınırlı alanları geride bırakmaktadır. Bunlardan biri de gidilen gündüzlü merkezlerdir:

...monday and wednesday I go to Headway House special day center and on Thursday I go to Physio and all Tuesday that's all really and I go shop and to mom... (pazartesi ve Çarşamba Headway özel gündüzlü merkeze gidiyorum ve perşembeleri, salıları fizyoterapiye gidiyorum ve hepsi bu gerçekten ve alışverişe gidiyorum, bir de anneme...).(Gita, hizmet alan, 36 yaşında, Hintli)

Gündüzlü merkezlere arkadaşlık edemediği için gidemeyen ve bütün gününü evde geçiren Sevil Teyze de, diğer hizmet alanlar gibi yalnız yaşamaktadır ancak evinden sıkılmamaktadır.

...bi gün boyunca televizyon seyrederim, çayımı yaparım, kahvem yapıyorum, oturur içerim, ara sıra çıkarım dışarı işte öyle geçer....day centera gitmem...hep gavur dolu... arkadaşlık etmedikten sonra niye gideyim....hayır, sıkılmam evimden.....(Sevil Teyze, hizmet alan, 65 yaşında, Kıbrıslı Türk).

Gözlemci araştırmacı olarak, Sevil Teyze ile sosyal hizmet uzmanının bir görüşmesine tanık oldum. Sevil Teyze, bizim görüşmemizde de ifade ettiği gibi *evinden hiç çıkmamaktadır*. Sosyal hizmet uzmanı 19 ile görüşmesinde kendisine şunları ifade etmiştir: “...senin evde, dört duvar arasında bütün gün oturmandan hiç mutlu değilim....senin de olduğunu düşünmüyorum....hiçkimsenin bu şekilde mutlu olacağını düşünmüyorum...bu sağlıklı değil....mutlaka bir yerlere gitmelisin, gündüzlü merkezlere gidip insanlarla konuşmalısın....sen beni her seferinde ikna ediyorsun ama ben eve gittiğimde sürekli seni düşünüyorum...seni hayal ediyorum ve inanılmaz suçluluk duyuyorum seni burada bıraktığım için...lütfen en azından dene....”. Sosyal hizmet uzmanının, kendisini düşündüğünü ifade eden bu konuşmalar, çevirmen aracılığıyla Sevil Teyze’ye iletilmiştir. Yine de Sevil Teyze evden çıkma konusunda ikna olmamıştır. En büyük gerekçesi ise *kafa dengi arkadaş bulamamaktır*.

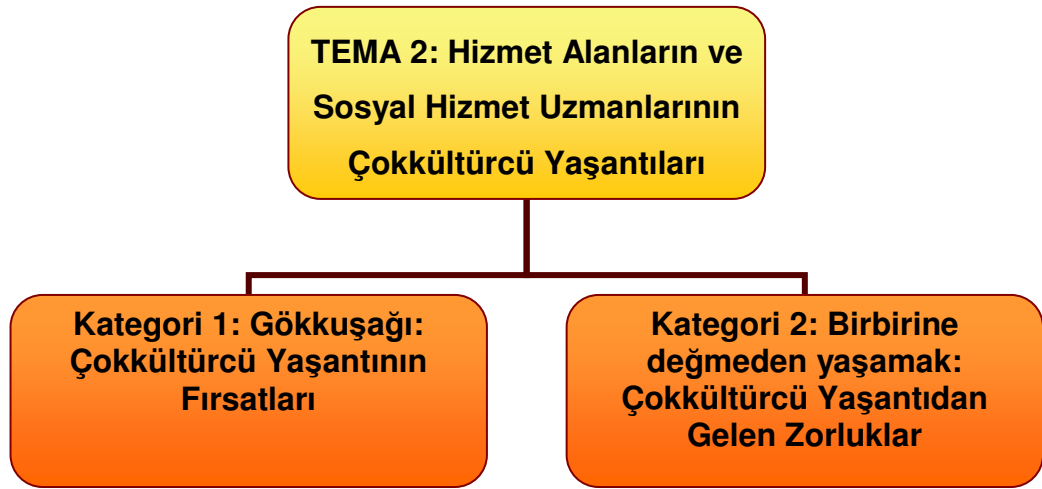
Yukarıda, katılımcıların göç süreçlerine ilişkin ifadeleri aktarılmıştır. Katılımcıların öznel anlamlarının sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamla olan ilişkisi, bu bölümün sonunda, “IV. Bölümün Özeti ve Yorumu” başlığı altında yorumlanmaktadır.

4.2. TEMA 2: Hizmet Alanların ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çokkültürcü Yaşantıları

Bu tema başlığı altında hem hizmet alanların, hem de sosyal hizmet uzmanlarının öznel yaşantılarında, çokkültürlü bir toplumda yaşamayı nasıl anlamlandırdıklarının ve böyle bir yaşantıyı fırsatları ve zorluklarıyla nasıl tanımladıklarının fotoğrafı çekilmeye çalışılmıştır. Bu fotoğrafın, çokkültürcü sosyal hizmetin referans alacağı toplumsal ve bireysel algılayışları içerdiği düşünülmekte ve özellikle fırsatlar vurgusunun “güçlü” bir kaynak olarak ele alınabileceği savunulmaktadır. Bu anlamda, genel olarak Avrupa’da ve özel olarak İngiltere’de çokkültürlülük ve çokkültürcülüğün algılanışının ve toplumsal ve politik düzlemlerde son dönemde yaşanan gelişmelerin tartışılmasının uygun bir başlangıç olacağı düşünülmüştür. Bu çalışmada, çokkültürcü yaşantı, “politik” ve “sosyal” olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmış ve Hackney’de yaşayan, etnik çeşitliliği barındıran bir katılımcı grubuyla (göçmenlerle) çalışılmıştır. Dolayısıyla hem sosyal hizmet uzmanları hem de hizmet alanların, göçmen ve çokkültürlü toplumun üyeleri oluşları, çokkültürlü yaşantıyı deneyimlemede bu iki pencereden bakabilmemizi sağlamaktadır. Aşağıda Şekil 11’de, bu tema altında ele alınan iki kategori görülmektedir. Çokkültürlü yaşantının her iki taraf için fırsatları ve zorlukları barındıran

anlamalarının keşfedilmesinin, çokkültürcü sosyal hizmeti geliştirebilecek kaynaklara işaret edeceği düşünülmektedir. Aşağıdaki şekilde, bu tema altında ele alınacak kategoriler verilmiştir. Bu tema için de “tümevarımcı” bir yöntem söz konusudur. Temanın belirlenmesinde kategoriler, kategorilerin belirlenmesinde ise kavramlar kullanılmıştır.

Şekil 5: Tema 2: Hizmet Alanların ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çokkültürcü Yaşantıları

Kategori 1: Gökkuşáğı: Çokkültürlü Yaşantının Fırsatları

...interesting...that brings a lot of color...lots of identities...sanki kendi ülkendeymiş gibi...en yakını yine kendi halkımdır...en iyi arkadaşlarım Japonlardı...

Çokkültürlü toplumların şüphesiz en karakteristik özelliği kültürel çeşitliliği başka bir ifadeyle farklılıkları barındırmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar bu yaşantının *ilginç ve heyecan verici* olduğunu ifade etmişlerdir. *Çeşitlilik ve bu çeşitlilik içinde yaşamak*; “ilginç” olarak değerdendirilmiş ve dünyanın çeşitli yerlerine ait kültürlerle tanışma olanakları sosyal yaşamı renklendiren, eğlenceli kılan olgular olarak da anlamlandırılmıştır:

.....It is very interesting because you come across very different people of different ethnicities and different cultural backgrounds then it is interesting that you learn a lot from those other people as well you learn other cultures, different foods, different kind of person and it all mix make life more interesting... (Bu çok ilginç çünkü çok farklı etnik gruplardan ve kültürel altyapılardan farklı insanlarla karşılaşıyorsunuz o yüzden bu diğer insanlardan çok şey öğrenmeniz, diğer kültürleri, farklı yemekleri, farklı

kişilikleri öğrenmeniz ilginç ve hepsi yaşamı daha ilginç kılıyor) (Diana, SHU, 29 yaşında, Afrikalı).

.....That brings a lot of colors. I think it is good in terms of meeting a lot of people from all different countries..... I love seeing different people in underground, I love speaking different people, yes..I think it is great.... (Bu, birçok rengi biraraya getiriyor. Bence bu farklı ülkelerden birçok insanı buluşturması açısından iyi birşey. Metroda farklı insanlar görmeyi, farklı insanlarla konuşmayı seviyorum evet bence bu harika) (Rocio, SHU, 30 yaşında, İspanyol)

Çokkültürlü yaşantı, *ilginç, sürekli değişen ve renkli olmasının yanında insan yaşamına derinlik ve anlam katan bir deneyim olarak da anlamlandırılmıştır:*

....daha yani farklı değişik, ilginç her gün farklı insanlar tanıyorsunuz daha yani nasıl diyim dünya görüşünüz daha farklı oluyo daha böyle dünyaya bakışınız farklı oluyo daha çok insan tanıyorsunuz, daha çok kültür tanıyorsunuz onlardan bi takım şeyler mesela kültür alışverişinde bulunuyosunuz güzel bence...(Cansu, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

It gives a depth to my life...you can find different kinds of things from different parts of the world, festivals, food. And yes I enjoy it .(Bu benim hayatıma bir derinlik katıyor. Dünyanın farklı yerlerine ait birçok farklı şey bulabiliyorsunuz; festivaller, yemekler ve evet ben bunu seviyorum)(Diana, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

....güzel..herkesten farklı farklı şeyler öğreniyosun...mesela yani hepimizin kendine göre inançları var başka insanların inançlarını da görüyoruz öğreniyoruz, bilmediğimiz şeyler öğreniyoruz mesela bizim bildiğimiz sadece bi tane Allahımız var ama schism düşüncesi olanların 8-6 tane Allahları var bazıları hayvanlara tapıyo yani böyle bilmek baya farklı oluyo, çok ilginç geliyo insana....(Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

Katılımcılar, özellikle de çok uzun süredir burada yaşayanlar, çokkültürlü bir yerde yaşadıklarını ya da burada “yabancı” oldukları duyugusuna kapılmadıklarını ifade etmişlerdir. Onlara göre burası *onların memleketidir.*

....yoo memleketimdir bura benim yabancı hissetmem kendimi rahat hissederim ne yalan söyleyim....yok ilk geldiğimde huzursuzdum çünkü ailemi bıraktıydım orda sonra tanıdım, gördüm, ettim geçti o şeyim, yıllarımı verdim buraya huzursuzluk şeyim geçti.....artık buradan sonra toprağa gider ölümüz...(Sevil Teyze, hizmet alan, 65 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Bazı katılımcılar için burada yaşamak *çok da farklı bir yaşam tarzı değildir.* Özellikle kendini herhangi bir kimlikle tanımlamamış olanlar için çokkültürlü yaşantı bir anlamda istenilen ya da özlenen *etnik kimliksiz yaşantıyı* mümkün kılmaktadır:

....for me actually its not different I don't have any country because I was born in greece, my father was Italian, I never felt greek, I never felt Italian, I never felt anything you know.... so when you come here you feel even better because there are so many nationalities you don't have to stay in one...(...açıkcası benim için farklı birşey değil benim bir ülkem yok çünkü ben Yunanistan'da doğdum, babam İtalyandı, hiçbir zaman Yunanlı hissetmedim, hiçbir zaman İtalyan hissetmedim, hiçbir zaman birşey hissetmedim yani bilirsiniz...o yüzden buraya geldiğinizde nispeten daha iyi hissediyorsunuz çünkü o kadar çok milliyet var ki, yalnızca birinde kalmak zorunda değilsiniz..)(Eleni, hizmet alan, 29 yaşında, Yunanlı ve İtalyan).

Farklı ülkelerden gelen katılımcılar için burası geldikleri yerlere göre çok farklıdır ve farklılıklarla birlikte benzerliklerin de fark edildiği bir yaşantı olduğu çeşitli ifadelerle karşılık bulmuştur. Farklılık ve çeşitliliğin yanı sıra “benzerlik” konusu da çokkültürlü yaşantıya ait bir kavram olarak tanımlanmıştır:

....I actually enjoy because you know I come from very suburb in Australia you know we didn't have immm maybe five percent was from different ethnic groups but here everybody is from different ethnics. So, you question what you've known you know you can find lots of things common at the same time I think a lot of values we hold are similar..I mean we are all in a pub watching football, we are all in a coffee shop watching football - (Gerçekten keyif alıyorum çünkü biliyorsunuz ben Avustralya'nın varoşlarından geldim ve belki de %5lik bir kısım farklı etnik kültürlerdendi oysa burada herkes farklı etnik gruplardan. Bu nedenle bildiklerinizi sorguluyorsunuz, aynı anda ortak olan birçok şey bulabiliyorsunuz. Bence dayandığımız değerlerin birçoğu benzer. Demek istiyorum ki biz hepimiz bir kafede ya da barda futbol maçı izliyoruz) (Hugh, SHU, 27 yaşında, Avustralyalı).

Burada katılımcının vurguladığı, aslında aynı amaç için (futbol izlemek) aynı yerde, genel olarak yeryüzünde biraraya gelmiş insanlarız ve her ne kadar farklı gibi görünsek de değerlerimiz açısından bulduğumuz noktaların sayısı da fazladır. Bu görüşün felsefi olarak da bir karşılığı vardır. Felsefe alanında şimdiye kadar insanları iki grup özelliğın nitelediği iddia edilmiştir. Bu özelliklerden bazıları ortaktır; Tanrının suretinde yaratılmış olmaları, ruhları olması, özgün varlıklar olmaları, ortak yetenek ve gereksinimlere sahip olmaları gibi. İkincisinin ise kültürden kültüre ve bireyden bireye değiştiği iddia edilmiştir. İlk gruptaki özelliklerin insanlık kavramının oluşturduğu düşünülür ve varlıkbilimsel açıdan önceliklidirler. Dolayısıyla burada sosyal hizmet uzmanının öncelediği konu, farklılıktan ziyade farklılıkların arasında fark edilebilen ortak özelliklerdir. Bu görüş ya da bakış açısı ilerleyen bölümlerde sosyal hizmet uygulamasına yönelik ifadelerde de karşılık bularak, ortak ihtiyaçlar ya da ortak özellikler vurgusunun uygulamayı şekillendirdiği anlatılacaktır.

Katılımcılar, bu çokkültürlü yaşantı içinde farklı kültürlere yakınlaşırken özellikle “*kendi kültürüne benzer olana*” daha yakınlık duyduklarını ifade etmişlerdir:

....olmaz olur mu benim en yakın arkadaşlarım ya yunanlılardı ya da japonlardı. Bu iki kültürle çok ii geçiniyodum ben. Kültürleri benziyo, yaklaşımları yani yunanlılar bize çok benziyo zaten. Be uzun süre Türkiye'ye gidemediğim için ilticacı olduğumdan ne zaman tatil yapmağa kalksam yunan adalarına gidiyodum. Orda işte senin yemeklerin senin tarzın..akdeniz insanı işte..italyaya gidemiyoduk orası pahalıydı..yani japonlar çok ii arkadaş oluyolar insan olarak onlarla çok ii geçinebiliyodum...Türklerden daha çok çektim diyebilirim yani..şöyle bi düşündüm de yani bana bi yanlış yapan bi yabancı hatırlamıyorum. Ama Türkiye'li çok sayabilirim malesef. Kendimize iğneyi şöyle bi batıralım...(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Katılımcılar, çokkültürlü bir bölge olarak Hackney'i barındırdığı *kültürel çeşitlilik her kültürel grubun kültürel ihtiyaçlarını karşılaması* bakımından avantajlı bir yer olarak görmektedirler:

....I think it is a very good idea living in a multicultural society, there are a lot of advantages...I personally feel because I am an African myself so the community does meet my cultural needs and particularly my culturally spesific needs that includes music, food...and you meet people that you can freely communicate with and freely relate on your own way...(Bence çokkültürlü bir toplumda yaşamak çok güzel bir fikir, çok fazla avantajı var...Kişisel olarak böyle hissediyorum çünkü ben kendim Afrikalıyım ve toplum benim kültürel ihtiyaçlarımı özellikle de müzik, yemek gibi kültüre özgü ihtiyaçlarımı karşılıyor...ve özgürce iletişim kurabileceğiniz ve kendinize özgü bir tarzda ilişki kurabileceğiniz insanlar tanıyorsunuz...) (Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı).

Göç etmiş sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar için kendi kültüründen, onlara benzeyen insanlarla yaşamak ne kadar rahatlatıcıysa, bazıları için de bu yeni geldikleri ülkede *farklılıkların içinde kaybolmak o kadar rahatlatıcıdır*. Göçmen biri için farklılıkların içinde “farklı” olmak rahatlatıcıdır. Çünkü “herkes farklıdır”, bu tür çokkültürlü topluluklarda göçmenlerin kendini, baskın kültürel grubun yer aldığı toplumlardan daha rahat hissetmeleri, olağandır. Çeşitlilik, alışma ya da adapte olma sürecinde yardımcı olmaktadır:

.....yani benim için çok avantajları olan bişey. Bunlardan ilki yeni bi ülkeye geliyosun yeni bi ülkede çalışmaya başlıyosun ve neticesinde etrafında değişik, farklı kültürlerden insanları görmek beni yani buraya gelen yeni bi kişi olarak da rahatlatıyo çünkü kendini yalnız hissetmiyosun bi kere bu çok önemli bişey yani çok farklı çokkültürlü bir yerde yaşadığın zaman sen de o kültürün bir parçası oluyosun..çokkültürlü bi kültür belki demek lazım.O kültür de çok güzel bişey yani seni yalnızlaştırmıyo, farklı olduğunu

hatırlatıyo, kendi değerlerinin farkına varıyosun, kendi farklılığının farkına varıyosun, ııııı bi de bu şekilde yani asimile olmuyosun yani bu çok güzel bişey bence bi avantaj. Ondan sonra ııı daha rahat hissediyosun ne biliyim bi milliyetçi ortam olmuyo sadece belki şöyle bi yerde yaşasaydım sadece İngilizlerin olduğu bi yerde yaşasaydım veya beyazların olduğu bi yerde yaşasaydım kendimi belki de daha kötü hissedirdim yani sokakta yürürken bile insan hani bu farklı bu farklı diyomuş gibi hissediyö öyle yani, öyle bi yere gittiğin zaman onu hissediyosun ııı bu da tabi baskı getiriyö insanın üzerine, bi baskı oluşturyö, kaygı oluşturyö..yabancı olduğunu hissediyosun ama böyle bi yerde çalışmak sana her halükarda bi rahatlık sağlıyo kendini yani sanki kendi ülkendeymiş gibi hissediyosun...(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiyeli Kürt).

Eleni için de *milliyetçi* ve *kendi etnik kimliğiyle aşırı övünen* bir toplumda, bunun dışında kalan ya da kendini daha az bu kimliğe ait hisseden diğer azınlıkların yaşadığı baskı, çokkültürlü toplumlarda hissedilmediğinden, *burada yaşamak bir avantajdır*:

...in Greece there is a lot of proud for being Greek they are a lot of nationalist in a way, some people and you know you are different and you feel different but here you feel better because there are other nationalities for example my best friend is Spanish, other is Turkish. You don't have that kind of "we are all greeks" or "we are all spanish..etc", so its much better ... (Yunanistan'da Yunanlı olmakla ilgili çok fazla övünme duygusu var. Bu anlamda çok milliyetçiler. Bildiğiniz gibi bazı insanlar farklı bu yüzden siz de farklı hissediyorsunuz ama burada daha iyi hissediyorsunuz çünkü başka milliyetler de var örneğin benim en yakın arkadaşım İspanyol, diğeri Türk. "Hepimiz yunanlıyız" ya da "hepimiz İspanyoluz" gibi bir durumunuzun (kabulünüzün) olmaması çok daha iyi....) (Eleni, hizmet alan, 29 yaşında Yunanlı ve İtalyan)

Ulus-devlet ideolojisinin baskın olduğu, tekkültürcü toplumlarda azınlıkların ve "aidiyet" hissetmeyenlerin "farklı, ezik, zayıf..." olarak ifade edilen duyguları çokkültürlü toplumlarda büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla benzerlerini bulmak kadar farklılıkların içinde kaybolmak da bu yeni yaşam deneyimini kolaylaştıran; yabancılaşma, önyargı, kültür şoku yağmuruna şemsiye görevi gören ve "eşitlik" duygusu uyandıran bir durum olmuştur. Düşmanlıkların olduğu kültürler arasında bile, diğer kültürlerle aynı ortamı paylaşmanın getirdiği farklı bir "biz" duygusu yaşanmakta, sınırlar, uzaklıklar "biz" duygusuyla ortadan kalkmaktadır. Buradaki tehlike aşağıdaki alıntıda görülebilmektedir:

I lived in a town and I didn't come into contact from various cultures or communities so it took me a while to get used to but once I got used to. I am from a different culture from England anyway so it was getting used to other cultures and other cultures getting used to me and the prejudice I was involved in myself coming from Ireland because we have the sort of conflict with England. So working with other cultures..I've always found for myself

quite easy because of my own background and my own religious bringing it.. (Ben küçük bir kasabada yaşadım ve çeşitli kültürlerle karşılaşmamıştım bu yüzden buna alışmak biraz zaman aldı ama bizez alıştım. Ben bir şekilde İngiltere'den farklı bir kültürdenim bu yüzden bu süreçte ben farklı kültürlerle alışırıyordum farklı kültürler de bana ve sahip olduğum önyargı İrlanda'dan geliyor çünkü İngiltere'yle bir çeşit anlaşmazlığımız var. Bu yüzden diğer farklı kültürlerle çalışmayı her zaman çok kolay buldum..kendi geçmişim ve dini inancımın getirdiği şey.....) (Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Çokkültürcü bir yaşantının önündeki engellerin en önemlisi biri “biz” ve “öteki” algısıdır. Bu “biz” duygusu yalnızca yerli ve yerel olanın değil, “göçmenlerin” oluşturduğu bir “biz” duygusu olsa bile çokkültürcü bir yaşantının hedefi “biz” ve “ötekiler” tanımlamasının “her türüsüne” karşı bir duruş sergileyebilmektir.

Katılımcıların çokkültürlü bir toplumda yaşamayla ilgili vurguladığı önemli bir kavram da *özgürlük duygusudur*. Katılımcılar kendilerini bu toplumda kültürlerini yaşama konusunda özgür hissetmektedirler. Görüşülenlerin tamamına yakını benzer cümleleri tekrarlamıştır:

.....isteyen istediğini yaşıyo yani burda kimseye sen bunu niye yapıyosun demiyolar...camiye gidiyosun mesela sen camiye gidiyosun diye şey yapmıyolar yani...yaşıyo yani herkesin kendi yeri var mesela..pakistanlıların mesela dini müslüman olduğu halde farklı namaz kılıyolar, farklı kur-an okuyolar onlar farklı camiye gidiyolar. Kendi camilerine giderler...(Özlem, hizmet alan, 35 yaşında, Türk)

....burada kimse kimseye karışmıyo özgür bi memleket herkes kendi kültürünü yaşayabiliyo rahatlıkla....(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Hoşgörü, çokkültürlü yaşantının getirdiği önemli bir kazanım olarak ifade edilmiştir. Görüşülen sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar, Londra'nın bazı bölgelerinin ve Hackney'in yönetsel ve sosyal anlamda özellikle diğer bölgelerle kıyaslandığında “hoşgörü” bir bölge olduğunu vurgulamışlardır. Bölgesel olarak kıyaslandığında Hackney'in Londra'nın diğer bölgelerinden ve Londra'nın da Londra merkezi dışındaki bölgelerden ve genel olarak İngiltere'den daha hoşgörü” bir yapıda olduğu ifade edilmiştir. Bu düşünceler, göçmenlerin coğrafi olarak yerleşimleri düşünüldüğünde oldukça anlamlıdır. Hoşgörünün en az olduğu ya da hiç olmadığı ifade edilen Londra'nın bazı bölgeleri, Londra dışı (outer London) ve genel olarak İngiltere’de Londra dışındaki diğer bölgelerde göçmenlerin sayısı oldukça azdır. Farklılıklara hoşgörü” olabilmeyenlerin onlarla daha yoğun ve daha uzun süre yaşamayla ilgili olduğunu

da düşündüren bu sonuç, çokkültürlü karakteristik toplumların toplumsal olarak hoşgörüyü öğrenebileceğini ve toplumsal barışa katkı verebileceğini anlatmaktadır:

...burada yaşamamın sebebi o zaten yani ne biliyim İngilizlerden farklı, daha sıcak insanlar...insan kendini yalnız hissetmiyo böyle daha cana yakın ne biliyim...(Baran, hizmet alan, 35 yaşında, Türkiyeli Kürt).

....kişisel olarak ben, ıı 102 dil konuşuluyo hackneyde. Ve bi o kadar da çeşitli ülkelerden veya aynı ülkeden çeşitli azınlıklar var, mesela eritre, etiyopya, ruanda, uganda her yerden insan var ama işin güzel tarafı hackney bana wellcoming geldi yani herkese "hoşgeldin" diyen bi yer...(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk).

Çokkültürlü bir bölge olarak Hackney'in hoşgörülü ve wellcoming olarak algılanması, katılımcıların ifadesiyle bu bölgenin "farklı kültürlerle olan alışkanlığı ya da çokkültürlü geçmiş'i" ile ilgilidir:

..... in some parts of out of London they're not used to have different cultures so they still do not understand different cultures so they might be ignorant so they can't really understand who you're or where you come from. So Hackney, in fact London is different from outside of London yeah. It's more culturally diverse so people are a lot more tolerant and they understand that different ethnicities cultural background.... (Bence Londra'da bu daha iyi çünkü Londra'nın dışındaki bazı bölgelerde farklı kültürlerin olmasına alışkın değiller bu yüzden hala farklı kültürleri anlamıyorlar bu yüzden habersiz olduklarından gerçekten kim olduğunuzu ve nereden geldiğinizi anlayamıyorlar. Bu yüzden Hackney, aslında Londra, evet Londra dışından daha farklı. Kültürel farklılıklar var burada bu yüzden insanlar daha anlayışlı ve farklı etnisitelerin kültürel geçmişlerini anlayabiliyorlar) (Diana, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

Sosyal yaşamdaki kabul ve hoşgörü, belediyenin sunduğu hizmetlere de yansıdığı düşünülmektedir. Hackney'in kültürel farklılıklara olan duyarlılığı sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle diğer belediyelerle kıyaslandığında yoksul ve yoksun bir bölge olmasının yanında hizmet sunumunda kültürel farklılıklara duyarlı yaklaşım çok sık ifade edilmiştir:

.....before coming here I worked in Richmond which is mostly white British middle class people I saw that they don't easily accept other people to their environment and I found out that they had more resources when I'm was working there I saw of course there are homeless but most of them are middle class. They're rich people they've got most of the facilities...its just different..completeley different..so...But I really appreciate what is provided from Hackney because the resources we have and the diversity. It doesn't really match. Because Hackney is a deprived borough and we expect a deprived borough has more allocations but its not. I don't know how the government work but I think people who live in like Hackney have more benefits from the government and they do not contribute to the system.

Rich boroughs of course, they pay for the council tax whilst in Hackney most of the people are on benefits.... But even we have limited resources I give my service users some of the rich boroughs don't. because they recognize the cultural diversity and all the issues.....(buraya gelmeden önce daha çok orta sınıf beyazların oturduğu Richmond'da çalıştım. Şunu gördüm ki insanlar diğer insanları çevrelerine çok kolay kabul etmiyorlar ve orada çalışırken gördüm ki daha fazla kaynakları vardı ve tabiki evsiz insanlar da vardı ama birçoğu orta sınıftandı. Onlar zengin insanlar, olanakların çoğuna sahipler...bu sadece farklı...tamamen farklı...Ama gerçekten Hackney'de olan şeyi, sahip olduğumuz kaynakları ve farklılığı takdir ediyorum. Gerçekten aynı değil çünkü Hackney yoksun bir belediye ve bundan dolayı daha fazla ödenek olması gerekir ama öyle değil. Hükümetin nasıl çalıştığını bilmiyorum ama sanırım Hackney'de yaşayan insanlar hükümetten daha fazla sosyal yardım alıyor ve sisteme katkıları olmuyor. Zengin belediyeler tabiki daha çok vergi öderken Hackney'de yaşayanlar yardım alıyor...Ama bu kadar sınırlı kaynaklarımız olmasına rağmen zengin belediyelerin veremediklerini verdiğimizizi düşünüyorum. Çünkü onlar kültürel farklılığı ve bununla ilgili konuları önemsemiyorlar.....)
(Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Kültürel farklılığı ve ilgili konuları dikkate alarak hizmet üretmek, çokkültürcülüğün göstergelerinden biridir. Nadine'nin de ifade ettiği gibi, sosyal hizmet uzmanları, sınırlı kaynaklarına rağmen Hackney'in kültürel farklılıklara olan duyarlılığının ve pratiğinin görünür olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, görüşülen başka sosyal hizmet uzmanları bu ilgiyi, "seçmen nüfusu ve oy potansiyeli" ile ilişkilendirerek, bu politika ve uygulamaların "oy kaygısı" ile hızlandığının da altını çizmişlerdir. Gerçekten de Hackney dışında yaşama deneyimi olan tüm katılımcılar Hackney özelindeki bu duyarlılığın özellikle Beyaz İngilizlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde görülmediğini, aksine ırkçılığa varan pratiklerin var olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Hackney'in neden yoksul bir bölge olduğunu açıklayan tüm alıntılardaki ortak nokta, yukarıdaki alıntıda da olduğu gibi, nüfusun önemli bir kısmının çalışan ve vergi ödeyenlerden çok çalışmayan ve sosyal yardımlarla geçinenlerden oluştuğudur.

İçinde yaşanan çevrenin farklı olanı *kabulü ve hoşgörüsü*, yalnızca aynı mekânı paylaşmaktan değil; şüphesiz *komşuluk, arkadaşlık gibi formal ya da informal ilişkiler kurma yoluyla da gelişmektedir*. Hackney gibi göçmen nüfusu yoğun olan bir yerde farklı kültürden olanlarla kurulan arkadaşlık ilişkileri de daha görünür olmaktadır.

bi de insanları tanıdıkça insan dünyayı tanıyo dilleri öğrendikçe ne biliyim tanışiyosun arkadaş oluyosun bu mutlu ediyo insanı yani...ilk geldiğimde biraz zaman aldı tanımak farkına varmak aralarına karışmak..bi altı ay aldı bu ama tanıdıkça içlerine girdikçe yavaş yavaş burayı da sevmeye başlıyosun sürekli yabancı insanları gördükçe.....en çok kendi

halkımı..gelidğimde ilk onların içine girdim ondan sonra diğer insanların içine girmem zaman aldı yani bana göre çok güzel bişey çokkültürlü çok dinli farklı insanların bi arada yaşaması , problemsiz tamam problemler var ama öyle büyük çatışmaların olmaması güzel bişey yani. Bunların olmadığı toplumlar arasında sorunların fazla olmadığı bi ülke ben şahsen mutluyum yani...burası yani çok insanlar kendilerini ifade edebiliyolar, özgürler yani.....(Baran, hizmet alan, 35 yaşında, Türkiyeli Kürt).

.....I have immm my mechanic car is a Turkish person I have known him past 15 years we are good friends.. because personally I have an open policy I don't have to say "Oh! I can't deal with this person". I deal with any community at all... (araba tamircim Türk. Onu 15 yıldır tanıyorum ve biz iyi arkadaşız...çünkü benim kişisel olarak açık bir politikam var "Aaa! bu insanla anlaşılamam!" demek zorunda değilim. Herhangi bir toplulukla anlaşabilirim....) (Simelane, SHU, 65 yaşında, Afrikalı).

Arkadaşlık ya da komşuluk gibi ilişkilerin yanı sıra bayramlar, festivaller, düğünler gibi özel günlere katılmak, paylaşım olanaklarını yaratmak da farklı kültürleri tanıma fırsatı sunmakta ve kültürleri birbirine yaklaştırarak kabul ve saygı olasılığını artırmaktadır:

...çoğunlukla her kültürden arkadaşım var....beraber dışarı çıkıyoruz sinemalara gidiyoruz zaten okulda sen istesen de istemesen de onlarla karışık olmak zorundasın bu öğretmenlerin size yaptığı çünkü biz Hackney bölgesinde oturuyoruz burası zaten karışık İngiliz zor buluyosun o kadar karışıklar ki okulda herkeslen anlaşmak zorunda kalıyosun yanında oturduğum o kişiyle konuşmak zorundasın yani anlaşıyosun.....tabi öğreniyosun mesela birisi geliyo yanıma oturuo o başörtülü ben açığım oturuo yani insane ister istemez ona sorular soruyo o sana soruyo gittikçe bu sohbet açılıo onların düşüncesini, onların hayatını yavaş yavaş bilmeye başlıyosun..... Afrikalı, Afganistanlı, Arap müslümanlar var mesela onlar oluyo...mesela insan merak ediyö soruyo sen arapsın (zenci) ve müslümansın, arapların müslümanları varmış mesela ben bu yeni öğrendim...(Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

.....Daha önce ben yani bi kere Yahudilerde Ortodoks Jewish diye bi Yahudi topluluğunun olduğunun bile farkında değildim. Ne biliyim onlarla çalıştım, onların içine girdim, onların örf ve adetlerini tanıdım, onların özel günlerinin olduğunu gördüm ne biliyim yani birçok şey...(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiyeli Kürt)

.... for example I have friends who are Asian and we ııı they invite me their weddings sometimes I go to their funerals.....Sometimes I go to Hindus' celebrations they invite me. I do go and I enjoy you know the more you interact with people the more you learn and it gives me a power professionally. (..mesela Asyalı arkadaşlarım var ve beni düğünlerine davet ederler bazen cenaze törenlerine giderim....bazen Hintlilerin kutlamalarına giderim, beni davet ederler. Giderim ve hoşlanırım bilirsiniz insanlarla ne kadar çok etkileşime girerseniz o kadar çok öğrenirsiniz ve bu bana mesleki olarak da güç kazandırır..) (Eudy, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Hem sosyal hizmet uzmanları hem de hizmet alanlar için *etkileşim olanakları arttıkça* farklı olana *saygının ve kabulün de arttığı* gözlenmiştir.

....Dymer de folklore yapıyodum Türk-Kürt kültür derneği, bi de halkevine gidiyorum orda da tiyatro görüyorum Turkish-Kurdish Community Center o kadar...burda zaten çoğunlukla her kültür için insanların kendi kültürünü unutmamaları için çok şey düzenliyorlar....bizim okulda social workers çok olduğu için söylüyorlar yani geliyolar gösteriyorlar bizim bölgemizde neler olduğunu felan bizim merak ettiklerimizi gidiyoruz soruyoruz varsa onlar bizi yönlendiriyor....ya ben artık eskiden çok önyargılıydım ama insan artık yavaş yavaş insanları tanımaya başladıkça bu önyargılık kendiliğinden kayboluyo...o yüzden artık önyargılı değilim yani açığım, herkese kapım açık...(Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

Yaprak'ın vurguladığı gibi, çokkültürlü toplumda yaşayanların hem *kendi kültürlerini* yaşamalarını sağlayacak hem de *başka kültürleri öğrenmelerini sağlayacak* etkileşim olanakları, çokkültürlü bir toplumda uyum içinde, birlikte yaşamının mümkün kılınması için önemli bir araç gibi görülmektedir. Yaprak'ın anlattığı Dymer örneği bunu gerçekleştirmeye çalışan bir organizasyondur:

.....evet mesela bu dymer çok büyük bi yer her yerde var bi tane de şeyde açtılar totenham harringey arası açılışında ben orda folklor gösterisi yapmışım. Sonra African dansçıları çıktı, sonra iki tane zenci hip-hop yaptı sonra iki tane yunanistanlı adam gelip danslarını yaptı yani süperdi orda biz bi tek biz yoktuk, doluydu yani doldurmuşlardı ve bu artık yani dymer çıktı açıldı ve camping yapıyo campingde böyle yabancı herkes geliyo ve bir iki hafta sizi londra dışına tatile götürüyolardı superdi yani herkes birbiriyle kaynaşıyordu....(Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

Etkileşim olanakları arttıkça, örneğin kamp yapmak gibi paylaşım düzeyinin yüksek olduğu yaşam deneyimleri arttıkça, önyargılar ve olumsuz tutumlar da azalmakta, insanlar zamanla *birbirlerine yönelik davranış biçimleriyle ilgili duyarlılık* kazanmaktadırlar. Örneğin, Londra'da evlerin odalarının kiraya verilmesi çok sık rastlanan bir uygulamadır. Hatta ben de araştırmacı olarak hem bu deneyimi yaşamak hem de yabancı dilimi geliştirmek amacıyla ön-değerlendirme için gittiğim dönemde genç bir Türk çiftin evinde bir oda kiraladım ve bu evde Polonyalı, İngiliz, Romanyalı ve Avusturyalı ev arkadaşlarımla birlikte yaşadım. Kültürel olarak farklı grupların bırakın aynı evi aynı mahalleyi, aynı ülkeyi paylaşmasında bile sorunlar yaşanırken “hoşgörü ve saygının, sınırların ve kuralların” nasıl dengede tutulabileceğini, “insan” olma ortak özelliğinin bütün sınırları nasıl ortadan kaldırdığını doğrudan gözlemleme şansım oldu. Yemek zevkleri, yaşam alışkanlıkları başka başka olan insanların kavga etmeden

konusarak ve orta noktada buluşarak birarada yaşayabileceğini doğrudan gözlemledim. Şüphesiz olumsuz tutumlar, önyargılar, “bu yemek de yenir mi?”, “bu saatte eve gelinir mi?” gibi kişilerin yaşam alışkanlıkları ve geleneklerinden kaynaklı kabullenmemeler de söz konusu oluyordu. Ancak, burada çözüme giden temel nokta, bizden *farklı olanla yaşama dair anları paylaştıkça ne kadar ortak yönünüz olduğunu ve farklılıklarınızın da ürkütücü değil sadece “farklı” olduğunu algılayabilmektir*. Bu farklılıkların birbirimizin yaşam alanlarına müdahale etmemesi ve herkesin ihtiyacını karşılayacak bir yaşama kavuşmak için ortada buluşmanın yollarını birlikte bulmuştuk. Farklı kültürlerle birlikte, aynı evde yaşayan Afrikalı erkek sosyal hizmet uzmanının duyguları ve farklılığa ilişkin tutumu; başka bir kültürü yakından tanımanın, o kültürün kendine özgü yanlarını öğrenmeyi nasıl etkilediğini ve karşılıklı saygı ve hoşgörünün “aynı evin içinde” nasıl kazanıldığını güzel bir şekilde örneklemektedir:

.....for example I know the Muslims the fasten period when is coming to the fasten period they fast for thirty days I know Muslim people come to me to rent my house and during that period while they're fasting you know I know they fast for 30 days they pray 5 times a day. There are certain foods that they don't eat so we try to accommodate that we don't try to damage their religious beliefs. I know they sometime get up very early in the morning and don't eat before the fasting finishes and in a home you know there'll be noise going around but we understand and we accommodate that so “ look, that's your religion and its only one month in twelve so we understand you but as much as you're doing that to try to consider that other people who are sleeping and they need to have their rest and even there is any noise try to minimize the noise” and we accommodate each other.... There are certain foods for example I know that Muslims don't eat pork. And there are other people in my home who eat pork. So I say them “ look if you're preparing food make sure that after you've done everything you clean the place very nicely and disinfect the place so that it makes you know to make ready it for somebody who will use”. My wife took their responsibility of one time to buy a special basin, plastic basin for the Muslim couple anytime they want to maybe do their meat because they buy their meat from the halal shops and you know they use that they're not comfortable with preparing the meat in the same sink. It's like the Jewish where they have two sinks. The typical Jewish woman use two sinks one for milk products and one for meats. They don't use uu you can't mix meat and milk and even in the fridge they have meat fridge and they have milk they don't mix those two..... (...örneğin Müslümanların oruç tutma zamanlarını biliyorum, oruç tutma zamanı geldiğinde evimi kiralayan insanlardan biliyorum ki Müslümanlar 30 gün boyunca oruç tutarlar ve günde 5 kez dua ederler. Yemedikleri bazı özel yiyecekler vardır yani birbirimizle uzlaşmaya çalışıyoruz birbirimizin dini inançlarına zarar vermeye çalışmıyoruz. Biliyorum ki onlar sabah çok erken bir saatte kalkıyorlar ve oruç bitene kadar da birşey yemiyorlar ve evde biliyorsunuz gürültü olacaktır, ancak biz anlıyoruz ve bakın şöyle uzlaşıyoruz, “bu sizin dini inancınız ve sadece oniki ayda bir yani sizi anlıyoruz ama bunu yaptığınız kadar uyuyan ve dinlenmeye ihtiyacı olan diğer insanları da

düşünmeye çalışın ve gürültüyü azaltmaya çalışın” ve birbirimizle uzlaşıyoruz...mesela Müslümanların yemediği bazı yiyecekler var, domuz eti yemezler ve evimde domuz eti yiyen başka insanlar var. Ve onlara diyorum ki “bakın, eğer yemek hazırlıyorsanız bitirdikten sonra mekanı çok iyi demizleyin ve dezenfekte olduğundan emin olun ki diğer kullanacaklar için hazır olsun”. Eşim bir keresinde sorumluluk alarak, Müslüman çift için özel bir plastik leğen(kap) satın aldı, istedikleri zaman etlerini hazırlayabilmeleri için çünkü biliyorsunuz onlar etlerini helal dükkanlardan alıyorlar ve aynı kapta hazırlamaktan rahatsızlık duyabilirler. İki lavabosu olan Yahudiler gibi. Tipik bir Yahudi kadını iki farklı lavabo kullanır; biri süt ürünleri için diğeri etler için. O ikisini karıştıramazsınız hatta buzdolabında bile, bir et dolapları vardır bir de süt dolapları, o ikisini karıştırmazlar...) (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Ortak yaşam deneyimlerini ve olanaklarını artırmanın yanında, birlikte aynı amaca hizmet eden düşünce ve eylemleri artırmanın da şüphesiz barış ve hoşgörü içinde yaşamaya yönelten çıktıları olacaktır. Asafa'nın anlattığı örnekte bu “amaç birliği” farklılıkları birarada tutmakta ve çevreye yayılmaktadır:

.....like the muslims and Christians, they have a kind of partnership...in totenham..they come together to help poor people..they provide food, clothes whatever for the people in need...I think no matter what religion you have humanity is important and to come together to help humanity...(..tıpkı Müslümanlar ve Hristiyanlar gibi onların bir tür ortaklığı var....Totenham'da...yoksul insanlara yardım etmek için biararaya geliyorlar...yiyecek, giyecek her tür yardımı yapıyorlar ihtiyaç duyan insanlara...bence hangi dinden olduğunuzun bir önemi yok, önemli olan insanlık ve insanlığa yardım etmek için biararaya gelmek...) (Asafa, hizmet alan, 38 yaşında, Jameikalı)

Çokkültürlü yaşantıya atfedilen bir diğer kavram ise *aidiyettir*. Farklı bir kültürden gelen biri olarak, kendini *inde yaşadığı topluma ait hissetmek*; kendi *kültürel farklılığının farkında olmanın, kendi kültürüyle barışık olmanın* sonucu olabilmektedir. Bu durum, bölüm başında ifade edilen kültürel duyarlılık ve öz-farkındalık ile yakından ilişkilidir. Bunun yanı sıra aidiyet duygusu diğer farklı grupları da içine alan yeni bir “biz” duygusu da yaratabilmekte ve farklılığa ilişkin değerleri “kabul etme, saygı duyma, benimseme” boyutuna taşıyabilmektedir. Dışarıdan bakanlarla, içinde yaşayanların farklı hissettiğini söyleyen Nadine, olumsuz dış algıya rağmen bu toplumda yaşamının aidiyet yönünü savunmakta ve farklılıklara duyduğu saygıyı bir örnekle açıklamaktadır:

.....and immm..although sometimes on the other hand because there is a whole of stigma to multicultural society as well..there is immm... because areas like Hackney where there are more afro-carebbian people because you know all the crime all the bad things happen..but you find out that you

have been a part of it you don't really feel the pressure of that because you are part of it..only people that are looking from outside that Hackney is so bad you can not get close to there..but I personally feel that working in Hackney is the best decision that I've ever made because I meet different people and different cultures and I learn different cultures as well. Especially like most of the Turkish homes that I visit I know when I get in there I have to take off my shoes before entering into the house.....(diğer yandan çokkültürlü toplumun genel olarak bir etiketlenmesi de söz konusu çünkü Afrikalı-Karayıpli insanların daha fazla olduğu Hackney gibi yerler bildiğiniz gibi hep suç, kötü şeyler oluyor. Ama bunun bir parçası olduğunuzda, gerçekten bunun baskısını hissetmediğinizi fark ediyorsunuz çünkü bunun bir parçasısınız. Sadece buraya dışarıdan bakan insanlar için Hackney o kadar kötüdür ki oraya yakınlaşamazsınız. Ama ben kişisel olarak Hackney'de çalışmanın şimdiye kadar verdiğim en iyi karar olduğunu düşünüyorum çünkü farklı insanlar ve farklı kültürler tanıyorum ve ayrıca farklı kültürleri öğreniyorum. Mesela, ziyaret ettiğim birçok Türk evlerinde biliyorum ki içeri girdiğimde eve girmeden önce ayakkabılarımı çıkarmam gerekir.) (Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Aşağıdaki ifadede de içinde yaşanılan topluma “katkı verme” ve bundan dolayı kendini iyi hissetme duygusu yer almaktadır. Buradaki katkı vermeden kasıt genel olarak göçmen kadınlara model olma anlamındadır:

.....Değişik şeyler değişik düşünceler olabilir yani the reasonable social work bana göre benim kendim için, ailem için bu ülke, bu durum çok fırsatlar var. çünkü dıştan bir etkim olamazdı bunu düşündüm içten bir etkim olabilirdi. Ama ilk bunu düşündüm çok Türk olan bölgelerde çalışmayım çünkü o zaman o toplumdaki beklenti olacak ve belki ben olmayacak diyeyim hayır yapamam o yüzden ilk 5 sene Türk bölgelerde çalışmadım ondan sonra Hackney işte. Ben çok seviyorum. We're working lots of communities, lots of different cultures so you're contributing by this way, you're a role model for other young Turkish women and you're also a role model for other women in Hackney. It's what I like much in Hackney...because you feel that you're contributing something.(....birçok toplulukla birçok farklı kültürle çalışıyoruz yani bu yolla katkı veriyorsunuz genç Türk kadınları için bir rol modeli oluyorsunuz ve aynı zamanda Hackney'deki diğer kadınlar için. Bu benim Hackney'de en fazla sevdiğim şey...çünkü birşeylere katkı verdiğinizi hissediyorsunuz..).(Helin, SHU, 39 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Sosyal hizmet uzmanlarının aidiyetle ilgili ifade ettikleri düşünceler “ben de onlardanım” biçiminde özetlenebilir. Sosyal hizmet uzmanlarının ifade ettikleri aslında “onları (bu toplumda yaşayanları) daha iyi anlayabilirim, çünkü ben de onlardanım (ben de başka bir ülkeden geldim) vurgusu her kültürün kendine özgü yarattığı “biz” kavramının genişleyerek “baskın kültüre karşı biz (göçmenler)” olarak kullanıldığını göstermektedir.

Teknik olarak “içerden epistemoloji”, daha anlaşılır adıyla “başkasını anlamak için gerçekten o olmak gerekir” tezine göre bizden farklı olanı gerçekten anlamamız mümkün değildir. Kadınları anlamak için kadın olmak gerekir. Hiç savaşa gitmemiş bir erkek savaşmanın ne olduğunu anlayamaz gibi. Bu düşüncenin özü; “öteki içerdekileri bilmek için içerden olmak gerekir” olarak özetlenebilir. O halde burada o tarihi soru karşımıza yeniden çıkıyor “başkasını/ötekini anlamak ya da bilmek için mutlaka o mu olmamız gerekir?” ilk etapta benzer deneyimlerin insanları benzer yönde etkilediği varsayımından hareketle bu soruya yanıtımız “evet” olabilir. Fay (2001)’in de belirttiği gibi bu soruya yanıtımız evet olduğunda, sadece aynı ya da benzer durumdakilerin birbirini anladığını varsayar ve sadece aynı/benzer durumdaki insanların oluşturduğu grupların içinde sosyal bilim üretildiği sonucuna varırız. Yani, herkes kendi grubunu araştırır. Oysa, tarihte, “onlar”dan olmadığı halde “onlar” için yazılmış, duyarlılığın en usta biçimde yansıtıldığı eserler mevcuttur. Fay (2001)’in ifadesiyle;

...Tam da bilmek sırf deneyim olmayıp anlamı kavramak olduğu için, birisi olmak ne onu bilmenin gerekli ne de yeterli koşuludur. Yeterli değil; çünkü birisi olabilir ve fakat yine de onun yaşamının ne olduğunu bilemeyebilirsiniz. Gerekli değil; çünkü bazen bir deneyimi yaşamasanız ve bunu yaşayanlardan çok farklı olsanız bile bunun anlamını kavrayabilirsiniz. Hatta bazen, bu anlamı kavramak “birisi” olmayanlar için daha kolaydır; çünkü bunlar, deneyimden deneyiminin anlamını takdir etmek için gerekli mesafede bulunurlar. Yine de bilmek için illa o olmanız gerekmeseyse de, başkalarının hayatlarını anlamak için onlara karşı duyarlı olmalısınız...

Sosyal hizmet uzmanlarının aidiyet duygusu, aynı kültürden gelmekten değil, benzer yaşam deneyimlerini paylaşmaktan ileri gelmektedir. Böylece yeni bir “biz” duygusuyla daha empatik olma çabaları gündeme gelmektedir. Gerçekten de sosyal hizmet uzmanlarının çoğunun vurgusu da bu yönde olmuş, aidiyet kavramını genişleterek tanımadıkları kültürlerle aynı toplumda yaşadıklarından “biz” duygusu geliştirmiş ve “anlama” ya da “empati” çabalarını geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Çokkültürcü sosyal hizmet bakışı her tür “biz” ve “onlar” ayrımına karşı olduğundan, bu tür bir aidiyet ve “biz” duygusunun da olumsuz çıktıları olacağı düşünülmelidir. Bununla birlikte, farklı kültürlerden gelen meslektaşlarla birlikte çalışmak uygulamaları güçlendirici ve “anlamayı” kolaylaştırıcı bir güce de sahiptir:

.....I feel rich. Rich in terms of acknowledge that I'll put variety of cultures. It also helps me in my assessment of our service users from other cultures that I don't understand and if somebody who comes from the same culture that I can get better understanding of that culture from this professional I'm working with. He will help me to analyze my pronations is to whether or not we think that the way that the parents of children is

abusive or not. But if I don't understand their culture then I'll think oh that's abuse that's abuse but if I understand the culture for someone I'll know that that's not abuse that's their way of culture so it enriches my knowledge, my understanding the society so I feel more comfortable. (Zengin hissediyorum. Çeşitli kültürleri aldığımı bilmem anlamında zengin olduğumu söylüyorum. Bu aynı zamanda başka kültürlerden gelen ve benim anlamadığım hizmet alanlarla ilgili değerlendirmelerimde yardımcı oluyor. Aynı kültürden gelen biri olduğunda birlikte çalıştığım meslek elemanı arkadaşım sayesinde o kişiyi (hizmet alanı) daha iyi anlayabilirim. Çocukların ebeveynlerinin istismarcı olup olmadığı yolundaki varsayımlarımı analiz etmeme yardımcı olur. Ama kültürlerini anlamadığımda şöyle düşünürüm "oh! Bu istismardır, bu istismardır". Ama o insanın kültürünü anladığımda şunu bilirim ki bu istismar değil, onların kültürünün bir parçası. Bu yüzden bu (burda yaşamak) bilgi temelimi, toplumu anlama düzeyimi zenginleştiriyor, geliştiriyor o yüzden daha rahat hissediyorum) (Fani, SHU, 35 yaşında, Afrikalı)

Sosyal hizmet eğitimi almış olmak ve/veya sosyal hizmet alanında çalışıyor olmak her ne kadar bazı değerleri kazanmayı sağlasa da böyle bir toplumda yaşıyor olmanın da başlı başına bu bakış açısını sağlamada olumlu yönde etkili olduğu bir gerçektir:

The society also brings you something, makes you to be open-minded...Because some of my friends I know very single-minded towards refugees but I because of social work feel more open viewed and my views sometimes very contrast to views of some of my friends.. (Toplum da size bir şeyler getiriyor, açık görüşlü olmanızı sağlıyor. Çünkü, tanıdığım arkadaşlarımdan bazıları mültecilere çok tek yönlü bakıyorlar ama ben sosyal hizmetten dolayı daha açık bir bakışa sahibim ve benim bakış açım bazı arkadaşlarımdan bakış açılarıyla çok zıt olabiliyor bazen) (Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Farklılığı anlamak ve etkileşime girmek, sosyal hizmet uzmanlarının bireysel gelişimlerini de etkileyebilmekte ve hatta bireysel değerlerinin değişmesine de olanak tanımaktadır:

.....if we embrace it without any form of prejudice it opens up avenues for people to enrich their own personal beliefs. And then, be able to develop from there. (... eğer herhangi bir önyargıyla bakmazsak bu konuya, farklılık insanların bakış açılarının genişlemesini de sağlar ve bireysel inançlarını zenginleştirir ve sonra buradan doğru gelişmesini sağlar....) (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Çokkültürcü sosyal hizmet literatüründe bu beceri, empatik becerilerde kültürel empati becerisi olarak adlandırılmıştır. Kültürel empati becerisi; uygulayıcı ve hizmet alan arasındaki kültürel boşluk arasında köprü vazifesi gören, karşılıklı anlayışın derinleşmesini sağlayan, kültürel farklılıklarla değer ve beklenti temelinde iletişime

geçmeyi ve anlamayı sağlayan beceri ve tutum olarak tanımlanmaktadır (Ridley ve Lingle, 1996). Bu anlamda kültürel empati güven oluşturmada ve iletişimi güçlendirmede iyileştirici bir araç olmaktadır. Uygulayıcı ya da sosyal hizmet uzmanı *kültürel empatiyi* kullandığında hizmet alanda anlaşıldığı hissini uyandırabilecek, güven ve sıcaklığa dayalı ilişki biçimi kurulabilecektir:

...We need to empathize anyway. I think we need to be patient. we need to gain sort of knowledge as well. for example what is going on with parenting in other cultures...what is discipline...how other cultures view mental health. For example I work with African groups and their concepts for mental health are totally different.....I don't think we do enough around these things I think we need to have sort of specific sectors sort of looking at these things on an ongoing basis. We have to be reactive than being proactive...(...bir biçimde empati kurmaya ihtiyacımız var. bence sabırlı olmalıyız...bir çeşit bilgiye de sahip olmalıyız...örneğin başka kültürlerde ebeveyn olmak ne demektir? ...disiplin nedir?...başka kültürler ruh sağlığını nasıl görüyor? Örneğin ben Afrikalı gruplarla çalıştım ve onların zihinsel sağlıkla ilgili kavramları tamamen farklıydı...bence bu tür şeylerle ilgili yeterince çalışmıyoruz ve bence sadece bunlarla ilgilenen özel birimlere ihtiyacımız var. proaktif (geleceğe odaklı) değil, reaktif (bugüne odaklı) olmalıyız...) (Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Kategori 2: Birbirine değmeden yaşamak: Çokkültürlü Yaşantıdan Gelen Zorluklar

...I saw some examples of racism...Hackney is a deprived borough...Müslümanlara karşı biraz daha sertler...herkesin söylemeye korktuğu bir kırılma var...depresyon, intihar...ben değışmek istemiyorum...

Çokkültürlü yaşantı, bir önceki kategoride ifade edilen “fırsatları” barındırabileceği gibi, bazı zorlukları ya da uyum içinde yaşamaya engel olacak bazı özellikleri de içermektedir.

Yoksul, eğitimsiz ya da işsiz olmak Hackney’de yaşayan göçmenlerin genel karakteristiği olduğundan bazı sosyal hizmet uzmanları sorunu çokkültürlü olmakla değil, göçmen olmakla ilintilendirmiştir:

.....Dürüst olmak gerekirse herşeyiyle çok farklı bir ortam , bu ülke çok farklı bi ortam, özellikle bu ülke çok farklı bi ortam ne biliyim ben hayatımda bu kadar değışik, bu kadar fazla mesela siyah insanı bi arada görmemiştim. Ya da bu kadar ne biliyim Vietnamlıyı bi arada görmemiştim. Ya da Bangladeşli..hani farklı farklı kültürler, insan önce şey yapıyo ya burası neresi nereye geldim ben ama ondan sonra insan içinde durdukça, yaşamaya başladıkça, çalışmaya başladıkça farklılığının, güzelliğinin farkına varıyo. Onun için geldiğimde beni etkilemişti olumsuz anlamda bi de neticesinde uğraştığın insanlar belli bi sistemin parçası

olmuş insanlar yani göçün, sığınmanın, mülteciliğin....(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye'li Kürt)

.....and the disadvantages there is not a lot of disadvantages of being multicultural but there is a lot of disadvantages of having lot of immigrants. but not in the priciple of being multucultural but having large numbers of immigrants where thereis not an exchange of people going out so there are financial implications but not necessarily in multiculturalism but as many disadvantages in itself in practice...i mean the problems about migration itself..about needs, jobs, home for example(...ve dezavantajlar. Çokkültürlü olmakla ilgili çok fazla dezavantaj yok ancak aslında çok fazla göçmenin olmasıyla ilgili dezavantajlar var ama bu çokkültürlü olma ilkesi gereğince değil, bu kadar çok sayıda göçmen almayla ilgili. Bu yüzden ekonomik sonuçlar var ama mutlaka çokkültürlülükte değil, uygulamanın kendisinde olumsuz sonuçlar olabiliyor...yani göçün kendisiyle ilgili. Örneğin bazı ihtiyaçlar, iş, ev gibi...) (Anna, SHU, 45 yaşında, Yarı Yunanlı)

Çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı Hackney'de her ne kadar "çeşitlilik" ön planda ise de yerleşim yerlerine bakıldığında her kültürel grubun yoğun olarak yerleştiği mahalleler olduğu ve yeni gelenlerin de *kendi kültüründen olanlarla aynı mahallerde yaşamaya meyilli* olduğu görülmektedir. Türk dernekleriyle yapılan informal görüşmelerden birinde dernek yetkilisi;

....insanların kendi ülkesinden insanların yanına yerleşmeleri çok doğal. Mesela bazıları ilk geldiğinde Londra dışına gidiyor ama Türk bakkalı yok, Türk manavı yok, Türk kasabı yok, kahve yok, zaten dil de bilmiyo. İnsanlar ne kadar güzel bi yer olursa olsun kendi insanının yanında rahat ediyö orda mutlu oluyo. Bi bakıyosunuz Londra dışındaki vatandaş kısa zamanda depresyona giriyo, yalnızlıktan hemen ruhsal uyumsuzluk belirtileri gösteriyor. Sonradan bu bölgelere akın eden, ne yapıp ne edip belediyesini değiştiren çok insan tanıdım. Bana sorarsanız ben bile buraya adapte olmuş biri olarak kebab yemeden, Türkçe konuşan insanların içinde olmadan, Türkiye'den gelen bişeyler bulabileceğim bir market olmadan yapamam, yaşanmaz yani..o kebab kokusunu almam lazım..o yüzden insanların gelip bi şekilde birbirini bulması çok doğal....(dernek çalışanı, 40 yaşında, erkek, Türk)

Kültürel grupların, çokkültürlü bir toplumda yaşarken *kendilerinden olana* yaklaşması, kendi kültürüne özgü her şeyi özlemesi ve böyle bir imkân varsa bu kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için *tanıdık olana yönelmesi* şüphesiz çok doğal bir durumdur. Bu anlamda Hackney'in farklı kültürel ihtiyaçlara cavep verecek kadar çeşitli ve yüksek oranda farklılık nüfusunu barındırması bir fırsat/avantaj olarak da görülebilir. Ancak, burada zorluğu yaratan konu, her kültürel grubun yalnızca kendi kültürel grubuyla bütünleşerek bir anlamda *"kendi içine kapanarak"* toplumsal bütünleşmeyi, uyumu, farklılıktan gelen

zenginliği keşfetmeyi ve en genel anlamda insanın gelişimini *kısıtlama* endişesidir. Kendisiyle aynı görüşte olan diğer hizmet alanlar gibi Eleni de, durum böyle olduğunda, çokkültürlülüğün sadece bireysel özgürlük tanıdığı ancak bütünleşmeyi sınırladığı bir alana dönüşüğünü ifade etmiştir:

There are also disadvantages...most of people tend to stick together even though a multicultural place.....I think that's not integration I don't believe that...Turkish tend to stick together, greek also I think it is easy way, you are familiar with it, you know what to expect from that culture...I think it is not integration....I think by being multicultural you just do whatever you want and nobody tell you why are you doing this.....(aynı zamanda dezavantajları da var...birçok insan çokkültürlü bir yer olmasına rağmen birarada tutunmaya meyilliler...bence bu bütünleşme değil. Buna inanmıyorum... Türkler birarada tutunmaya çalışıyor, Yunanlılar da öyle ayrıca bence bu kolay bir yol, tanıdığınız bu duruma ve o kültürden ne umabileceğinizi biliyorsunuz...bence bu bütünleşme değil...bence çokkültürlü olarak sadece her istediğinizi yapıyorsunuz ve kimse size bunu neden yapıyorsunuz diye sormuyor) (Eleni, hizmet alan, 28 yaşında, Yunanlı ve İtalyan)

Sosyal hizmet uzmanları da farklı gruplar arasında etkileşim ve iletişim olmadığını, bu anlamda toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmediğini her grubun kendi içinde etkileşime girerek bir anlamda *izole olduğunu* vurgulamıştır:

....ben çok fazla olumlu konuşamayacam bu konuda. Yani gerçekten farklı kültürler birbirleriyle çok ii etkileşime giriyö ve çok ii bi iletişim ortamı var diyemem ama beklenen ve ümit edilen şey bu. Ama bu toplumsal bazda çok fazla gerçekleşmiyo yani yerel yönetimlerin bu konuyla ilgili çabaları oluyo ama toplumsal bazda ben hiç yani bu konunun gündemde olduğunu sanmıyorum. Mesela Jewish ortodox community ben sanmıyorum ki hiç başka topluluklarla ilişkisinin olduğunu sanmıyorum. Ya da Turkish-Kurdish communitynin Carribbean community ile ne kadar kaynaşma ortamı var ben pek öyle bişey gözlemleyemedim...(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye'li Kürt).

Hizmet alanların bazıları bu bütünleşmenin olmamasını/olamamasını *yakın hissetmemek, hep bir eksiklik hissetmek, değişimin gerekli olması ve değişmeyi istememek* olarak açıklamışlardır:

.....yok yani yakın hissetmiyoruz çünkü farklı din olarak mesela kendine yakın buluyosun ama onun yaşam tarzı çok farklı, yemek kültürü ne biliyim hani evleri farklı. Yani bi uyum sağlayamıyosun. Hep bi taraf eksik kalıyo yani. Mesela bi Türkün evine gidersin sana çay yapar ama onun evine gidiyosun otursun otursun yani bişey yok her zaman farklılık var yani hiçbi kültür değil..müslümanların sonuçta ama çok farklı, yaşam tarzı olarak çok farklı...olumsuz düşünce yok yani sadece diyosun ki o kişi öyle yani. Bi İngilizin evine gittiğin zaman mesela çok yakın hissediyosun mesela

kendini böyle konuşkan, sevecen filan ama bi geliyo seni itiyo yani konuşması olsun hitabı olsun yani her zaman bişeyler önüne çıkıyo bişeyler mesela okulda çocuk benim oğlum çok rahatsız oluyo mesela domuz etiyle diğer yemekleri aynı yerde pişiriyolar yiyemiyo mesela. Şimdi salamı bile yemiyo domuz etine benzediği için. Anne diyo sanki o gibi geliyo bana.....(Özlem, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

... ne biliyim ben sevmiyorum yani kendi açımdan. Bana ters geliyo yani..ne biliyim kendini yaşıyamıyosun yani başka şeylere uydurmaya çalışıyosun sürekli kendini kişilik olarak yani..çünkü farklı bi insan ona gidip doğal bi şekilde konuşamıyosun yani döndürüyorsun ne biliyim değiştiriyorsun zamanla kendini...ben fazla yani değiştirmek istemiyorum kendimi o yüzden de fazla açılmıyorum.....(Serhat, hizmet alan, 29 yaşında, Türk)

Bazı hizmet alanlar da yaşantılarının bir sonucu ya da gereği olarak içe kapanma durumu yaşamaktadırlar. Örneğin evde bakım alan yaşlı ve hasta katılımcılar, etkileşim kurmayı isteseler bile *engelleri* yüzünden komşularıyla bile iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar:

...I don't see anything different.....I'm always at home...I have neighbors two neighbors...sometimes I wish to chat with them...sometimes they ask met hey wonder about me...but they don't come you know I'm an old women....(farklı bir şey gördüğüm yok..her zaman evdeyim..komşularım var, iki komşum var...bazen onlarla sohbet etmek isterim...bazen onlar beni sorar, merak ederler...ama gelmezler, biliyorsunuz ben yaşlı bir kadınıam...) (Frida, hizmet alan, 65 yaşında, Vietnamlı)

Dolayısıyla hem sosyal hizmet uzmanları hem de hizmet alanlar, etkileşimin sınırlılığı konusunda hemfikirdir. Katılımcıların bazıları bunun mümkün olabileceğini düşünürken bazıları çeşitli nedenlerle bu durumun zor olduğunu *kabul etmenin ve değişmenin* çok da kolay olmadığını vurgulamışlardır. Bu konuda genel kanı özellikle çok kapalı bir grup olan Yahudiler'in *değişim* konusundaki isteksizliği ve soyutlanmışlığıdır. Bu konuda genel değerlendirme yapan sosyal hizmet uzmanlarından Ayşe'nin görüşü hemen hemen bu konuda görüş bildiren tüm sosyal hizmet uzmanlarıyla aynıdır:

Yahudiler olmaz mesela...Yahudiler kendi içlerindedir çok fazla dışarı çıkmazlar mesela farklı Yahudi grupları birbirine selam vermez. Birinin gittiği Sinagog farklı diğerinin gittiği Sinagog farklı. Bi Doğu Avrupa'dan gelen Yahudiler var bi İsrail'den gelenler var ama bunlar hep birbirinden farklı olduğu için ben Yahudi mahallesinde yaşıyorum aynı zamanda Stamford Hill'de yani çok az Yahudi görürsünüz sokakta birbirine selam veren, el sıkışan oo nasılsın diyen çok yok yani onlarda bu alışkanlık.....ben dükkanlarına girip çıkıyorum önce bi bakıyolar sonra alışıyolar. Onların tabi marketleri koşer filan olduğu için dışarıdan birinin

gelmesine çok alışık değiller. Bizde helal var onlar da koşer var. Onlar koşer satıyolar her şeyi, her şey okunmuş üflenmiş.....Afrikalılar arasında iletişim entegrasyon var. Onlar baya birbirleriyle iç içeler.....başka gruplarla da öyle benim gözlemlediğim kadarıyla. Türkler entegre olur ama Türklerin de dil problemi var çoğunlukla. Dil bariyeri çok engel oluyo entegre olmalarına benim görüşüm. Çünkü hiçbirinde önyargı görmedim. ...iletişim kurmaya da açıklar. Ama tutup da çocuklarının bi İngiliz'le evlenmesini istemezler o da ayrı tabi. iletişim sınırlı kalıyo evet hani böyle bizim Türklerdeki gibi komşuluk, birbirine git gel filan iki farklı kültür arasında çok gerçekleşmiyo....dayanışma, destek dersin herkes kendi grubunu destekliyo o ayrı. Yani herhangi bi zenciye burada sokakta bişey olsun bütün zenciler toplanır.....(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Çokkültürlü yaşıntının zorluklarından bir diğeri de *ırkçılıktır*. İrkçilik, anlamamak. bilmemekten ya da öğrenme olanağı bulamamaktan kaynaklı bir anlayışsızlıktan daha da fazlasını anlatmaktadır. Burada, bireysel ve toplumsal haklara zarar veren bir anlayışsızlık/hoşgörüsüzlük ve eylem biçiminden söz edilmektedir. Farklı kültürel gruplara (özellikle siyahlar ve müslümanlar) ayrımcılık ve ırkçılık yapıldığı da bazı katılımları tarafından, azınlık da olsa, dile getirilmiştir. Genel bir kanı olarak ırkçılığın özellikle son dönemde oldukça düşüş gösterdiği de ifade edilmiştir. Siyah biriyle evlilik yaptığı için ırkçılığı doğrudan kendi ailesinde yaşayan sosyal hizmet uzmanı şunları ifade etti:

....They may experience racial tension just because they're Muslims you know because of the terrorism. Or for example my children when they growing up in Hackney they got stopped by the police just because of the color of their skin. So if you're black you much more likely experience those things in Hackney than if you're white. And if you are a black boy studying in primary school in Hackney they would think you're only good in sports and music they wouldn't think you're good in maths or other thing even if you've born here.... (....sadece müslüman oldukları için terörizmden dolayı ırkçılığa maruz kalabilirler. Ya da mesela benim çocuklarım yetişirken Hackney'de sadece derilerinin renginden dolayı polis tarafından durduruldular yani eğer siyahsanız Hackney'de bu gibi şeyleri yaşamamız beyazlara göre çok muhtemel. Ve eğer Hackney'de ilkokula giden siyah bir erkek çocuğuyusanız sizin sadece müzik ve sporda başarılı olabileceğinizi düşünecekler,burada doğmuş olsanız bile matematikte ya da başka bir konuda başarılı olabileceğinizi düşünmeyecekler...) (Nina, hizmet alan, 50 yaşında, Yahudi)

İrkçi tutumların, genellikle *etnik milliyetten kaynaklığı değil "dini inanç farklılığından"* kaynaklı olduğu ve özellikle 11 Eylül ve Londra metrosundaki patlama olaylarından sonar Müslümanlara yönelik düşmanlığın (İslamofobi) yükseldiği anlatılmıştır:

....çok değil ama belki din hakkında olabilir mesela müslümanlara karşı biraz daha sert olabilirler çünkü eskiden hani bomba patladı felan şey oldu trende sonra öbür eylem olayı yani müslümanlara karşı biraz daha sertler bence yani daha çok medya yani kendi kanallarında mesela bi hristiyan bişey yapsın o kadar büyük olmuyor ama bir müslüman yanlış bişey yapsın nerdeyse bütün dünya duyuyo yani aa diğerleri daha hoşgörülüyo veya birkaç müslümanın yaptığı şeyi bütün müslümanların öyle olduğunu düşünüyorlar yani sanki o bir kişi veya iki kişinin yaptığı şeyi bütün müslümanlar yaptı veya bütün müslümanlara karşı o sinir, kızgınlık oluyo.....öfke oluyo.....ben şahsen yaşamadım ama gazeteden falan televizyondan görüyorum ama ben kendi gözümle görmedim yani...(Sevcan, hizmet alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Katılımcıların ırkçılıkla ilgili belittikleri bir diğer konu da ırkçılığın çoğu zaman da kişisel menfaatler için bir araç olarak kullanılmasıdır. Toplumdaki hassasiyetin bu yönde kullanıldığını bildiren bir sosyal hizmet uzmanı şunları ifade etmiştir:

.....hani kendi ifadeleriyle söyliyim kendilerini ikinci sınıf vatandaş gibi görmeleri. Bazı konularda ırkçılık olduğunu düşünüyorlar işte ne biliyim yapılan yardımlarda, bazı konularda. İşte İngiliz olsaydı böyle olmazdı falan gibisinden şeyden şikayet ediyolar işte çalışıyorsunuz yükselme imkanını dışarıdan biri için şu kadarsa bi İngiliz için bu kadar gibi. Bunu söyleyenler var. Ben onu çok hissetmedim kendi adıma. Benim gördüğüm bunun nedeni benim çalıştığım yerde finansal nedenler yani irsaldan çok finansal olduğunu gördüm. Aslında herkes her şeyi alıyo o konuda bi sıkıntı yok ama işte alamadıklarını düşünüyorlar.....ben o ırkçılık konusunun hani bi hassasiyet var ya sistemde işte ırkçılık konusunu ortaya koyduğun zaman her şeyi alabilirsin. Bi hassasiyet var sistemde ve çok katı kurallar var ırkçılıkla ilgili bazen bunu kullanarak bişeyler almaya çalışanlar da oluyo. Benim başıma geldi mesela Türk bi aileydi ondan sonra çocuk çok küçüktü daha sosyal servisin aileye sağlayabileceği bi hizmet yoktu gerekli desteği hemşirelerden ordan buradan alıyo ama aile ırkçılık yapıldığını söyleyerek fazladan hizmet almaya çalıştı ve suçlamalarda bulundu. Ama ben Türküm yani sen de Türksün nasıl ırkçılık yapabilirim? Bunu gerçi çok şey yapmadı, toplantıda söyledi, benden başka Türkçe anlayan yoktu avukatları vardı işte aslında avukat değil de senin adına konuşan kişiler oluyo, savunuculuk yapan advocate health advocate vardı bi de interpreter vardı adam üç kez ırkçılık dedi hiçbirini çevirmediler çünkü böyle bişeyin olmadığını biliyorlar, farkındalar böyle bişeyin olmadığını. Gerçi ben çok suçlamıyorum çünkü dediğim gibi hani sistem karmaşık kim ne yapıyo hangi mesleğin sınırları nedir bunu anlamak çok zor burada çünkü çok fazla. Çok fazla müdahale var her yerden ve hepsinin sınırlarını anlamak çok zor.... (Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Görüşmelerde sosyal hizmet uzmanının ifade ettiği bu durumun, hizmet alanlar açısından “gerçek bir ayrımcılık-ırkçılık” algısı olarak yansıdığı görülmüştür. Örneğin hizmet alanlardan birine göre:

....bazen ayrımcılık oluyor....mesela işlerimiz olduğu zaman biraz aksayabiliyo çünkü onlar önce kendi milletlerinin insanlarını almaya çalışıyo.....bizler daha arka planda kalıyoruz onlar ön planda kalıyo.....Mesela bazen nasıl söylesem bazen kalabalık bi ortama gittiğin zaman mesela councila filan özellikle bu zenci insanlar Türk birini gördüğü zaman böyle tuhaf tuhaf bakıyolar hani sanki nası desem ama yine ben çok rahatsız değilim gerçekten ama işler bazen de gecikiyo aksıyo, çok bekletiliyo...(Nuray, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Ancak genel bir kanı olarak, genel olarak İngiltere’de ırkçılığın/ayrımcı tutumların azaldığı, özellikle, bundan on yıl öncesine göre bu konuda oldukça olumlu aşama kaydedildiği ifade edilmiştir. On yıl öncesini anlatan Hugh da bu durumu ifade edenlerdendir:

..when I first came here I lived with a family outside London, and I saw some examples of racism but here in Hackney everybody is different so there is not any problem with being different because everybody is different and so people are more tolerant... (Buraya ilk geldiğimde Londra dışında bir aileyle birlikte yaşadım ve ırkçılığın bazı örneklerini gördüm ama burda Hackney’de herkes farklı (farklı kültürden) bu yüzden farklı olmakla ilgili bir sorun yok çünkü herkes farklı ve bu yüzden insanlar daha anlayışlı) (Hugh, SHU, 27 yaşında, Avustralyalı)

Irkçılık ve ekonomik kriz arasında ilişki kuran Ahmet, ekonomik refahla ırkçılık eğilimlerinin çok bağlantılı olduğunu, ekonomik olarak rahat yaşayan insanların bu tür konuları gündemlerine alma gereği ya da ihtiyacı duymadıklarını anlatarak bu eğilimlerin bazen de *bilinçli olarak yükseltildiğini* anlatmıştır:

....bir de derin ekonomik sorunlar olmadığından, hele bizim geldiğimiz dönemde ekonomik olarak rahat bi dönemdi yani refah ülkesi anlamında yaşayabiliyoduk ee böyle olunca insanlar ırkçılıktı, farklılıktı ona pek bakmıyolar yani birbirlerine daha bi toleranslı daha bi esnek davranabiliyolar. Ufak tefek komşuluktan doğan arızalar dışında ırkçılıkla karşılaşmıyoduk. Ama zaman zaman ekonomik krizler döneminde bu ırkçılık bilinçli olarak yükseltiliyordu örneklerine girmeye gerek yok ama genelinde gayet rahattı herkes yani biz de ona uyum sağladık..yani insanoğlu kadar çabuk uyum sağlayabilen başka bi canlı yok çünkü aklını kullanıyo...(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk)

Dernek başkanı olan Ahmet gibi, genel bilgilerine başvuru alan diğer dernek yetkililerinden de benzer görüşleri ifade edenler olmuştur:

...buradaki insanların olumsuz tutumları, onların işlerine ya da gelirlerine ortak olmaya başlarsanız ortaya çıkıyor. İngilizlerin ırkçılığı da bundan, kendi bölgelerinin başka ekonomik alanlara açılmasını istemeyen etnik azınlıkların ırkçılığı da bundan...(dernek yetkilisi, 39 yaşında, kadın, Türk)

Yerleşik halkın, göçmenlere ilişkin olumsuz tutumlarının gerisinde ülke kaynaklarının ve daha birçok şeyin kaybedilme korkusunun bulunduğu düşüncesinin yanı sıra bunun aksine, toplumsal ve politik olarak farklılıklara verilen değerin aslında bir “özür dileme” olduğu, bu iyi niyetlerin gerisinde sömürgeci politikaların bu güçlerini devam ettirebilmek olduğu da ifade edilmiştir:

Diversity işte hani derler ya çok klasiktir, melting bowl işte bi kaseenin içine herşeyi atıyosun, karmaşa gibi görünüyor ama aslında tat açısından bi ahenk var bi taraftan da çok fragile, kırılabilir şeyleri de var çünkü o böyle egemen power bunu kullanabileceği için hem bi ahenk var hem de onun altında sezinliyosun, herkesin söylemeye korktuğu bi kırılabilirlik var, o bence diversity. Bilmiyorum iyi bişey mi çok tarihsel bişey bu ülke için iyi bişeydir belki, bu ülkenin çok emperyalist bişeyi var ya işte dünyanın her yerine girip, insanlar, köleler, getirmişler. Sömürmedikleri, güneşin batmadığı ülke derler ya, bi yer kalmamış sanki böyle şey geliyo diversity yıllarca yüzyıllarca sömürdükleri yerlerdeki insanlara hadi gelin bi de burayı inşa edin böyle bi özür mü diliyorlar anlamadım, karışık bi olay. Yani iyi mi kötü mü bilmiyorum ama böyle diyorlar ya burda “politically correct” herkes iyidir, güzeldir, çeşitliliktir.....(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Çokkültürlü yaşantıyla ilgili olarak olumsuz algılanan olaylardan biri de gençlik çeteleridir. *Gençlik çeteleri* olumsuz bir uygulama örneği olarak verilse de katılımcıların hiçbiri bunu ırkçılıkla bağdaştırmamıştır. Gençlik çetelerinin toplumsal uyumu bozan ve güvenlik duygusunu azaltan oluşumlar olduğu ve burada yaşayanların rahatsızlık duyduğu bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Hackney yönetimi, bu konu için “safer streets” isimli bir proje başlatmış ve güvenlikle ilgili konularda çalışan bir ekip kurmuştur. Özellikle nefret suçlarının (hate crime) anında bildirilmesi için bir telefon hattı ve o alanda çalışan bir ekip bulunmaktadır. Tanıtıcı broşürler ve sokaklara asılan “safer streets” afişlerinin yanında, tüm sokakların kamera ile takip edildiği, özellikle metro gibi tehlikeli bölgelerde güvenlik önlemlerinin artırıldığı görülmüştür. Yaprak gençlik çeteleriyle ilgili kendi deneyimini anlatırken *Afrikalı Siyahların bastırılmış öfkeleri* ile bir nedensellik bağı kurmaktadır:

....burda zenciler çok sinirli ve çoğunlukla onların çeteleri çok oluyo ve kavgalar onlarla oluyo ama yani arapların bu zencilerin siniri en çok da geçmişinden oluyo çünkü İngiltere eskiden bunları biliyosunuz şey olarak kullanıyodu temizlikçi filan böyle evde çalışan olarak bu yüzden bunlar böyle çok şeyli azimliler ve İngilizleri sevmiyolar çoğunlukla oluyo ve artık bölge bölge çeteler var bu sadece zenciler değil bizim Türk milleti de var bu zencilerin arasında İngilizler de var. çete kuruyolar mesela sen bu bölgede yaşıyon bu bölgedekiler başka bölgeye gidemiyo o bölgedeki gençler bu bölgeye gelemiyolar. Çoğunlukla gençlerimizin çoğu böyle ölüyo zaten daha bikaç ay önce ethem diye bi Türk oğlan bıçaklandı ve öldü. Yanlış bölgeye

girdi diye.....benim yaşadığım da oldu...halkevinin yaptığı bi şey vardı konser vardı aynur doğan gelmişti ordaydık gençler hepimiz oturuyoduk sonra baktık bi grup böyle kalabalık bizim yine bizim Türk gençleri bize doğru geldi yanımda bi tane arkadaşım oturuyodu böyle yaptı “senin yüzünü bi yerden hatırlıyom sen hangi bölgedensin?” diye sordu. Yani çocuğu aldılar götürüp hangi bölgeden olduğunu soruyolardı. Çocuk hangi bölgeden geldiğini söyledi. Senin burda olmaman gerekiyodu diye çocuğu dövmeye çalıştılar polisler durdurdu..... (Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

Gözlemci ve araştırmacı olarak Hackney’de ve genel olarak Londra’da “güvenliğin” önemli bir sorun olarak görüldüğünü ve çeşitli önlemlerle bu sorunun üstesinden gelinmeye çalışıldığını söyleyebilirim. Örneğin en dikkat çekici caydırıcılardan biri “polis arabalarının siren sesleridir “. Başta beni de “bu şehrin her yerinde çok ciddi suç olayları kol geziyor” diye düşünmeye sevk eden fazlasıyla gürültülü ve adeta trafiği yarıp geçen polis araçlarının bazen önemsiz suç olayları için bile “kasıtlı olarak” bu şekilde davrandığını, uzun süredir yaşayanlardan öğrendim. Onlara göre bazen çok hafif şiddet içeren bir sevgili kavgası ya da kırmızıda geçen bir araç bile, polislerin be denli kararlı ve dikkat çekici hareketlenmelerine neden olabilmektedir. Öyle ki vatandaşlar (özellikle yeni olanlar) polis araçlarının bu kararlılığından etkilenip trene kartsız binmek de dahil olmak üzere suç içeren bir davranışın sert bir şekilde cezalandırılacağına inanmalıdırlar. Hall ve diğerleri (1978), “suçun” ve “suç olaylarının gösteriliş biçiminin” devletin sosyal kontrolü sağlamasında araç olarak kullanıldığını ve sosyal-ekonomik çıkarlar için çoğu zaman manipüle edildiğini savunmaktadır. Konuştuğum birçok kişinin algısı da devletin gücünü göstermek için “suç etrafta kol geziyor ve bizler güvenlik güçlerimizle müdahale ediyoruz” düşüncesini uyandırmak için bu şekilde davrandığıdır. Hall ve diğerlerine (1978) göre bu “kriz için polis gerekir” söylemini yaratmakta ve medya da bu düşüncüyü olgunlaştırmada önemli bir araç olmaktadır. İngiltere’de de her sokağın başına ve önemli alanlara yerleştirilen kameralarla kaydedilen görüntüler (metroya kartsız binmek de dahil olmak üzere suç unsuru teşkil edenler) bu görüntüleri yaymak için kurulan CCTV (Closed Circuit Television)’de yayınlanmaktadır. Sürekli ve her yerde “izlenen” vatandaşlar, kamu mallarına zarar vermek dahil olmak üzere her türlü “yanlış” davranışlarına dikkat etmek durumundadırlar. Bununla birlikte, bir başka gözlemim, özellikle gençlerin, bu kameralara bakarak küfür bazlı sözlerle ve özellikle kamu mallarına zarar verip kaçmalarıdır. Bu kontrolün kendisi de bazen öfkenin ana nedeni ya da en azından tetikleyicisi olabilmektedir.

Gençlik çeteleri, öfkenin bir başka dışavurumu olarak ele alınmalı ve yalnızca ırksal öfke temelli değil, diğer yapısal nedenlerle de ilişkili olarak düşünülmelidir. Örneğin

Mohammed ise özellikle göçmen gençlerden oluşan gençlik çetelerinin nedenselliğini, kendi deneyiminden yola çıkarak *işsizlik ve ekonomik yoksunluk* olarak ifade etmiştir:

.....I wouldn't say there it is between cultures, maybe that gangs were very popular about 10years ago.... Although I also see some young groups, acting as gangs.....problems are probably hate, beliefs, ideas and decisions making and to see who is more powerful....also related to this immigrants have fewer rights, for example they are not allowed to work. I have some friends and they are not so happy because they are working illegally in order to make their own living in London.....(sorunların kültürler arasında yaşandığını söyleyemem belki bundan on yıl önce o tür çeteler vardı...yine de bazı gençlik çetelerine tanık oluyorum....sorunlar belki de nefret, inançlar, fikirler ve karar vermeyeyle ilgili ve gücünü ispatlamayla ilgili....ayrıca yine bununla ilgili olarak göçmenlerin haklarının daha az oluşu örneğin çalışmalarına izin verilmeyişi. Bazı arkadaşlarım var ve mutlu değiller çünkü Londra'da kendi yaşamlarını kurmak için illegal olarak çalışıyorlar....(Mohammed, hizmet alan, 23 yaşında, Bangladeşli)

Gençlik çetelerinin ve genel olarak göçmen gençliğin sorunlarının kaynağının *ailelerin ilgisizliği* olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle ilk kuşağın, *bir an önce para kazanıp geri dönme* arzusu, büyümekte olan çocukların bu kısıtlı zamandan pay alamamasıyla ve hatta onların da eğitim almak yerine anne babaya yardım etmelerinin uygun görülmesiyle birleşince bir *gençlik sorunu* doğmuştur. Özellikle Türkiye'den gelen katılımcıların tamamına yakını bu sorunla ilgili görüşlerini bildirmişlerdir. Ortak neden genel bir kanı olarak *ilgisizliktir*.

.....şimdi ilk buraya gelenlerde çocukluk döneminde aileler fazla ilgilenemedi o çocuklarla baya bi kayıp oldu diyelim mesela okumadılar ondan sonra bitakım şeylere bulaştılar gençlerimiz çünkü anne çalışıyo baba çalışıyo o çocuklar evde yalnız buraya gelen insanların biliyosun bi amacı vardı para kazanıyım geri dönücem çünkü gelecek garantileri yoktu....(Serhat, hizmet alan, 29 yaşında, Türk)

Yaprak da, kendi yaşlılarıyla empati kurarak *sevgi ve ilgi beklentisini* dile getirmiştir:

.... çoğunlukla bizim Türk ailelerinden oluyo diyolar çünkü anneleri babaları boşanıyo, evde kavga oluyo, yeterince sevgi görmüyolar hep kendilerini dışarı atıp çetelere giriyolar yani bari kimin umrunda olacak nasıl olsa ailem ilgilenmiyo girerim ne yaparsan yaparım yani başkalarından sevgi bekliyolar o da gidiyo çeteler oluyo....(Yaprak, hizmet alan, 16 yaşında, Türk)

Özellikle ilk kuşağın çocuklarının, yani bugünün gençlerinin sadece çetelere katılmak anlamında değil, genel olarak eğitim, sosyal olanaklar gibi kendilerini gerçekleştirebilecekleri alanlara katılımlarının çok az olduğu, genellikle çalışma

hayatına çok erken yaşta atıldıkları anlatılmıştır. Gençlerle ilgili en fazla yinelenen sorunlardan biri de *depresyon gibi ruhsal sorunlar ve intihardır:*

.....o dönemde onlar işte biraz çocuklar boş kaldılar yani bi sürü kaybımız oldu ama entegre olmaya gelince şey yani gençlik bunalım yani çünkü bi sürü ben mesela gençlerle konuşuyorum bi sürü benim tanıdığım insanlar var hani gençler de var benim iki tane çocuğum var mesela iki kızım var benimkilerde de mesela daha çok erkek çocuklarında gördüğüm zaman konuştuğumda diyolar ki ya mesela işte geçen yıl işte 15-20 türk genci intihar etti. Diyorum ki ya niye sebebi ney bunu niye yapıyorsunuz oğlum diyorum bu gençlerin hepsi gerçekten akıllı, efendi, aileleri düzgün aileler niye dedim yani sebep ne diğer çocuklara soruyorum diyor ki ya diyo siz anlayamazsınız bizim psikolojimizi biz mutsuzuz, mutsuzuz diyo yani bu ülke beni mutlu etmiyo diyo yani ben burda mutsuzum ne olursa olsun. Mesela dün çalıştığım yerde işte. Patronum 21 yaşında.....dedim ki niye mutsuzsun yani amcası da dedi ki oğlum şimdi Türkiye’de olsan ayakkabı boyasan daha mı iyi? Yaşın 21 ve sen şu anda iş sahibisin burda. Ne istiyosun sen dedi, kafanı kullan paranı biriktir dedi....ya diyo inanki diyo beni orda ayakkabı boyamak daha mutlu ederdi. ve oraya gelen bütün çocuklar o çocuğun arkadaşları geliyo gençler geliyolar işte aşağı yukarı 20-25 yaş civarlarında ve hepsi mutsuz hepsi bunalımda yani hiçbirisi şey diyo ki mesela o genç ben 2 sene yaşadım yaşamadım diyo Allaha her gün yalvarıyorum ki benim canımı al. bu dünyada yaşarken azap çekiyorum diyo yani mutsuzum diyo ...(Cansu, hizmet alan, 38 yaşında, Türk)

Gençlerin çeteye katılma, şiddet ve psikolojik sorunlar olarak ifade edilen konularda, sosyal hizmetlerin bir rol üstlenip üstlenmediği de sorulmuştur. Verilen yanıtlar, sosyal hizmetlerin çoğunlukla okullarda ve gençlerle ilgili etkinlikler düzenleyen kulüp, dernek gibi sivil toplum örgütleriyle ulaşabildiğini göstermiştir. Bu tür kurum ve kuruluşlara ulaşamayan, çalışma hayatının içinde olan ve/veya eğitim yaşamını sonlandırmış olan gençlerin böyle bir “koruma mekanizmasının” dışında kalarak marjinalleşebildiği gözlenmiştir. Bu durumdaki gençlerin sayısı da azımsanmayacak düzeydedir. Bu anlamda, hem genel gençlik hizmetlerinin her gence ulaşabilir olması hem de “göçmen bir genç olmanın” getirdiği kimi “özel” durumlar dikkate alınarak hizmetler geliştirilmelidir.

IV. BÖLÜMÜN ÖZETİ VE YORUMU

Çokkültürcü sosyal hizmetin aktörleri olarak hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının göçle gelen çokkültürcü yaşantılarının ele alındığı bu tema altında, hizmet alanların göç ve yerleşme süreçleri ile çokkültürcü yaşantıya yükledikleri anlam keşfedilmeye çalışılmıştır. Göç öncesi karar, göç etme ve göç sonrası süreçleri yaşayan katılımcıların sesleri, bu süreçlerin karmaşıklığını, iç içe geçmişliğini ve “özel” yönlerini ortaya koymuştur. Dolayısıyla “göçmen” dendiğinde belli bir profilin, sosyal ve ekonomik yaşantının tanımlanmasının güç olduğu, bunun yerine bu olgunun “hem bilen hem de hiç bilmeyen/karşıdan öğrenen” bir yaklaşımla ele alınmasının daha insancıl ve yararlı olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında özneliği belirleyen bağlamsal özelliklerin de bu tartışmadaki belirleyiciliği görünür kılınmıştır. Sonuç olarak, bireyin özneliğinin ve bu özneliği mümkün kılan bağlamın değerlendirildiği bu çalışmada, bu tema başlığı altında aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. Göç olgusuyla ilgili literatür incelendiğinde bireylerin ekonomik ve politik nedenler gibi yapısal nedenlerle göç ettiği belirtilmektedir. Bu çalışmada da hizmet alanların göç ve yerleşme süreçlerini nasıl anlamlandırdığına bakıldığında; tüm katılımcıların ortak noktasının “daha iyi bir yaşam” arzusu olduğu görülmektedir. Nedenlerin çoğu zaman birkaçı göç kararında etkili olmuş ve göç etme şekliyle, göç nedeninin her zaman uyuşmadığı anlaşılmıştır. Örneğin iltica ile politik durum arasında her zaman bir bağlantı bulunmamakta, katılımcılar daha önce sayılan nedenlerin bir veya birkaçı için iltica etmeyi tek çıkış noktası olarak görebilmektedirler. Dolayısıyla hem geliş hem de kalma sürecinde travmatik olabilen deneyimlere karşın, katılımcıların uzun uğraşlar vererek çabasını sürdürmesi, onların göçü, hayatlarını daha iyi bir düzeye getirmek veya sadece yaşayabilmek için ne kadar önemli gördüklerinin bir göstergesidir. Bazı katılımcılar için orada kalabilmek için her yolu denemek ve bunu başarmak tek kurtuluş yoludur. Kadın katılımcıların bazıları için bu durum biraz daha kritiktir. Çünkü onlar kendi kararlarını vermemiş, çoğunlukla eşlerinin peşi sıra gelmiştir. Özellikle, ana yurdundan uzun yıllar sonra eşlerinin yanına gelen kadınların yaşadıkları, kopan evlilik ve aile yaşantısıyla, çocukların sorumluluğunu ve yeni bir ülkeye adapte olma sorunlarını içinde taşıyan karmaşık olaylar dizisini başlatmıştır. Bunun yanında, eğitilmiş ve erkek olmanın tüm bu süreçleri aşmada kolaylaştırıcı olduğu ifade bulmuştur.

İş bulmak ve çalışmak üzere göç edenlerin işsiz oluşu dikkate değerdir. İşsiz göçmenlerin özellikle 1980’ler sonrasındaki neo-liberal politikaların güçlenmesiyle oluşan küresel krizden etkilendiği görülmektedir. Daha önce çalıştıkları tekstil fabrikalarının kapanması, hali hazırdaki iş olanaklarının düşük ücretli ve sigortasız

çalışmaya olanak vermesi, işsizliği devam ettirmiştir. Ancak bu durum, göçmenlere özgü bir durum değil, aslında İngiliz kökenli vatandaşları da etkileyen sınıfsal bir durumdur. Buradaki fark, ev sahibi ülkenin ihtiyaçlarıyla örtüşecek biçimde, farklı ülkelerden vasıfsız insanların göç sürecine daha fazla dâhil edilmesi ve dolayısıyla da göçmenlerin önemli bir kısmının vasıfsız işçilerden oluşmasıdır. Bu durumda, sınıfsal eşitsizlik, göçmen popülasyonunda daha görünür hale gelmekte, bir anlamda, aşırı genellemelere neden olabilmektedir. Oysa daha derinlikli bir araştırma yapıldığında özellikle Hintli ve Sih grupların yoksulluk çemberini ilk kıran göçmenler olarak nitelikli işçi ve tüccar olduklarını, bazı Hint işadamlarının İngiltere'nin en büyük işadamları arasına girdiğini, bir yandan da kendi milletvekillerini çıkarmaya başladığını görmek mümkündür (Laçiner, 2006). Bununla birlikte Heath ve McMahon, Büyük Britanya ekonomisinde Karayipli, Hindistanlı ve Pakistanlılar'ın işgücü olarak dezavantajlı konumda olduklarına işaret etmektedirler. Bu azınlıklar, sağlıklarını kaybetme riski taşıyan ya da yorucu işlerde, düşük ücretlerle çalışmaktadır. Heath ve McMahon bunun nedenlerinin ırkçılığa indirgenemeyeceğini söylemektedirler. Çalışmalarında ortaya koydukları esas nedenler, azınlıkların eğitim seviyelerinin ve niteliklerinin düşük olmasıdır. Bu araştırmanın katılımcı grubunun da eğitim düzeyinin yapılan işlerle bağlantılı olduğu gözlenmiştir. İngiltere'de yaşayan ve Türkiye'den göç edenlerin ekonomik durumlarını inceleyen Erdoğan (2007) ise göçmenlerin yaklaşık % 30'unun, Türkiye'de işsiz iken, İngiltere'de kendi işyerlerine sahip olabildiklerini. % 46.1'inin Türkiye'de iken hiçbir maddi birikime sahip olmadıklarını ve İngiltere'ye geldikten sonra durumun değiştiğini şu anda % 36.9'unun maddi birikime, % 11.8'inin işyeri ve arabaya, % 10.5'inin arabaya, % 9.2'sinin maddi birikim ve işyerine, % 5.3'ünün yalnızca işyerine, % 3.9'unun gayri menkule sahip olduğunu bildirmiştir. Bu ülkedeki yaşam standartlarını Türkiye'deki ile karşılaştıran sığınmacıların % 75'ininse çok daha iyi durumda olduklarını belirttiğini ifade etmektedir (Erdoğan, 2007).

Dolayısıyla, göçün nedenleri, nitelikleri ve sonuçlarını anlamak için sınıf analizine ihtiyaç vardır (Savage ve diğ.,1992. Akt. Goldthorpe, 1995: 313). Sınıf analizi yapılmaksızın, göç anlaşılması güç bir kavram halini alır. Dahası, bireylerin sınıfsal konumları, onların göç sürecine girmelerinde belirleyici unsurdur. Bunun yanında, göçmenlerin başta kasıtlı olarak "vasıfsız" tercih edilmesiyle zamanla onların kendi içine kapanmasına neden olacak yeni bir yaşam alanı ve kültür oluşmuştur. Bu da yoksulluğu ve işsizliği pekiştirmiş, kültürel ayrımları kaldırarak yaşam alanlarını yakınlaştırmıştır. Bir yaşam alanı olarak Hackney, bu durumun tipik örneklerindendir. Göçmenlerin nüfusun önemli bir kısmını oluşturduğu Hackney, yoksulluğun en fazla

yaşandığı bölgelerden biridir. Göçmenlerin yaşam alanları ilk kurulduğu günden bu yana süregelen bir değişim göstermektedir. Bunları sadece birer getto olarak görmek hatalı olur, çünkü göçmen mekânları sürekli bir biçimde etkileşim ve gelişimi yaşamakta ve dönüşmektedir (Çağlar, 2001). Kimi zaman yerleşik halkla göçmenlerin ortak mekânlar yarattıklarını görebilmekteyiz. Örneğin, Hackney ve benzeri kimi yerler, göçmenlerin gelişile birlikte yerleşik İngilizler tarafından terk edilmiştir, ancak bu mekânlar zaman içerisinde göçmenler ve İngilizlerin yoksul kesimi tarafından da ortak bir biçimde kullanılmaya başlamıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki, göçmenler ile yerleşiklerin ayrılığı ve aralarındaki kimi etnik çatışmalar aslında sadece etnik değil, sınıfsal bir zemine oturmaktadır.

2. Göçü anlamak için sınıf analizi kadar önemli bir diğer unsur, göçmenler arasındaki dayanışma ilişkilerini ve göçmenler arası ağları analiz etmektir. Öyle anlaşılmaktadır ki, göçmenler hem ilk göç etme süreçlerinde hem de göçü takip eden süreçte bir hayatta kalma stratejisi olarak dayanışma ilişkilerini incelemektedirler.

Göçmenin kişisel öyküsünü vurgulayan ağ kuramı da göçmenlerin göç ettikleri ülkelerle köken ülkeleri arasında ortak köken, soydaşlık, akrabalık ve dostluk bağlarından oluşan (Abadan-Unat, 2003) bağlarla hayatta kaldıklarını savunur. Bu bağlar yoluyla, göçmenlerin göç edecekleri koşullar kolaylaşmakta, daha önce göç edenler deneyimlerinden hareketle yeni gelenlere önderlik etmektedir. Dayanışma ağlarının bu olumlu katkısının yanında yeni göçmenlerin toplumsal uyumları bakımından olumsuz etkileri de söz konusudur. Daha sonra göç edenlerin kendilerini “evlerinde” gibi hissetmeleri, onların göç ettikleri ülkenin dilini, kültürünü ve yaşam tarzını öğrenmelerine ve buranın toplumsal yaşamına uyum sağlamalarına engel olabilmektedir (Yalçın, 2004: 53).

3. Dil farklılığı konusu, bu çalışmada “sorun” sınıflamasında yer almasa da, çokkültürcülüğün mümkün kılınmasında önemli bir engel olarak yerini almıştır. İngilizce bilen katılımcılar için yalnız başına adapte olmaya çalışmak önemli bir sorun olarak görülmezken, dil bilmeyen ve eğitimi düşük olan katılımcıların deneyimlerinin daha travmatik ve korkutucu algılandığı anlaşılmaktadır. Alışma ve uyum konusunda olduğu kadar, hizmetlere ulaşma ve ayrımcılık konularında da “dil engelinin” belirleyiciliği aşîkârdır. Dile kolay adapte olamamanın eğitim durumu fark etmeksizin herkeste aşîğılanma, içe kapanma, işaretle anlaşma, kaybolma gibi anlamlara bürünebildiği görülmüştür.

Sosyal hizmet uzmanlarının dil engeliyle ilgili açmazları sık yaşadığı gözlenmiştir. Dil konusunda hem sosyal hizmet uzmanları hem hizmet alanların “sorun odaklı” bakışları bulunmakla birlikte, sosyal hizmet uzmanlarının kaynak temelli bakış bir tarafa hak temelli bir bakıştan bile uzak oluşu dikkate değerdir. Hatta bazı sosyal hizmet uzmanlarının kendi kökenlerinden olan hizmet alanlara yaptıkları ev ziyaretlerinde “kasıtlı” olarak kendi ana dilleriyle konuşmaktan kaçınmaları ve “İngilizceyi öğrensinler, öğrenmeliler” düşüncesine sahip oluşları Foucault’un “bilginin iktidarı” söylemiyle paralel olarak (Sarup, 2004: 110), bilginin profesyonellelikle birleşmesi sonucunda ortaya çıkan “iktidarın” bir göstergesidir. Sosyal hizmet uzmanı farkında olarak ya da olmayarak “hizmet sunan- egemen güç” kültürünün bir parçası olmakta ve bu iktidarın öngördüğü gibi “dili öğretmek için anadilden vazgeçmeyi” ya da “hizmet verebilmek için dil koşulunu yerine getirmeyi” önkoşul olarak görebilmektedir. Harrison (2007)’un da işaret ettiği gibi dil konusu, dinamik çokdilli toplumlarda bir gerçeklik olmasına karşın dil politikası araştırılmamış ve kuramsal olarak açıklanmamış bir alandır. Ruiz (1984. Akt. Harrison, 2007), dilin kavramsal olarak üç şekilde ele alındığını bildirmektedir; sorun, hak ya da kaynak olarak. Sorun olarak ele alıfta, baskın kültürün dilinden farklı bir dilde konuşmak bir dezavantaj ya da eksiklik olarak görülmektedir. Daha yakın bir döneme geldiğimizdeyse dil konusu, evrensel insan hakları perspektifinden kendini ana dilinde ifade hakkı olarak ele alınmaktadır. Ancak bu hakkın değer verilmeyen bir hak olduğu da vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, dil farklılığı konusunu “kaynak” olarak ele alan yaklaşımda, sorun olarak ele alınan yaklaşımın tersine “çokdilli olmaktan gelen faydalar” vurgusu belirleyici olmaktadır. Şöyle ki, bu yaklaşımda dilin ekonomik, sosyal ve kültürel rolleriyle ilgili olarak “köprü kurma” işlevi ön planda tutulmaktadır. Bu anlamda çok dilli toplumlarda dil ayrılığı bir eksiklik ya da sorun değil aksine, değerli bir zenginlik ve birleştime unsurudur. Bu çalışmada çokkültürlü yaşıntının zenginleştiren ve köprü kuran özellikleri katılımcılar tarafından dile getirilmişse de dil konusu hemen tüm katılımcılar tarafından sorun odaklı olarak ele alınmıştır. Ne farklı dili konuşan göçmenler ne de sosyal hizmet uzmanları kendi dillerinde ifade haklarını ya da farklı dilleri konuşuyor olmaktan gelen ayrıcalıklı kazancı dile getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanları en az iki dil bilmelerine karşın, çokdilli olmalarını bir avantaj olarak görmemiş, aksine dillerini bildikleri hizmet alanlarla dahi İngilizce konuşmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Oysa iki dili olmanın ya da yeni bir dil öğrenmenin “kültürel duyarlılık eğitimlerinden daha da fazla, bireyin dünyayla ilgili algısını değiştirdiği ve bakış açısını genişlettiği” belirtilmektedir. Dahası, çokdilli sosyal hizmet uzmanlarının kültürel sınırların üstesinden gelebilecek kişiler olduğu bildirilmekte (Martinez-Brawley

ve Brawley, 1999:33), baskın gruptan dışlanan marjinal etnik gruplar için kimliğin ifade edilmesinde “dilin” çok önemli bir politik kaynak olarak kullanılabileceği tartışılmaktadır (Pugh, 1996). Dilin böyle bir potansiyeli varken hem sosyal hizmet literatürü hem de bu araştırmanın katılımcıları dilin bu potansiyelini sessiz bir biçimde karşılamışlardır.

4. Görüşülen göçmenlerin vatandaşlık hakları olduğundan kamunun sunduğu sosyal hizmetlerden ve sosyal yardımlardan faydalanabilmektedirler. Şimdiki durumda, herhangi bir işte sigortalı çalışmak, alınan yardımların kesilmesine neden olacağından tercih dahi edilmemektedir. Çünkü alınan sosyal yardımların, kira yardımı da dâhil olmak üzere toplamı, vasıfsız bir işçinin kazandığından daha fazla olmaktadır. Aile içindeki çocuğa ya da bakıma muhtaç bir kişiye bakma zorunluluğu bulunan göçmenler (hizmet alanlar) için çalışmak ayrıca yük getirdiğinden sosyal yardımlara bağlı bir yaşam bir zorunluluk gibi görünmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi sistemdeki yapısal boşluk, bireyin öznelliğine dolaylı ve doğrudan müdahale etmektedir. Göçmenlerin bir anlamda “bağımlı” yaşamları, yerli halkta “bize ait olanı hiç hak etmeden alıyorlar” düşüncesini oluşturmakta ve bu da ırkçılık gibi çokkültürcü yaşantıyı engelleyen düşmanca tutumları beraberinde getirmektedir. Temelde öfke sınıfsal bir öfkedir. Bu nedenledir ki ekonomik krizin yükseldiği bazı dönemlerde ırkçı akımların yükseldiği, refah dönemlerinde ise azaldığı katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir.

5. Çokkültürcülük, bu çalışmada iki boyutuyla ele alınmaktadır. Birincisi, göç politikalarını etkileyen ve ondan etkilenen, aktif yurttaşlık ve ulusötesi yurttaşlık kavramlarını içeren “çokkültürcülüğün politik boyutu”; ikincisi ise çokkültürlü toplumda yaşayan bireylerin etkileşim ve alışveriş olanaklarını, iç içe geçmiş yaşam alanlarıyla gerçek bir bütünleşmeyi anlatan “çokkültürcülüğün sosyal boyutu”dur.

Politik boyutta, bu çalışmanın ulaştığı önemli sonuçlardan biri, İngiltere’nin çokkültürcülük politikasının hem hizmet alanlar hem de sosyal hizmet uzmanları tarafından “özgürlükçü ve demokratik” olarak anlamlandırılmasıdır. Topluluk siyasetini benimseyen İngiltere’nin Hackney örneğinde, sosyal hizmetlerin dini ve etnik örgütlenmelerin hizmet sunumunu destekleyecek biçimde geliştirilmiş olması, katılımcılar tarafından “tehlike ya da risk” olarak değil “ihtiyaç ve ihtiyaçların karşılanması” olarak algılanmaktadır. Şüphesiz, böyle bir politikanın ve örgütlenmenin, dini ve etnik temelli örgütler çerçevesinde gerçekleşiyor olması sınıfsal bilinç ve sınıfsal örgütlenmenin önüne geçmektedir. Bu durum kasıtlı ya da kasıtsız olarak neo-liberal politikaların uygulama alanını genişletmekte ve neden olduğu hasarları görünmez kılmaktadır. Gramsci’nin ifade ettiği gibi, politik güç her zaman “baskı” yoluyla değil,

“doğallaştırma/normalleştirme” yoluyla egemen kılınmaktadır. Bu anlamda, İngiltere’nin etnik/dini kimliklerin örgütlenişini destekleyişi biçiminde ortaya çıkan çokkültürcülük, gücün başka bir yolla hakim kılınışı olarak da görülebilir. Böylece, liberal politikalara zarar vermeyen, aksine yardımcı olan etnik ve dini temelli örgütlenmeler, toplumun üyelerinde “eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik bir yönetim algısı uyandırarak ” daha “zararlı” görülen sınıfsal örgütlenmenin bu yolla engellenmesini sağlamış olacaktır. Bu haklı varsayım, çokkültürcülüğe eleştirel bir bakışı getirmekle birlikte hâlihazırdaki önemli bir ihtiyacın görmezden gelinmesi gibi bir riske de açıktır: katılımcıların özellikle vurguladığı gibi “kültürel ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların karşılanması” çokkültürcü bir bakış olmadan sağlanabilir mi?. Tüm itiraz ve eleştirileriyle birlikte çokkültürcülüğün, tekkültürcü akımın öngördüğü homojenize ve asimile edici bakışından çok uzakta olduğu açıktır ve bu anlamda da değerlidir. Bununla birlikte çokkültürcü bakışı pozitif yönleriyle savunanların da, risk ve tehlikeleriyle eleştirenlerin de politik tartışmalarda görmezden geldiği konu “göçmenlerin birer aktör olarak öznelliği” konusudur. Çünkü çokkültürcülükle ilgili politik tartışmalar göçmenlerin “ihtiyaçlarını” gözetemeyecek kadar öznellikten uzaktır. Çokkültürcü sosyal hizmet ise tam da bu noktada devreye girmekte, öznel ve sosyo-politik olanın birleştiği noktaya müdahale ederek, bireylerin ihtiyaçlarından doğru bir bakışın boşluğunu doldurmaktadır. Bu çalışmanın da bir sonucu olarak kültürel farklılıklara özgü hizmet üretilmesi bir ihtiyaçtır ve çokkültürcü sosyal hizmet bu ihtiyacın “dönüştürücü ve disipline edici olmadan” çoğulcu ve demokratik biçimde karşılanmasını sağlayacak güçlü bir araçtır. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması eleştirel bir bakışla kültürel farklılıkları gözetken ve ihtiyaca uygun hizmet üreten bir uygulama olma potansiyeline sahiptir.

Çokkültürcülüğe ilişkin eleştirilerin odaklandığı önemli yerlerden biri çokkültürcü toplumsal yaşamın tasarımında rol oynayan güç ilişkileridir (Zizce, 1997). Farklı kültürleri veya kültürel unsurları “bir arada” tutan bir otorite olarak yerleşik/baskın/evsahibi kültürün varlığı ana referans noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu otoritenin çokkültürcü toplumsal yaşamı tasarlama aracını ise konukseverlik oluşturmaktadır. Oysa burada söz konusu olan “koşullu” bir konukseverlik durumudur. Burada farklı kültürlerin “ulus ötesi yurttaşlık” gibi bir üst kimlik çerçevesindeki kabulü değil, ehlileştirilmesinden söz edilmektedir. Ötekine referansla tanımlanan (Bauman, 1998) toplumsal yaşam zorunlu olarak hiyerarşik bir biçimde kurulur. Derrida’nın koşullu konukseverlik görüşüne yaptığı itiraza göre, hukuksal bir düzenleme olarak konukseverlik devletin tebaasının haklarının anayasa ile tasarlanmasını içermektedir. Bu anlamda koşullu konukseverlik, ev sahibinin yerinde ya da evinde, ev sahibinin

“efendi” olarak tanımlandığı ve ev sahibinin konuk olmadığı, misafiri ya da “ötekini” kabul eden olduğu bir konukseverliktir (Derrida, 1999). Bu anlamda koşullu konukseverlikten gelen “hoşgörü” ve “saygı” ev sahibinin tersinden ırkçılık (Yeğenoğlu, 2002) olarak ortaya çıkabilecek üstünlük ve hükümlanlığını mümkün kılmanın bir aracı olma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Koşulsuz bir konukseverlik ise mülkiyetsizliği zorunlu kılmaktadır (Derrida, 1999). Bu bağlamda, evsahibi ve “konuklar” arasındaki mülkiyetçi ve hiyerarşik ilişkileri aşmanın önemli yollarının başında ulus-ötesi ve aktif bir yurttaşlık fikri gelmektedir. Garcia (1993) yurttaşlığı; farklı yaş, cinsiyet, renk ve diğer niteliklere sahip insanların bir dizi hakka eriştiği, devletin böylece hem sosyal içermeyi teminat altına aldığı hem de kendi meşruiyetini sağladığı bir modern uygulama olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede, ulus ötesi yurttaşlık, göçmenlerin varlığını geleneksel ulus devlet sınırlarının aşılmasında rol oynayan önemli bir unsur olarak görmektedir (Lie 1995; Shain and Sherman 1998; Jacobson 1996). Göçmenlerin ve evsahibinin katılımcı bir biçimde oluşturduğu aktif yurttaşlık düşüncesi, toplumun koşulsuz konukseverleşmesi veya daha kapsamlı bir ifadeyle demokratikleşmesi için önemli bir işlev görmektedir.

Bireyin öznelliğinin sosyal bağlamda nasıl mümkün kılındığını açıklayan çokkültürlü yaşantıya gelindiğinde, fırsatlar ve zorluklar olarak algılanan konuların anlaşılması ihtiyacı dikkat çekmektedir.

Bu fırsatlardan ilki çeşitlilik/farklılığa karşı benzerlik ve tüm bu süreçlere ilişkin öz-farkındalıktır. Görüşülen sosyal hizmet uzmanları aynı zamanda göçmen olduğundan, değerlendirme ve anlamlandırma süreçleri kendi yaşam deneyimlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Her iki grup da genel olarak farklılık ve çeşitliliği tehdit olarak değil zenginlik olarak görürken, özellikle ilk geldikleri dönemde farklılıkların içinde kaybolmanın adapte olma sürecindeki katkısına dikkat çekmiştir. Bu anlamda “rahatlık, yabancı hissetmeme” kavramları önemlidir. Yine de bu kadar farklılık içinde yaşarken en rahatlatıcı süreçlerden biri “benzerlerini bulmak”tır. Göçmen olarak geldikleri bu toplumda doğal olarak kendi kültürlerine duydukları özlemi, aynı mahallede oturarak, kültürlerine cevap verecek restoranlara giderek karşılamaktadırlar. Bütün bu ifadelerde “farklılık” önemli bir vurguyken, farklılıkların içine girince farkedilebilen “benzerlik” vurgusu da önemlidir. Uzaklarda bizden çok farklıymış gibi algıladığımız kültürlere yaklaştıkça ortaklıkları, insan olmaktan ileri gelen ortak ihtiyaçları da görmek de mümkün olmaktadır. Dolayısıyla; farklılıkları sevmek, farklılıkların içinde kaybolmak, benzerlerini bulmak ve benzerliği fark etmek hizmet alanların ve sosyal hizmet

uzmanlarının öznel yaşantısından çıkan ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını kurmaya yardımcı olacak ilk anlamlandırmalardır.

Çokkültürlü yaşantının görece fazla olduğu yerlerde hoşgörünün zamanla öğrenildiği ve hatta belediyenin hizmet politikasına yansıtıldığı düşünülmektedir. Katılımcıların algısında kurulan arkadaşlık ilişkileri ve etkileşim olanaklarının; farklı olanı tanımayı, hoşgörü ortamını geliştirmeyi en nihayetinde de etkileşimi artırarak çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının bu anlamda güçlenmesine katkı verdiği yönünde düşünceler bulunmaktadır. Hoşgörü konusunda görüşler ifade edilirken sosyal hizmet uzmanlarının meslek elemanı olarak değil, o toplumda yaşayan göçmenler olarak konuya yaklaştıkları görülmüştür. Bu konuda ifade edilen görüşlerden özet olarak anlaşılan, içinde yaşanılan çevrede “hoşgörü kültürünün” varlığının, o çevrenin farklı kültürleri içinde barındırmaya alışmış olması başka bir deyişle farklı kültürlerle birarada bulunmanın toplumsal hoşgörü kültürüne olumlu etkisidir. Hemen hemen tüm ifadelerde, göçmenlerin azınlıkta olduğu yerlerin daha hoşgürsüz hatta ırkçı/ayırıcı olduğu, bunun yanında Hackney’de nüfusun çoğunluğunun farklı kültürden olmasından kaynaklanan kabul ve hoşgörünün olduğu ve bu nedenle de sosyal hizmet uzmanlarının ve hizmet alanların kendilerini “rahat”, “özgür”, “evindeymiş gibi” hissettiği vurgulanmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki gelişimi için de, çokkültürlü bir toplumda yaşamak başlı başına bazı fırsatları barındırmaktadır. Yeni bir dil, yeni bir kültür öğrenmek sosyal hizmet uzmanlarının hem bireysel hem de mesleki bakış açısının zenginleşmesine, olayları ve insanları değerlendirirken yeni pencerelerden (onların pencerelerinden) bakabilme becerisini geliştirmesine ve arkadaşlık/komşuluk gibi sosyal bağlarla “öteki”nin o kadar uzak bir “öteki” olmadığını anlamasına yardımcı olmaktadır.

Bu tema altında, ikinci kategoride ele alınan “zorluklar” konusunda ise, öncelikle çeşitlilik içinde kendi içine kapanan, baskın ya da yerleşik kültürle ve diğer azınlık kültürlerle iletişim kurmayan/kuramayan, sosyal hayattan çeşitli biçimlerde dışalanan ve dolayısıyla da bütünleşememe sorununu ortaya çıkaran anlamlar ele alınmıştır. Bu durum her iki taraf için de genel olarak bir eleştiri konusu olsa da, bazı kapalı grupların tutuculuğu ve değişme korkusu bütünleşmenin önünde engel gibi görünmektedir. Irkçılık, dile getirilen bir diğer zorluk olmuştur. Irkçı bir tutum, okul gibi sosyal bir kurumda “ayırıcı” bir davranışı beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, öğretmenin tutumu, beklentisi, bilgisi ve yetiştirme tarzı gibi birçok faktör, siyah erkek çocuğunun kaderine önemli bir olumsuz müdahalede bulunmaktadır. Bu durum sosyal hizmet kurumlarında da geçerli olabilir. Örneğin Müslümanlara düşmanlığı olan, yanlış bilgi

sahibi olan bir sosyal hizmet uzmanı bilinçli ya da bilinçsiz olarak “ayrımcı” bir müdahalede bulunabilecektir. Bu anlamda değerlerin sağlam olması, özfarkındalığın geliştirilmesi bu tuzaklara düşmeme açısından önemlidir. Bunun yanı sıra genel olarak toplumsal bir etkileşim ve tanımaya açık olma olmadan başka bir deyişle “karşılıklı” bir kabul etme olmadan çokkültürcü uygulamaların hayata geçmesi uzun zaman alacak demektir.

Çokkültürcü bakış ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması kültürlerin içine kapandığı, kendi yaşam alanlarını oluşturduğu ve iletişim, etkileşim olanaklarının sınırlı olduğu bir yapıyı değil; aksine iç içe geçmelerin, karşılıklı öğrenmelerin, farklılıkların ve ortaklıkların tehdit edici olmayan paylaşım olanaklarıyla desteklendiği bir yapıyı öngörmektedir. Hâlihazırdaki yapıda çokkültürcü bir yaşantı değil, farklı kültürlerin bir arada ancak birbirine değmeden bulunduğu bir yaşantı söz konusudur. Bu yaşantıdaki en önemli olumlu unsur ise, Hackney özelinde, çokkültürlü bir yapının hoşgörü ortamının gelişmesine ve hizmetlerin kültürel duyarlılık çerçevesinde yapılandırılmasına fırsat vermiş olması ya da en azından katılımcılar tarafından böyle algılanmış olmasıdır.

V. BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASININ DEĞER, BİLGİ VE BECERİ BOYUTLARI

Bu da dâhil tüm genellemeler yanlıştır.

Nietzsche

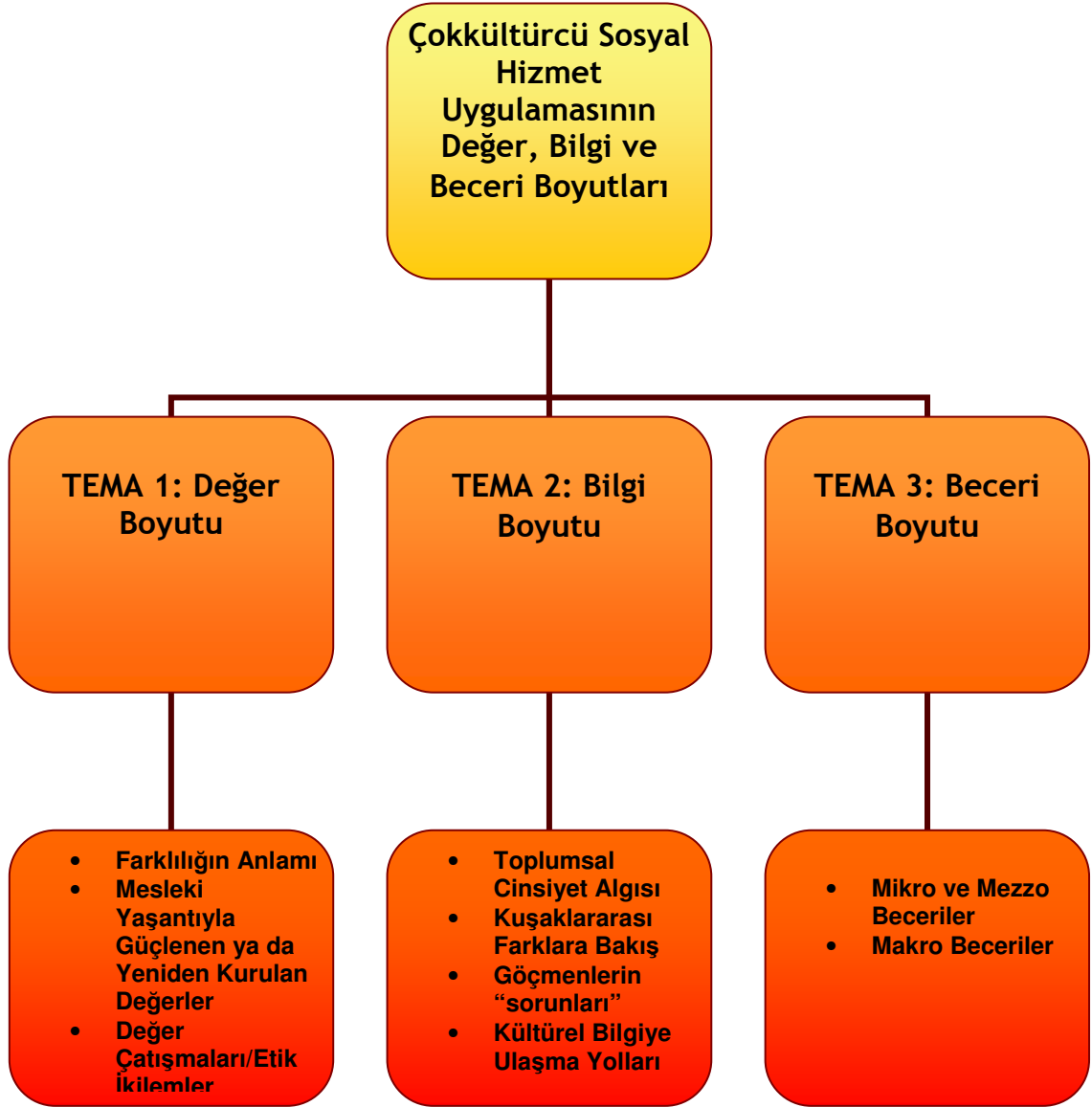
Bu tema başlığı altında çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutları tartışılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının, hizmet alanların ve sosyal hizmet sisteminin birbiriyle etkileşiminden doğan, her birinin bağlamından etkilenen ve deneyimle şekillenen bir uygulama olarak bu araştırmanın ele aldığı Hackney'deki uygulamaların kendine özgülüğünün, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını güçlendirmeye yardımcı olacağı düşünülmüştür. Barındırdığı etnik çeşitlilik, hizmet alanların da büyük çoğunlukla farklı kültürlerden oluşması ile sonuçlanmış, bu farklı kültürlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için de yine o kültürlerden sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmiştir. Dolayısıyla Hackney'in bu özelliği nedeniyle, bu araştırmada hem hizmet alanlar hem de sosyal hizmet uzmanlarının kültürel çeşitliliği söz konusu olmaktadır. Bu da kültürel olarak farklı gruplarla sosyal hizmet uygulamaları anlamında daha zengin bir deneyim fırsatı sunmaktadır. Burada artık iki farklı kültürün (baskın kültür ve azınlık grup) birbirini anlama çabası değil, azınlık grupların da birbirlerini anlama ve birlikte çalışma çabaları söz konusu olmaktadır. Bu nedenle çalışmada çokkültürcü sosyal hizmet tartışması, spesifik kültürler ve onların özelliklerinden ziyade “kendinden farklı olanı” anlama ve onunla çalışma üzerine kuruludur. Herhangi bir kültürel grubun kategorize edilerek, onun “kültürel geçmişi” üzerinden sorular sorulmamış, daha genel sorularla kültürel farklılıklara bakış açısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Zaman zaman sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanların bu soruları yanıtlarken duyduğu somutlaştırma ihtiyacıyla bazı kültürlerin baskın özellikleri ifade edilmiştir. Bunlar, bazı kültürlerle ilgili kalıp yargıların ve önyargıların bir yansıması olabildiği gibi, gerçek yaşantıların ve deneyimlerin sonucunda ortaya çıkmış bir algı da olabilmektedir.

Bu araştırmanın bir diğer hareket noktası olan eleştirel düşünce, eleştirel uygulamayı gerektirmektedir ki bu da düşünceyle gelişen ve değişen bir uygulama döngüsüdür. Bu döngüye “yansıtmacı (düşünümsel) döngü” (reflexive cycle) adı verilmektedir.

Yansıtmacılık (düşünümsellik), “sosyal hizmet uzmanlarının hizmet ettikleri insanlarla birlikte düşünerek ve hareket ederek “kendilerini fotoğrafa koydukları” ve böylece başkalarıyla yaşantıları/ilişkileri sonucu düşünme biçimlerinin ve eylemlerinin değiştiği döngüsel bir süreçte olmak” anlamında kullanılmaktadır. Aynı sürecin bir parçası olarak sosyal hizmet uzmanları başkalarını ve onların sosyal dünyalarını etkiler ve değiştirirler (Adams, Dominelli ve Payne, 2002: 7). Sosyal hizmet uzmanları da bu yansıtmacı (düşünümsel) döngüden etkilenir ve değişirler. Ryan (2007: 365-372), bu süreçte içsel iletişimin başka bir deyişle “kendini dinlemenin” önemine dikkat çekerek iç sesin, uygulamaları yönlendirmek, desteklemek ve güçlendirmek için kullanılması gereken önemli kaynaklardan olduğunu vurgulamıştır. Yansıtma ya da düşünme, herhangi bir işi gerçekleştirdikten sonra bireyin kendi içine yönelerek değerlendirme yapmasını veya yansıtmacı ya da düşünümsel eylemlerin farkında olunmasını içermektedir. Bu tema altında incelenen uygulamaya ilişkin süreçler aslında bu düşünümsel döngünün anlaşılmasını konu almaktadır.

Bu bölüm, temelde üç tema başlığı altında incelenmektedir. Bunlardan birincisi, değerler; ikincisi bilgi; üçüncüsü ise beceri boyutlarıdır. Görüşülen sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanların, sosyal hizmet uygulamaları içinde karşılaştığı, deneyimlediği, öğrendiği, varlığını kabul ettiği ya da çeliştiği bir takım tutum ve düşünceler “değerler” başlığı altında incelenmiştir. Değerlerin, bilgi ve beceriyi de belirleyen çok önemli bir bileşen olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada katılımcıların penceresinden algılanan ve yaşanan bireysel ve toplumsal değerlerin anlamının bilgi ve beceri boyutlarını da büyük ölçüde etkilediği, aslında hiçbirinin birbirinden bağımsız olmadığı düşünülmektedir. Bilgi boyutu da hem sosyal hizmetteki farklılık bilgisini hem de katılımcıların içinde bulunduğu toplumda algıladığı kültürel farklılıkların bilgisini içermektedir. Beceri boyutu ise daha çok doğrudan uygulamanın nasıl gerçekleştiğine, genel olarak uygulamaların güçlü ve zayıf yönlerine odaklanmaktadır. Aşağıda şekil 14’te bu bölüm başlığı altında ele alınan kategoriler verilmektedir:

Şekil 6: Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutları

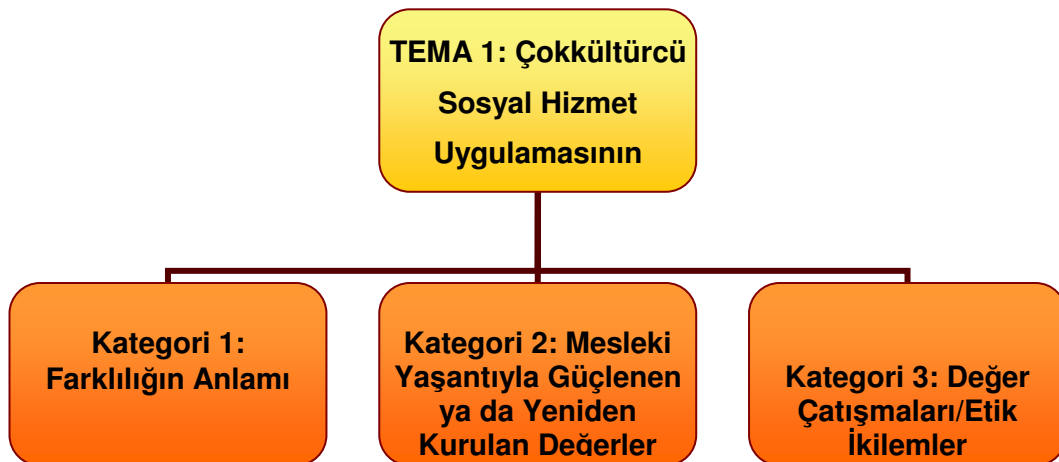
En uzak mesafe iki kafa arasındaki mesafedir... Birbirini anlamayan...(Can Yücel)

5.1. TEMA 1: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Değer Boyutu

Sosyal hizmetin farklı kültürel gruplarla çalışmasına ilişkin kuramsal ve pratik bilgiler literatürde “çokkültürlü sosyal hizmet (multicultural social work), kültürel yetkinlik (cultural competence), kültürlerarası sosyal hizmet (cross-cultural social work)” gibi çeşitli kavramsallaştırmalarla ele alınmaktadır. Sosyal hizmetin “çokkültürcü” (multiculturalist) olma misyonuna “eleştirel” bakan bu çalışmada da literatürde farklı isimlerle yer alan bu uygulamaya ilişkin bilgiler ve arkasından aktörlerin (sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar) sesleri dile getirilmiştir. Böylece, hem kuramsal birikimin hem de uygulamadan gelen bilginin eleştirel olarak yorumlanması sağlanmaya çalışılmıştır.

Aşağıda, şekil 15'te çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer boyutunun incelendiği üç kategori gösterilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde değerler; farklılığın anlamı, mesleki yaşantıyla güçlenen ya da yeniden kurulan değerler ve değer çatışmaları/etik ikilemler olarak ifade edilmiştir. Bu değerler ve değer çatışmaları, sosyal hizmet uzmanlarının yaşam deneyimleri, mesleki deneyimleri, eğitimleri ve içinde yaşadıkları topluluk gibi birçok unsurdan etkilenmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının farklı kültürlerle çalışmaya atfettiği değerler ve/veya değer çatışmaları onların “nasıl bir uygulama” sorusuna verdikleri içsel yanıtlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Şekil 7: Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer boyutu

Kategori 1: Farklılığın Anlamı

Şekil 8: Tema 1, Kategori 1

“...mixture of people, ethnic groups, cultures, age groups, male, female, fashions, yes, all of them.....we are coming from different cultures and different ways of life.....our responsibility is not only accepting and understanding diversity but also encouraging them.....especially for indigenous people they may say ‘oh these people are coming to take our country from us’ ...”

Bu kategori altında, sosyal hizmet uzmanlarının farklılığa attığı anlamlara yer verilmiştir. Farklılık, çok çeşitli biçimlerde ve çeşitli düzeylerde ele alınmıştır. Etnik olarak heterojen bir grup olan sosyal hizmet uzmanlarının “farklılığa bakışı” da çeşitlidir. Farklılık, bazı sosyal hizmet uzmanları tarafından “*betimsel bir farklılık algısı*” biçiminde ifade edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının bazıları farklılığı betimsel bir farklılık olarak

tanımlamış ve sosyal hizmet mesleğindeki önemini bu farklılıklar hakkında bilgi sahibi olmasının gerekliliği odağında ele almıştır:

...Imm diversity means I mean a mixture of people, ethnic groups, cultures, age groups, male, female, fashions, yes, all of them..... Its very important in social work practice because you know if we work in a world where everybody is same, same culture, same age group, same background, same religious views we won't have problems if we don't acknowledge there are you know different kinds of people. But its not like that... (Imm farklılık bence insanların, etnik grupların, kültürlerin, yaş gruplarının, erkek, kadın, modalar evet hepsinin karışımıdır. Sosyal hizmet uygulamasında çok önemli çünkü biliyorsunuz eğer biz herkesin aynı, aynı kültürden, aynı yaştan, aynı geçmişten, aynı inançlardan olduğu bir toplumda çalışıyor olsaydık bu farklı çeşitteki insanları bilmesek bile herhangi bir sorunla karşılaşmayacaktık ama böyle değil....) (Eric, SHU, 32 yaşında, Avustralyalı)

Eric, farklılığı bir karma (mixture) olarak tanımlamanın yanında gerçekçi bir bakışla çok önemli bir konudaki farkındalığını anlatmaktadır: “sosyal hizmet uzmanlarının farklılığı yok sayması olanaksızdır, çünkü farklılığın olmadığı bir toplum yoktur”. Eric’in kendi tarzındaki ironik anlamlandırmasında “bütün insanların aynı yaşta, aynı cinsiyette, aynı kültürde....” olduğunu kabul etmek “varlığı olanaksız bir toplum”un varlığını kabul etmektir. O halde, çokkültürcü sosyal hizmet binasının temelindeki taşlar başta “varlığı olanaksız bir toplumda değil”, “tüm farklı unsurlarıyla gerçek bir toplumda” yaşadığını kabul etmek; dolayısıyla, soyut bir “benzer insanların oluşturduğu dünya” algısından somut olan “farklı insanların oluşturduğu dünya” algısına geçiş yapmaktır.

.....sosyal hizmet neticesinde insanlara yardım etmeyi amaçlayan bi meslek. Bakıyosun şu anda da günümüzde de yardıma en fazla ihtiyaç duyanlar göçmenler, farklı yani daha doğrusu baskın kültür içerisinde yaşayan farklı gruplar, farklı kültürler, bu insanların da neticesinde bu yardıma ihtiyaçları var ve sosyal hizmet bunu gerçekleştirmeye çalışıyo, bi yandan insanların o kültürlerle bütünleşmesini sağlamaya çalışıyo, bi yandan da işte o insanların bireysel problemleriyle ilgilenmeye çalışıyo yani gerçekçi olmak gerekirse o nedenle çok çok önemli bi kavram.....söylemeye çalıştığım şey farklılık sosyal hizmetin özünde var yan ve sosyal hizmet farklılığı kullanmak zorunda farklı insanlarla farklı uygulamalar gerçekleştirmek için...(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye’li Kürt).

Bazı sosyal hizmet uzmanlarının “farklılık” algısı ise insanların birbirinden ayrı olan özelliklerinin bir sonucu olarak “ihtiyaçlarının farklılığı”dır. Aşağıdaki ifadede Nadine, “ihtiyaç ve ihtiyaçların karşılanma biçimindeki farklılığa” dikkat çekmiştir:

.....of course in normal life we have equal importance but based on different needs and we all come from different background and because we're living in a same environment.. because of the culture, because of where we come from, because of our upbringing... so when I think of diversity I look at it from wider perspective even though we live in a same environment we are coming from different cultures and different ways of life and we all have different or changing needs and it creates diversity (tabiki normal yaşamda hepimizin eşit önemi var ancak, farklı ihtiyaçlara bağlı olarak ve aynı yerde yaşıyor olsak da farklı kültürel temellerimiz olduğundan kültürümüzden, geldiğimiz yerden, yetiştirilme biçimimizden kaynaklı farklılıklarımız var...farklılığı düşündüğümde daha geniş bir perspektiften bakıyorum, aynı çevrede yaşasak da farklı kültürlerden ve yaşam biçimlerinden geliyoruz ve hepimizin farklı ve değişen ihtiyaçları var ve farklılığı yaratan bu) (Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Sosyal hizmet uzmanlarının “ihtiyaç” ve “farklılık” konusundaki tutum ve düşünceleri ikiye ayrılmış durumdadır. Birinci gruptakiler, Nadine’in özetlediği gibi, farklılığın, ihtiyaçları da farklılaştırdığı dolayısıyla da farklılık kavramını ele alırken, farklı grupların değişen ihtiyaçlarının odak alınması gerektiği düşüncesidir. Sosyal hizmetin genel insan farklılığı kavramı ile anlatılmaya çalışılan temel düşünce de; insan ihtiyaçlarının genel olduğu ancak insanların bunları farklı yollarla karşıladığıdır. Bu birinci grup görüşte ise, yalnızca ihtiyaçların karşılanma yollarının değil, ihtiyaçların kendisinin de farklılaşabileceği vurgusudur. İkinci gruptaki sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri ise, insan ihtiyaçlarının yerel (o gruba özgü) olup olmadığına bakılmaksızın “*öncelikli ihtiyaçlardan*” yola çıkarak ve *nesnel seçme yöntemleri* belirleyerek hizmet yürütmektir. Burada farklılığı kabul eden ancak, hizmet sunmada “*eşit davranabilmek*” için *evrensel olana yönelen bir tutum*” söz konusu olmaktadır. Birinci grup görüşe sahip olanların farklılığa ilişkin bu değerleri, uygulamada karşılığı olmayan çoğu zaman da yerel otorite ile çatışma ve ikilem yaratan değerler olmaktadır. İkinci gruptakilerde ise değer olarak kabul edilen “farklılıkların farkındalığı ve kabulü”, uygulamaya ilişkin sundukları öneri ile çelişmektedir. Hem farklılıkları hem de ihtiyaçların evrenselliğini kabul etme birbiriyle örtüşmeyen iki değerdir. Her iki değer grubunun da uygulamadaki yansımaları sorunludur. Birinci grup görüş son kategoride anlatılan etik ikilemleri ve *aşırı genellemeleri (overgeneralization)*; ikinci grup görüş ise istemli ya da istemsiz *ayrımcı uygulamaları* beraberinde getirmektedir.

Bu araştırmada *farklılığın getirdiği ayrımcılık*, “*göçmen konumunda olmayla*” anlamlandırılmıştır. İnsanlar birbirinden farklılaştığı gibi bir araya gelmeyi, bir gruba ait olarak yaşamayı sağlayan ortaklıklarla da varolmaktadır. Bireyin eşsizliği ve insan ırkına mensup olmanın sürekliliği içinde insanlar aynı zamanda birçok küçük grubun

üyeleri olmaktadır. Bu grup üyelerinin benzer yanları ve kendine has özellikleri ayrımcılık ve baskının aracı ya da öznesi olabilmektedir. Salamon ve benzer görüşteki sosyal hizmet uzmanları yerleşiklerin göçmenlere yönelik “korkusunun” baskı ve ayrımcılığı getirdiğine dikkat çekmiştir:

...So to me diversity is very important, is very rich, but equally it may be sometimes fearful especially for indigenous people they may say 'oh these people are coming to take our country from us' ...especially after EU many people from Europe are coming here and its to me in some way its good but politicians and other people pick up these things as regression issues. They fear that people are bringing in their cultures, they're bringing in their experiences.....because Hackney has a very diverse population its not surprise that the borough takes diversity seriously than other boroughs like Chelsea, Westminster, Fulham and those areas those bourgeois areas....(Bu yüzden bana göre farklılık çok önemli, çok zengin ama aynı zamanda özellikle yerleşikler için bazen korkutucu olabilir, 'bu insanlar ülkemizi bizden almak için geliyorlar' diyebilirler...özellikle Avrupa Birliği'nden sonra birçok insan Avrupa'dan buraya gelmeye başladı ve bana göre bu bazı açılardan iyi ancak politikacılar ve diğer insanlar bu tür şeyleri baskı unsuru olarak görüyor. İnsanlar kültürlerini, yaşantılarını getiriyorlar diye korkuyorlar....Hackney'in nüfusu farklılıklardan oluştuğundan belediyenin farklılık konusunu Chelsea, Westminster ve Fulham gibi diğer belediyelerden ve burjuva bölgelerden daha ciddiyle ele alması şaşırtıcı değil....)(Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Yerleşik halkın, göçmenlere ilişkin olumsuz tutumlarının gerisinde ülke kaynaklarının ve daha birçok şeyin kaybedilme korkusunun bulunduğu düşüncesinin yanı sıra, toplumsal ve politik olarak farklılıklara verilen değerin aslında bir “özür dileme” olduğu, bu iyi niyetlerin gerisinde sömürgeci politikaların bu güçlerini devam ettirebilmek olduğu da ifade edilmiştir:

.....Diversity işte hani derler ya çok klasiktir, melting bowl işte bi kaseenin içine herşeyi atıyosun, karmaşa gibi görünüyor ama aslında tat açısından bi ahenk var bi taraftan da çok fragile, kırılabilir şeyleri de var çünkü o böyle egemen power bunu kullanabileceği için hem bi ahenk var hem de onun altında sezinliyorsun, herkesin söylemeye korktuğu bi kırılabilirlik var, o bence diversity. Bilmiyorum iyi bişey mi çok tarihsel bişey bu ülke için iyi bişeydir belki, bu ülkenin çok emperyalist bişeyi var ya işte dünyanın her yerine girip, insanlar, köleler, getirmişler. Sömürmedikleri, güneşin batmadığı ülke derler ya, bi yer kalmamış sanki böyle şey geliyo diversity yıllarca yüzyıllarca sömürdükleri yerlerdeki insanlara hadi gelin bi de burayı inşa edin böyle bi özür mü diliyorlar anlamadım, karışık bi olay. Yani iyi mi kötü mü bilmiyorum ama böyle diyorlar ya burda “politically correct” herkes iyidir, güzeldir, çeşitliliktir.....(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Farklılığın olumlu ya da olumsuz geribildirimlerle ama sonuçta “bir sorun alanı” olarak görüldüğü açıktır. Oysa farklılığın getirdiği yararların ya da olumlu tarafların da görülmesi gerektiği ifade edilen görüşler arasındadır:

...look at English population they think migrants come and take their jobs and everything, they don't see the benefits. They don't see different cultures, food, music..They only see this as a problem...But I don't think so...(İngiliz toplumuna bakın onlar göçmenlerin gelip işlerini ve herşeylerini ellerinden aldıklarını düşünüyor. Faydaları görmüyorlar, farklı kültürleri, yemekleri, müziği görmüyorlar. Onlar sadece bunu bir sorun olarak görüyorlar. Ama ben öyle düşünmüyorum) (Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Bunun yanında sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak farklılığı tanımlamada yalnızca çeşitliliği, ihtiyaçların farklılığını ve özellikle göçmen korkusunun yarattığı ayrımcılığı ortaya koymakla kalmayıp bir adım daha öteye geçerek “etkileşimi”, “farklılıkları kutsamayı”, “teşvik etmeyi” ve “cesaretlendirmeyi” önplana çıkarmaktadır:

.....aaaa diversity is all about its different opinions, its different beliefs, its different actions, and its different wants and needs all together at the same time. Basically and diversity is acceptance of these differences and encouraging the differences at the same time. And as social workers we should be encouraging different cultures, different beliefs. Our responsibility is not only accepting and understanding diversity but also encouraging them.....(aaa farklılık farklı görüşlerdir, farklı inançlardır, farklı eylemlerdir ve aynı zamanda farklı istek ve ihtiyaçlardır. Temel olarak farklılık bu farkların kabulü ve farklılıkların teşvik edilmesidir aynı zamanda ve bizler sosyal hizmet uzmanları olarak farklı kültürleri, farklı inançları teşvik ediyor olmalıyız. Bizim sorumluluğumuz farklılığı yalnızca kabul etmek ve anlamak değil aynı zamanda teşvik etmektir) (Diana, SHU, 32 yaşında, Afrikalı).

Farklılıkların cesaretlendirilmesi ya da öne çıkarılması, sosyal hizmetin “büyük” değerleri ve nihai amaçları olan güçlendirme ve sosyal adalet ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Fani'ye göre her bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini mümkün kılacak “zengin atmosferi” yaratma sorumluluğu sosyal hizmet uzmanlarına aittir:

.....diversity to me it means appreciate to the differences, cultures, language, the ways of thinking and bringing them together to create rich atmosphere to enable each person's potential. If we don't appreciate these differences then we can not use the talents of these people who can not speak English. But if we try to bring all those differences together what you I'm capable of doing, what you're capable of doing then we understand diversity.....(...bana göre farklılık farklılıkları, kültürleri, dili, düşünme biçimlerini takdir etmek ve her bireyin potansiyelini geliştirecek o zengin atmosferi yaratmak için farklılıkları biraraya getirmek demektir. Eğer bu farklılıkları takdir etmezsek İngilizce konuşamayan insanların yeteneklerini

kullanamayız. Ancak, sizin, benim yapabildiğimiz şeyleri, bu farklılıkları bir araya getirebilirsek o zaman farklılığı anlamış oluruz... (Fani, SHU, 35 yaşında, Afrikalı)

Farklılığı önce düşünsel düzeyde kabul etmek, tutumsal olarak farklılıkları teşvik etmeyi benimsemek ve davranışsal düzeyde farklılıkların getirdiği zenginliği ve fırsatları değerlendirmek çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının farklılığa bakışı olmalıdır. Hepimizin “yapabildiklerinden” başka bir deyişle güçlerinden yola çıkmak, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında biz ve başkası arasındaki farklılığın aslında güçlenme ve gelişme bir potansiyel olduğu yönünde bakış açısı kazanmaktır. Bu bakış açısı, *yalnızca bireysel değil toplumsal (kolektif) bir gelişme* için önemli bir potansiyel olarak görülmelidir. Bu bakış açısına sahip sosyal hizmet uzmanlarından Salamon, farklılığı bu düzeyde ele almanın sonuçta toplumun yararına olduğunu, toplumu geliştirdiğini, ekonomiyi canlandırdığını, öğrenme ve etkileşim fırsatı sunarak toplumsal gelişime katkı verdiğini düşünmektedir:

....lets take Hackney if you look at cultural diversity that is here you walk on this Morning Lane to Mare Street you'll see different types of especially if it is during the summer time you will see different type of dressing, how people show their cultural dressing. That's a way of diversity. You see many restaurants. Greek restaurants, Turkish restaurants, African-Caribbean restaurants, Chinese restaurants..this and its bringing diversity, its bringing development in the area..... (bence avantajları daha fazla..Hackney'i ele alalım. Burdan Morning Lane'den Mare Street'e doğru yürüdüğünüzde kültürel farklılığı görebilirsiniz özellikle de yazları, farklı giyim tarzlarını, insanların kültürel giyim tarzlarını nasıl gösterdiğini görebilirsiniz. Bu farklılığın bir gösterim biçimidir. Birçok restoran görüyorsunuz. Yunan restoranları, Türk restoranları, Afrikalı-Karayipli restoranlar, Çin restoranları...ve bu farklılığı getiriyor, bu farklılıklar, bu bölgeye gelişim getiriyor. (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

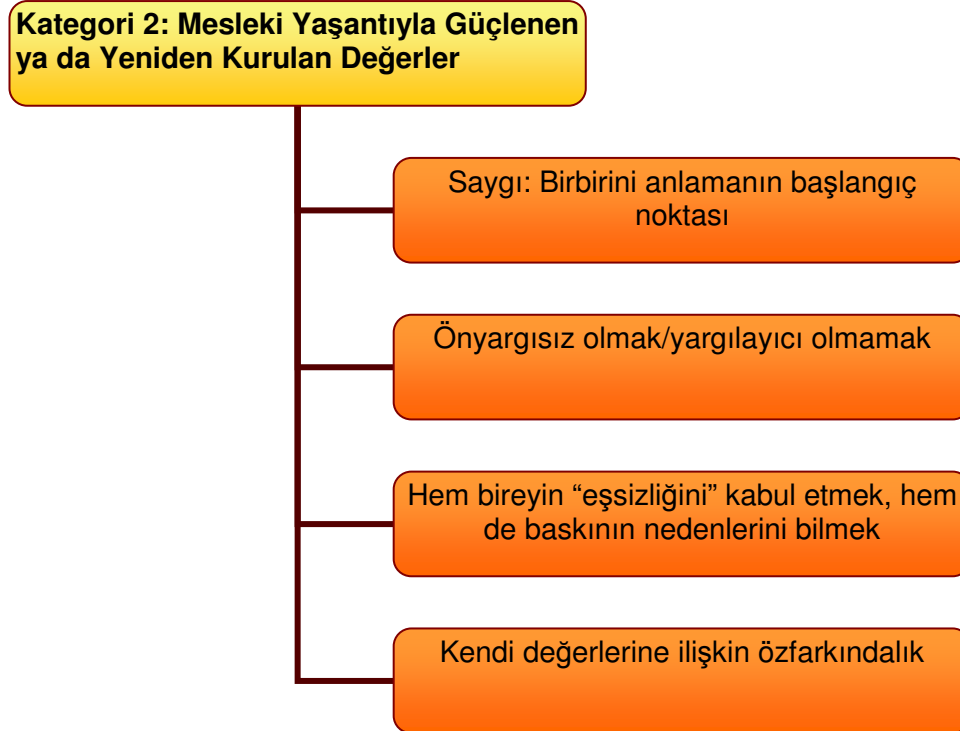
Sosyal hizmet uzmanları, *daha önceki mesleki yaşantılarından gelen deneyimlerini* de bugünü anlamaya çalışırken zaman zaman ifade etmişlerdir. Önceki öznel ve mesleki deneyimler, Londra'da daha az farklılığın olduğu bölgeler olabildiği gibi bazen de kendi ülkelerinde edindikleri deneyimler olabilmektedir. Aşağıda bir sosyal hizmet uzmanının bu konudaki karşılaştırması ve *eleştirel bakışı* yer almaktadır:

....ama baktığın zaman sosyal hizmette nerde görüyorum bu farklılığı Türkiye'de görmüyorum mesela. Türkiye'de çokkültürlü, farklı bi sosyal hizmet uygulaması yok. Türkiye'nin sosyal hizmet uygulaması daha çok klişe bişey yani model olarak Amerika'dan alınan ve hâlihazırda devam ettirilen... yani Türkiye'deki sosyal hizmet eğitime ve uygulamasına. Ne biliyim hala yani farklı kültürlü olan insanlar var, çalışan insanların o kültür hakkında fazla bi bilgisi yok gibi, hala kültürel değerlere çok büyük bi saygı

bence yok yani görece olan kavramlar var, kültürlerin farklı baktığı olaylar var. Onlarla ne kadar sosyal hizmet ilgileniy o da belli değil. Ne biliyim mesela bi çocuk yetiştirme tarzıyla ilgili farklı her kültürün farklı beklentileri, farklı değerleri, normları vardır ama bizde öyle bişey yok. Bizim bildiğimiz belli bi kalıp var, standart var ve herkesin ona uymasını bekleriz. ..yine başka bi örnek; kürtajdand tutun mesela doğum kontrol yöntemlerine kadar her kültürün, dinle de beslenen farklı inançları var ama bizde böyle bi superiority var, yani biz her şeyi biliriz ve bi üstünlük var. Her şeyin en iyisini biz biliyoruz ve insanlara anlatıyoruz o öyle olmamalı böyle olmalı diye. Hâlbuki orda saygısızlık yapıyo bence sosyal hizmetin aslında kültüre uyum sağlaması gerekir ama biz kültürleri değiştirmeye çalışıyoruz bence, asimile etmeye çalışıyoruz. Ve bu kesinlikle çokkültürlü sosyal hizmete uymuyo. Sen burada bunu yaparsan kesinlikle çok büyük bi kargaşaya yol açar (mesela burada nasıl yani?) Burada yapamazsın yani sen burada bi insana gidip çok çok önemli bi risk potansiyeli olmadıkça çocuk korumayla ilişkili, çocuğun ruhsal, fiziksel, duygusal anlamda çocuğa çok büyük bi tehlike olmadığı sürece herkesin kendi kültürünü yaşaması ve çocuğuna da o kültürü öğretmesi burada hoş karşılanır. Sen bi jewish orthodox communitye git çocuk babası gibi giyinir, dersin ki Allah Allah böyle bişey nasıl mümkün olur? ama o çocuğa adamlar istediği gibi kendi dinini, kendi kültürünü öğretiyor. Hiç kimse de burada ona bişey diyemez. Ya da insanlar burada ne biliyim Bangladeşli bi çocuk entari giyebiliyo burada, sakal uzatabiliyo kimse tutup da işte ya irticacılar bastı, ya da şöyle oldu böyle oldu gibi bişey düşünmüyo. Ya da mesela o Yahudiler işte Yahudi elbiselerini giydikleri zaman, belli günleri var o günlerde daha da değişik giyiniyorlar sokağa öyle çıkıyorlar. Hiç kimse onlar hakkında kötü bişey düşünmüyo. Ya da biz mesela sosyal hizmet vermeye çalıştığımız zaman o insanlara eğer o aile beni Perşembe günleri arayamazsın diyosa Perşembe günleri benim dua etme günüm, işte Perşembe günleri dinimin gerektirdiği şeyleri yerine getirme günüm ben bu günde elektronik eşya kullanmıycam diyosa ben buna saygı gösteririm. Eğer burada bi insan İngilizce bilmiyosa sen gittiğin zaman yanında tercüman götürmek zorundasın bu insana İngilizceyi öğretemezsin sen, senin işin o değil. Ama Türkiye’de öyle değil, Türkiye’de Kürtçe biliyosa Türkçe bilmiyosa, kim, hangi sosyal hizmet uzmanı bi tercüman götürüyo? Öyle bişey olabiliyo mu? yok. Lazca bile olsa hangisi bi Karadenizli yaşlı kadına hizmet götürdüğü zaman Lazca bilen birini göndermeye çalışıyo? Öyle bişey olabilir mi yok yok Türkiye’de. Ve bunu söylediğin zaman Türkiye’de ayrımcılık yapıyomuşsun gibi algılanıyosun. Buradaki farklılık anlayışıyla Türkiye’deki çok farklı. Bu da bi farklılık yani. Burada farklılıkları önemsemek, farklılıkları ortaya çıkarmak ve farklılıklara saygı göstermek çok hassas ve arzu edilen bişeyken Türkiye’de farklılıkları örtmek, tekdüzeleştirmek, yekleştirmek daha fazla makbul görüyo. Ve farklılıkları ortaya çıkardığın zaman da sen ötekileştiriliyosun ve farklılaştırılıyosun böyle bişey var..... (Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye’li Kürt)

Kategori 2: Mesleki Yaşantıyla Güçlenen ya da Yeniden Kurulan Değerler

Şekil 9: Tema 1, Kategori 2

“...if I respect of myself the service user will otomatically see that actual.....so they will respect to me as well.....always checking our values don’t jumb the conclusions, don’t make assumptions...”

Değerler, mesleki deneyimlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve/veya güçlenmiş düşünce, ilke ya da tutumlar olarak da anlamlandırılmıştır. Güçlenen ya da yeniden kurulan değerlerden biri “saygı”dır. Saygı teriminin sözlük anlamına bakıldığında Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü’ne göre; (1)Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. (2) Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak “saygı” iletişim kurulan varlık veya oluşumun hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde tutmak bunlara önyargısız yaklaşmayı içerir. Saygı aynı zamanda kişinin kendine yönelttiği de bir duygudur. Özsaygı olmaksızın bireyin çevresiyle olan ilişkileri de sağlıklı bir çerçeveye oturmamaktadır. Çokkültürlü sosyal hizmet uygulamasında da “saygı” değerler dizisinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları için de “saygı” karşdakini *anlamanın* ya da anlamaya giden yolun başlangıcıdır. En temelde kişinin

kendine ve karşısındakine saygısı olmaksızın diğer değer temelli uygulamalar olanaksızlaşmaktadır. Saygı, sosyal hizmet uzmanının bireysel olarak kabul ettiği ya da *özümsediği* değerlerden biri olduğunda, mesleki anlamda da değer ve uygulamalar güçlenmektedir. Eudy, kendi değerlerinden biri olan saygıyı, öncelikle *kendine saygı* olarak gördüğünü, kendine saygı duyduğunda, karşı tarafın bundan etkilendiğini ve saygı duyulan bir atmosferde, her iki tarafında saygıyla şekillenen *birbirini anlamaya çalışma* durumunun oluştuğunu ifade etmektedir:

....My practice basically based on my values and morals for me its respect because its one of my values. First I have to show respect for myself because if I respect of myself the service user will otomatically see that actual..you know come in a respectable manner. So they will respect to me as well....And my skills has got my moral as well. Because I want to be understood so my skills first should be listening. I listen to what they're saying..and that enable me to actually you know understand them more. And by understanding them more I will respect them intense. And by respecting their wishes I'll be able to meet their demands. And as a whole that will make me work in a more holistic manner....(...uygulamam, temel olarak değerlerime ve ahlaki normlarıma dayandığından benim için saygı. Çünkü saygı benim değerlerimden biri. Öncelikle kendime saygı duymalıyım çünkü kendime saygı duyarsam hizmet kullanıcım da otomatik olarak bunun gerçek olduğunu görecektir ve bilirsiniz onlar da bana saygı duyacaktır. Ve becerilerim de benim değerlerimi taşıyor. Çünkü anlaşılma istiyorum. Bu yüzden becerilerimden ilki dinlemek olmalı. Onların ne söylediğini dinliyorum ve bu biliyorsunuz onları gerçek anlamda daha fazla anlamamı sağlıyor. Onları daha iyi anladığımda onlara daha derinden saygı duyuyorum ve onların isteklerine saygı duyduğumda onların taleplerine cevap verebiliyorum. Ve bir bütün olarak bu benim bütüncül bir tarzda çalışmamı sağlıyor...) (Eudy, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Eudy'nin *kendine saygı duyma* ve karşı tarafın bu saygının gerçek olduğunu hissetmesinde yaptığı vurgu, bir *siyah kadın* olarak kendi kültürü, görünümü, cinsiyeti gibi konulardaki kabulünü karşı tarafa *model* olarak iletme ve karşıdan da aynı frekansta yanıt alma deneyiminin ifadesidir. *Saygı döngüsü* olarak ifade edilebilecek bu süreçte, yalnızca hizmet alanların değil, sosyal hizmet uzmanlarının da saygı görmesinin önemi büyüktür. Özellikle, sosyal hizmet uzmanlarının da azınlık gruplarının üyeleri olduğu durumlarda, bu *karşılıklılık* daha belirgin ve karmaşık hale gelmektedir. Bu anlamda Eudy'nin ifade ettiği gibi kendine saygı duymak ve bunu karşı tarafa doğru ileterek bir anlamda model olmak, saygı ilkesinin hakim olduğu bir görüşme atmosferini yaratabilecektir. Başkalarına saygı, saygı çerçevesinde anlama ihtiyacını, anlama ihtiyacı ise dinleme becerisini ve bir bütün olarak ihtiyaçların *doğru* anlaşılacak karşılanmasını beraberinde getirmektedir. Birbirine bağlı bir zincirin halkaları gibi

düşünülebilecek bu süreçte, saygı *başlangıç halkasını* oluşturmaktadır. Saygı ön koşulu, sosyal hizmet uzmanları tarafından daha çok iletişim boyutunda da ele alınmış ve sağlıklı bir iletişim için hem saygının varlığını hem de bu varlığın göstergesi olarak bazı özel konulara hassasiyet geliştirmenin önemli olduğunu anlatmışlardır. Ayşe de böyle düşünen sosyal hizmet uzmanlarından biridir:

....ondan sonra kişinin haklarına saygı duymak önemli. Onların kültürüne göre hareket etmek önemli. Yani mesela bi Türkün evine girerken ayakkabılarını çıkarman lazım en azından. İşte yahudi birinin evine gidiyosanız işte mini etekle gitmemek lazım. Böyle şeyler yani bunlara dikkat etmek lazım. Bu kişilerin kültürüne saygı gösterdiğinizizi göstermek için...(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Karşılıklı anlamanın ikinci önemli halkası olarak *önyargısız olmak ya da yargılayıcı olamamak* değeri ifade edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları için farklı kültürlerle ilişkin farkındalık geliştirmek ancak yargılayıcı olmamakla ya da önyargısız yaklaşmakla mümkündür. Daha önce de ifade edildiği gibi sosyal hizmet uzmanlarının da farklı kültürlerden geliyor olması, bu soruları yanıtlamada hem mesleki hem de bireysel yaşantılarında içselleştirdikleri ve eleştirel baktıkları bir yaklaşımı benimsemeleri sonucunu doğurmuştur:

....önyargısız bi şekilde görüşmenizi yapmak ve kişiyi, bireyi anlamak, bireyden yola çıkarak yani belki o grubu tanımlayabilirsiniz ama bireysel farklılıklar söz konusu..birey olarak kabul etmek, o bireye göre yapmak görüşmenizi.....kalıplar olmaması lazım kesin kalıplar olduğu zaman baştan değerlendirmenizi yapmış olursunuz yani değerlendirme raporunuz gitmeden önce hazır olur. O kültürse mutlaka şöyledir böyledir falan. Hani bu mutlaka böyledir bunu sormama gerek yok diye bişey olmaması lazım yine sormalısınız sormanız gereken şeyleri....önyargısız olmak dışında tabi diversity anlamında söylüyorum ben yoksa bi sürü değerler ilkeler var. Önyargısız gitmek önemli, kültür hakkında bir şeyler bilip önyargısız gitmek önemli.....sosyal hizmet uzmanı olarak kilit noktadasınız. Bi tarafta hizmetler var bi tarafta hizmeti vereceğiniz kişiler var. Doğru bilgileri aktarmak ve bildiklerinizi anlatmak konusunda açıklayıcı olmak, açık ve net olmak lazım....(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Ayşe'nin vurguladığı "farklı kültürler hakkında bir şeyler öğrenerek gitmek", sosyal hizmet uzmanlarının en fazla üzerinde durduğu konulardan olmuştur. Ancak, sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı tıpkı Ayşe gibi, *bilmenin* yargılamayla da sonuçlanabileceğini, üstelik toplumsal yaşamada zamanla insanların değiştiğini o kültüre atfedilen özelliklerin ya da değerlerin bazı bireylerde olmadığını ya da değiştiğini anlatmışlardır. Bu anlamda, hem bilmek hem de önyargısız olmak; her bireyi

kendi bağlamında, “eşsiz” biri olarak ele almak ve bunu yaparken de o spesifik kültürün bir üyesi olduğunu ve ayrımcılık ya da baskı gibi koşulları da deneyimleyebileceğini gözetmek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanlarının çokkültürcü bir uygulama için önyargısız olmayı başarabilmesi, genel bir bilgisizlik ve yargısızlıkla yani herkesi *aynı ve eşit* görmeyle özdeşleştirilmemelidir. Aksine kültürü, spesifik kültürleri ve onların etkilerini bilmeli, bunun yanında, her bir bireyi kendi bağlamında ve diğer dış koşullardan etkilenen ve onları etkileyen aktif özneler olarak görmeli ve *kategorize* etmekten kaçınmalıdır. Bunun yanında, oldukça somut, gerçek ve görünür bir durum vardır ki o da *insanlar birbirlerinden farklıdır* ve bu farklılıklar insanlara bazen “garip”, “tuhaf”, “kabul edilemez”, “aykırı”, “saçma”, “mantıksız”.....gelmektedir. Böyle algılanan farklılıkların bir kısmı gerçekten insan varlığına zarar veren kabul edilemez boyutlarda olabileceği gibi bazıları *yaşama bakış açısının ve yaşam tarzlarının farklılığından* da ileri geliyor olabilir. Bu anlamda “önyargısız ve yargılayıcı olmamak” tüm farklılıkların ve farklılığa ilişkin düşünce ve duyguların *farkındalığı* ile yakından ilişkilidir. Sosyal hizmet uzmanları da kendi değerlerine ve başkalarının değerlerine ilişkin ve bu değerlerin farklılığına ilişkin *özfarkındalıklarını* merkeze koymalıdır:

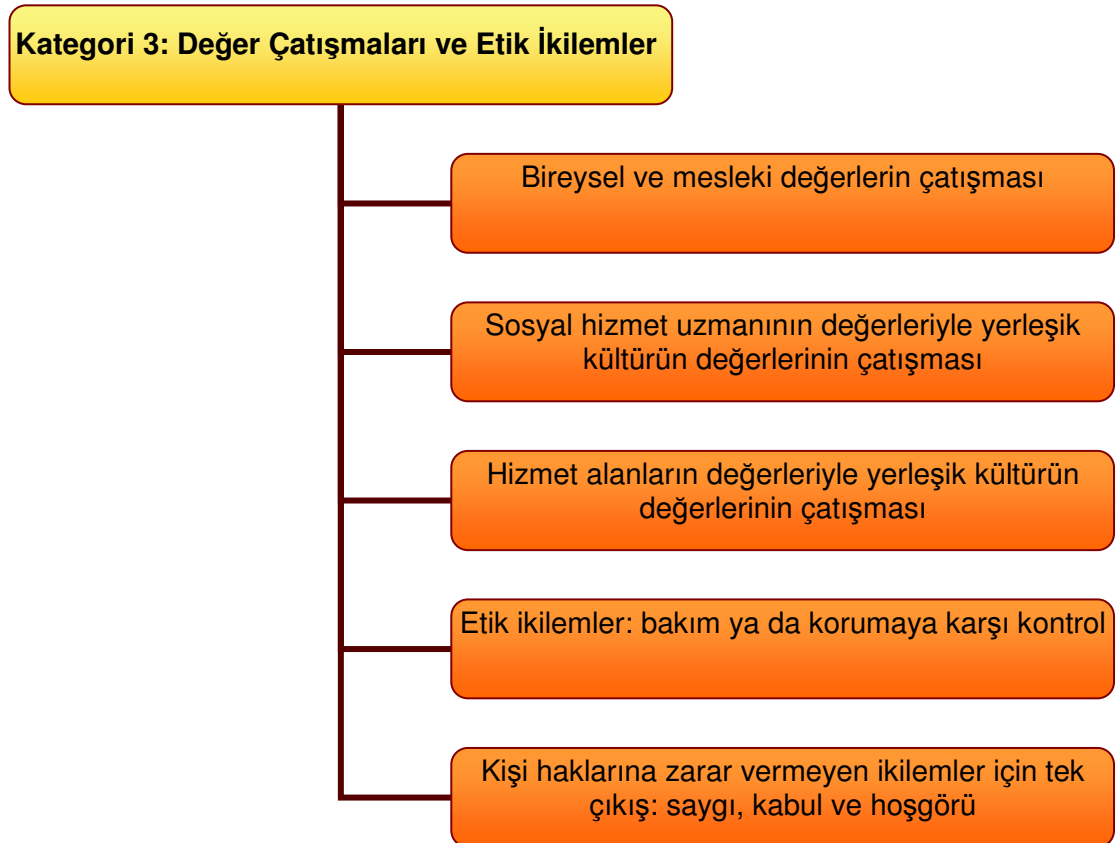
...Awareness is very very important you know and always checking our values don't jump the conclusions, don't make assumptions, ask open questions, really try to understand the person and where he come from and always watch out for our own values and don't let them to interfere our judgements, so for example when I go to a Jewish an Orthodox Jewish woman who shave her hair and cover her body I don't think "oh god how she lives like that!", its not about that, it is about her...she wants it. That's the way I think... (Farkındalık çok çok önemli biliyorsunuz ve her zaman değerlerimizi control etmek, hemen sonuçlara atlamamak, varsayımlarda bulunmamak, açık uçlu sorular sormak ve o insanı ve nereden geldiğini gerçekten anlamaya çalışmak ve her zaman kendi değerlerimizi izleyerek yargılarımıza müdahale etmesine izin vermemek, yani mesela bir Yahudi'nin, saçlarını traş eden ve vücudunu kapatan Ortodoks Yahudi bir kadının evine gittiğimde "aman Tanım bu şekilde nasıl yaşıyor!" diye düşünmem, bu böyle birşey değil, bu onunla ilgili..o bunu istiyor. Bu benim düşünme tarzım..) ... (Nina, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Hepimiz dünyaya farklı çerçevelerden bakıyoruz. Bizim sahip olduğumuz ve içinden baktığımız çerçeve, dünyada milyonlarca olan çerçeveden yalnızca biri. Hayatı algılamak, varlığı tanımlamak ve anlamlandırmak için herkesin birer çerçeveye ihtiyacı var kuşkusuz. Bu sayısız çerçevelerden yalnızca biridir belki de karşımızdakinin bize “tuhaf” gelen yaşam biçimi. Yukarıdaki alıntıda “...bu, onunla ilgili...o bunu istiyor...tersi, benim düşünme tarzım” diye ifade edilen görüş, hem kendi çerçevesinin farkında olan hem de bu sayısız çerçeveleri her zaman “kabul etmek” gerekmesi de

“anlamak” gerektiğini özetlemektedir. Öz-farkındalık olmaksızın farklılıklarla çalışmak hem pratik olarak çok zor, hem yararsız ve üstelik de “zarar verici” olma potansiyeline sahiptir. Yapılan görüşmelerde de öz-farkındalık konusu mesleki deneyim sürecinde sık karşılaşılan bir “yol gösterici”, “kolaylaştırıcı” ya da “engel” olarak görülmektedir. Yukarıdaki ifadede olduğu gibi, özellikle bizden çok farklı yaşam tarzları için önyargılar geliştirmek, varsayımlarda bulunmak ve yargılamak çok olasıdır. Bu durumdan kaçınmanın yolu sosyal hizmet uzmanının kendi değerlerini sürekli kontrol etmesi başka bir deyişle kendini dinlemesi ve başkasının yaşam biçimine saygı göstererek anlamaya çalışmasıdır. Bu anlamda bakıldığında sosyal hizmet uygulaması, öz-farkındalık ya da saygı, önyargısız olmak gibi değerlerle yoğrulmadığında, tehlikeli sınıflandırmalara, katılımcılardan birinin ifadesiyle “değerlendirme raporunu gitmeden yazmaya” da neden olabilecektir. Anlamak ve hizmet alanların gerçek ihtiyaçlarına cevap vermek için bu temel değerlerin çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında büründüğü anlam, sosyal hizmet uzmanlarının bilgi ve beceriyi bu değerlerin üzerine bina etmesi açısından son derece önemlidir.

Kategori 3: Değer Çatışmaları ve Etik İkilemler

Şekil 10: Tema 1, Kategori 3

“...you have to make sure you work people in a antidiscriminatory way. Because I wouldn't like to be judged as well...maybe I don't understand their way of life..ok it makes me sometimes very uncomfortable the way they behave in certain things the way they do things.....When it is seen as a part of culture or belief you don't question it...”

Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanların çokkültürlü bir toplumda sosyal hizmet uygulamalarıyla ilgili söylemlerinin ortak noktası “değer çatışmaları ve etik ikilemler”dir. Görüşmelerin ortalarına ve özellikle sonlarına doğru odağın değer çatışmalarına ve etik ikilemlere doğru kaydığı gözlenmiştir. Aslında, görüşmelerin yarısından fazlasında değer çatışmaları ve etik ikilemler çerçevesinde görüşlerin ifade edildiği görülmüştür. Şüphesiz bunun anlamı, kültürel farklılıklarla çalışma konusunda en belirleyici özelliğin uygulamada çıkan değer çatışmaları ve bunları çözümü/çözümlememe durumudur. Genel olarak Hackney’in yoksul bir yerel yönetim olması, kaynaklarının azlığı ve dolayısıyla da hizmet üretmede yaşanan sıkıntılar ve sosyal hizmetin evrensel çıkmazları çok sık dile getirilse de çokkültürlü bir toplumda çalışmaya özgü sorun algılarının da sıklıkla ifade edildiği görülmüştür. Bir önceki kategoride tartışılan saygı, özfarkındalık, önyargısız olma gibi değerlerin uygulamaya aktarılmasında sıkıntı yaşandığı ifade edilmiştir. Çatışma, kültürel konulardan önce bireysel ve mesleki değerler arasında gerçekleşebilmektedir:

....the values of course our individual values and again we have to contribute to social work values as well. I personally try not to reflect my peronal values to the practice. Because we all got votes we think about certain issues let me say if somebody is a pedophile of course you've been a parent you will always have something about it....but thinking of social work practice of course you should check what is possible..you don't have to be judgemental you don't have to judge them on who they are or what they are you let them survive. all you have to do is you treat them unconditinally. We were learnt not be judgemental but its not enough. We have to use the information given to us to make our judgements. don't judge the people..then you can make judgements what they need which type of support is available for them...so that's where social work values come in. you have to make sure you work people in a antidiscriminatory way. Because I wouldn't like to be judged as well...(değerler tabiki bizim bireysel değerlerimiz ve aynı zamanda sosyal hizmet değerlerini de katmalıyız. Ben kişisel olarak bireysel değerlerimi uygulamaya aktarmamaya çalışıyorum çünkü hepimizin seçimleri var hepimiz belli konular hakkında düşünüyoruz mesela birisi pedofil ise tabiki ebeveyn olarak bu konuyla ilgili birşeyleriniz olacaktır...ancak sosyal hizmet uygulaması olarak düşündüğümüzde tabiki mümkün olanı kontrol etmelisiniz..yargılayıcı olmak zorunda değilsiniz onların kim olduğu ya da ne olduğuyla ilgili yargılamamalısınız, sadece hayatta kalmalarına izin vermelisiniz, yapmanız gereken onlara koşulsuz olarak davranmaktır. Bize yargılayıcı olamamız gerektiği öğretildi ama yeterli değil. Yargılarımızı

verirken bize verilen bilgiden yararlanmalıyız...insanları yargılamayın. Onlar hakkında ihtiyaçları ya da mümkün olan destek biçimleri konusunda kararlar verin...yani burada sosyal hizmet değerleri devreye giriyor, insanlarla ayrımcılık karşıtı bir yaklaşımla çalıştığınızdan emin olmalısınız. Çünkü ben de yargılanmak istemem... (Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

“Pedofili” gibi evrensel ahlak kurallarını zorlayan, özellikle de ebeveyn olan sosyal hizmet uzmanlarının “önyargısız” olmasını bir hayli zorlaştıran durumların bile *mesleki değerler ışığında* aydınlanabileceği vurgulanmıştır. Nadine, “koşulsuz davranmalısınız” derken, “insanlara, sizin gibi olmaları ya da size benzer olmaları ya da hiç hata yapmamaları koşuluyla” değil, yaptıkları, ettikleri, düşündükleri, yaşam tarzları ve hayatı algılama biçimleriyle “*insanı*” *koşulsuz olarak kabul etmeyi*, anlamaya çalışmayı ve onlar için “mümkün olan koşulları, seçenekleri” araştırmayı kastetmektedir. Bu nokta, sosyal hizmetin özellikle ahlaki açıdan tartışılan konularındaki değer çatışmaları için güçlü bir yol gösterici olabilir. Mesleki değerleri yol gösterici olarak düşünmek şüphesiz doğru bir yaklaşımdır ancak yeterli değildir. Sosyal hizmet uzmanları, sadece mesleki değerlerin yol göstericiliğine bağlılığın yeterli olmadığını; tutumlarının, duygu ve düşüncelerinin yani özdeğerlerinin farkındalığının, “*kendini dinleme, kontrol etme*”nin ya da aşağıdaki örnekte ifade edildiği gibi “*sağduyunun*” uygulamaya yansıtılması gerektiği görüşünü paylaşmaktadırlar:

.....a social worker should rely on their code of conducts and code of practice..which is not being prejudice against anybody, being open, being professional...trying to work according to eligibility criteria in order to meet their needs. Regardless of their cultural background you have to care for these people so have to provide that....yeah we have social work values. We work with people who are vulnerable, the more dependent so you apply social work skills, social work values....you don't impulse your values..and sometimes you have to apply common sense you need to be flexible and use common sense in your judgments...(bir sosyal hizmet uzmanı etik ilkelere ve uygulama ilkelerine dayanmalıdır..bu da herhangi birisine karşı önyargılı olmamak, açık olmak, profesyonel olmak, ihtiyaçlarını karşılamada uygunluk kriterlerine göre çalışmaktır. Kültürel geçmişleri ne olursa olsun bu insanlara bakım vermek zorundasınız..evet bizim sosyal hizmet değerlerimiz var. Bizler, çaresiz durumda, daha bağımlı insanlarla çalışıyoruz. Bu nedenle sosyal hizmet becerilerini, sosyal hizmet değerlerini kullanmalısınız. Kendi değerlerinizi empoze etmezsiniz. Ve bazen de sağduyuyla hareket edersiniz, esnek olmak zorundasınız...) ...(Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Değer çatışmalarının bir diğer boyutu ise sosyal hizmet uzmanlarının kendi kültürlerinden getirdiği değerlerle yerleşik kültürün ve hizmet alanların değerlerinin

çatışmasıdır. Sosyal hizmet uzmanlarına, çokkültürlü bir toplumda yaşamının onlar için ne anlama geldiği sorulduğunda neredeyse tamamı olumlu duygularını ifade etmiş, kazanımlar ya da fırsatlar olarak yorumlanan düşüncelerini anlatmıştır. Bununla birlikte bir kısmı da yaşadıkları zorlukları ya da çelişkileri “değer çatışmaları” olarak ifade etmiştir. Bu düşünceler bazen de “burada yaşamının zorlukları sizce nelerdir?” sorusunun ardından ifade edilmiştir. Ancak çok genel olarak şunu söylemek mümkündür ki, sosyal hizmet uzmanları baskın biçimde burada yaşamayla ilgili olumlu duygulara sahiptir ve kişisel ya da mesleki olarak kazanımları olduğunu ifade etmiştir. Farklılıkların içinde farklı olmak, göçmen olmak ve bu farklılıklara sosyal hizmet sunma misyonu içinde olmak başka bir ifadeyle göçmen olarak göçmenlere hizmet sunmak bazı “ikili” duygular yaşamayı beraberinde getirmektedir. Mesleki anlamda etik ikilemlere dönüşme potansiyeli olan bu ikili duygulardan biri hem bir kültüre ait olma, hem de birçok farklı kültürü anlayarak onlara hizmet sunma sorumluluğudur. Bu duygular “zorluk” (challenge) olarak ifade edilmiştir:

...It's very interesting and challenging. You get meet different people and you able to listen relate your background to listen what other people do as well. But and challenging because you're from a different background all together it's like working in this sort of area and not being judgmental or being respective each other views its something that mixed. Its cannot be challenging in fact its more interesting to be mixed but working in such a multicultural environment challenge is coming when other people expect you to do things in a similar in how they see to be and they want you to do it in a particular way. Because of your job requirements and restrictions you can not do in their way.(Bu çok ilginç ve zorlayıcı. Farklı insanlarla tanışıyorsunuz ve kendi geçmişinizi onlarınkiyle ilişkilendiriyorsunuz. Ama aynı zamanda zorlayıcı çünkü sizin farklı bir kültürel geçmişiniz var ve yargılayıcı olmadan ve başka görüşlere saygılı olarak çalışmak karışık bişey gibi. Aslında karışık olması zorlayıcı değil ilginç ama böyle çokkültürlü bir toplumda çalışırken zorluklar şu noktada geliyor; diğer insanlar sizden bazı şeyleri tıpkı onların gördüğü ve olmasını istediği gibi yapmanızı istediklerinde ve sizden bunu beklediklerinde. Mesleki gereklilikler ve sınırlılıklarınızdan dolayı bunu onların istediği şekilde yapamıyorsunuz...) (Diana, SHU, 28 yaşında, Afrikalı).

Bu ifadeden de çok net anlaşıldığı gibi zorluğu getiren, farklı olmak değil, başkalarından da kendisi gibi olmasını, kendisi gibi düşünmesini beklemektir. Sosyal hizmet uzmanının çalışma ilişkisini etkileyen, başka bir deyişle anlama sürecini, etkileyen durum başkalarının da kendisini anlamamasıdır. Anlamanın ve kabulün karşılıklı ya da etkileşimli bir süreç olduğu, sizin başkasını anlama çabanızda başkalarının size yönelik tutum ve davranışlarının engelleyici ya da kolaylaştırıcı olabildiği görülmektedir. Başkasını, farklı bir yerde konumlandırmak, uzakta tutmak da

bu çabaya ket vurabilmektedir. Aşağıdaki alıntıda sosyal hizmet uzmanı, belli bir kültürde yetişmiş bir meslek elemanı olarak yaşadığı zorluğu aktarmıştır:

.....*Working in a multicultural society is very difficult. Because particularly as a professional the more you develop professional skills sometimes the more you're entrenched into your own cultural beliefs and hold very strong to your own identity and sometimes it gives to you an eye opener to be able to understand how other cultural people to behave. As a professional I think I have learnt a lot and I have benefited a lot but if you ask me whether I would exchange my moral values and my cultural values with any other I would say no because that is how I was raised. There are certain aspects of my cultural beliefs that I question why people do those things but the more I questioned the more I have an insight. To be honest I feel some aaa I will say reservations I have living with some aa cultural aa other ethnic people not because of immm any form of prejudice but maybe because maybe I don't understand their way of life..ok it makes me sometimes very uncomfortable the way they behave in certain things the way they do things.....(....çokkültürlü bir toplumda çalışmak çok zor. Çünkü özellikle bir profesyonel olarak mesleki becerileri geliştirdikçe bazen kendi kültürel inançlarınıza çok bağlıyorsunuz ve kendi kimliğinize çok güçlü bir şekilde tutunuyorsunuz ve bazen bu size diğer insanların nasıl davrandığını anlayabilmeniz için aydınlatıcı bir unsur olabiliyor. Bir profesyonel olarak bence çok şey öğrendim ve çok yararlandım ama eğer bana ahlaki değerlerimi ve kültürel değerlerimi başka biriyle değişip değişmediğimi sorarsanız size yanıtım hayır olacaktır çünkü bu benim yetişme şeklim. Kültürel inançlarımın, insanların bazı şeyleri yaptığını sorgulayan yönleri var ama ne kadar sorgularsam o kadar içgörü kazanırım...)* (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı).

Salamon, öz farkındalığının yanı sıra çok önemli bir konuya dikkat çekmektedir. Kültürel özelliklerimiz, kazanımlarımız bilinçli ya da bilinçdışı olarak başka insanları *sorgulamayı* beraberinde getirmektedir. Salamon, bu sorgulama sürecini bir *tehdit* olarak görmemekte aksine “ne kadar sorgularsam o kadar içgörü kazanırım” diyerek aslında *düşünsel bir olgunlaşmaya* giden süreçten bahsetmektedir. Bunun yanı sıra, farklılıkları öğrenmenin çok da kolay bir süreç olmadığı hatta özellikle mesleki yaşamda “zorlayıcı” (challenging) olduğu da sıklıkla ifade edilmiştir:

.....*Imm it is a more challenging working...because for workers its you could learn a lot as much as you can about all the areas you worked amongst aaa cultural religious side as well in order to aaa in order to in your working profession to respect another person what their culture says for them what cultural senses its a challange quite a challenge to learn all the different areas.....(...lmmm çalışmak daha zorlayıcı..çünkü çalışanlar bütün alanlarla ilgili, dinle ilgili ııı başka bir kişiye saygı duyan bir meslek olarak öğrenmelisiniz, bu, bütün bu farklı alanları öğrenmek gerçekten çok zorlayıcı...)*

Sosyal hizmet uzmanları da içinde bulunduğu topluma uyum sağlayan ve/veya sağlamaya çalışan göçmenler olduğundan geldikleri kültürle baskın kültür arasındaki farklılıklar sıklıkla ifade edilen bir başka konu olmuştur:

.....I think this culture is very iindividualistic but my culture is for example more family oriented everybody is together...(Rihanna, SHU, 32 yaşında, Afrikalı).

Farklı bir kültürden olmak ve yine farklı kültürlerle çalışıyor olmak değerler anlamında karşılıklı anlayışı geliştirmeyi bunun için de *farklı kültürleri öğrenmeyi* gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları için bu kadar farklı ve çeşitli kültürleri öğrenmek önemli bir zorluktur. Sosyal hizmet uzmanlarının da göçmen olması, baskın kültürden farklı yönlerini tanımaları ve hissetmeleri sonucunu doğurmuştur. Tüm bunların yanı sıra sosyal hizmet uzmanlarının da baskın kültüre uyum zorluklarının olabildiği ve diğer kültürleri öğrenme güçlüğü'nün uyum süreçlerine eklendiği de görülmektedir:

...I think it was about the learning the new cultures as well as this country that was a big difficulty because I was from a different background and everything more traditional and a lot respect for the elderly which's quite different from here. But I think I could used to well.....(Sanırım bu ülkeyi öğrenmek kadar yeni kültürleri öğrenmek de çok büyük bir zorluktuk çünkü ben farklı bir kültürel geçmişe sahibim ve buradan çok farklı olarak bizde herşey daha geleneksel ve yaşlı insanlar için daha fazla saygı var. Ama bu duruma alıştım...)(Diana, SHU, 24 yaşında, Afrikalı)

Russell ve White (2001) araştırmalarında, yardım ilişkisinde hem sosyal hizmet uzmanları hem hizmet alan göçmenler en fazla sosyal hizmet uzmanı ile hizmet alan arasındaki kültürel boşlukların doldurulması konusunu önemsemişlerdir. Sosyal hizmet uzmanları tarafından en fazla ifade edilen “baskın kültür değerleri”, bireycilik, geleceğe oryante olma ve çalışma etiğidir. Bu değerler kolektivizm, geçmiş ve bugün oryantasyonunu daha fazla kabul eden hizmet alanlarla, başka bir deyişle onların değerleriyle çatışmaktadır. Bu araştırmada ise, bu çatışma sosyal hizmet uzmanları ile hizmet alanlar arasında olmaktan çok sosyal hizmet uzmanları ile alışmaya çalıştıkları toplum yaşamında olmaktadır. Uygulayıcıların aynı zamanda göçmen olması şüphesiz bu değer çatışmasını hizmet alanlarla iki uçta (bireycilik-kolektivizm) gerçekleşmesi sonucunu doğurmamış; sadece farklı kültürleri anlama ve tanıma sürecindeki güçlükleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla kültürel boşluk, baskın kültürden sosyal hizmet uzmanlarının çalıştığı (ör. Amerika’da yapılan Russell ve White’ın çalışması) toplulukların aksine ayrı kutuplar olmadığından, başka bir deyişle farklı (diverse)

toplumlar için farklı (diverse) sosyal hizmet uzmanları istihdam edildiğinden bu boşluk daha doldurulabilir, tolere edilebilir ve baş edilebilir düzeyde algılanmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları, mesleki yaşantılarında hizmet alanlarla olan yardım ilişkisinde bazı kültürel değer farklılıklarının olduğunu ve bunu bilerek, buna uygun davranmanın gerekliliğinden sıklıkla bahsetmiştir:

I have some Jewish friends, I have some Muslim friends, I have some Asian friends and the more I interact with them the more I'll know about their culture....when I go to a spiritual Muslim woman I can not leave house by shaking hands, and saying bye bye no...no its not their practice you know. But when you go to a British's home they welcome you at the door shaking your hands whether you're woman or man sometimes they even want to give you a hug (güler) but this practice is not for Asian Community, Jewish Community or Muslim Community...(benim Yahudi arkadaşlarım var, Müslüman arkadaşlarım var, Asyalı arkadaşlarım var ve onlarla ne kadar etkileşime girersem kültürleri hakkında o kadar çok şey öğrenirim...Maneviyatı önemseyen bir Müslüman kadının evine gittiğimde evden onun elini sıkarak ve bye bye diyerek ayrılamam hayır bu onların uygulama biçimi değil biliyorsunuz. Ama bir İngilizin evine gittiğinizde sizi kapıda el sıkışarak buyur ederler, kadın ya da erkek olmanız fark etmez bazen size neredeyse sarılmak isterler© ama bu Asyalı, Yahudi ya da Müslüman toplumların uygulamasında yok...)(Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Kültürlerarası değer çatışmalarının aktarıldığı ve genel olarak güçlük ya da zorluk olarak ifade edilen diğer bir alan da *hizmet alanların kültürel değerleri ve bu değerlerin baskın kültürdeki değerlerle ve/veya evrensel değerlerle uyuşmamasıdır.*

.....çatal-kaşık kullanmıyolar yemek yerken filan bu Hindistanlı gruplarda da var. tabi bu da kültürel farklılık bunu yadırgıyacak bişey yok ama bazı konularda sıkıntı olabiliyo. Mesela bi çocuğun okulda çatal-kaşık kullanmaması onun gelişiminin geri olduğunun bi göstergesi yani, fiziksel ihtiyaçlarını karşılama düzeyinin bi göstergesi yani.....(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Yukarıdaki örnekten anlaşılacağı gibi aile içinde başka bir deyişle insanların özel alanlarında yerde yemek yemeleri ya da çatal-kaşık kullanmamaları problem olarak görülmeyebilecekken “okul” gibi toplumsal bir ortamda “az gelişmişlik” göstergesi olarak algılanmakta ve hatta sosyal hizmet uzmanının konuşmanın devamında belirttiği gibi çocuğun pedagoglar tarafından “gelişimsel engelli” olarak algılanmasına ve dolayısıyla bütün yaşamına eşlik edecek “aşağı olma” duygusunu yaşayacaktır. Yine değer farklılıklarıyla ilgili olarak ifade edilen bir başka görüş; aile bağları, aile yapısı ve aile üyelerine biçilen rollerdir:

....yess and imm and I think that's very important for social workers as well you find out that we all come from diverse community and we all got our way of thinking our way of doing things and our ways of bringing up the children and the ways of life and everything and we relate to each other as well so you find out that immm well we're coming from an African community or African background the live probably we're part of and the system is here its sometimes because the way we look at the family we all have things like respect and we relate to adults as well whilst this community thinks or this country you know the child's needs are very very important you understand and everybody make sure that the child is head as well you understand so more times we people diverse cultures conflict a lot because somebody from probably Turkish community or origin we're used to you know the family trying to be together at a family and support each other in the family and the father is like a model for the children...as long as you're an adult of course you don't do whatever you want to do so the child model. So the things like mutual respect...here of course you discipline the child but there are limitations. Yo can not emotionally, physically harm the child. And all those issues effect people from diverse communities.....(...evet immm bence bu sosyal hizmet uzmanları için de çok önemli şunu görüyorsunuz biz hepimiz farklı toplumlardan geldik ve hepimizin farklı düşünme tarzları var ve çocuk yetiştirmek ve hayatı ele alış yolları ve herşey birbirimizle ilgili yani şunu görüyorsunuz, biz Afrikalı bir topluluktan ya da Afrika geçmişinden geliyoruz ve burada bazen aileye bakışımızdan dolayı çatışma olabiliyor. Çünkü biz ailede saygı gibi kavramları önemsiyoruz ve yetişkinlere bağlıyız ancak bu toplumda biliyorsunuz çocuğun ihtiyaçları çok çok önemli, herkes çocuğun temel olduğundan emin olmak istiyor bu nedenle farklı kültürlerden gelen insanlar çok fazla karmaşa yaşıyor çünkü mesela Türk topluluğunda , biliyoruz ki, aile birarada olmaya çalışır ve aile içinde birbirlerini desteklerler ve baba çocuklar için bir rol modelidir...tabiki yetişkin olduğunuz için herşeyi yapma hakkınız yok ama çocuğun model alması için yapmak istersiniz. Yani karşılıklı saygı gibi şeyler...burada da tabiki çocuğu eğitiyorsunuz ama sınırlılıklar var. duygusal ve fiziksel olarak çocuğa zarar veremezsiniz. ve bütün bu konular, farklı topluluklardan gelen insanları etkiliyor...)(Nadine, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Toplulun yetişkin odaklı ya da çocuk odaklı olması ya da aile içinde büyüklere saygı olarak ifade edilen konuların farklılaşması, sosyal hizmet uzmanının hem bireysel yaşantısına hem de vakalardan hareketle hizmet alanların güçlüklerine atfedilen değerlerle ilgili gibi görünmektedir. Aşağıda benzer bir ifadede de aile yapısının farklılığıyla ilgili bir yorum söz konusudur:

.....sosyal kontrol yok mesela özellikle gençler, çocuklar her istediklerini yapabiliyorlar,aşırı özgürler otobüslerde filan görürsünüz, sokaklarda.... Türkiye'de olsa büyüklerden tepki gelirdi burada yok. Yani biz de öyle olduk sonuçta. Biz de özgür davranıyoruz artık kimseyi takmıyoruz...(güler)(Can.....)

Değer çatışmaları, etik ikilemleri beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının hemen hepsi, uygulama sürecinde etik ikilemleri yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

...It happens all the time because for example Orthodox Jews in October they don't top on the phone they don't do business at all. So the ethical dilemma so I have to wait until next week 26th before you can actually contact to them. Because of that I can't work properly so that's the dilemma. I have to work but also I have to respect their culture...(..bu her zaman oluyor çünkü mesela Ortodoks Yahudiler Ekim'de, telefonlarına bakmazlar, o işlerini yapmazlar. Burada etik ikilem çıkıyor; bir sonraki hafta 26'sına kadar randevu almak için beklemeliyim, bundan önce onlarla iletişime geçemezsiniz. Bu yüzden doğru şekilde çalışamıyorum yani ikilem bu. Hem işimi yapmalıyım hem de kültürlerine saygı duymalıyım...) (Eudy, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Etik ikilemler, özellikle çocuk koruma ile görülmüş ve çocuk istismarı konusunda yaşanan güçlükler şöyle ifade edilmiştir:

...Yes aa health problems. Some parents damage their children and other people ask why these people do that. But these people think this a part of their culture, their beliefs.... Parents don't understand how they negatively impact their child. When it is seen as a part of culture or belief you don't question it. sometimes you have to give the information to them and support them having another point of view because sometimes they're not ignorant and they just want to know and you must help them to understand why the behavior is abusive. But its really difficult because people may be resistant.....(...evet aaa sağlık problemleri. Bazı ebeveynler çocuklarına zarar veriyor ve diğer insanlar onların niye böyle yaptığını sorguluyor. Ama bu insanlar bunu kültürlerinin, inançlarının bir parçası olarak görüyorlar.... Ebeveynler çocuklarını nasıl olumsuz etkilediklerini anlamıyorlar. Bu kültürünüzün ya da inancınızın bir parçası olarak görüldüğünde siz bunu sorgulamazsınız....bazen onları başka bir bakış açısı kazanmaları için bilgilendirmeli ve desteklemelisiniz çünkü bazen bilmiyor ve sadece bilmek istiyor olabilirler ve siz onlara bu davranışın neden istismar edici olduğunu anlatmalısınız. Ama bu gerçekten zor çünkü insanlar direnç gösterebiliyorlar)... (Madida, SHU, 34 yaşında, Afrikalı)

Madida ve diğer sosyal hizmet uzmanları, çocuk istismarı gibi zarar verici boyuttaki “kültürel davranışların” *değişmesinin* güç olduğunu, çoğu zaman dirençle karşılaştığını ve etik bir ikilem olarak “kültürel davranışlara saygı ve kabul” ile “çocuğun yüksek yararı ve korunması” değerlerinin çatıştığını dile getirmişlerdir. Sosyal hizmet uzmanları için açık ve net olan konu şudur ki; çocuğun yüksek yararı ve zarar görmeden yaşama hakkı tüm diğer kültürel değerlerin üstündedir ve tartışmasız olarak önceliklidir. Ancak, bu değer ve hakkın korunması ve sürdürülmesi için “bilgi” öncelikli

bir gereksinimdir. Direncin kırılmasının zor görüldüğü bu çatışma noktalarına, dayatmacı, ayıplayıcı, suçlayıcı ya da cezalandırıcı bir yaklaşımla müdahale etmek yararsız ve hatta tahrik edici olabilecektir.

Etik ikilemlerin çatışma noktasını oluşturan durum aslında sosyal hizmetin “koruma” ve “kontrol” işlevlerinin çatışması olarak görülebilir:

...Yes, of course for example sometimes somebody neglecting themselves. They're living alone. They're neglecting themselves and cause health issues. There are social issues also. As against their own determination, their wills or their choices where do you make the judgment? its a dilemma and sometimes we see that care versus control. We have a duty of care but we are not there to control people's lives...(....evet tabiki örneğin bazen bazı insanlar kendi kendilerine zarar veriyorlar. Yalnız yaşıyorlar. Kendilerine zarar veriyor ve bazı sağlık sorunlarına yol açıyorlar. Sosyal sorunlara da tabiki.onların kendi kararını verme hakkına, isteklerine ya da seçimlerine karşı çıkarak kararınızı nasıl vereceksiniz?...bu bir ikilemdir ve bazen bakıma karşı kontrolü görüyoruz. Bizim bakım verme sorumluluğumuz var ama bizler insanların yaşamlarını control etmek için orada değiliz...) (Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Kontrol işlevi sosyal hizmet uzmanının gücü ve bu gücün nasıl kullanıldığıyla yakından ilişkilidir. Sosyal hizmet uzmanlarına göre sosyal hizmet uzmanlarının sahip olduğu ve/veya algılanan gücü olumsuz değil, aksine olumlu bir durum olmakla beraber, önemli olan bu gücün *nasıl* ve *ne için* kullanıldığıdır. Güç, hizmet alanların hakları ve kapasitelerini görmezden geldiğinde *güçsüzleştirici* bir unsur olarak algılanmaktadır:

As a social worker I could use my power and be more insistent but why should I disempower?... He has got the right and he has got the capacity...(...sosyal hizmet uzmanı olarak ben gücümü kullanabilir ve daha ısrarcı olabilirdim ama neden güçsüzleştirmeliyim?...onun hakkı var ve kapasitesi de var...)(Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Samuel, tehlikeyi, sahip olunan güçte görmemekte ancak bakım verme ya da koruma amacıyla *hizmet alanların yerine veya onların adına* kullanılan gücün *bireyselliğe* ve bireyin güçlendirilmesine yönelik bir tehdit olduğunu savunmuştur. Bunun yanında, bu tehlikeyi önlemek için gündemde olan girişimden bahsetmiştir:

...new legislation is coming out now “deprivation of liberty” social workers now will be trained as looking what is the best interest of service user more than the best interest of social worker or the organization...(...şimdi yeni bir düzenleme geliyor “özgürlükten yoksun bırakma”. Şimdi sosyal hizmet uzmanları kurumun ya da sosyal hizmet uzmanlarının yüksek yararına değil, doğrudan hizmet alanlarının yüksek yararının ne olduğuna bakmaları konusunda eğitilecekler...)(Samuel, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Sosyal hizmet uzmanları yaşadıkları etik ikilemlerin *çözümünü* yukarıdaki paragrafta sözü geçen düzenleme gibi yasal düzenlemelerde bulmakla birlikte hizmet alanların yüksek yararlarını evrenselci bir bakış açısıyla koruyarak kendi seçimlerini yapma hakkını mümkün kılmanın daha yaratıcı çözümlerle ve mesleki karar süreçleriyle mümkün olabileceğini düşünen sosyal hizmet uzmanları da vardır. Bazı sosyal hizmet uzmanlarına göre, yapılması gereken, öncelikle hizmet alanların içinde bulundukları durumu ve neden bu seçimi yaptıklarını anlamaya çalışmak ve sonrasında da onların içinde bulundukları durumu ya da kendilerini daha iyi anlamalarını sağlamak için yeni ve incitmeyen çözüm yolları önermektir:

...We're there to make a professional judgment in the best interest of the person. If the person has the capacity to make his own judgments ok people do make unwise decisions but it doesn't mean that the person doesn't have the capacity to make decision no.....so it's my responsibility as a social worker to try and open that person's understanding so look.. "I know you aren't valuing your health, you're neglecting yourself and you don't live in a clean environment alone and that have impact on your health so why we don't take you to a residential home or hospital for 2-3 weeks"?.. (...bizler orada bireyin yüksek yararı konusunda mesleki karar vermek için oradayız. Eğer bireyin kendi kararlarını verme kapasitesi varsa tamam. İnsanlar mantıksız kararlar verebilirler ama bu onların karar verme kapasitelerinin olmadığını göstermez, hayır...yani benim sorumluluğum sosyal hizmet uzmanı olarak bireyin anlayışını açmaktır ve şöyle "biliyorum, sağlığınıza değer vermiyorsunuz, kendinizi ihmal ediyorsunuz ve temiz bir ortamda yaşamıyorsunuz ve bu da sağlığınızı etkiliyor o halde sizi 2-3 haftalığına hastaneye ya da yatılı kuruma alalım mı?"....(Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Salamon, konuşmanın devamında bu önerisiyle hizmet alanın iç dünyasını nasıl açtığını, neden evinden ayrılmak istemediğini, korkularını, eve gelen yabancılarla ilgili düşüncelerini anladığını, daha sonar da hizmet alanın kararına saygı duyarak birlikte yeni bir karar verdiklerini anlatmıştır. Dolayısıyla, bize mantıksız ya da akıl dışı görünen kararların altında yatan nedenleri anlamadan, içinde bulunulan etik ikilemin çözüme kavuşması ve/veya her iki tarafın değerlerinin korunduğu bir çözüme kavuşması mümkün görünmemektedir. Etik ikilemlerin çözümlenmesi konusu genel olarak böyle ifade edilse de, sağlık ya da bir başkasının temel haklarını zedelemeyen farklılıklar konusundaki etik ikilemlerin *bir ikilem olarak algılanmaması gerektiği* savunulmuştur. Özellikle *kültürel çatışma* konularında, farklılıkların çatıştığı noktalarda *bir çözüm yolu aranmaması gerektiğini*, Kabul etmenin ve saygı duymanın tek çözüm yolu olduğunu ifade etmişlerdir. Eudy, bazı kültürel gruplardan olan hizmet alanların ev ziyareti

saatleriyle ilgili isteklerinin başka toplumlarda “etik bir çıkmaz” olarak görülebileceğini ifade ederek, oysa bu isteğin onların en doğal hakkı olduğunu saygı duyulması gerektiğini ifade etmiştir:

....You don't solve it because that's their culture. You respect their culture. So I change the dates according to them...I shoul do.(...bunu çözmezsiniz çünkü bu onların kültürü. Onların kültürüne saygı duyarsınız...yani günleri onların isteğine göre değiştiririm, böyle yapmalıyım...)(Eudy, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

5.2. TEMA 2: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Bilgi Boyutu

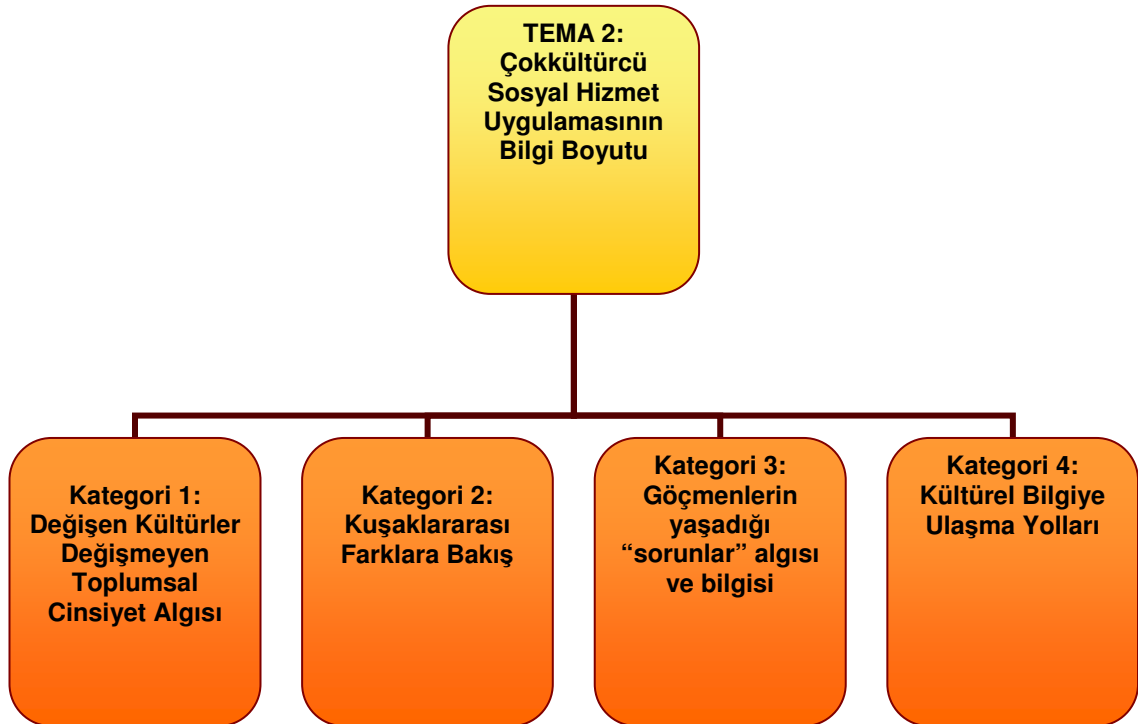
İnsan evriminin son noktası, bilgelik olacaktır...

Deepak Chopra

Bu tema altında incelenen bilgi boyutu, sosyal hizmet uzmanlarının kültüre, kültürel bilgiye, hizmet alanların (göçmenlerin) kültürel davranışlarına ilişkin bilgiye yükledikleri anlamı içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, birlikte çalıştıkları farklı kültürel gruplara ilişkin bilgileri, şüphesiz farklılığa atfedilen değerlerle ilişkilidir. Değerler, bilgiyi ve bilginin nasıl kullanılacağını büyük ölçüde belirlemektedir. Sosyal hizmet uygulamasında bilginin en hayati özelliği de uygulamaya aktarılma biçimidir. Bazı kültürlerle ilişkin önyargılı olmak, o kültüre ilişkin bilginin de sınırlı ve tehdit edici olarak algılanmasına ve dolayısıyla uygulamaya da böyle yansımaya neden olabilecektir. Bu anlamda, kültürel farklılıklara ilişkin bilgi birikimi ve/veya bilgiyi oluşturma sürecine yaklaşım, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında ne “bilgiden kaynaklı bir kategorizasyonu” ne de “tamamen bilgisiz/ilgisiz olup genelgeçer ve kulaktan dolma bilgilerle hareket etmeyi” içermektedir. Bu ikisi arasındaki dengenin ve uyumun sağlanması ise “değerlerin uygulamaya aktarılmasıyla” mümkün olabilecektir. Bu da sözde bir değer kabulünü değil, gerçek bir değer kabulünü ve mesleki karar verme sürecini ifade etmektedir. Bu çalışmada görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının, daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, birlikte çalıştıkları grupların kültürel farklılığına ilişkin bilgisiz ya da tecrübesiz değil, bilgili ve bilgiye değer veren bir tutum içinde oldukları gözlenmiştir. Bunun nedenlerinden en önemlisinin “çokkültürlü toplumda bir arada yaşamayla kazanılan, başka bir ifadeyle ortak yaşantıdan gelen deneyimlerin zenginliği” olduğu düşünülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi sosyal hizmet uzmanları da göçmen olarak ve çoğunlukla da göçmenlerin yaşadığı bölgelerde bir arada yaşamaktadırlar. Bu anlamda, farklılıklarla bir arada olmak onların yaşantılarının bir parçasıdır. Bu durum, bir anlamda burada çalışan sosyal hizmet uzmanları için önemli bir güçtür. Başta, kendilerinin de göçmen olması “empati”nin gerçekleşmesini

kolaylaştırmakta, ikinci olarak ortak yaşantı deneyimleri hizmet alanları “yabancı” gruplar olarak görmemeleri sonucunu doğurmaktadır. Daha önce yapılan ve baskın kültürden gelen sosyal hizmet uzmanlarının farklı kültürel gruplara bakışını araştıran çalışmalarda bu “yabancı” olarak algılama durumu çok belirgindir. Bu çalışmada ise hizmet alanlara yapılan eleştirilerde dahi “sahiplenme” ve “bizim gibi kültürler” söylemleri ön plana çıkmaktadır. Aşağıda kültürün ve kültürel bilginin anlamları kategoriler ve onların alt kavramları olarak sunulmaktadır.

Şekil 11: Tema 2: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Bilgi Boyutu

Kategori 1: Değişen Kültürler, Değişmeyen Toplumsal Cinsiyet Algısı

Şekil 12: Tema 2, Kategori 1

.....younger generation who were born here see more equal roles in the family... Türk bayanlar sürekli evdeler izole olmuş vaziyette evlerindeler....bi başına ev geçindiriyosan iki çocukla insanda ne kafa kalır ne istek..... gelmiş buraya adam evine bile haftada bi defa geliyor gidiyor başka biriyle gezip tozuyor.... bi de şeye dikkat ettim Türkiye'den gelen erkekler gerikalmışlığın ya da doyumsuzluğun verdiği bişey, eşlerini bırakıyorlar burda..... you know they have to cover themselves and the men have the pressure on women. But they don't feel this that way they feel as a part of their culture....

Sosyal hizmet uzmanları farklı kültürlerle ilişkin gözlem ve deneyimlerini aktarırken kültürler arasındaki farklara işaret etmek için en fazla toplumsal cinsiyet konusunu kullanmışlardır. Genel bir eğilim olarak sosyal hizmet uzmanları ait oldukları kültürel grubun diğerlerinden ayrılan özelliklerini ifade etmişlerdir. Bazen de yürüttükleri

vakalardan hareketle kültürlerarası toplumsal cinsiyet farklılıklarına değinmişlerdir. Örneğin Siyah Afrikalı bir sosyal hizmet uzmanı Afrikalı toplumlarda kadının algılanan rolleriyle ilgili şunları ifade etmiştir:

.....and also regards to the gender roles I'll also talk about the black community, in this community woman does the motherly roles, they have to care for the children, they have to do all the cleaning and also they care for the house while the man is out for work. In older families they still expect these even though the woman is working the man is expecting woman to do cooking, caring, everything. But younger generation who were born here see more equal roles in the family...(ve tabiki toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili ben yine Siyah topluluklar hakkında konuşacağım, bu toplumlarda kadının annelik rolleri var, çocuklara bakmak zorundalar, bütün temizliği onlar yapmak zorunda ve ayrıca erkek işteyken eve bakmak zorunda. Yaşlı ailelerde kadın dışarıda çalışsa bile onlardan bunları bekliyorlar. Erkek kadından yemek yapmasını, bakım vermesini ve herşeyi bekliyor. Ama burada doğmuş olan daha genç kuşaklar, ailede daha eşit rolleri benimsiyor...) (Diana, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

Batı toplumunda ailede rollerin daha eşit dağıldığının ve kadının daha “özgür” olduğu özellikle kadın sosyal hizmet uzmanları tarafından aktarılan görüşlerde ortak bir konudur. Türk bir kadın sosyal hizmet uzmanı da bu konuya dikkat çekerek Londra’da yaşayan Türk kadınlarına ilişkin aşağıdaki gözlemlerini ifade ediyor:

... İngiliz aileler genelde hani evde olanları da var ama gündüz meşgul oluyolar pek ev işleriyle filan haşır neşir olmuyolar, evde vakit geçirmiyolar, çocuğun evde olmadığı saatte benim gözlemlediğim kadarıyla. Türk bayanlar sürekli evdeler izole olmuş vaziyette evlerindeler çoğu zaman....alışveriş yapmayı filan biliyolar, gündelik yaşamlarını organize edebiliyolar ama mesela hastaneye gitmek problem ya da devlet dairesine iş halletmeye gitmek problem onlar için..... bence Türk kadınının geçmişten bu yana üstlendiği bi rol Türk kadınının birinci rolü ne evini temiz tutmak, eşi geldiğinde yemeğin hazır olması, işte ne biliyim çocuklara bakmak, çocuklarla ilgilenmek işte bu tip şeyler öncelikli olduğu için onları önceliğe koyuyo bizdeki alışkanlığı biliyosun hani evde bi parça toz olmaz o derece şey yapıyolar bütün günlerini öyle geçirip sonra evinin alışverişini yapıp, çocuklarıyla ilgilenip sonra tanıdık arkadaşlarıyla birlikte kahve iç bilmem işte alışveriş yap bu şekilde günlerini geçiriyolar. Ülkeye adapte olayım, sisteme adapte olayım çok ilgilenmiyolar. Türkiye'deki yaşantılarının aynısını burada da sürdürüyolar.....(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Eudy, vakalarından ve yaşam deneyimlerinden yola çıkarak benzer yorumlarda bulunmuş ve göçmen toplumlarda kadının “ikinci sınıf” olarak konumlandırıldığını, *batıya adapte olmayla* bu durumun değiştiğini belirtmiştir:

..... its different because mainly in Turkish and Greek I can say because they're mainly my service users. The men tend to dominant the men is like everything control of the money, of the you know everything in the house. I had two service users their husbands died it took a long while to actually adjust. I actually worked hard to help them gain their own independence..... the Orthodox Jews its like the men is everything and the women is second class...imm I haven't much observed that with Europeans is like everything's equal and even with Africans it depends it depends maybe the person adapts to the western world or stay with African culture so it depends....(farklı çünkü daha çok Türk ve Yunanlıları söyleyebilirim çünkü çoğunlukla benim çalıştığım onlar. Erkekler baskın olmaya meyilli, erkek herşey demek, paranın kontrolü, bilirsiniz evdeki herşey demek. ...çalıştığım iki hizmet kullanıcım vardı, kocaları öldü, gerçekten alışmaları çok uzun zaman aldı. Ben onların kendi bağımsızlıklarını kazanmaları için çok çalıştım...Ortodoks Yahudilerde de erkek herşey gibi ve kadın ikinci sınıf...Avrupalıları fazla gözlemleyemedim ama herşey eşit gibi ve hatta Afrikalılarda da..aslında değişyo..belki kişi batı dünyasına adapte oluyo ya da Afrika kültürüyle kalıyo bu yüzden değişebilir...) (Eudy, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Bütün bu yorumlardaki ortak anlayış, farklı kültürden gelen kadınların Batı toplumlarındaki kadınlara göre geleneksel kadın rollerini daha fazla üstlendiği ve bu anlamda eşitsizliğin söz konusu olduğudur. *Erkeğin ailedeki baskın rolü* genel olarak eleştirilmiştir. Yukarıdaki ifadeleri veren sosyal hizmet uzmanları konuya eleştirel yaklaşmış, bazen bilinç dışı olarak suçlamış ve bu değişmeyen durumla ilgili şikayetlerini ifade etmiştir. Diğer yandan, görüşme yapılan kadın hizmet alanların derdi eşit olmamaktan ziyade, günlük ya da pratik kaygılardır. Kadın hizmet alanlara yönelik “evde oturuyorlar” eleştirisini yapan sosyal hizmet uzmanları örneğin Cansu'ya neden kendini geliştirmediğini, dil öğrenmediğini vs soracak olsalar aşağıdaki yanıtı alacaklardır:

....kadınların %80i çalışıyo oluyodu %20si evde oluyodu o da herhangi bi mesleği olmayan, becerisi olmayan yahut kalabalık işte 3-5 tane çocuğu olan bakıcıya verip onun masrafını kaldıramayacak durumda olanlardı..mesela ben çalışırken kayınvalidem baktı, o yüzden para biriktirebiliyodum ama bakıcı tutsan iki çocuğa o zaman kazandığın para zaten bakıcıya gitmiş oluyodu mantıklı değil yani...bu kadar hır gürün içinde tabi kafanız almıyo İngilizceyi, bi de belli bi yaştan sonra yani sil baştan okumak için insanın rahat olması lazım..bi başına ev geçindiriyosan iki çocukla insanda ne kafa kalır ne istek....(Cansu, Hizmet Alan, 38 yaşında, Türk)

Kadın hizmet alanlara göre burası kendi ülkelerinden çok farklıdır ve şüphesiz kadınlara daha eşitlikçi davranılmakta, özgür olmaları için fırsatlar sunulmaktadır. Ancak onlar geçmişlerini, ailelerini, geleneklerini adeta uçurtmanın ipini kesip

bırakırcasına geride bırakmamışlardır. Onlar, güçlü ve güçsüzleştiren yönleriyle “geçmişlerini” yanlarına alarak gelmişlerdir. Bunun yanında, görüşme yapılan kadın hizmet alanların hikayeleri öylesine “güçlerle” doludur ki, bu iki farklı kültür arasında uyum sağlamaya çalışırken, hiç dilini bilmedikleri bu yeni ülkede aileyi toparlamaya çalışan, eşleri aldattığında da, onları bırakıp gittiğinde de çocuklarıyla yeni bir hayatı kurmayı ve sürdürmeyi başarabilmişlerdir. Aslında, görüşme yapılan kadınların en büyük derdi, eşit olmamak ya da özgür olmamaktan çok, “aile olamamak”tır. Görüşme yapılan kadınların yarısından fazlası eşlerinin kendilerini bırakıp gittiğini, başka hayatlar yaşadığını ve sonunda ya buna boyun eğerek ya da ayrılarak bu yeni duruma adapte olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Mehmet de bu konudaki gözlemini şöyle anlatmıştır:

....burda Türkiye'deki gibi değil kadın erkek aynı, eşit....bazı feodal bölgelerde eşitlik yok. Feodal ailelerde yok değişmiyo yani aynı Türkiye'deki gibi devam ediyor hatta daha kötüsü oluyo. Daha kötüsü çünkü diyelim Türkiye'den evlenip gelmiş buraya adam evine bile haftada bi defa geliyor gidiyor başka biriyle gezip tozuyor....bikaç günde bi evine geliyo o yüzden terslikler oluyo örnekleri çok yani Londra'da. ...eşlerini Türkiye'den getiriyorlar...çoğuları evde kalıyo dil bilmiyorlar, eğitim yok, dil yok. O yüzden evde kalıyorlar yani sıkışıp kalıyorlar dört duvar arasında. Örnekleri işte burda benim kızkardeşim...kocalarının gittiği kadınlar daha çok Avrupalı yani Polonya, Macaristan, Bulgaristan diyelim.....(sadece Türklerde mi?) zencilerde de var zencilerde daha çok var, zencilerde siyah oldukları için bi şey var ne diyorlar ona aşağılık kompleksi var.....onlar da beyaz kadınlarla çıkıyorlar...(Mehmet, Hizmet Alan, 40 yaşında, Türk)

“Dört duvar arasına sıkışıp kalan kadınlar” için erkeklerin *gözü açılmıştır* bu ülkede ve özgürlük ya da fırsatlar algısı, başka kadınlar veya kumar alışkanlığı gibi ailelerin çözülmesine neden olan anlamlar kazanmıştır. Cansu, erkeklerin kadınlardan farklı işleyen uyum sürecini ironik biçimde özetlemiştir:

....bizim erkeklerimiz daha çabuk uyum sağlıyo adapte oluyo doğrusunu söylemek istersek şimdi şöyle bişey özgür bi ülke herkes istediğini yapıyo mesela bi kere aileler çok çabuk yıkılıyo yani evlilikler çabuk bitiyö bunun %90-95i erkekten kaynaklanıyo çünkü buraya geldiği anda hani gözü açıldı manasında o tabiri kullanmak istemiyorum da hani böyle ne biliyim fırsatlar ülkesi diyim daha doğrusu ama bu fırsatları kendi açısından onlar daha farklı şeylere çeviriyorlar mesela bi erkekle kadın ilişkisi türkiyedekinden daha daha böyle bariz yaşanıyor mesela bi pabına gidebilir bi barına gidebilir orda arkadaşlık edebilir her türlü şekilde bunu ilerletebiliyorlar Türkiye'de bu daha zor biraz daha böyle ıı çevreye göre yaşıyosun biraz daha aile kavramı var. burda erkekler daha çabuk buraya entegre oluyo diye düşünüyorum yani bayanlar biraz daha farklı.....bizim

geldiğimiz dönemde kadınlar hala fabrikada çalışıyo oluyolardı eşleri de işte ya beraber çalışıyolar ya da çalışmıyolar o bayanların kazandığı parayı alıp ya farklı hayatlar yaşıyolardı mesela kumar daha sonra işte evlilikler yıkılmaya başladı işte yabancı kadınlarla beraber olunmaya başlandı daha çok ya tek eşlilik bitti yani....(genel bişey mi?)..bizim toplumumuzda genel oldu yani bizim yaşadığımız şeyler...(Cansu, Hizmet Alan, 38 yaşında, Türk)

Sosyal hizmet uzmanlarından Ferhat da, kültürel olarak farklı gruplara ilişkin bilgi ve deneyimlerini aktarırken erkeklerin yaşadığı değişimi, hizmet alanlarla benzer biçimde ifade etmiştir:

....bi de şeye dikkat ettim Türkiye’den gelen erkekler gerikalmışlığın ya da doyumsuzluğun verdiği bişey, eşlerini bırakıyolar burda ve bir sürü kadınla yaşıyolar böyle sanki o kapalı olmanın intikamını alıyomuş gibi, deli gibi saldırıyolar, öyle bi şey gördüm ben bu Türk erkeklerinde, kendimi tenzih ediyorum.... (Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Görüşme atmosferi ve görüşülenlerin “beden dili” de yorumlanacak olursa, kadın sosyal hizmet uzmanları yine kadın olan hizmet alanlarla ilgili bu tutumlarını ifade ederken bazen kızmış, kendilerini geliştirmek ve bu konumlarını değiştirmek için hiç çaba göstermediklerini ifade etmiştir. Özellikle aynı kültürden gelen sosyal hizmet uzmanlarının tepkileri, kendi kültürlerini eleştirirken daha sert ve katı, diğer kültürlerle ilgili yorum yaparken daha rahat ve ılımlıdır. Şüphesiz bunun en önemli nedeni, içinde bulundukları aile ve yakın çevrelerinde kendi kültürlerinden olanlarla devam eden ilişkiler, baskılar, değişim ve kabul çabalarıdır. Bunun yanında, farklı kültürlerin birbirine benzeyen yönleri de toplumsal cinsiyetin kültürel algısında sıklıkla aktarılan konulardan olmuştur:

....Çünkü o iki kültürde farklı şeyler var gerçi Yahudileri ben biraz bizim radical islamic şeylere kültüre de benzettiğim noktaları var, benziyo işte 12 yaşından sonra bi kadınla bi erkek aynı odada kalmaz işte kadınların kendini kapatması, peruk kullanması, işte.....Kazıyolar saçlarını..Evet artık evlendikten sonra bayanın saçını kimse görmüyo..eşi dahil..sürekli kazıyo saçlarını evet öyle yani..(34)

Nina, Yahudi bir kadın sosyal hizmet uzmanı olarak Yahudi kadınların aile ve toplum içindeki konumuna ilişkin şunları ifade etmiştir:

..... some cultures are quite men dominated if you look at the Orthodox Jewish community not only here but you know women have to be very submissive and imm you know they have to cover

themselves and the men have the pressure on women. But they don't feel this that way they feel as a part of their culture and they want to follow their cultural tradition and I respect that in most cases....(11 bazı kültürlerde erkek fazlasıyla baskın mesela Ortodoks Yahudi toplumunu alırsak sadece burada değil ama biliyorsunuz kadınlar çok itaatkar olmak zorunda ve biliyorsunuz onlar kendilerini kapatmak zorunda ve erkekler kadınlar üzerinde baskı kuruyor. Ama onlar (kadınlar) bunu bu şekilde hissetmiyor onlar bunu kültürlerinin bir parçası olarak yaşıyorlar ve kültürel geleneklerini sürdürmek istiyorlar ve ben buna birçok vakada saygı duyuyorum....)(11)

Nina, diğer kadın sosyal hizmet uzmanları gibi bazı kültürel gruplardaki kadınların kendini kapatmasını ve erkeklerin kurduğu baskıyı eleştirmekle birlikte, haklarında yorum yapılan kadınların bunu bir “baskı” olarak değil “kültürlerinin bir parçası olarak” gördüklerini ve her ne kadar kabul edilemez görülse de onların geleneklerini sürdürme isteklerine “saygıyla” yaklaşılması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanlarının “sorun” olarak algıladıkları ve düzeltmeye çalıştıkları kültürel konular karşı pencereden geleneklerin ve kültürün sona erdirilmesiyle ilgili “tehdit” içeren bir mesaj olarak algılanabilecektir. Bu anlamda, “değişim” yönündeki çaba ve yaklaşımların bu hassasiyetle ele alınması önemli bir ihtiyaçtır. Bununla birlikte, “kültüre özgü” olarak algılanan örneğin “kadınların geceleri dışarı çıkması ve eğlenmesi” konusu, bir pencereden “özgürlük”, başka bir pencereden “kendi bedenine saygı” olarak algılanabilmektedir.

....aslında Türklerde de mesela güzel şeyler yapanlar oluyo İngilizlerde de yabancılarda da oluyo...onların da yani bazı yaptıkları şeyler terstir, Türklerin yapmadığı şeyler...mesela İngiliz bayanlar Cuma akşamları, cumartesi akşamları filan gidip bir sürü alkol içerler çoğu adamlardan daha fazla alkol içerler. Farklı adamlarla beraber olurlar... Imm yani sabaha kadar ondan sonra sabahleyin eve nasıl geldiklerini bilmezler yani Türk bayanlar çoğu öyle yapmaz bildiğim kadar yani Türk bayanlar kendilerine, kendi vücutlarına daha çok saygıları var, korurlar kendilerini ama İngiliz bayanların çoğu öyle yapmıyor....(Sevcan, Hizmet Alan, 28 yaşında, Kıbrıslı Türk).

Bu noktada “sınırımız nedir? Nerede durmalıyız?” sorusunun cevabı hassasiyetle ele alınmalıdır. Bu noktada önemli olan profesyonel bakış açısını kaybetmemek ve kültürel duyarlılığın sınırını doğru belirleyebilmektir. Evrensel insan haklarını ve kadın haklarını gözetken bir bakış açısı, güçlendirmeye odaklı yaklaşımlar şüphesiz sosyal hizmet mesleğinin özüdür. Ancak, bazı konular görecelidir ve iyi niyetli değer yargılarının baskıcı bir uygulamaya dönüşme olasılığı vardır.

Kadın sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet farklılıklarını ele alırken çoğunlukla roller ve erkeğin üstünlük çabasına değinmiştir. Bunun yanında aşağıdaki örnekte olduğu erkek bir sosyal hizmet uzmanının bakışı da kadının toplumsal ve/veya ekonomik yaşama katılma konusundaki eşitsizlik ve toplumsal değişim sürecinde değişen değerlerdir:

.....yes I see some differences say talk about gender in terms of employment for the people from outside of UK you see males are more employable than females my daughter is different from me. Her values are different from my values I still have my Zimbabwean values what to eat when to eat they're completely different.(...evet bazı değişiklikleri görebiliyorum mesela toplumsal cinsiyeti ele alalım. Birleşik Krallık'ın dışından olan insanlar için erkeklerin kadınlara göre daha fazla istihdam edilebilir olduğunu görüyoruz...kızım benden farklı. Onun değerleri benim değerlerimden farklı. Ben hala kendi Zimbabwe'li değerlerimi taşıyorum..ne yenecek ne zaman yenecek bunların hepsi tamamen farklı...(güler) (Fani, SHU, 35 yaşında, Afrikalı)

Gerçekten de toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklar, yeni gelinen ve geldikleri toplumdan çok farklı bu toplumda daha belirgin olmakta, çoğu zaman da özellikle sosyal devletin kadına tanıdığı hakların da güvenliğiyle boşanmalar ve ayrı yaşamalar artmaktadır. Afrikalı bir erkek sosyal hizmet uzmanı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

I think there is a lot of gender barriers against woman....especially within African families the roles of women are very traditional. Their roles are caring home and looking after their children. Aa when they come this country, they see respect individuality and equality.....but in the end this conflict resulted family disintegration, people increasingly divorce..... (Bence kadınlara karşı çok fazla toplumsal cinsiyet engeli var...özellikle Afrikalı ailelerde kadının rolleri çok geleneksel. Onların rolleri eve ve çocuklara bakmak. Bu ülkeye geldiklerinde bireyciliğe ve eşitliğe değer verildiğini görüyorlar....ama sonunda bu çelişki aile parçalanmalarıyla sonuçlandı, insanlar hızla boşanmaya başladı...)(Madida, SHU, 34 yaşında, Karayipli)

Kültürle ilişkili başka farklılıklarda olduğu gibi toplumsal cinsiyet konusunda da mesleki uygulama sürecinde yaşanan ve hazırlıklı olunmayan durumlar konusunda zor durumda kalınması söz konusudur ancak yine de bu güçlüklerle karşı yeni çözüm yolları hem o kültürel grubun üyeleri hem de sosyal hizmet sisteminin ortak çabasıyla çözümlenmektedir:

... ne biliyim işte siz yetişkin bi bayansınız Yahudinin evine gittiğiniz zaman çocuk eğer 12 yaşını geçmişse odada yalnız kalmayı hani çocukla yalnız görüşme yapmayı talep etmiyosunuz çünkü bu onların kültürlerine aykırı ya da biz özürülü çocuklarla çalışıyoruz özürülü çocukların işte aa yardım

paketleri yapıyodum bu yardım paketi dediğim hani eve bakıcı gönderiyoruz işte bunu ıı her hangi bi kurum yerine kendi acentalarından satın alıyorum bu hizmeti yine Yahudi bi kişi gidiyo onlar o kültürün ihtiyacına göre servis, hizmet sağliyolar (Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk).

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi genel olarak sosyal hizmet uzmanlarının tutumu, kültürel farklılıklara ve o kültürün gereklerine mümkün olduğunca saygı duymak ve her kültürel grubun ihtiyaçları için hizmet veren sivil toplum kuruluşları ve diğer organizasyonlarla birlikte çalışmaktır. Hizmet alanlar için gereksinim duyulan hizmetler öncelikle bu organizasyonlar tarafından giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yöntem ilk bakışta çok uygun gibi görünse de farklı gruplar arasındaki etkileşimi azalttığı ve gruplaşmalara neden olduğu düşüncesiyle eleştirilmektedir. Başka bir çözüm yolu ve o kültürün toplumsal cinsiyet bağlamındaki uygulamalarına saygı duyma ve kabul etmenin (her ne kadar bireysel değerlerle uyuşmasa da) bir sonucu olarak hassasiyet gösterilen konuları bilmek ve örneğin Müslüman bir kadınla el sıkışmamak Yahudi bir kadınla baş başa kalmak yerine üçüncü şahısları devreye sokmak gibi “esnekliğe izin veren” çözüm yolları üretilebilmektedir:

...for example I've worked with people with the Muslim background, people from the Jehovah witnesses, Jewish community there are certain things that you will not able to attend if I go to a Jewish person's home I wouldn't communicate with the woman. I only communicate with the man and if the man of that woman is not there they want to make sure that another person is present I can not be at the same you know environment with a Jewish woman to talk to her or to no a third person must be there a relative, a friend or anything..and so as the Muslim culture. I can not shake hands with a woman its not their practice.... (Örneğin ben Müslümanlıktan gelen Yehova'nın Şahitleri'nden olan, Ortodoks Yahudi insanlarla çalıştım. Hazırlıklı olamayacağınız kesin durumlar söz konusu, eğer Yahudi birinin evine gidersem kadınla iletişim kuramam sadece erkekle iletişim kurabilirim ve eğer o kadının erkeği evde değilse başka birinin orada olduğundan emin olmak isterler. Bilirsiniz Yahudi bir kadınla konuşmak için aynı ortamda yalnız bulunama, üçüncü bir kişi bir akraba ya da bir arkadaş mutlaka olmalıdır, Müslümanlarda da böyle, bir kadınla el sıkışmam bu onların uygulamasında yoktur....)(Salamon, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Bu çözüm yollarının başka mesleki ya da etik sorunları da beraberinde getireceği ilk anda akla gelebilir. Örneğin şiddet gören bir Yahudi kadın, erkek bir sosyal hizmet uzmanıyla baş başa kaldığında kendini daha rahat ifade edebilecekken aile ya da akrabalarından birinin varlığı görüşmenin gizliliğine müdahale edebilir ve belki de o sorunun hiç açılmamasına neden olabilir. Şüphesiz böyle bir baskı varsa kadın hiçbir koşulda yardım alma çabasında bulunmayacaktır. Şüphesiz, bir kadınla el sıkışmamak

kadının yaşamında, sorunun ve ihtiyacın belirlenmesinde ve çözümün gerçekleştirilmesinde önemli bir faktör değildir ve bu tür temaslar olmadan da sosyal hizmet uygulaması başarıyla gerçekleştirilebilir. Ancak, daha katı uygulamaların olduğu durumlarda yardım ilişkisinin hiç başlamaması söz konusu olabilmektedir. Bu durumu ve uygulamadaki çözümleri öğrenmek üzere daha üst düzey bir yönetici sosyal hizmet uzmanıyla yapılan görüşmede şunlar ifade edilmiştir:

...we sometimes have to change the social workers according to the cases you know we have a time period and we regularly do make case evaluation meetings. In that meetings we also make decisions about the relationship between social worker and service user. And if we need we change the cases....especially in some cultures the women service users feel better with women social workers so we have the flexibility....(bazen bilirsiniz vakalara göre sosyal hizmet uzmanlarını değiştirebiliyoruz. Zaman aralığımız var ve düzenli olarak vaka değerlendirme toplantıları yaparız. Bu toplantılarda sosyal hizmet uzmanıyla hizmet alanların ilişkisine dair kararlar da veririz. Ve eğer değişime ihtiyaç varsa değiştiririz.....özellikle bazı kültürlerde kadın hizmet kullanıcıları kendilerini en fazla kadın sosyal hizmet uzmanları ile rahat hissediyorlar bu yüzden böyle bir esnekliğimiz var....)

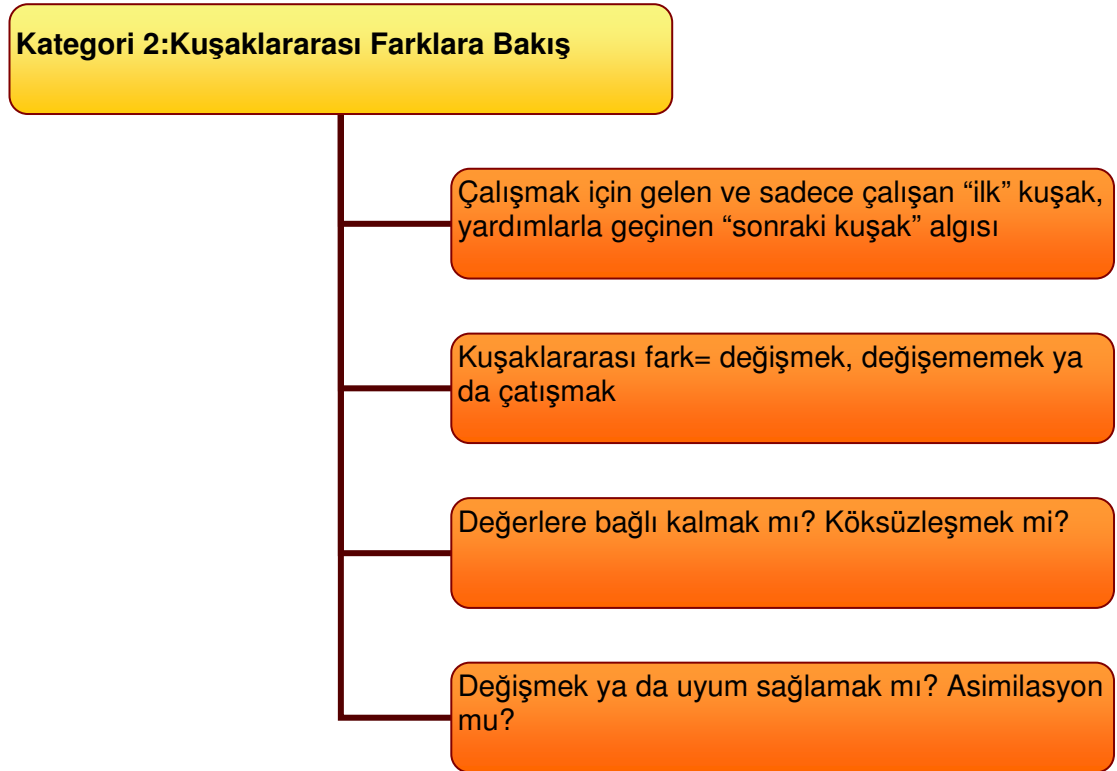
Dolayısıyla, kadın sosyal hizmet uzmanlarını görevlendirmek, özellikle de Ortodoks Yahudiler gibi kültürel yaşantının baskın olduğu toplumlarda kadınların hizmetlerden en iyi düzeyde faydalanmasını sağlamak amacıyla uygun bir çözüm yolu gibi görünmektedir. Böylece görüşmeler ve gizlilik sorunu ortadan kalkmış olacaktır. Ancak bu çözüm yolu diğerlerinde olduğu gibi sınırlı ve geçicidir. Çok riskli ve kritik durumlarda kültürel farklılıklara saygı duyma çizgisinin aşılması gerektiği de bir gerçektir. Bununla birlikte “insanın iyilik halini sağlama” adına yapılacak aşırı müdahalelerin de kişinin özel hayatını, kendi kültürünü dilediği gibi yaşama hakkını da engelleme tehlikesi bulunmaktadır.

Özet olarak diyebiliriz ki toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak kültürler arasındaki farklar genellikle roller ve güç ilişkileri bağlamında ele alınmakta ve her ne kadar coğrafi olarak uzaklıklar bulunsa da kadının toplumdaki rolleri ve konumu açısından benzerlikler bulunmakta ve azınlık kültürleri genel olarak batı kültüründen farklı olarak algılanmaktadır. Göç süreci “kadın rolünün” sorgulanmasına bir yol açıyorsa da göçmen kadınların temel “sorun” algıları daha çok aileyi bir arada tutma ve ayakta kalabilme üzerinedir. Bir pencereden önemli ve öncelikli sorun olarak algılanan konular, diğer pencereden daha az önemli olabilmektedir. Kültürlerin kadına ve aile yaşamına bakışı bazı uygulama güçlüklerini ve/veya uyum zorluklarını da doğurmaktadır. Bu güçlükleri aşmak için genel olarak farklılığa saygıyı odak alan ancak hem etik hem de mesleki

açından başka sorunlara da yol açabilecek çözüm yolları geliştirilmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet anlamında kültürel farklılıklara saygının sınırı nedir? Saygı duyma adına yapılacak uygulamalar kadının güçsüzleşmesine ve eşitsizliğin sabit kalmasına ya da artmasına mı neden olur? Soruları önem kazanmaktadır. Bu sorulara yanıt vermek çok kolay değildir ve yanıtları bu durumu yaşayanlarda saklıdır. Kişinin yaşam hakkı gibi varlığına zarar veren hakları ihlal edilmediği müddetçe herkesin kendi kültürünü dilediğince yaşama hakkı vardır. Bunun yanında; ihmal ve istismar gibi kişinin evrensel haklarına zarar veren uygulamalarda toleransın sıfıra indirilmesi, eğitici ve farkındalık yaratıcı çalışmalarla bu konularda kesin ve net olunması önemli bir ihtiyaçtır. Bazı hizmetlerin göçmen grupların kendi organizasyonlarından alınması yoluyla sağlanması o grubun ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak için gerekliyse de, içe kapanma ve olası hak ihlallerini önlemek için her aşamada denetim ve etkileşim olanakları sürekli takip edilmelidir

Kategori 2: Kuşaklararası Farklara Bakış

Şekil 13: Tema 2, Kategori 2

...Because back home you can not tell people with their first name, they respect for uncle, mother ... devletin verdiği evlerde devletin parasıyla oturan ve çok bi hedefleri olmayan bi grup oluyo jenerasyonlar arasında..... bi çocuğun okulda çatal-kaşık kullanmaması onun gelişiminin geri olduğunun bi göstergesi yani....

Sosyal hizmet uzmanları kültürlerarası farklılıklara ve bu farklılıkların toplumsal cinsiyet, yaş gibi değişkenler açısından yarattığı farklara dikkat çekmişlerdir. İlk gelen kuşağın daha çok çalışmak için geldiği ya da getirildiği, bundan sonra mülteci statüsünde gelenlerin çoğaldığı ve bu grubun da çoğunlukla çalışmadığı/çalışamadığı devlet yardımlarıyla geçimini sağladığı ifade edilmiştir:

.....tabi var kesinlikle var. Farklılık var kesinlikle. Mesela bi Türk toplumuna baktığında işte Bangladeşli var, African, Jamaican çok farklı bi şeyleri var.....ilk gelen jenerasyon çok farklı. Çünkü belli bi amaç için gelmiş, çoğu işte farklı ülkelerden çalışmak için getirilmiş buraya. Daha sonra şöyle bi grup oluşuyo burda; hiçbi iş yapmayan, devletin verdiği evlerde devletin parasıyla oturan ve çok bi hedefleri olmayan bi grup oluyo jenerasyonlar arasında, conflict oluyo evet farklı kültürlerde farklı şekillerde yansıyo bu. Bazı Asyalı gruplarda, geçenlerde karşılaştım bi gencin okumaması yani higher educationa gitmemesi büyük bi ayıp ama bu bugün bi Türk communityde yok gibi ya da ne biliyim generationlar arası bakış açısı, müslüman-müslüman olmayan erkek, kız ilişkilerinde, evlendiklerinde çok büyük conflictler var. işte employment, education ve evlenme konusunda büyük conflict var diye düşünüyorum jenerasyonlar arasında...(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Kuşaklarla ilgili olarak belirtilen görüşlerin hemen hemen hepsi özellikle ilk gelen kuşağın “çalışma, para kazanma ve biriktirme”ye odaklandığı ve bütün bunlarla uğraşırken, yaşadıkları yere adapte olma, yeni şeyler öğrenme ve kendini geliştirme şansından uzak kaldıkları ya da bilinçli olarak uzak durdukları ifade edilmiştir. Bu anlamda özellikle küçük kentlerden ya da köylerden doğrudan Londra’ya gelmiş olanların, büyük kentlerden gelenlere göre daha fazla içine kapandığı, eski yaşantısını sürdürme ve “değişmeme” eğiliminde olduğu ifade edilmiştir:

....evet önemli çok önemli, gençlerle yaşlılar fark ediyö o da farklı jenerasyonlardan aslında kültürde çok büyük bi değişim var mesela ben kendi ailemle geldiğim noktayı birleştiremiyorum. Tabi bana her zaman destek oldular ama asla onların geçmişte yapamayacağı, cesaret edemeyeceği şeylerdi benim buraya gelişim, bunları başarışım....eğitim çok önemli benim gördüğüm kadarıyla işte Büyükşehir ortamından mı gelmiş ya da küçük bi köyden mi gelmiş bunlar da önem taşıyo sisteme entegre olmakta. Ben 12 sene Ankara’da yaşadım buraya geldim bir ayda buraya uyum sağladım. Ama mesela cumartesi günü bi aileye gittim, 20 senedir buradalar ama 20 senedir Bingöl’de yaşadıklarını devam ettirmeye çalışıyorlar burada onu sürdürmeye çalışıyorlar. Gördüğü şey o kendi ailesinde, çevresinde....Bangladeşlilerde de aynı şekilde mesela hala yerde yemek yiyorlar işte çatal-kaşık kullanmıyorlar yemek yerken filan bu Hindistanlı gruplarda da var.... tabi bu da kültürel farklılık bunu yadırgıyacak bişey yok ama bazı konularda sıkıntı olabiliyo. Mesela bi çocuğun okulda çatal-kaşık kullanmaması onun gelişiminin geri olduğunun bi göstergesi

yani, fiziksel ihtiyaçlarını karşılama düzeyinin bi göstergesi yani.....(Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Ev içinde “kültürel olan”, ev dışına, örneğin okul gibi toplumsal bir kuruma taşıtığında “gelişimsel gerilik”, “sıra dışı”, “normal olmayan ya da normalden sapan” davranışlar olarak görülebilmektedir. Bu durum örneğin okulda öğretmeni tarafından “gerikalmış” olarak damgalanan bir çocuğun hayatını daha baştan belirlemektedir. Siyah çocukların matematik ya da diğer alanlarda değil de yalnızca spor ya da sanatta başarılı olabileceği önyargısı gibi, çatal-kaşık kullanmayan bir çocuğun “geri” olduğu önyargısı, batılı ve “etnosentrik” bir yaklaşımın, başka bir ifadeyle, baskın kültürel grubun uygulamalarından sapan her uygulamaya “diğerlerinin uygun olmayan davranışları” olarak yaklaşan bakış açısının ürünüdür. Başka bir pencereden bakıldığında kültürel davranışları devam ettirmemek “köksüzleşmek” olarak algılanmakta, değerlere bağlı kalmaksa geleneklerin en azından bir kısmının sürdürülmesi anlamına gelmektedir:

...köksüzleşelim mi yani? Uyum deyince yani tamam uyum sağlarsın ama bazen de gençlerimiz mesela uyum sağlayayım diye uyuşturucuya başlıyor, çocuk yaşta erkek arkadaşı oluyo, neymiş uyum sağlıyo. Bizim atamızdan öğrendiklerimiz var onları hiçbirşeye değişmemek lazım..kökünü, atasını unutmamalı insan...(Gökhan, Hizmet Alan, 40 yaşında, Türk).

Kuşakların geliş amaçları ve bu amaçların da büyük ölçüde belirlediği uyum sağlama/sağlayamama durumları, daha sonraki kuşakların, özellikle de küçük yaşta gelenlerin veya burada doğanların, değerlerindeki farklılaşmayla da belirgin hale gelmekte ve açıklanmaktadır:

....because I'm a Black African I can speak about them more. For age groups, the older the people are and because most of them born home they believe their traditions.....because the younger generation were born here they are different from older generation...the younger generation have picked up the culture of White.....you don't feel the respect factor really here. Because back home you can not tell people with their first name, they respect for uncle, mother it has some positives and negatives. I realize the most of the children here they're quite confident. I'm saying about the black children, they're confident, they're able to express themselves...(ben siyah Afrikalı olduğum için onlar hakkında konuşabilirim. Yaş grupları için insanlar ne kadar yaşlıysa ve kendi ülkelerinde doğdukları için kendi geleneklerine inanıyorlar...daha genç kuşak burada doğduğundan daha yaşlı kuşaklardan farklı...daha genç kuşak Beyazların kültürünü aldı...burada gerçekten saygı unsurunu göremiyorsunuz. Çünkü kendi evinizde(ülkenizde) insanlara ilk isimleriyle seslenemezsiniz, amcaya, anneye saygı duyarlar...hem pozitif hem negatif tarafları var. Şunu farkettim, buradaki çocukların çoğu oldukça kendine

güvenli, siyah çocuklarla ilgili konuşuyorum, kendine güvenliler, kendilerini ifade edebiliyorlar...) (Diana, Kadın, SHU, 28 yaşında, Afrikalı)

Genç kuşağın başka bir deyişle içinde bulunulan toplumla daha fazla zaman geçiren belki de doğumundan itibaren bu toplumda yetişen bireylerle, belli bir yaştan sonra gelenler arasında kültürel değerlere bağlılık konusunda farklılık olduğu ve bu farklılığın genç kuşak lehinde olumlu karşılandığı durumlar da vardır. Bu durum aşağıdaki örnekte değişmeye dirençli olanlarla çalışmanın zorluğu anlamında aktarılmıştır:

.... I have a couple of service users from Turkish background now. And one is born in Turkey and came over here later in his life so his language and his understanding of the cultural beliefs is totally different than the other service user who is born here. His parents were Turkish but he can speak so his understanding of what's going on and his family's understanding is much more developed than the older gentleman. The older gentleman has his traits and the values and follow the way his brought up and he has an expectation that he can live with this here as well. Which tend to lead some issues especially when he work with female staff and things like that ... (şu anda Türk kökenli iki hizmet alanla çalışıyorum. Biri Türkiye doğumlu ve buraya yaşamının sonraki dönemlerinde gelmiş, bu yüzden dili ve kültürel inançlarla ilgili anlayışı burada doğmuş olan hizmet alandan tamamen farklı. Onun ailesi Türk ama konuşabiliyor ve ailesinin anlayışı da diğer beyden çok daha gelişkin. Daha yaşlı olan değerlerine sıkı sıkıya bağlı ve yetiştiği kültürü takip ediyor ve bununla birlikte bu yaşam biçimiyle burada yaşayabileceğini umuyor. Sorunların baş gösterdiği zamanlarsa özellikle kadın çalışanlarla karşılaştığında ve bu tür şeylerde ortaya çıkıyor...) (Samuel, Erkek, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Alıntılar, kuşaklararası kültürel farkların varlığının aşikar olduğunu göstermektedir. Bu farklar bazen önceki kuşakların “sadece çalışmaya odaklanma”, “daha az bütünleşme ya da bütünleşememe” “değişmeme”, “eğitimsiz kalma ve eğitimi önemsememe” gibi yönleriyle bazen de yeni kuşakların “kültürel değerleri unutması” yönüyle eleştirisi anlamında gündeme getirilmiştir. Daha genç kuşakların, daha kolay adapte olması, kendini geliştirme isteğinde oluşu, değişime açık oluşu ve daha kendilerine güvenli oluşları olumlu farklar olarak ifade edilmiştir. Bütün bu eleştiri ya da övgülerde çok önemli bir husus, sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak kendi kültürlerini referans alarak bu farkları tanımlamalarıdır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet konusunda olduğu gibi kuşaklararası farklara bakış konusunda da “öteki”ne ilişkin bilgi sınırlı düzeydedir.

Kategori 3: Göçmenlerin Yaşadığı Sorunlar Algısı/Bilgisi

Şekil 14: Tema 2, Kategori 3

.....there is a big poverty in this borough, in Hackney. Zaten bizimkilerin çoğu kaçak çalışır ki yardımı kesilmesin... devlet arkamızda olmasa napardık? sometimes a black person is a carer of white person or an African person may bring food to an Indian person's home... they expect you to stretch all your resources... poverty is poverty...

Hackney'in nüfus yapısının çoğunlukla "göçmen" gruplardan oluştuğu ve bu nedenle sosyal hizmetlerden yararlanan grubun göçmenlerden oluştuğu daha önce ifade edilmişti. Dolayısıyla kültürel farklılıklar ve bunların nasıl algılandığını anlamaya çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının "göçmelerin yaşadığı sorunlara" ilişkin algısının ve bilgisinin de araştırmanın çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına katabileceği önemli bulgular olduğu düşünülmektedir.

Göçmenlerin yaşadığı en önemli sorunlar ifade edilirken *yoksulluk* ilk sırayı almıştır. Yoksulluğun nedenlerinin ve genelden farklı örneklerin yanı sıra, yoksulluğun sonuçları da ifade edilerek yoksulluğun temel sorun olduğu ve başka sosyal sorunlara kaynaklık ettiği de vurgulanmıştır. Bu sosyal sorunların içinde aile içi şiddet, suç ve madde bağımlılığı sıklıkla ifade edilmiştir:

.....I think that's poverty. Because they're poor most of them get other problems. And then they get open to drugs then they become addicts...and that also will be a parenting issue..... that's a big problem in Hackney, drugs, mental health and domestic violence among ethnic minorities because of poverty. I think these are three big issues..... (bence yoksulluk. Çünkü onlar yoksul ve birçoğu başka problemleri yaşamaya başlıyor ve onlar sonra madde bağımlılığına açık hale geliyorlar ve sonra bağımlı oluyorlar...ve bu aynı zamanda bir ebeveynlik sorunu...bu Hackney'degöçmenler arasında büyük bir sorun, madde, ruh sağlığı ve aile içi şiddet ve yoksulluktan kaynaklı. Bence bunlar üç büyük sorun...) (Fani, Erkek, SHU, 35 yaşında, Afrikalı)

.....there is a big poverty in this borough, in Hackney. I think it differs, its results differs on ethnic backgrounds also because some ethnic backgrounds issues are domestic violence for example for African community it's a way of bringing up children....in Hackney there is a lot of crime as well and also drug misuse...(burada Hackney'de büyük bir yoksulluk var. bence bunun, yoksulluğun sonuçları etnik kökene göre de değişiyor çünkü bazı etnik gruplarörneğin Afrikalı toplumun çocuk yetiştirme tarzı aile içi şiddeti doğurabiliyor...Hackney'de çok suç var ve tabiki madde bağımlılığı...) (Diana, Kadın, SHU, 28 yaşında, Afrikalı).

Equalities Standard for Local Government Self Assessment (Yerel Yönetim Öz-Değerlendirmesi İçin Eşitlik Standartları) Raporu'nda (2008), genel olarak Hackney'in ayırt edici özelliklerine bakıldığında da Hackney'de çalışma yaşındaki önemli bir nüfus yetersizlik yardımı (incapacity benefit) almaktadır. Hackney'de %9.4 olan bu oran genel olarak İngiltere'de %6'dır. Bu yardımların en önde gelen nedenleri ise zihinsel ve davranışsal problemlerdir. Burada yaşayanların %50'sinden fazlası sosyal konutlarda yaşamaktadır. İşsizlik ve ekonomik etkinliklerin sınırlılığı bölgedeki yoksulluk ve

yoksunluğu açıklamada önemli faktörlerdir. Çalışanların içinde dahi yüksek beceriye sahip olmamak, düşük ücreti de beraberinde getirmektedir. Özellikle Hackney'de erkekler için haftada kişi başı 33 £ olan ortalama kazanç Londra ortalamasından düşüktür. Beklenen yaşam süresi özellikle kadınlar için ulusal ortalamanın 2 yıl altındadır ve 76.9 yaş olarak belirlenmiştir. Etnik azınlıklar içinde çalışma oranları da değişmektedir. Etnik azınlıkların çalışma oranı genel olarak Londra'dan daha düşüktür. Okul yemeklerinden ücretsiz faydalanmak genellikle çocuk yoksulluğu için bir belirleyici olarak kabul edilmektedir. Hackney, Londra'da en fazla ücretsiz okul yemeği vermede 5. sıradadır.

Sosyal hizmet uzmanları için yoksulluk; hem bir sorun, hem bir sonuç, hem de başka sosyal sorunların nedeni olarak algılanmaktadır. Yoksulluk, göçmenlerin önemli bir sorunudur. Bunun yanında, sosyal devletin sunduğu olanaklar, verdiği yardımlar ve destekler göçmenlerin ivedi sorunlarına çözüm olmakla birlikte, daha uzun vadeli ve teşvik edici olmadığından “kalıcı yoksulluk sonucunu” doğurmaktadır. Bir sosyal hizmet uzmanına göre yardımlar ve destekler, sınırsız ve sonsuz süre olduğunda “tembellik, amaçsızlık ve isteksizliği” doğurmakta, yoksul olan yoksul olarak kalmamanın yollarını araştırmamaktadır. Bunun yanında hizmet alanlardan Gökhan, kendini iyi hissettiği dönemlerde çok istediği halde çalışmadığını çünkü çalıştığı zaman devletin verdiği yardımın kesildiğini ve işten gelen kazancının aldığı sosyal yardımın oldukça altında olduğunu anlatmıştır:

...yani düşünün şimdi gidip bi coffee-shopta sabah 8 akşam 7 çalışsam bana verecekleri günlük en fazla 20-25 pound. Ama legal olarak çalışıyorum diye devlet hem yardımı hem de kirayı ödemeyi kesiyö. Şimdi akıl mantık işi değil yani. Üçte biri bile etmiyo çalıştığında aldığı para. Zaten bizimkilerin çoğu kaçak çalışır ki yardımı kesilmesin. Shopun sahibi de vergi ödemediği için durumdan memnundur. Yani alan razı, satan razı.....tabi bi basılırlarsa dünyanın tazminatını öder dükkan sahibi ama çok yani kaçak çalışan. Onun için evde sıkıntıdan delirecek gibi olsam da iş bulup çalışmam çünkü o zaman günlük yemeğimi bile zoru çıkarırım. Hayat Londra'da councildakilerin sandığından daha pahalı.... (Gökhan, Hizmet Alan, 40 yaşında, Türk).

Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmının sosyal yardımlarla geçinen hizmet alanlara yönelik algısı “kolaycılık” olarak algılanmaktaysa da, hizmet alanların cephesinden bakıldığında iş güvencesinin olmadığı, düşük nitelikli ve düşük ücretli işlerin bile zorlukla bulunduğu, yalnız yaşayanlar için çocuğun bakımının tehlikeye girdiği, üstelik ekonomik krizin yaşamı olumsuz yönde etkilediği bir dönemde devlet yardımlarından vazgeçmek adeta bile bile “yoksulun da yoksulu” olmayı seçmek gibidir.

Nuray da genç olmasına ve kuaförlük eğitimi almasına karşın çalışma yaşamının dışındadır çünkü:

...devlet arkamızda olmasa napardık? Şimdi burada Türkiye'deki gibi değildir, mesela çocuğu tek başına okula gönderemezsin, ya da servis gelip almaz. Belli bi yaşa kadar anne babası ya da bakıcısı öğretmene teslim eder, yine çıkışta ondan teslim alır. İki gün bi yabancıya teslim etsen hemen ilgisiz anne diye sosyal hizmetlere bildirirler. Çok sıkı tutuyorlar onu. Benim kız sabah 8de gidiyo öğleden sonra üçbuçukta çıkıyo. Kaçak çalışmayı istesem bile hiçbi işyeri bu saatleri kabul etmiyor. Ortalık dünya kıyamet öğrenci dolu, genç dolu. Polonyalı, Romanyalıları karın tokluğuna çalıştırıyorlar. Nasıl çalışacaksın ki? Mecbur devletin verdiği razi oluyoz, şükür kendimize yetiyoz....(Nuray, Hizmet Alan, 38 yaşında, Türk).

Sosyal hizmet uzmanlarına göre yoksulluk, dışlanmayı beraberinde getirdiğinden şiddet, madde bağımlılığı, suç gibi daha kolay ve marjinal algılanan çıkış yollarının denenmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Katılımcılar, göçmenlere yönelik farklılaştırılmış ya da onların kültürel ihtiyaçlarına cevap verecek hizmetlerin olmayışını da göçmenlerin yaşadığı sorunlar içinde saymışlardır.

.....I think it's a lack of facilities, not enough opportunities for their mixed cultural needs yeah because immm we've only got facilities for like Jews and Turkish not predominantly see African..so I think I'd say that's the difficulty because there are similar facilities but it doesn't meet their actual cultural needs...because there is a few I think I know about two which is I mean Jewish which is predominately.... there is a lot of Jewish facilities. (what are these?). Immm like Ortodox Jews they've got their own homes, they've got their own care homes that actually care for their Ortodox needs...I think that's the difficulty see for an African person living in Hackney has to go to an ordinary residential home...I think that's the main problem not to meet cultural specific needs.....I observed is specific cultures don't have cultural specific facilities such as an African person can not eat African food in residential care.....(...bence olanakların eksikliği, onların kültürel ihtiyaçlarına yanıt verecek olanakların olmayışı evet bizde (burada) sadece Yahudiler ve Türkler gibi gruplara olanaklar var ama mesela özellikle Afrikalılar için yok..yani bence bu bir zorluk çünkü benzer hizmetler, olanaklar var ama bunlar asıl kültürel ihtiyaçları karşılamıyor...çünkü bildiğim kadarıyla çok az var mesela Yahudi topluluğunun çok fazla var (neler bunlar?).Orotodoks Yahudiler mesela Yahudilerin gerçek ihtiyaçlarına karşılık verebilecek kendi evleri(yatılı kurum) var, kendi bakım evleri var. Bence bu durum mesela genel bir yatılı kurumda kalmak Hackney'de yaşayan bir Afrikalı için zor olabilir....bence kültürel ihtiyaçların karşılanmaması büyük problem. Gözlemlediğim kadarıyla bazı belirli kültürel gruplar kültüre özgü hizmetlere sahip değiller mesela Afrikalı biri yatılı kurumda Afrika yemekleri yiyemiyor...) (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Katılımcıların hemen hepsi tarafından Yahudi topluluğunun organize olabilme, kendi kurumlarını açabilme gücünden bahsedilmiş ancak bu durumun o topluluğun diğer gruplarla bütünleşememesinde de engelleyici bir faktör olduğu belirtilmiştir. Kurumsal olarak hizmetlerin farklı ihtiyaçlara göre düzenlenmesi ihtiyacının yanı sıra, toplumda da kültürel farklılıkların ihtiyaçlarının neler olduğu konusunda farkındalık yaratılması gereği ifade edildi:

.....I think culture-specific services are lacking..there is one...II and lack of understanding from the general public as well.....not to understand what culturally different people need...(...bence culture özgü hizmetler eksik...aynı zamanda toplumun anlayışı...toplum kültürel olarak farklı insanların neye ihtiyaç duyabileceğini bilmiyor...)(Rihanna, Kadın, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

Uyum ve bütünleşme ya da bütünleşememe de sosyal hizmet uzmanları tarafından “sorun” olarak algılanan bir başka konudur. Uyumla ilgili olarak, göçmenlerin geldiklerinde yaşadıkları *kültür şoku* ve uzun süre devam eden uyum sorunlarının, onların gittikçe kendi kabuklarına çekilmelerine, yalnızlaşmalarına ve çoğu zaman da ruhsal belirtilere ya da intihara neden olduğu ifade edilmiştir:

...I think culture shock when they first come to this country because before coming they expect things will get better, after coming they can not get benefits sometimes, language barrier and they can not get employment, some of them experience mental health problems, they don't work they live very isolate from other people....(...bence kültür şoku ilk buraya geldiklerinde yaşadıkları. Çünkü buraya gelmeden önce herşeyin daha iyi olacağını ümit ediyorlar, geldikten sonra bazen yardımlardan yararlanamıyorlar, dil engeli var ve iş bulamıyorlar, bazıları ruh sağlığı sorunları yaşıyor, çalışmıyorlar ve diğer insanlardan izole oluyorlar...)(Madida, Erkek, SHU, 34 yaşında, Karayipli)

Sosyal izolasyon ya da dışlanma, göçmenlerin içinde bulunduğu durumu ifade etmek için sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılan önemli kavramlardan biridir:

....And also one, social isolation as well. Some people who come from their countries with a sense of getting involved the system and everything but it can't be realized. especially who come here from different countries to marry, they come here and realize that there aren't any support and so they're isolated....they face maybe emotional abuse and isolation leads to more depression as well. ...(ve bence birisi de tabiki sosyal izolasyon. Sisteme adapte olma duygusuyla kendi ülkesinden gelen birçok insan bunun gerçekleşmediğini görüyor...özellikle evlenmek için gelenler buraya geliyor ve herhangi bir destek olmadığını görüyorlar ve yalnızlaşıyorlar...belki duygusal istismar ve izolasyon daha fazla depresyona götürüyor...)(Diana, Kadın, SHU, 28 yaşında, Afrikalı)

Uyum ya da etkileşimin gerçekleşebilmesinde göçmenlerin “kabul edilmesinin” ve kategorize edilmemesinin de önemli bir yeri olduğu anlatılmıştır. Çokkültürlü toplumlar bu açıdan bir avantaj sağlamaktadır:

... aaaaa maybe not keeping in touch their own community maybe they don't wanna be categorized within one community maybe they want to make more it's just different..about harmony, being accepted, if you choose a new country to live you want to be accepted and but its easy now , multicultural society (...aaa belki kendi toplumlarıyla etkileşime girememek, belki de bir topluluk içinde kategorize edilmek istemiyorlar, belki daha çok farklıdır...harmoniyle ilgili, kabul edilmekle...eğer yaşamak için yeni bir ülke seçiyorsanız kabul edilmek istersiniz. Ama bu şimdi kolay, çokkültürlü toplum. .) (Anna, Kadın, SHU, 45 yaşında, Yarı Yunanlı)

Yaş ve dil konusunun, uyum ve bütünleşmede kolaylaştırıcı ya da engelleyici unsurların başında geldiği görüş birliğine varılan düşüncelerden biridir:

I think probably generational thing I think older people tend to keep with their own cultures but I think the younger people like East Europeans mix and more easily integrate and I think its also related to language if you only speak your own language its difficult to integrate...(.bence bu nesillerle ilgili birşey bence daha yaşlı insanlar kendi kültürlerine tutunmaya eğilimlidir ama örneğin Doğu Avrupalılar gibi daha genç insanlar daha kolay entegre oluyorlar ve bence bu durum dille de ilgili. Eğer sadece kendi dilinizi konuşuyorsanız entegre olmak zor....)(Anna, Kadın, SHU, 45 yaşında, Yarı Yunanlı)

Bazı sosyal hizmet uzmanları, uyum ve entegrasyon konusunda yalnızca dil eğitiminin yeterli olmadığını, ülkenin sağlık, eğitim, sosyal refah sistemleri gibi yapılarının öğrenilmesi konusunda da destekleyici eğitimlerin/çalışmaların yapılması gerektiğini savunmuştur:

...özellikle üçüncü dünya ülkelerinden gelen kişilerin sisteme entegre olması için bence daha fazla destek gerekiyo. Gerçi dil konusunda parasız eğitim filan hepsini yapıyolar ama bence çok daha fazlasının yapılması gerekiyo. Tamam kendi istediklerini yapmaları için bütün kültürel grupların özgürlükleri var ama bi taraftan buradaki sisteme ayak uydurmak için belli eğitimlerin belli şeylerin yapılması gerekiyo bence (Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk)

Uyum ve bütünleşme çabalarına, sosyal hizmet sisteminin katkısının olup olmadığı ya da hali hazırdaki işleyişin uyuma ya da bütünleşmeye götüren ve çokkültürlü yaşantıyı destekleyen yönlerinin olup olmadığı sorulduğundaysa hizmetlerin genel olarak

“karma” biçimde sunulduğu ifade edilmiştir. Farklı kültürlerin etkileşime girmelerini teşvik eden unsurlar bulunsa da “bireysel seçimlerin” ve bir arada bulunma arzusunun belirleyici olduğu aktarıldı:

.....Immm it depends it depends we're trying to get them interact each other like in the day centers...most of the people they just want be on their own space but you want them to go to day center in an communal area and there yes they interact...I have an African service user she shares her home with a white woman and they're learning to interact with each other. (...ım değişir, bizler onların birbirleriyle etkileşime girmesine olanak vermeye çalışıyoruz mesela gündüzlü merkezlerde...insanların çoğu sadece kendi alanlarında kalmak istiyorlar ama siz onları gündüzlü merkezlere, toplumsal alanlara yönlendiriyorsunuz ve evet o zaman etkileşime giriyorlar...benim Afrikalı bir hizmet alıcım var evini beyaz bir kadınla paylaşıyor ve birbirleriyle etkileşime girmeyi öğreniyorlar...)(Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Bazı sosyal hizmet uzmanları ise etkileşim olanaklarının, politika ve stratejilerin yeterli olmasına karşın, insanların birbirine yönelik önyargılarının ve başkasını kabul etmeye yönelik dirençlerinin etkileşimin önüne geçtiğini savunmuştur. Bu anlamda hem sistemin, yapının, politikaların ve destek sistemlerinin hem de bu sistemin içinde yer alan bireylerin etkileşime değer vermesi, farklı olana saygı duymayı öncelikli bir değer olarak benimsemesi ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır:

...Because in this country actually we have lots of support systems you know. I mean aa we have a lot of great government policies as well..but in practice you know sometimes a black person is a carer of white person or an African person may bring food to an Indian person's home. But sometimes people may become intolerant to each other and may not accept the other one...it takes generation you know it takes its time. But mostly it doesn't happen but it does change a little bit more...(...biliyorsunuz bu ülkede gerçekten çok sayıda destek sistemlerimiz var. Demek istediğim, çok iyi hükümet politikamız var. Ama uygulamada bazen siyah bir insan beyaz bir insanın bakıcısı olabiliyor ya da Afrikalı biri, Hintli birinin evine yemek götürebiliyor. Ama bazen insanlar birbirine karşı hoşgörüsüz olabiliyorlar ve diğerini kabul etmeyebiliyorlar...bu zaman alacak)(Hugh, Erkek, SHU, 27 yaşında, Avustralyalı)

Sosyal hizmet uzmanlarının göçmenlerin kültürel olarak farklı ya da “azınlık olma” konumlarının “sorunu” olarak algıladıkları bir diğer konu ise hizmetlerin sunulmasında baştan varsayılan kabullerdir. Örneğin siyah gençlerin potansiyel “uyuşturucu kullanıcısı” ya da göçmenlerin potansiyel olarak “az gelişmiş, eğitimsiz ve eğitime isteksiz” olabileceği önkabulünden hareketle, politika, strateji ve hizmet sunumunun buna göre planlanmasıdır. Bazen de göçmenlerin gerçekten ihtiyaç duyduğu

hizmetlerin “nasıl olsa geleneksel aile yapıları içinde çözme becerileri var” kabulünden hareketle sınırlı biçimde karşılanması sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda önyargı ve genellemeler; zarar verici, onur kırıcı ve en iyi ihtimalle de ihtiyacı karşılamayan nitelikte olabilmektedir. Bir sosyal hizmet uzmanı bu konudaki gözlemini şöyle aktarmıştır:

....the way the community services have been set up. They set up in such a way that people have this notion, policy makers have this notion that all ethnic minorities look after their own in a way. So for example if my mother is an elderly person living in this community and she gets ill or have a disability they expect that oh black people look after their own. So that they don't give social support and they give the additional support. But its not like that in the white counterparts because they know that the moment the children grow up they leave their homes...so every necessary support they needed is given. But its not like that for the ethnic minorities they expect you to stretch all your resources. Did you have relatives? Did you have friends in your community to come and help you? But it's not like that in the other in the predominantly white community... (....toplum hizmetlerinin kurulma biçimi...politika yapıcılar, azınlıklar kendi tarzlarında kendilerine bakabilirler düşüncesine sahipler. Örneğin benim annem bu toplumda yaşayan yaşlı biri olsa ve hastalansa ya da bir özürlülük durumu ortaya çıksa onlar 'siyah insanlar kendi kendilerine bakabilirler' diye düşünecekler. Bu yüzden sosyal destek vermeyip ek destek verecekler. Ama bu beyazlar için bu şekilde değil çünkü biliyorlar ki çocuklar büyüdüğünde evi terk ederler...yani ihtiyaç duydukları destek veriliyor. Ama etnik azınlıklar için böyle değil. Onlar sizden bütün kaynaklarınızı harekete geçirmenizi bekliyorlar. 'Akrabalarınız var mı? Size gelip yardım edecek arkadaşlarınız var mı? ama diğer baskın beyaz gruplar için böyle değil) (Salamon, Erkek, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Sosyal hizmet uzmanları, bazı grupların daha fazla özel ilgiye ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir. Bu grupların başında Afrikalılar gelmektedir. Özel ilgiye ihtiyaç duyan bu gruplar “örgütlenme” güçleri olmadığı ve diğer grupların olduğu gibi kültüre özgü ihtiyaçlarını karşılama olanakları olmadığı için daha özel ilgiye ihtiyaç duymaktadır:

I think I will say Africans. We've got Turkish-Cypriots facilities, we've got Turkish agency and I know because I have quite a lot Turkish and Turkish-Cypriot and I can refer them to agencies and the Jews as well have somewhere to go. But there is no for Africans. Also they think you know, all is black and their needs are the same. So I think Africans..because they don't have facilities basically for Africans....(..bence Afrikalılar. Türk-Kıbrıslılar için hizmetler var, Türk derneği var biliyorum çünkü Türk ve Kıbrıslı hizmet alıcılarımı oralara yönlendirebiliyorum. Ama Afrikalıların böyle örgütleri yok. Ve bilirsiniz insanlar bütün Afrikalıların ihtiyaçları aynıdır diye düşünür. Bu yüzden bence Afrikalılar, çünkü temel olarak sadece Afrikalılar için olan hizmetler yok...) (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Afrikalıların daha özel bir ilgiye ihtiyaç duyduğunu düşünen Eudy gibi literatürde de (Graham, 1999) siyah azınlıkların tek kategori içinde ele alındığı ve genellikle eğitimsizlik ya da madde bağımlılığı gibi belirli konulardaki sapma davranışlarıyla özdeşleştirildiği vurgulanmıştır. Önkabul böyle olduğunda hizmet çeşitlenmesi de bu düzeyde kalmaktadır. Eudy, göçmen Afrikalı bir sosyal hizmet uzmanı olarak “kültürel ihtiyaçlara” dikkat çekmiştir. Bunun yanında Afrikalıların neden özel ilgi isteyen bir grup olduğu sorusuna birçok sosyal hizmet uzmanı daha önce bahsedilen sapma davranışlarını gerekçe olarak göstermiştir:

definitely.. immm I think for example young black boys in Hackney with not focus on education...special community centers or special activities may be arranged for them. Or help them to get access to opportunities or resources...(ımm bence Hackney'deki genç siyah erkek çocukları....eğitim odaklı değiller...onlar için özel toplum eğitimi merkezleri ye da özel etkinlikler düzenlenebilir... ya da fırsatlara ve hizmetlere ulaşmalarına yardımcı olunabilir...(Nina, Kadın, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Tüm bunların yanında sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir kısmı “özel ihtiyacı olan gruplar” sınıflandırmasının yanlış bir varsayım olduğunu, bu belirlemenin kültürel gruplara göre değil; evrensel insan ihtiyaçlarından yola çıkılarak yapılması gerektiğini savunmuştur:

I don't really know...I don't think some groups particularly need more special support and I think everybody should get services equally. It always should be need based. (...gerçekten bilmiyorum...bazı grupların özel olarak özel desteğe ihtiyaç duyduğunu sanmıyorum...ve bence herkes hizmetleri eşit bir şekilde almalı. Bu her zaman ihtiyaç temelli olmalı) (Rocio, Kadın, SHU, 30 yaşında, İspanyol)

I think no....poverty is poverty when you think about poverty you wouldn't think about social class or you wouldn't think of ethnic groups .(bence hayır...yoksulluk yoksulluktur. Yoksulluğu düşündüğünüzde sosyal sınıf ya da etnik grupları düşünemezsiniz...(Madida, Erkek, SHU, 34 yaşında, Karayipli)

Kötü belleğin iyi tarafı, aynı şeylerden birçok kez, ilk kez gibi yararlanmaktır.

Nietzsche

Kategori 4: Kültürel Farklılık Bilgisine Ulaşma Yolları

Şekil 15: Tema 2, Kategori 4

“...sometimes I go to mosque and sometimes I go to a church...Ben Kıbrıslı Türklerle ilgili çoğu şeyi burada öğrendim. Konuşma tarzları bile çok farklıymış, her şeyleri çok değişikmiş..... I’m trying to look it from a wider perspective to social work kadın sünneti, zorla evlendirilme konuları var. Bu konularda eğitimler aldık tabi.... I just access to my computer or to take up the phone and speak to next team... it’s an ongoing situation”

Görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarının çok azı farklı kültürleri tanımak ve öğrenmek için bireysel girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en önemli nedeni de birlikte çalışılan grubu daha iyi tanıma ihtiyacıdır:

...My client group are mostly from N16 which is predominantly Jewish. And I have to learn their culture, their beliefs. Because there are so many cultures and for me in order to work with them in a respectfully manner I have to understand what they are believing because for instance there are certain times you don't talk to them, you don't see them. I can not say why they do this..... And I go internet and have a list of you know holidays.. I've been able to explore their cultural sector.....(...benim hizmet alan grubum genelde, Yahudilerin yoğunlukta olduğu N16'dan ve ben onların kültürünü ve inançlarını öğrenmek zorundayım. Bu kadar çok sayıda kültür olduğundan ve saygı çerçevesinde çalışabilmek için inandıkları şeyleri anlamak zorundayım çünkü örneğin belli bazı zamanlarda onlarla konuşamazsınız, göremezsiniz. Neden bunu yapıyorlar diyemem....ve internete giderim, elimde tatil zamanlarını gösteren bir liste var...onların kültürel alanlarını tanıyabiliyorum... (Eudy, Kadın, SHU, 47 Yaşında, Afrikalı)

Aşağıdaki alıntıda hem kiliseye hem camiye giden bir sosyal hizmet uzmanının kendi bireysel geçmişiyle bağ kurduğu ve ailesinin Müslüman olmasına karşın kendisinin farklı bir inançla yetişmesi onu farklı kültürler hakkında okumaya, öğrenmeye yaklaştırdığı ifade edilmektedir:

...and I personally well my parents are Muslims but I went to Catholic school so its like two anyway yeah so I do understand sometimes I go to mosque and sometimes I go to a church. And I read a lot of books about other cultures...(...anne-babam Müslüman ama ben Katolik okuluna gittim ve yani bu sanki çift (iki dinli olmak) gibi oldu herneyse yani evet anlıyorum bazen camiye gidiyorum ve bazen de kiliseye gidiyorum. Ve başka kültürler hakkında çok kitap okuyorum...)(Nadine, Kadın, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Farklı kültürleri öğrenme başka bir deyişle kültürel farklılıklarla ilgili bilgi sahibi olma, çokkültürlü yaşıntının getirdiği en önemli kazanım olarak ifade edilmiş ve bu kazanımın mesleki uygulamaları güçlendirdiği vurgusu yapılmıştır:

.....I think it is good to have different cultures you can learn a lot from different cultures, you can experience different things as well... so it is good to have experiences different than you know different cultures and interact...so if you have a multicultural society you learn how to interact and respect different cultures.... (Bence farklı kültürlerin olması iyi birşey. Farklı kültürlerden çok şey öğrenebiliyorsunuz, farklı şeyleri deneyimleyebiliyorsunuz. O yüzden bildiğinizden farklı kültürlerle yaşamak ve etkileşime girmek iyi. Çokkültürlü bir toplumunuz varsa farklı kültürlerle nasıl saygı duyacağınız ve onlarla nasıl etkileşime gireceğinizi öğreniyorsunuz)(Eric, Erkek, SHU, 32 yaşında, Avustralyalı)

.....Afrikalıların yaşam tarzıyla ilişkili örneğin Somalililer nasıl yaşıyor, aile bağları nasıl, dinle ilişkisi nasıl, kültürleri ne kadar dinden etkilenmiş toplumsal olarak yani kendilerini nasıl hissediyolar, bu toplumun bi parçası

olarak hissediyolar mı bununla ilgili çok şey öğrendim ondan sonra gerçi Türklerle ilgili de çok şey öğrendim yani ben belki bu kadar fazla şey bilmiyodum onlarla Türklerle ilgili, Kürtlerle ilgili, Kıbrıslı Türklerle ilgili. Ben Kıbrıslı Türklerle ilgili çoğu şeyi burada öğrendim. Konuşma tarzları bile çok farklıymış, her şeyleri çok değişikmiş.... (Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Çokkültürlü yaşantının getirileri olarak farklı kültürleri tanımak ve öğrenmek çok sık dile getirilmesine karşın farklı kültürlerle arkadaşlık ya da başka türlü etkileşimlere çok nadiren girildiği görülmektedir:

....in past when I was in London I actually been invited to parties, weddings but not since I've worked in Hackney. But they do appreciate you, they give gifts, they say thank you. But not actually invite you their ceremonies....(geçmişte Londra'dayken gerçekten partilere, düğünlere davet edildim, Hackney'de böyle değil ama sizi kutluyorlar, hediyeler veriyorlar, teşekkür ediyorlar...ama açıkçası kutlamalarına davet etmiyorlar....)(Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Bu yaşantının sunduğu en önemli kaynak şüphesiz başka insanlarla konuşmak ve özellikle de farklı kültürlerden gelmiş meslektaşlarla kurulan ilişkilerdir:

...Yes I enjoy it you know I talk to people and even my colleagues help me understand cultural things...(...evet seviyorum insanlarla konuşmayı ve hatta çalışma arkadaşlarım kültürel konuları anlamama yardımcı oluyor...)(Nina, Kadın, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Bilgi temeline yapılan vurguda genellikle kültürlerle birarada yaşama deneyiminin mesleki yaşamda, hizmet alanlarla etkileşimi anlamındaki getirilerinden bahsedilmiştir:

....It gives me more knowledge to know different cultures and how different cultures believe, how different cultures act and it's a benefit for me because I'm able to practice fast and cooperate. (Bu bana farklı kültürleri tanıma ve onların inanışları, davranışları hakkında daha çok bilgi sağlıyor ve bu benim için bir fayda çünkü böylece daha hızlı çalışabiliyor ve işbirliği yapabiliyorum)... (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Öğrenme süreci, mesleki yaşantıyla ilişkilendirilirken en fazla mikro ve mezzo düzeyde hizmet alanlarla kurulan "yardım ilişkisi", bu ilişkinin sıcaklık, güven ve saygı temeline dayanması ve sonuçta da yardım sürecinin kolaylaştırıcısı olması açısından ele alınmıştır:

...Evet Yahudileri çok uzun süre araştırdım çünkü bizde çok fazla var. Bunun dışında zaman zaman söylediğim gibi hani bi aileye gitmeden önce mutlaka mesela Eritreli bi bayanın evine gidicez Eritre yani nası bi ülkedir

nerdedir tarihi nedir, kültürü nedir başkenti nedir, konuşurken bunları söyleyince karşıdaki insana, onun ülkesiyle ilgili, geldiği yerle ilgili yakınlık gösterince daha pozitif oluyo karşıdaki ve iletişim daha sıcak oluyo... (Ayşe, SHU, 30 yaşında, Türk).

Bazı katılımcılar bilgiyi edinme kaynağı olarak üniversite (lisans) eğitimini ya da lisansüstü eğitimini göstermiştir:

.....I mean I had some understanding I had a course in my education social work education in Australia and a big section was on international social work and multiculturalism....(...demek istediğim bir miktar anlayışım vardı bu konuda, Avustralya'daki sosyal hizmet eğitimin sırasında aldığım bir derste, büyük bir bölüm uluslararası sosyal hizmet ve çokkültürlülük üzerineydi)(Rihanna, Kadın, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

Lisans eğitiminin yanında halihazırda lisansüstü eğitimi almakta olan sosyal hizmet uzmanları da bulunmaktadır. Özellikle genç yaştaki katılımcılarından birkaçı özel olarak uluslararası sosyal hizmet ya da ilgili diğer konularda lisansüstü eğitime devam etmektedir:

.....and currently I'm doing my masters degree in international social work....I feel that social work itself in this country is mostly like its particularly for this country. So I'm trying to look it from a wider perspective to social work...(ve şu anda uluslararası sosyal hizmette master derecesi yapıyorum...sosyal hizmetin sanki özellikle bu ülke içinmiş gibi olduğunu hissediyorum bu yüzden sosyal hizmete daha geniş bir perspektiften bakmaya çalışıyorum) (Nadine, Kadın, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Doğrudan kültür ya da kültürlerarası sosyal hizmetle ilgili olmayan ancak içeriğinde bu kültürel farklılıkların yer aldığı daha kısa süreli eğitim programlarına katılanlar da bulunmaktadır. Örneğin ebeveynliğin teori ve uygulamasına yönelik bir programa katılan sosyal hizmet uzmanı, gerçekten istismar etmek amaçlı bir eylemle, sonuçta istismar olsa bile amacı kültürel olan eylemleri ayırt etme ve müdahalesini buna göre planlama şansı bulmaktadır:

...Bir yıllık theory and practice of parenting programına katılıyorum, master programı bu. Burada da mesela farklı kültürlerin çocuk yetiştirme biçimleri hakkında bilgi sahibi oluyoruz örnekler anlatılıyor.orada şeyi ıı farklılıkları çok net görebiliyorsunuzve böyle vakalar geldiğinde buradaki bilgileri düşünerek niye çocuğa öyle davrandığını, istismar gibi gözükse de aslında kültürün bir parçası olduğunu görüyorum ve çok faydalı olduğunu düşünüyorum..... Hackney finanse ediyor...(Can, SHU, 26 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Hem lisans eğitiminde hem de lisansüstü düzeyde aldıkları eğitimi kaynak olarak gösteren sosyal hizmet uzmanlarına, uygulamada bu bilginin nasıl işe yaradığı sorulduğunda ise hemen hemen benzer yanıtlar alınmış ve teoride çok rahat ve basit söylenebilen birçok bilginin uygulamada o kadar da kolay olmadığı anlatılmıştır. Teori ve uygulama arasındaki bu boşluk, yalnızca kültürel farklılık konularıyla ilgili değil genel olarak sosyal hizmetin temel paradigmalarından biri olarak evrensel anlamda ele alınmaktadır:

...oh definitely definitely you can learn anything from the book but you know what you learn from the book doesn't always work in practice as well so I think its very different very very different..(...oh kesinlikle kesinlikle kitaptan herhangi birşeyi öğrenebilirsiniz ama biliyorsunuz ki kitaptan öğrendiğiniz şeyler her zaman uygulamada işe yaramaz yani bence bu farklı çok çok farklı...)(Tania, Kadın, SHU, 29 yaşında, Avustralyalı)

Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının tamamı bazen Hackney Borough'un bazen de sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği kültürel farklılıklara ilişkin hizmet-içi eğitim programlarından bahsetmiş ve tamamına yakını da bu eğitim bu programlarından yararlanmıştı:

...In Hackney we go a lot of trainings....we are free to go to like day centers to find out what they do what their communities do..I think eventually we took the islam awareness as well just for you to know how to when you go the way you talk to people, the way you dress when you're visiting people like Muslims.. One of the good qualities of Hackney, trainings...(...Hackney'de çok sayıda eğitimlerimiz oluyor...gündüzlü merkezlere gitmekte özgürüz...sanırım son olarak İslam farkındalığı eğitimi aldık, insanlarla konuşma biçiminiz, giyiminiz Müslümanlar gibi insanları ziyarete gittiğinizde nasıl olacak, bununla ilgili Hackney'in iyi niteliklerinden biri...)(Sonya, Kadın, SHU, 28 yaşında, Kanadalı)

Hizmet içi eğitimler içinde en fazla dile getirilen Yahudi ve İslam topluluğu konusunda olanlardır. Katılımcıların önemli bir kısmı Yahudi topluluğunun çok organize ve "güçlü" olduğunu, eğitim programları hazırlayarak kendi kültürleriyle ilgili hem meslek elemanlarını hem de farklı kültürden olup öğrenme isteği duyan kişileri bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir:

.....we have different cultures trainings as well.....sometimes for example the Orthodox Jewish community is very strong they organize the course and invite you or other communities and sometimes Hackney organizes. Jewish community is very strong. They know how to organize themselves and they had community services and advocacy services...(...farklı kültürel eğitimlerimiz de var...bazen mesela Ortodoks Yahudi topluluğu çok güçlü, eğitimi kendileri organize edip sizi ya da diğer toplulukları davet ediyorlar ve

bazen de Hackney organize ediyor. Yahudi topluluğu çok güçlü. Kendilerini nasıl organize edeceklerini biliyorlar ve kendilerine ait toplum hizmetleri ve savunuculuk hizmetleri var...)(Nina, Kadın, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Eğitimler daha genel olarak bir kültürü tanımaya yönelik olabildiği gibi, herhangi bir kültürün daha özel uygulamalarına yönelik ve “sorun” olarak nitelenen, uygulamada çıkmazlara neden olan konularda da gerçekleşmektedir:

....Afrikalılar'da spiritual possesion var mesela. Ruh sağlığı konusunda. Onun dışında kadın sünneti, zorla evlendirilme konuları var. Bu konularda eğitimler aldık tabi...(Can, SHU, 26 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Buradaki sistemde sosyal hizmet uzmanlarının yeterlilikleri sistematik olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu değerlendirmede, alınan hizmet-içi eğitim programları daha yüksek puan almalarını başka bir deyişle kariyer olanaklarını geliştirmelerini de sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet uzmanlarının bu eğitimleri alması konusunda kurumsal olarak sadece izin vermenin dışında psikolojik bir motivasyon da söz konudur. Sosyal hizmet uzmanlarına aldıkları eğitimlere ulaşmada sıkıntı çekip çekmedikleri sorulduğunda, tamamı hiçbir zorluk çekmediklerini, tam tersi, eğitimlere katılmanın fazlasıyla teşvik edildiğini hatta bazen iş yoğunluğunun arasında bu kadar fazla hizmet-içi eğitimin fazla bile geldiğini ifade etmişlerdir:

....you touch these issues briefly by these trainings but not go in deep. But professional competency trainings does help you a lot....oh its more than sufficient! (bu konulara bu eğitimlerle kısaca dokunuyorsunuz ama derinine inmiyorsunuz. Ama mesleki yetkinlik eğitimleri çok fazla yardımcı oluyor....yeterliden de öte!)(Simelane, Erkek, SHU, 65 yaşında, Afrikalı)

Yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi, eğitimlerin şüphesiz bir kültürü tanımaya yetmeyeceği, ancak genel bazı özellikleri tanımaya yardımcı olduğu ifade edildi. Bazı katılımcılar da bu eğitimler sayesinde belli düzeyde farkındalık kazandığını ve “eskisi gibi” düşünmediğini ifade etti:

....particularly with the Jewish community they're not flexible and I can understand that because I had the opportunity to do some training courses about the Jewish way of life but before I had that training I had problems with that but now I had an awareness I haven't seen it as a problem I see it as a challenge for me.....(...özellikle Yahudi topluluğu esnek değil ve ben anlayabiliyorum çünkü Yahudi yaşam tarzıyla ilgili eğitim alma şansı bulmuştum ama bu eğitimi almadan önce bu durumla ilgili sorun yaşıyordum ama şimdi farkındalığım var bunu bir sorun olarak görmüyorum

sadece bir güçlük olarak görüyorum...).(Salamon, Erkek, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Ancak katılımcıların tamamına yakını eğitim programlarına olumlu yaklaşır ve eleştirmeden, eleştirenler içinde ifade edilen en temel eleştiri konusu, bu eğitimlerde kültürel farklılıkların ya daha nötr ve sadece tanımaya yönelik olması ve genellikle çok dar kapsamlı olması ya da kültürlerle ilgili olumsuzlukların, “sorunlu” yönlerin üzerinde durulmasıdır; bu kültürlerin zenginlikleri, güçleri ve belki de sosyal hizmet uygulamasına yardımcı olabilecek değerleri ön planda tutulmamaktadır:

.....yani sadece kötü durumlar, olumsuzluklar, sorunlar üzerinde duruluyor bu eğitim programlarında daha çok bunlar üzerinde odaklanılıyor. Oysa bu kültürlerin olumlu tarafları, güzellikleri de var, bunların da bu programların içinde olması lazım... (Can, SHU, 26 yaşında, Türkiye’li Kürt)

Hizmet-içi eğitim olanakları dışında kurumsal düzeyde yararlanılan başka kaynaklar da bulunmaktadır. Bunlardan en sık dile getirilenler; internet, kurumdaki uzmanlık ekipleri, kurum-dışı gönüllü uzmanlaşmış kuruluşlar, yazılı dokümanlar ve politika belgeleridir.

...Internet and when I need such information for example about Turkish, Jewish I go to their agencies because they're a specialist team. So while I'm working I'm looking at which area is specialist for Greeks, Turkish.....etc. and when I need I contact to the specialists.....We have got different different sections that equally meet any tools to work with will go to that section. I mean we work in team basis we've got different different teams. If I need a residential home for my service user I go to brokarage team, if I need financial information I work with the finance team.... There is intranet and internet. Intranet for accessing local authority and internet for the worldwide so not any problem in accessing because I just access to my computer or to take up the phone and speak to next team so it is an easy access....(...internet ve örneğin Türklerle, Yahudilerle ilgili bilgiye ihtiyaç duyduğum zaman onların kurumlarına gidiyorum çünkü onlar uzman bir ekip. Yani çalışırken hangi alan Yunanların hangisi Türklerin uzmanı..vs bakıyorum ve ihtiyaç duyduğumda bu uzmanlarla bağlantı kuruyorum....bizim aynı zamanda farklı birimlerimiz var demek istediğim biz ekip temelinde çalışıyoruz ve birçok farklı ekibimiz var. eğer hizmet kullanıcım için yatılı kuruluşa ihtiyacım varsa bağlantı kuruculuk ekibine gidiyorum, eğer parasal bir bilgiye ihtiyacım varsa finans ekibine gidiyorum. Intranet de var internet de. Intranet yerel yönetime ulaşmak için ve internet dünyaya ulaşmak için yani ulaşmada bir sıkıntı yok çünkü sadece bilgisayarıma ulaşmam ya da yandaki ekiple konuşmak için telefonu almam yeterli, yani ulaşmak kolay...) (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

İçinde bulunduğumuz çağ, hız ve iletişim çağı olduğundan gerçekten de bilgi, bir tuş ya da bir telefon kadar yakın olabilmekte. Ancak şüphesiz, bilgi kaynağının güvenilir

olması bilginin güvenilirliğini belirlemektedir. Bu anlamda, yukarıdaki ifadede olduğu gibi yalnızca internet değil, uzman kişi ve kuruluşların yardımını almak, ilk elden ve daha güvenilir bilgiye ulaşma açısından önemlidir.

.....well we've got internet, google although its not very reliable sometimes but mainly with me at university because we have the web-site by the university recommend and we've got the Hackney's policies as well especially on antidiscriminatory practice.... (....internetimiz var google her ne kadar bazen çok güvenilir olmasa da ama ben genellikle üniversiteden yararlanıyorum çünkü üniversitenin onayladığı ve önerdiği web siteleri var ve Hackney'in politikaları var özellikle ayrımcılık karşıtı uygulama üzerine....)(Nadine, Kadın, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Ekipler ve ekip temelli çalışma, buradaki sistemin önemli özelliklerinden biridir. Örgütlenme ekipler ve uzmanlık alanları dahilinde gerçekleştiğinden kültürel konularla ilgili de, uzman ekiplerden öneri alınmaktadır:

.....We have a training and team here in Hackney, so we ask and we have a lot of trainings for awareness. We use linguistic teams, translations and a lot of resources we get from the internet surely.....there are a lot of organizations such as Jewish organization so if we need any sort of information we get in touch with them for especially cultural aspects like religious things... (burada Hackney'de eğitimler ve ekip var, yani soruyoruz ve farkındalıkla ilgili eğitimler var. Dil ile ilgili uzmanlaşmış ekipleri çeviriler için kullanıyoruz ve tabiki internetten edindiğimiz bilgiler var....birçok kuruluş var Yahudi organizasyonu gibi yani herhangi bir bilgiye ihtiyacımız olduğunda onlarla bağlantı kuruyoruz özellikle dini şeyler gibi kültürel konularda...) (Samuel, Erkek, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Bir diğer bilgi kaynağı Hackney'in kendi politikalarıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi Hackney'in farklılık arz eden (diverse) yapısı, politika metinlerinin de önsözünün, misyonunun kültürel duyarlılıkla başlamasına, farklılık konusunun diğer bölgelere göre daha özenle ele alınmasına öncülük etmiştir:

....social services have their own policies which are entrenched by government legislation. We get our information from the policies...we know that Hackney is a very diverse community. So policies are thrown to ensure that we look at these people's cultural, religious, ethnic needs when providing services when assessing their needs we take all in consideration during the assessment, post-assessment and any services that we provided will be based on their cultural needs..... (...sosyal hizmetlerin hükümet yasasına bağlı olan kendi politikaları var. Bilgiyi politikalardan alıyoruz...biliyoruz ki Hackney çok farklılığın olduğu bir toplum yani politikalar, bizim hizmetleri sunarken, insanların kültürel, dini, etnik ihtiyaçlarını, onların ihtiyaç değerlendirmesini/son-değerlendirmesini yaparken ve hizmet sunarken kültürel ihtiyaçlarını dikkate aldığımızı)

gösterecek/kanıtlayacak nitelikte...) (Salamon, Erkek, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

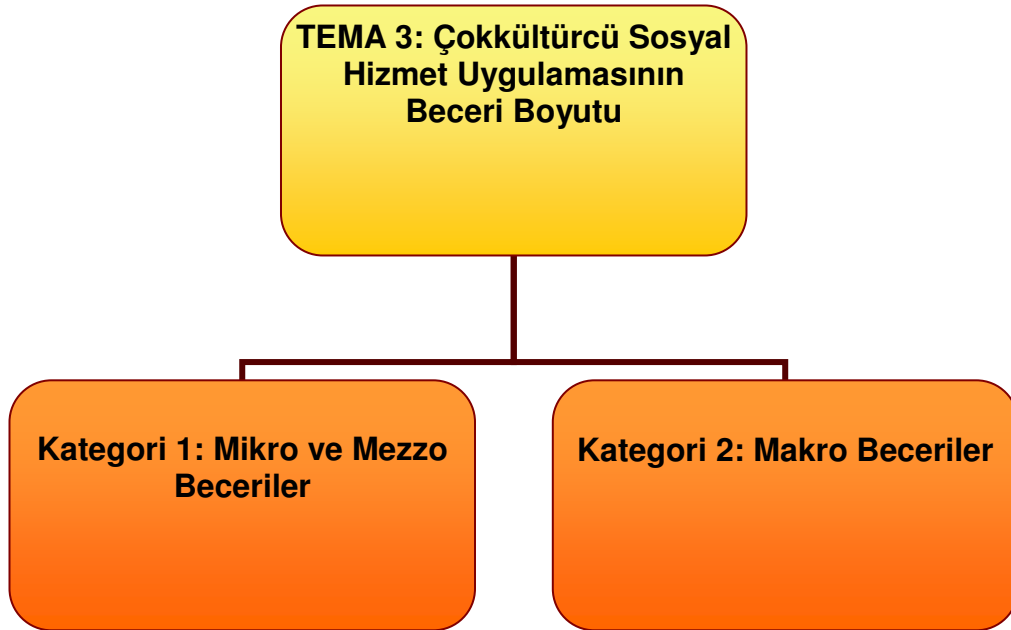
Katılımcıların önemli bir kısmı bu kategoride ifade edilen bilgi edinme yollarını ve nedenlerini aktarırken bu sürecin “sürekli hatta yaşam boyu” olduğuna sık sık vurgu yapmıştır. Bu bilgilerin değişmez, sabit olmadığı; kişiden kişiye değişebildiği ve dolayısıyla ihtiyaç odaklı (need-centered), birey-odaklı (person-centered) ve sürekli etkileşimle şekillenen yaşam boyu öğrenme konuları ihmal edilmemiştir:

....I think you have to learn this by listening and interacting, because it may change person to person. You learn all the time..its an ongoing situation....(Bence bunu dinleyerek ve etkileşim kurarak öğrenmelisiniz, çünkü bu kişiden kişiye değişebilir. Her zaman öğreniyorsunuz..bu sürekli bir durum...)(Sonya, Kadın, SHU, 28 yaşında, Kanadalı)

5.3TEMA 3: Çokkültürcü Sosyal Hizmetin Beceri Boyutu

Çokkültürcü uygulamanın üçüncü bileşeni, farklı gruplarla çalışmak için gerekli stratejiler ve tekniklerdir. Bu tema başlığında beceriler, iki kategori altında incelenmiştir. Birinci kategori, bireysel ve küçük gruplarla gerçekleşen uygulamaları anlatan mikro ve mezzo becerileri; ikinci kategori ise toplumsal ve politik düşünce ve eylemler için gereken makro becerileri içermektedir:

Şekil 16: Tema 3: Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasının Beceri Boyutu

Kategori 1: Mikro ve Mezzo Beceriler

Şekil 17: Tema 3 Kategori 1

....burda dinlemiyoruz, muş gibi yapıyoruz... Sometimes you offend them unconsciously... Because you can not care anybody if you don't understand... and the interpreter couldn't explain it clearly to me... So its always like do the reflexive circle.... Bi sosyal hizmet uzmanı eğer bi ideal kültüre inanıyorsa ve bi ideal kültürün standart kültür olduğunu düşünüyorsa ve uygulamayı ona dayandırıyor ya yanlış yapıyodur

Sosyal hizmet uzmanları, farklı kültürel gruplarla gerçekleştirdikleri uygulamanın “beceri” ya da “doğrudan uygulama biçimleriyle” ilgili anlatılarında, öncelikle karşılıklı anlamaya yardım eden iletişim becerilerinin önemini aktarmıştır. Bunlardan biri “dinleme” becerisidir:

...becerilerden bence en önemlisi dinlemek..burda dinlemiyoruz, muş gibi yapıyoruz burda öyle bi legislation (mevzuat) var ki gidiyoruz ama dinlemiş gibi yapıp bildiğimizi yazıyoruz çünkü gidiyoruz bir saat görüşüyoruz on sayfalık assessment (değerlendirme) yapıyoruz yani dinlememişsin sen observation (gözlem) da yapmamışsın. Değer olarak da insan olarak değer vermek bi taraftan öyle değer veriyorum diyo bi taraftan da legislationla bi conflict (çatışma) içine giriyosun.....(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Dinleme, anlamanın ön koşulu olarak görülüp, sosyal hizmet becerileri arasında en önemli becerilerden olduğu genel olarak kabul edilse de, bu beceri için yalnızca bireysel yeterliliğin değil kurumsal ve sistemsel koşulların varlığı da gerekli gibi görünmektedir. Bu koşullardan en önemlisi sosyal hizmet uzmanlarına, hizmet alıcılarına yeterli zamanı ayırabilecek kadar uygun sayıda vaka verilmesi, bürokratik işlerin mümkün olduğunca azaltılarak, hizmet alıcılarıyla nitelikli zamanların artırılmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları, bu ihtiyaçlarını sıklıkla dile getirmişlerdir.

Daha önce de ifade edildiği gibi anlama becerisi, bilgi ve değer temelinden ayrı ele alınamaz. Değer sistemi, bilginin türü, kaynağı ve yaklaşım biçimi başkasını anlama ve beceriyi adapte etme biçimini etkilemektedir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, sosyal hizmet uzmanının ne “bütün Türk göçmenlerin evine girmeden ayakkabı çıkarılır” ne de “kimin evi olduğu önemli değil, benim pratiğimde ayakkabı çıkarılmaz” bakışı vardır. Nadine, ev sahibinin Türk olduğunu ve genel olarak Türk evlerindeki uygulamaları bilmekte ancak yine de “kesinlikle öyledir” yargısında bulunmadan, “sorma” yolunu seçmiştir. Böylece ev sahibinin (hizmet alanın) kültürüne duyduğu saygıyı, ilgiyi ve en önemlisi onu tanıdığını ifade etmiş olmaktadır. Bu basit örneği, kültürel uygulamalarla ilgili başka konulara da genişletmek mümkündür şüphesiz.

...well you try to learn different cultures of course it is about learning and accepting their cultures....for example when you go to a Turkish home you take off the shoes. I ask them “do I have to take my shoes” they say yes....Sometimes you offend them unconsciously...(tabiki farklı kültürleri öğrenmeye çalışıyorsunuz, bu farklı kültürleri öğrenmek ve kabul etmekle ilgili...örneğin bir Türkün evine gittiğiniz zaman ayakkabılarınızı çıkarırsınız. Onlara “ayakkabılarımı çıkarmalı mıyım?” diye sorarım, onlar da evet derler...bazen bilinçdışı olarak onları incitebilirsiniz....) (Nadine, Kadın, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Bilgiye ulaştıran tüm kaynakları kullanarak karşı tarafı “anlayabilmek”, yardım etmenin temel değişkeni olarak görülmektedir. Anlama olmadan, yardım etmenin mümkün olmadığı ifade edilmiştir:

...when you first meet when you make an assessment you know a referral you have to establish what’s the person’s background, and the person’s ethnicity so and I think it is important to plan because when you get this information you’re be able to meet the person’s needs. Because you can not care anybody if you don’t understand....(...ilk karşılaştığınızda bilirsiniz, değerlendirme yaparsınız, bireyin geçmişi ve etnik kimliğini öğrenirsiniz ve bence planlamak önemlidir çünkü bu bilgiyi aldığınızda bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilir duruma geliyorsunuz. Çünkü, anlamadığınız hiçkimseye yardım edemezsiniz..) (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı)

Anlama olmadığında, yardım ilişkisinin gerçekleşemediği aşağıdaki sosyal hizmet uzmanının verdiği bir örnekte de karşılık bulmaktadır. Anlama, yalnızca sosyal hizmet uzmanının hizmet alanı anlamasını değil, hizmet alanının da sosyal hizmet uzmanını anlamasını da içermektedir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanının kendini ve yapmak istediklerini anlatma biçimi, hizmet alanının da kendini daha fazla açması ve açıklaması sonucunu beraberinde getirecektir. Bu, karşılıklı bir süreçtir.

I have a service user in 60s. He is from Turkey. And his language aaa he needs interpretation all the time..... he is very difficult gentleman...the care managers (social workers) couldn't work with him because he was very abusive yeah..and ıı he is very abusive in terms of working staff, home care staff who look after him and care managers who try to sort of do certain things for him. But he is sexual exclusive to female care managers...so we thought ok. Lets give him a male social worker and see the react to that....when I first met him I tried to understand how he liaise with the interpreter but I couldn't understand.....and the interpreter couldn't explain it clearly to me. And after a while I went to see one of his carer and she let me to speak with him and he could understand me clearly in English...I was surprised and I could get one to one relationship with him to understand everything better...when he didn't want to speak with me he turned to Turkish. So I said I can't understand you in Turkish....we found Turkish carers.... so we looked at and tried different ways of understanding him, caring him, I mean it just didn't work...nothing has happened at the moment.....nurses come in doctors come in and he says "get out!"....I couldn't see any learning for me...because he just refuse to see....he tried to kill himself...we couldn't understand the level of pain he must be in. so we thought there must be a psychiatric problem to refuse medical treatment but doctors said nothing wrong with him....so the only problem is not be able to understand each other...(... 60'larında bir hizmet alıcım var. Kendisi Türk ve dil konusunda sürekli tercümana ihtiyaç duyuyor. ...çok zor bir beydi...sosyal hizmet uzmanları onunla çalışamadı çünkü çok istismar ediciydi evet ve çalışanlara, evde bakım verenlere ve onun için birşeyler yapmaya çalışan sosyal hizmet uzmanlarına karşı çok istismar ediciydi. Ama kadın sosyal hizmet uzmanlarına karşı cinsel olarak daha ayrıcalıklı davranırdı...bizde tamam dedik ona erkek sosyal hizmet uzmanı verelim ve tepkisini görelim...ben onunla ilk karşılaştığımda tercümanla nasıl bağ kurduğunu anlamaya çalıştım ama anlayamadım...ve tercüman da bunu bana açık biçimde anlatamadı. Bir süre sonra bakıcısını görmeye gittim ve konuştum (hizmet alanla)...ve bu kez beni İngilizce olarak gayet iyi anladı...şaşırdım ve herşeyi anlayabilmek için onunla bire-bir ilişki kurabilmişim...benimle konuşmak istemediğindeyse Türkçeye dönüyordu. Ve ben de 'özür dilerim sizi Türkçe olarak anlayamıyorum' dedim...Türk bakıcılar bulduk...yani baktık ve onu anlamak, yardım etmek için çeşitli yollar denedik..ve demek istediğim, hiçbir işe yaramadı...şu anda hiçbir gelişme yok...hemşireler ve doktorlar yanına geldiğinde onlara "defolun!" diyor.....düşündüm ama benim için yeni bir öğrenme yoktu...çünkü o sadece reddediyordu...kendini öldürmeye kalkıştı...onun içinde bulunduğu acı veren durumu anlayamadık...sonunda psikiyatrik bir sorun olabileceğini

düşündük ama doktorlar böyle birşeyin olmadığını söyledi...yani tek sorun birbirimizi anlayamamaktı.... (Samuel, Erkek, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Görüşmelerde genel iletişim becerileri kapsamında ele alınabilecek tüm diğer becerilerin öneminden bahsedilmiştir. Ancak, kültürel olarak farklı gruplarla uygulama yaparken genel becerilerin “adaptasyonu ve esnekliğinin” olması gerektiği, bilgi ve değerlerle de uyumlu olarak becerilerin sürekli değişime hazır olması konusu da aktarılmıştır:

...beceri anlamında hem sosyal hizmet becerilerini bilmen gerekiyo hem de ek eğitimlerle yeni beceriler gerekiyo yoksa zaten olmuyo çalışamıyorsun zaten ve yanlış çok tehlikeli sonuçları da olabilir. Mesela bi yahudi kültüründe bi kız çocuğu isterse beş yaşında olsun dokunamazsın başka kültürlerde de işte ne biliyim ona elle temas ettiğin zaman daha farklı şefkat gösteriyomuşsun gibi hissedilebilir ama ona böyle yaptığın zaman saygısızlık olur yapmaman gerekiyo bu bi beceri aslında bi bilgi ve beceri..... Çok farklı şeyler yaşadık ne biliyim işte cumartesi günlerinin çok farklı olduğunu, perşembe günlerinin farklı olduğunu yılbaşlarının ayrı olduğunu öğrendik. Yiyecekleri, giyecekleri çok şey öğrendim o vakadan.....(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiyeli Kürt)

Başka bir sosyal hizmet uzmanının da belirttiği gibi, sosyal hizmet uzmanlarının özellikle ilk görüşmede hizmet alanın kendi dilinde “merhaba” demesi gibi küçük ve basit görünen bir davranış bile güven ve sıcaklığın ilk anda kurulmasını sağlamaktadır. Bu anlamda, çok temel düzeyde de olsa başka dilleri öğrenmek ve kullanmak hem karşıdakini “ne kadar önemseydiğini” gösteren bir tepki hem de öğrenilen her yeni dilin insanın bakış açısını geliştirme potansiyeli olması açısından önemlidir. Bunun yanında, sosyal hizmet uzmanlarının her dili, görüşme yapacak kadar iyi bilmesi olanaklı olmadığından yasal olarak görevlendirilmiş tercümanlar kullanılmaktadır. Tercümanlar, İngilizceyi bilmeyen ya da yeterli düzeyde kullanamayan göçmen grupların sosyal refah sistemine katılmaları ve vatandaşlık haklarını kullanmaları açısından son derece önemli araçlar olsalar da, uygulamada tercüman kullanmak da “bir beceridir”. Zamanın kullanımı, yanlış ya da eksik çeviriler, söylenmeyenlerin de çevrilmesi ya da bazı söylenenlerin çevrilmemesi ve tercümanın görüşmeye aşırı müdahalesi; tercüman kullanmanın da öğrenilmesi gereken bir beceri olduğunu kanıtlayan pratik unsurlardır:

....İngilizce ve Türkçe konuşuyorum. Ben çok zor buluyorum tercüman kullanmayı çünkü it's a skill (bu bir beceridir), çünkü zaman alıyor bişey ki yarım saat alabilir tabiki tercümanla bir saat alacak. Zaman olarak dezavantajı var. ikinci de bazan ben biliyorum çünkü bazen bir annenin dediğini tercüman çevirmiyö tam tersi I mean some interpreters are are

fantastic ☺ (demek istediğim bazı tercümanlar inanılmazlar) bazen çok içine giriyor sonra danışman oluyorlar, tercüman olmuyorlar buna dikkat etmek lazım. And I do think it's a skill to use an interpreter...(ve bence tercüman kullanmak bir beceridir..).(Helin, SHU, 39 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Kültürler arasında iletişimi sağlayan diğer araçlar; farklı kültürlerden olan diğer sosyal hizmet uzmanları (meslektaşlar) ve göçmen grupların kurduğu organizasyonlardır. Sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli yollarla bilgiye ulaşması ve farkındalığını artırmasının beceri düzeyini geliştirdiği sıklıkla ifade edilen konulardan biri olmuştur:

The social worker does has to be aware of himself or herself that they're dealing with cultural society so they need to learn, they need to make themselves aware of the environment in which they work in professional and personal level so awareness is very very important in educating yourself and trying to interact that community nor only asking colleagues, seeking information in a whole range of people who lived here for a long time and dealt with this community... (Sosyal hizmet uzmanı, kültürel bir toplumda yaşadığından kendinin farkında olmalı..yani öğrenmeye, içinde bulundukları toplumun hem bireysel hem de mesleki düzeyde farkında olmaya ihtiyaçları var yani farkındalık kendini eğitmede çok önemli ve yalnızca meslektaşlara sorarak değil, burada uzun süredir yaşayan insanlara sorarak öğrenmeli ve toplumla ilişkiye geçmeli....) (Simelane, Erkek, SHU, 65 yaşında, Afrikalı)

Yaşadığı bir örnekten yola çıkarak Aras, kültürel olarak farklı bir grupla çalışırken, ön araştırmanın, başkalarına danışmanın ve beceri adaptasyonunu sağlamanın önemini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

...benim mesela yahudi ortodoks vakam vardı 3 çocuk işte baba şiddet uygulamış anne çok güçsüz boşanmak istiyordu ekonomik gücü yok....boşanma çok büyük bir olay olarak görülüyordu kadın o baskıyı da yaşamak istemiyordu vs vaka bize geldiğinde baba polis tarafından evden uzaklaştırılmıştı o olayı yaşayan kız çocuğu israile gönderilmişti. Ama 2-3 ay sonra adam geri gelmişti eve. Ben ne yaptım bütün o vakayla ilgilenen herhangi bir şekilde temas eden bütün insanlarla tek tek görüştüm. Onları yapmadan önce bu toplulukla ilgili araştırma yaptım. Bu toplulukla ilgili kitap okudum. Bu toplulukla nasıl engage olabilirim nasıl ilişki kurabilirim bunları araştırdım ve gittim onların hepsiyle görüştüm. O planları çok iyi inceleyerek çok büyük raporlar yazarak o planların değiştirilmesi gerektiği konusunda önerilerde bulundum ve onlar değiştirildi. Ve yaklaşık olarak dokuz aylık bir uygulamanın sonucunda adam zaten eve dönmüştü iyice bütünleştirildi ve vakayı kapattık yani...hiçbir olay yaşanmadı ama kültürel anlamda çok şey öğrendim.(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye'li Kürt)

Öğrenmek, anlamak ve yeni beceriler edinmek, bir anlamda düşünümsel döngünün yarattığı “değişime” işaret etmektedir. Uygulamadan gelen bilgi (practice wisdom),

sosyal hizmet kuramının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Eleştirel çokkültürcü bakışla bu bilgi, bireyin ve içinde bulunduğu bağlamın tekliği, değişkenliği ve benzersizliği üzerine inşa edilmelidir. Bu da, sosyal hizmet uzmanının her yeni vaka için düşünömsel bir döngüde olması anlamına gelmektedir. Bu döngü, uygulamada yapılanları “içe bakma” yöntemiyle düşünmeyi, süpervizyon altında değerlendirmeyi ve yeni gelişmelere uyumu içermektedir. Nadine, kendi düşünömsel sürecini şöyle ifade etmiştir:

...at the end of the day I say ok need to find out my manager and I assess what is the right I did, what is the right approach I used you know and if not how can I make it better if another situation like that arises. So its always like do the reflective circle. (...günün sonunda derim ki ‘tamam müdürümü bulmalı ve doğru yaptığım neydi, kullandığım doğru yaklaşım neydi, değerlendirmeliyim ve eğer doğru değilse nasıl daha iyi hale getirebileceğimi bulmalıyım ki buna benzer bir durumda nasıl bir yaklaşımım olacağını bileyim’. Yani bu her zaman düşünömsel döngüyü gerçekleştirmek gibi...)(Nadine, Kadın, SHU, 36 yaşında, Afrikalı)

Aras, yansıtmacı ya da düşünömsel bir döngüde olmanın, kişisel bir tercih olamayacak kadar önemli olduğunu vurgulamış ve yeni bilginin becerilere yansıtılmasının ve dolayısıyla becerilerin esnekliğinin/değişiminin kaçınılmaz bir sonuç olduğunu açıklamıştır:

.....yansıtmak zorundasın zaten şimdi bu ülkede sosyal hizmetler yalnızca verenlerin lehine değil alanların lehine de işler. Ya sizin yaptığınız bişey eğer haksız görülürse herkes sizin hakkınızda şikayette bulunabilir. Eğer haksız görülürseniz bazı yaptırımlara maruz kalabilirsiniz. Mesela dedim ya beş yaşındaki yahudi bi kıza dokunursan bu sana çok basit gibi gelebilir ama o basit değil aslında o öyle bişeye gidebilir ki sen formal warning (yasal uyarı) alırsın yani.....anne baba bu benim kültürüme saygısızlıktır diye şikayette bulunabilir, çok dikkat etmen gerekiyo...bi çocuğu severken çok dikkatli olman gerekiyo bebek bile olsa tecavüzcü damgası yiyebilirsin....bu böyle çünkü bu onların kültürü yani ideal bi kültür yok olmamalı da zaten. Bi sosyal hizmet uzmanı eğer bi ideal kültüre inanıyorsa ve bi ideal kültürün standart kültür olduğunu düşünüyorsa ve uygulamayı ona dayandırıyor ya yanlış yapıyodur ben zaten burada yaptığımız şeyin de çokkültürlü uygulamaya hizmet ettiğİ konusunda tabiki şüphelerim var..yani ama yapılabileceğİn en iyisini insanlar yapmaya çalışıyo...(Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye’li Kürt)

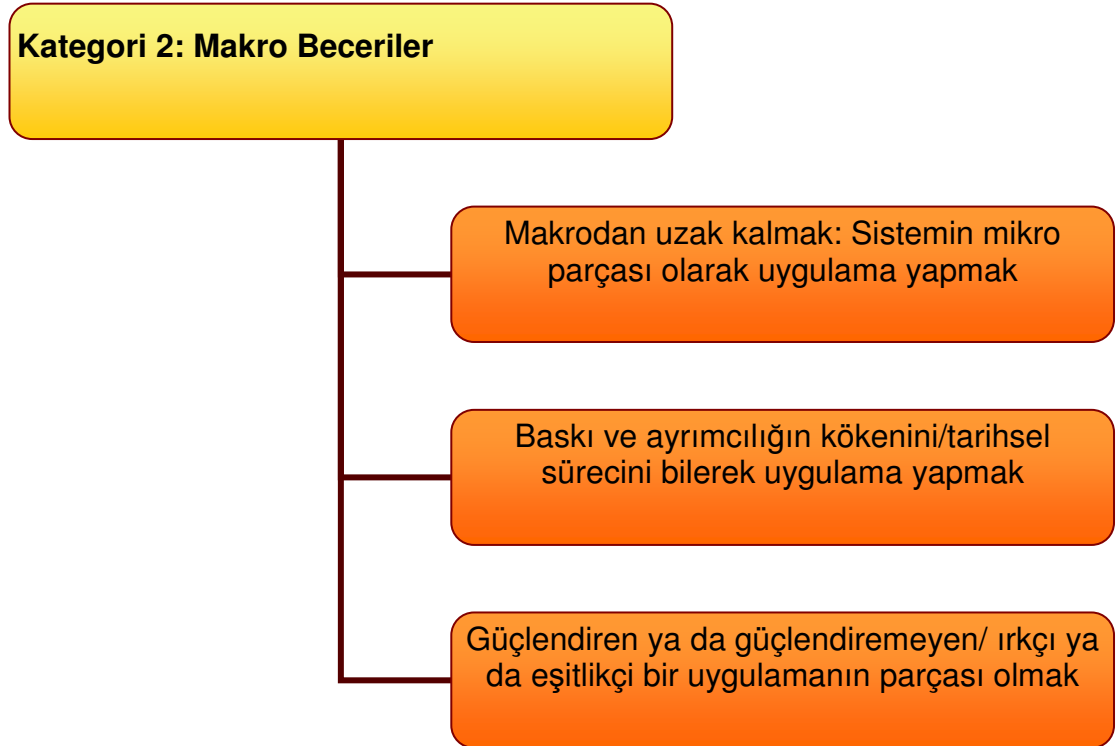
Yansıtmacı ya da düşünömsel bir uygulama için şüphesiz sosyal hizmet uzmanlarının içinde yer aldığı sistemin de buna olanak verecek biçimde yapılandırılmış olması bir ihtiyaçtır. Sosyal hizmet uzmanlarının anlatıları, düşünömselliğİn buradaki sosyal

hizmet uygulamalarının “rutini” içinde kolaylıkla ve daha da ötesi ideal olarak uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Salamon aşağıdaki vaka örneğinde, rutin uygulamalarından birini aktarmıştır:

...I asked questions to assess if she is eligible for the services and the type of services we can provide for them....I assess if she wants to go either a Turkish organization or other organization. Because she is Muslim and I have to respect that....I came back and wrote her report and took it to the panel. We have a panel system here. You take it to the panel; they look all your evidences to assess if this person is eligible for the services.....we have a sensory team here they also went and assessed for hearing, seeing aids....we work with other sections, this organization is not in isolation...after preparing a care package for her I phoned her to inform and ask if her needs will be met by this care plan. And after 6 weeks I go back to review it. That's the evaluation process. To assess what is working what is not working. What I can do to make it better. After the evaluation process if everything is okay then we let it continue. If it is not okay then maybe we amend it.....in law we have to assess the care package after the first 6 weeks....we do also annual reviews...(...hizmetler için uygun kişi olup olmadığını değerlendirmek ve uygun hizmet türünü belirlemek için sorular sordum. Türk bir kuruma mı yoksa başka bir kuruma mı gitmek istediğini sordum. Çünkü Müslümandı ve ona saygı duymalıyım...geri döndüm ve raporumu yazdım, toplantıya götürdüm. Burada toplantı (panel) sistemimiz var. Raporu toplantıya götürürsünüz, kişinin hizmete uygun olup olmadığını değerlendirmek için topladığınız bilgilere (kanıtlara) bakarlar....burada duyuşal ekibimiz var (ekipler halinde çalışıyoruz), onlar da oraya gidip duyma ve görme araçları için değerlendirme yaptılar.... Diğer bölümlerle birlikte çalışırız, bu kurum yalnız değil....bir bakım paketi hazırladıktan sonra onu hem bilgilendirmek hem de bu bakım planıyla ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını anlamak için aradım. Ve altı hafta sonra değerlendirmek için yeniden gittim. Bu değerlendirme süreciydi. Yolunda giden ve gitmeyen şeyleri belirlemek için ve daha iyi olması için ne yapabilirim konusunda bir değerlendirme. Değerlendirme sürecinden sonra herşey yolundaysa aynı şekilde devam ederiz. Yolunda gitmeyen birşey varsa değiştirebiliriz...yasaya göre ilk altı hafta sonunda değerlendirme yapmak zorundayız. Aynı zamanda dönemsel değerlendirmeler de yaparız...) (Salamon, Erkek, SHU, 55 yaşında, Afrikalı)

Kategori 2: Makro Beceriler

Şekil 18: Tema 3 Kategori 2

..well, we need sensitivity we need understanding tamam bişey varsa bi abuse varsa bi neglect varsa bu aile tarihsel süreç içinde nerde duruyo.... power should shift to the service user if I have an interpreter then I'm reducing discrimination ...şöyle bi kalıbım var bunun içine sokuyorum. ..ve ayrımcılık önlenmiyo oluyo çünkü şeye dikkat ediyorum ben İngilizce bilen ve İngilizce bilmeyen...

Bu kategori altında, sosyal hizmet uzmanlarının makro becerilere nasıl bir anlam yüklediği ve anlatılarında, makro beceriyle ilgili düşüncelerini hangi kavramlarla anlattıkları aktarılacaktır. Makro beceriler, kurumsal ve toplumsal değişim için gerekli olan ve sosyal reform, sosyal aksiyon, vaka savunuculuğu ve neden savunuculuğu amaçlarını gerçekleştirmek için edinilen becerileri kapsamaktadır (Ashman ve Hull, 2002: 110-136). Makro becerileri uygulamaya aktarabilen sosyal hizmet uzmanları sosyal adaletin “kahramanları” olarak görülmektedir (Brueggemann, 2006). Bu kahramanlık, sosyal adaletsizliğe uğrayan grupları güçlendirmek, daha eşit ve daha insancıl bir toplumda yaşamaya ilişkin uygulama becerilerini güçlendirmeyi tarif

etmektedir. Ancak, uygulamada sosyal hizmet uzmanları, kendilerini sosyal adalete ya da güçlendirmeye götüren süreçlerin içinde, diğer bir deyişle politika oluşturma sürecinin merkezinde, görmemektedirler (Şahin, 2000). Bu çalışmada da görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanları kendilerini sosyal adalet ve azınlık gruplarını güçlendiren politikaların belirleyicisi olarak değil, belirlenmiş makro uygulamaların parçaları olarak görmektedirler. Bu durumun en temel nedeni, İngiltere'deki ve Hackney'deki sosyal hizmet sisteminin, bir vakayı başından sonuna takip edecek biçimde değil, her aşamada farklı birimlerce değerlendirilecek biçimde yürütülmesidir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları "bütünü" değil, kendilerine verilen "parçayı" görmektedirler. Örneğin, ön değerlendirme ekibindeki sosyal hizmet uzmanınca yazılan rapor, planı uygulama sürecinde başka bir sosyal hizmet uzmanına devredilmektedir. En önemlisi de örneğin korunma kararı gibi sosyal inceleme sonrası verilecek kararlar, sosyal incelemeyi yapan sosyal hizmet uzmanı tarafından değil; bazen onun süpervizörüyle birlikte, bazen de (daha karmaşık vakalarda) diğer ilgililerin de olduğu bir toplantıdan çıkan ortak kararlar verilmektedir. Dolayısıyla burada sosyal hizmet uzmanının "diğerlerini ikna edecek kadar bilgi ve beceri sahibi olması" son derece önemli olmaktadır. Aşağıdaki alıntıda bu sürecin nasıl işlediği anlatılmaktadır:

.....bence planlı değişim süreci diye tabir edilen o şematik yapı çok kötü bişey değil aslında...bu ülke bunu zaten böyle yapıyo.....öyle şematize etmiş sistemi ona göre kurmuş işte öndeğerlendirmeyi yapan grup ayrıdır, yaptıktan sonra planlamayı yapan o birimdir yapılır ilk planlama yaptıktan sonra vaka transfer edilir başka bi birime ki o birim o planı uygular belirli aralıklarla değerlendirir işte belli çocuk koruma toplantıları vs yapılır çok disiplinli bi şekilde değerlendirilir ve sonuca böyle gelir aslında bu böyle bi süreç ve bunun dışında ...ııı yani bi kişi bi vakada başından sona gitmez, birim birim ayrılır. Bütün hizmetlerde hemen hemen böyledir herkesin belli bi işi belli bi uzmanlık alanı vardır ve o alanda hizmet verir.....yani her birim başka birime yönlendirebilir uzmanlık alanına göre...ama tabi kriz durumlarında planlar değişebilir o planlar da çok zaten üç ayda bi toplanan kurullar tarafından yapılıyo o planlar yani sadece sosyal servisin planları değil işin içinde polis var eğitim var sağlık var psikiyatri var vs. yani bu çok yapılandırılmış..yani bu sistemde kişisel bişey yani çok karışık bi yapı karmaşık yani çok basit bişey değil aslında...kimin vakayla çalıştığına da bağlı.... (Aras, SHU, 29 yaşında, Türkiye'li Kürt.)

Sosyal hizmet uzmanları, makro düzeyde, sosyal hizmetin temel değerlerini ve çokkültürcü sosyal hizmeti gerçekleştiren bir yaklaşımı uygulamaya katabilmek için kültürlerin tarihini ve politik duruşlarını bilmek gereğinden bahsetmiştir:

....well, we need sensitivity we need understanding because these people in fact living in England (yani duyarlılığa ihtiyacımız var anlamaya ihtiyacımız var çünkü bu insanlar aslında İngilterede yaşıyorlar) ama kendi kültürlerine de sıkı sıkıya bağlı olabilirler ve kendi kimliklerine sarılma ihtiyacı içindeler. ve aynı zamanda political situationı (politik durumlarını) da anlamak zorundayız özellikle bazı gruplar için for example we have an Alevi group (örneğin Alevi grubumuz var) bu grubun örneğin tarihsel geçmişini bilmeyen biri bu aileyle çalışırken herhangi biri gibi davranabilir ama o ailedeki davranışlar alevilikten ve aleviliğin tarihçesinden çok etkilenmiş olabilir.....(Helin, SHU, 39 yaşında, Kıbrıslı Türk)

Hizmet alanların politik durumlarını anlamak, tarihsel süreç içindeki hareketlenmelerini, eylemlerini bilmek; şimdiki durumlarını anlamada ve baskı ve ayrımcılığa götüren nedenlerin önüne geçmede makro becerilere katkı verme potansiyeline sahiptir:

....ya işte bize gelen caselerde (vakalarda) şey oluyo mesela genelde işte neglect (ihmal), abuse (istismar) gibi caseler geliyo onu değerlendirirken şeye dikkat ediyorum yani öyle yüzeysel değil de tamam bişey varsa bi abuse varsa bi neglect varsa bu aile tarihsel süreç içinde nerde duruyo yani bu ailenin yaşam şekli böyle pat diye gökten mi geldi ya da işte arkasındaki nedenler buna ben önem veriyorum.....yani ne oldu ne bitti bu ailede bu aileyi buraya taşıyan nedenler ne yani bu ailede sorun o görünen nedenden mi yoksa başka şeyler mi onu tetikliyo o çok önemli....tamam en büyük sorun neglect ama neglect oluyo hadi çocuğu alalım diye bi plan yapamıyosun belki çok zor bi durumun sonucudur onun için en önemli observation (gözlem) ve özellikle şey historical chronology (tarihsel kronoloji) çıkarmak...(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk)

Sosyal hizmet uzmanlarına, gerçekleştirdikleri doğrudan uygulamaların, makro süreçlere katkısı da sorulmuştur. Uygulamaların güçlendirmeye, sosyal adalete olan katkısı hakkında ne düşündükleri; uygulamaların ırkçı ya da ayrımcı mı olduğu yoksa, eşitlik ilkesine mi dayandığı çeşitli biçimlerde sorulmuş ve onların eleştirel katkıları alınmaya çalışılmıştır. Bu görüşlerden genel olarak ifade edilenler, sosyal adaleti ve güçlendirmeyi sağlamada sosyal hizmet uzmanlarının “muktedir olmadığı” yönünde olmakla birlikte, hatırı sayılır bir grup da genel yaklaşımın ideal olduğunu, sosyal hizmet uzmanlarının bireysel duruş ve uygulamalarının temel belirleyici olacağını savunmuştur. Sosyal hizmet uzmanının muktedir olmadığını ya da gücünün son derece sınırlı olduğunu ifade eden görüşler, bu durumu bazen “kaynak yetersizliği” ile ilişkilendirmiştir:

.....if you work in a holistic and empowering way if you understand the person you know what the person want and you try to give what they want so for example ... one of my cases recently a fairly young person. She is

disabled but she wanted to go to the college. I was able to fill the form out for her, register her, now she goes to the college...but sometimes I can not do this if financial support is needed, so that times I feel not to empower....(eğer bütüncül ve güçlendirici biçimde çalışıyorsanız, eğer bireyi anlıyorsanız, ne istediğini biliyorsanız bunu sağlamaya çalışırsınız...örneğin yakın zamandaki vakalarımın birinde genç bir kadın vardı, engelliydi ama koleje gitmek istiyordu. Formları doldurmasında yardımcı oldum, kaydını yaptım, şimdi koleje gidiyor...ama her zaman böyle olmuyor, ekonomik destek gerektiğinde...böyle zamanlarda güçlendirdiğimi hissetmiyorum...) (Eudy, Kadın, SHU, 47 yaşında, Afrikalı).

Bazı sosyal hizmet uzmanlarıysa, kültürel farklılıktan hareketle kaynak ve personel yetersizliğini ifade etmiş ve bunun güçlendirmenin önündeki bir neden olduğunu açıklamıştır:

....We don't enhance the groups I mean especially the type of work we do here... For example in a residential home they don't know the people, staff don't understand them, everything is different..so its like a prison...so we try to work with volunteers, we try to have staff who can understand their culture, their language....but its is all about resources.. . So some good work is going on but I think really more things need to be done...(grupları iyileştirmiyoruz demek istediğim buradaki çalışma biçimimiz örneğin yatılı bir kurumda onlar insanları tanımıyorlar, çalışanlar onları anlamıyor, herşey çok farklı geliyor...yani bir hapishane gibi...bu yüzden gönüllerle çalışmalıyız, onların kültürünü, dilini anlayan çalışanlar almalıyız....ama bu tamamen kaynaklarla ilgili bir durum...yani bazı iyi şeyler yapılıyor ama daha fazla yapılacak şeyler var....)(Samuel, Erkek, SHU, 45 yaşında, İrlandalı)

Buradaki sosyal hizmetlerin “güçlendirici” yönünü açıklayan sosyal hizmet uzmanları, “güç dağılımındaki düzenlemeleri” ve hizmet alanların “kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmasını” sağlayan uygulamaları anlatmıştır. Güç dağılımının yeniden düzenlenmesi, sosyal hizmet uzmanı ile hizmet alan arasındaki güç ilişkisinin örgütlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bu ilişki mikro düzeyde açıklanmışsa da makro bir düzenlemeden (Sağlık Bakanlığı'nın yönetmeliğinden) kaynaklandığından, makro amaçlara hizmet ettiği vurgulanmıştır. Bu dönüşüm sürecinin nedeninin, “bireysel bütçe” düzenlemesi olduğu, hizmet alanların kendi bütçelerini kendilerinin yönetmesi amacıyla gücün dönüşümü ilkesinin benimsendiği aktarılmıştır:

.....yeah we social workers should look at the balance between service user and social worker and the power should shift to the service user in order to care themselves. (Transforming care- sağlık bakanlığının uygulaması).... The power is shifting to service user now in Hackney. And

one of the principle of transformation is personalization...we social worker are navigators, gate keepers of services funding or budget so we give service user the budget to manage their own care, help and social care. So that's called individual budget...(...evet biz sosyal hizmet uzmanları hizmet alanlar ve sosyal hizmet uzmanı arasındaki dengeye bakmalıyız ve güç, hizmet alanların kendilerine yardım edebilmeleri için onlara geçmelidir....şimdi Hackney'de güç hizmet alanlara geçiyor (Sağlık Bakanlığının Gücün Dönüşümü uygulaması). Ve bu dönüşümdeki ilkelerden biri bireyselleştirme.....biz sosyal hizmet uzmanları rotayı belirleriz, fonlar ya da bütçe için seçicileriz...böylece hizmet alana kendilerine yardım etmeleri, kendi bakım planlarını yapmaları için bütçeyi veririz...yani bu bireysel bütçe olarak adlandırılır....) (Nina, Kadın, SHU, 50 yaşında, Yahudi)

Hizmet alanların kendi yaşamlarında söz sahibi olmalarını ve değişimleri için gereken desteği ya da “bağımsızlıklarını” sağlayan her uygulamanın güçlendirmeyi hedeflediği ifade edilmiştir:

...our core values its to promote independence and to empower people. Ok. The practice here is about to empower people to make informed decisions for themselves and to take control over their lives rather than pushing things down through every time. Our practice especially in Hackney is centered by ıı it's person-centered. Empowering people, to take responsibility and supporting them to taking charge of their lifes...(...bizim ana değerlerimiz bağımsızlığı sağlamak ve insanları güçlendirmek..tamam...buradaki uygulama, insanların kendileri hakkında karar verebilmeleri için onları güçlendirmeye ve her zaman birşeylerin içine itilmeleri değil, kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri ile ilgili....bizim uygulamamız, özellikle Hackney'de, birey-merkezlidir. İnsanları sorumluluk almaları için güçlendirmek ve kendi yaşamlarının kontrolünü almaları için desteklemektir....) (Salamon, Erkek, SHU, 55 yaşında, Afrikalı).

Bazı sosyal uzmanları, etnik çeşitliliği barından sosyal hizmet uzmanı profiline sahip olmayı, çokdilli bir kurum olmayı, tercüman hizmetini sunmayı ve genel olarak farklılıkla ilgili her türlü eğitimi ırkçılık/ayrımcılık karşıtı uygulama becerilerini geliştirdiğini bu anlamda uygulamaların ayrımcılığa değil eşitliğe katkı verdiğini düşünmektedir:

...you know Hackney is a very diverse community. Everybody has their own culture. If I know this then I'm aware of that the person is not an English person. So I will be more sensitive towards their needs then I'm reducing the discrimination because if I'm not gonna expecting them just speaking English and before going to there if I have an interpeter then I'm reducing discrimination ...(...biliyorsunuz Hackney farklılıklardan oluşan bir toplum. Herkesin kendi kültürü var. yani o zaman eğer bunu biliyorsam, karşımdakinin İngiliz olmadığını farkındayım demektir. Böylece onların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olacağım ve ayrımcılığı önleyeceğim çünkü eğer hizmet alanlarla sadece İngilizce konuşmayı beklemiyorsam ve oraya

gitmeden önce tercüman buluyorsam, o halde ayrımcılığı önliyorumdur...)(Rihanna, Kadın, SHU, 32 yaşında, Afrikalı)

Ayrımcılığın önlenmediğini, aksine hali hazırdaki uygulamanın eşitsizlik ve güçlü olan grubun belirlediği idealler üzerine kurulduğunu, bu baskın grubun yönettiği sistemde baskın kültürden olmamanın ve onların dilini bilmemenin çoğu zaman bilinçdışı olarak ayrımcılığa neden olduğu da ifade edilmiştir. Sosyal hizmet temel makro paradigmalarından olan bakım/korumaya karşı kontrol etme ikilemi, uygulamada becerileri sınırlayan, güçlendirmeye değil kontrol etmeye odaklanmış uygulama pratiğini doğuran bir süreç olması yönünde eleştirilmektedir. Bu eleştirinin çok belirgin olduğu aşağıdaki ifadede sosyal hizmet uzmanının bireysel olarak değerlerinin ve yaklaşımlarının bu zinciri kırmada önemli olduğu belirtilmiştir:

...çok ayrımcılığı önleyen birşey olduğunu düşünmüyorum gerçekten çünkü belli bi düşünce yapısı var işte ne olursa olsun mesela ben sana diyorum işte biz burda gendera, cultural backgorunda saygı gösteriyoruz söylüyorum ardından ama şöyle bi kalıbım var bunun içine sokuyorum. ..ve ayrımcılık önlenmiyo oluyo çünkü şeye dikkat ediyorum ben İngilizce bilen ve İngilizce bilmeyen atıyorum aynı olay aynı case biri İngilizce bilmiyorsa alınan action çok acı olabiliyo çünkü neden bilmiyo nasıl olsa İngiliz değil İngilizce de bilmiyo çocuğu istismar edebilir diye düşünüyö öbürü İngilizce biliyo resourceları biliyo ve ondan çekiniyolar yani discrimination oluyo çok unconscious bi şekilde oluyo. Ben ayrımcılık yapayım diye değil de alta yatan birşey var işte öğreniyolar bunu doğuştan işte doğuludur işte ya da Avrupalı değildir, beyaz değildir bi şekilde bi discrimination oluyo. kimse güçlensin istemiyo bence yani sesleri çıkmasın, ne iyiliklerini ne kötülüklerini görelim bi şeyin içindelerse orda boğulup gitsinler diye düşünüyolar vallahi...öyle düşünüyorum yani.... diyoruz ki oturduğunuz yerde outrun başınızı kaldırmayın....sanki cezalandırıyo gibiyiz assessmentta bakıyorum ben diverse gruplar için işte sen buralı değilsin senin şu şu şu limitationlar var yapamayız ama çocuğuna birşey olursa çocuğunu alırız senden yani böyle birşey var sana para veremeyiz ev veremeyiz ama eğer çocuk seninle sokakta kalırsa ona bakamazsan o zaman çocuğunu aluruz 1989 child protection act böyle diyo onun için böyle çok pozitif değil yani..bu legal şeylerden dolayı..... çünkü social work bi kontrol yani kontrol altında tutmak yani bu insanları ne yaparlarsa yapsınlar ama kontrol altında yapsınlar mekanizması var bu ülkede gelişmiş ülkelerde. değerler yani bence benim değerlerim insan olarak yaklaşımım...yani kişi olarak insanlara..çünkü kişiliğinde de bitiyo ne kadar o teorileri okusan da özümsememişsen olmuyo...(Ferhat, SHU, 28 yaşında, Türk).

V. BÖLÜMÜN ÖZETİ VE YORUMU

V. Bölümde ele alınan konular; çokkültürcü sosyal hizmetin değer, bilgi ve beceri boyutlarıdır. Değer boyutu; bireysel yaşantı, gelişim ve mesleki deneyimlerin etkileşimiyle açıklanabilir. Bireysel yaşantı sürecinde toplumun farklı kültürlerle yaşama deneyimi hoşgörü kültürünün hâkim olduğu toplumları yaratmakta ve bu hoşgörü ortamı hizmet sunumuna da yansımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bireysel yaşantılarında kendilerini içinde bulundukları topluma ait hissettikçe tanıma, anlama ve kabul etme süreçleri de hızlanmaktadır. Mesleki yaşantıda da özfarkındalığın başka bir deyişle kendi kültürel özelliklerinin ve başka kültürleri ilişkin tutum ve davranışların farkındalığının, mesleki yardım ilişkisi sürecinde yargılayıcı ve önyargılı olmayan tutumların geliştirilmesinde önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çokkültürcü uygulamayı değer boyutunda olumsuz etkileyen en önemli konu “değerlerin çatışmasıdır”. Bu değer çatışmaları alanda bazen çok ciddi boyutlardaki “zarar verici” uygulamaları doğurabilmektedir. Hizmet alanlardan birinin deneyimi son derece çarpıcıdır. Bu nedenle, tüm bu çatışmaların nedenlerini, sonuçlarını ve alternatif yollarını özetlemesi nedeniyle, burada yer verilmiştir:

...bu konu çok enteresan tabi. Sizin araştırdığınız konu...ben bunu yıllar önce yaşadım. Burada birlikte çalıştığımız arkadaşlarımızdan biriydi. Çok halim selim bi insandı. Yani öyle cahil filan da değildi, gayet araştıran işte bizim solculardan, demokrat filandı....kızı işte 15 yaşlarındayken filan şimdi onlar “arap” derler, “zenci” bi çocukla çıkmaya başlıyo. Çok seviyolar birbirilerini...işte kız evlenicem diye tutturuyo. Tabi bizim arkadaş ırkçı değil ama çocuğu gözü tutmuyo, zenci işte bizim kültürümüzden anlamaz, diye herhalde. Kızın onunla görüşmesini yasaklıyo. Ama kız durmuyo tabi gizli gizli görüşüyolar hatta evden kaçmaya kalkıyo...bizim arkadaş da şiddete karşı olmasına rağmen dayanamıyo bi tokat atıyo kızı o öfkeyle. Artık tabi nasıl vurduysa epey şiddetli oluyo. Tabi bizim çocuklar, sadece bizimkiler değil buradaki çocuklar haklarını bilirler. Hatta ailelerini tehdit ederler...istemedikleri bişey olursa, sosyal hizmetlere gider şikayet ederim diye tehdit ederler. Bu kız da öyle yapıyo, soluğu sosyal hizmetlerde alıyo. Tabi işin içinde sevgi, özgürlükler, ırkçılık bi de üstüne şiddet olunca bu hikaye tam sosyal hizmetlere göre oluyo....oysa size nasıl anlatsam o arkadaşımı, öyle ailesine bağlıydı ki, o kadar sevecen, o kadar birbirine sevgili-saygılı bi aileydi ki..yani işte bizim tipik, çekirdek Türk ailesi, ve bozulmamışlardı da aslında...eğer yeterli bi değerlendirme yapılsaydı o aile kendi içinde bunu çözecekti...neyse uzatmayayım, sosyal servis yaptı? Çocuğu korunma altına aldı, koruyucu aileye verdiler...tabi kızcağız pişman oldu ama sevdiği çocukla görüşebiliyo diye katlanıyo...aile değiştirdiler ha bire...olanlar ondan sonra oldu zaten...arkadaşım o kadar çok uğraştı ki kızını geri almak için...kızıyla aralarındaki mesafe bu süre içinde açıldıkça açıldı...artık hiç görüştürmez oldular....hatırlıyorum o canlı dipdiri arkadaş bi deri bi kemik kaldı üzüntüden sık hastalanır oldu...en sonunda bu strese ve kızının acısına dayanamayıp kanser oldu ve çok kısa süre içinde öldü...çok farklı davranılabilirdi...Türk aile yapısını ve sorun çözme yöntemlerini

bilen biri çok farklı kaynakları kullanırdı...biz de burada dernekte görüyoruz çeşit çeşit insanlar çok çeşitli sorunlarla geliyolar, biz biliyoruz ki hiçbirini aynı yaklaşım tarzıyla değerlendiremezsin...o arkadaşım kızından ayırdıkları için öldü...kızı şimdi hala yasta, o trajediyi atlatabilirdi..o da babasını çok severdi çünkü...sonra aile yavaş yavaş parçalandı...şimdi herkes yalnız, kendi hayatını yaşıyo...çok küçük bir hatayı düzetelim derken bir ailenin parçalanmasına neden oldular, ben hala affedemiyorum....(Ahmet, hizmet alan, 55 yaşında, Türk).

Evrensele karşı yerel değerlerin çatışması olarak özetlenebilecek çatışma konuları, sosyal hizmet uzmanlarını etik ikilemlerle karşı karşıya getirmektedir. Bu noktada, hak ihlallerini doğuran değerlerin değişmesi/değiştirilmesi, diğer değerlerinde “kendi kültürünü özgürce yaşama hakkı” kapsamında ele alınması gereği açıktır. Bu öngöründen yola çıkarak sosyal hizmet uzmanının hem özfarkındalık kazanarak kendi bireysel değerlerinin farkına varmasının, çokkültürlü uygulamaya yardımcı olacak değerleri kullanmasının, önyargılı ya da yargılayıcı tutumları törpülemesinin, içinde bulunduğu toplumun aktif bir üyesi olarak diğer kültürlerle etkileşim fırsatlarını yaratmasının ve mümkün olduğunca daha çok tanımaya çalışmasının değer boyutunu güçlendireceği anlaşılmaktadır. İkinci olarak; kültürel değerlerin “şiddet, kadın sünneti” gibi başka insanların yaşam hakkına, özgürce yaşama hakkına zarar verdiği değer çatışmalarının ancak evrensel değerlere ve haklara referansla çözülebileceğinin bilincinde olunması gerekir. Bu öngörü ise, sosyal hizmet uzmanlarına bilgilendirme, danışmanlık, farkındalık yaratma gibi sorumluluklar yüklemekle birlikte bütün bunları yaparken davranışın kültürel bağlamını anlama çabasını elden bırakmamasını da gerektirmektedir. Dolayısıyla “marjinal ve hak ihlal edici” uygulamalar, “kültürel” bir algılayışın ötesinde değerlendirilmeli, bu tür uygulamaların destek bulacağı endişesine kapılmadan çokkültürcü uygulama zenginleştirilmelidir. Aslında, çokkültürcü uygulamanın tam da bu “marjinal” uygulamaları değiştirme ve dönüştürme misyonuyla yüklendiğinin farkında olunmalıdır.

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının bilgi boyutu teması altında incelenen konular, katılımcıların seslerinden hareketle; toplumsal cinsiyet, kuşaklararası farklar, göçmenlerin yaşadığı sorunlar ve kültürel bilgiye ulaşma yollarıdır. Toplumsal cinsiyet ve kültürün etkisi ile ilgili bilgi ve/veya algı; azınlık kültürden gelen kadınların “geleneksel ve eşitsiz”, batılı kadınınsa “eşit ve özgür” olduğuna dayanmaktadır. Bu anlamda özellikle kadın sosyal hizmet uzmanları genel olarak “değişimi” öngörmekte, kadınların kendi yaşamlarında değişim yaratamamasına eleştirel bakmaktadır. Buna karşın hizmet alan kadınların penceresinden bakıldığında, onların öncelikli “sorun algılarının” ya da ihtiyaçlarının eşitlik ve özgürlükten çok ailenin geçimi, çocuğun bakımı gibi sorumlulukların ağırlığı ve ailelerinin çeşitli nedenlerle parçalanmış

olmasından kaynaklı yalnızlık ve yeniden aile olabilme arzusunun başatlığı dikkat çekicidir. Şüphesiz bu ihtiyaçlar tüm göçmenlere genellenemez. Çünkü görüşülen kadınların, sosyal hizmetlerle ilgisi düşünüldüğünde, öncelikli ihtiyaçlarının bu yönde olması doğaldır. Ancak yine de bu karşılıklı algı göstermektedir ki, “genelgeçer bilgilerimiz ve kabullerimiz” her zaman gerçekte var olan sorun ve ihtiyaçlarla uyuşmamaktadır. Eğitimimiz, bilgimiz, kodlanmalarımız ve genel olarak öğrenmelerimiz bir güç olabilecekken adeta “var olan karşısında körleştiren” bir engel olabilmektedir. Bununla birlikte, bazen öyle kültürel konular olabilmektedir ki bir pencereden “sorun”, başka bir pencereden “gelenek” olarak algılanabilmektedir. Böyle kültürel uygulamalar bazen sadece karşılıklı anlayış çerçevesinde çözülebilen konular olmakta (örneğin bir kadınla erkeğin el sıkışmaması); bazense yardım ilişkisinin hiç başlayamamasına ve daha da kötüsü, hak ihlallerine neden olan konuların hiç açığa çıkarılmamasına neden olabilmektedir (örneğin kadınlarla özel görüşme yapılamaması veya çocuk istismarının çocuk terbiyesi olarak algılanması). Sosyal hizmet uzmanları bu açmazlar karşısında ikilem yaşamakta, iki tür bilginin (evrenseli ve yereli/kültürü öncelikli tutan) çatışmasını yaşamaktadır. Kuşaklararası farklar, toplumsal cinsiyet gibi değişim ve değişmeye direnç; değerleri takip etmekle, değerlerinden vazgeçmek olarak kutuplarda tartışılmaktadır. Genel olarak hem toplumsal cinsiyet hem de kuşaklararası farkların algılanışında iki uç arasında gidip gelmelerin, önkabullerin, birini kabul ederken diğerini yok saymak eğiliminin olduğu açıktır. Oysa daha önce de ifade edildiği gibi eleştirel çokkültürcü bakışta Fay (2001)’in bakış açısından hareketle, olayları ve olguları “ya o ya bu” şeklinde değil “hem o hem bu” şeklinde bir kavrayış söz konusudur. Aslında sosyal ve kültürel konular o denli iç içe geçmişlik ve “karmalık” içindedir ki, böyle bir bakış açısı bir seçim değil, bir sonuç ya da zorunluluktur. Dolayısıyla, kültürel bilgiyi inşa ederken hem kültürel farklılıkların ve değerlerin yaşamasına izin vermek, hem de insanların iyilik hallerini gözetmek mümkündür. Bunun için herşeyden önce, hizmet alanların kendi ihtiyaç ve sorun tanımlarına “kulak vermek” gerekir ki bu söylendiği kadar kolay bir süreci değil, anlamanın önündeki değer, bilgi ve beceri engellerini kaldıran “hakiki” bir anlama sürecini işaret etmektedir. Sonrasında değer, bilgi ve becerilerin her defasında yeniden tanımlanmaya açık olduğunu görmek gerekir. Bu, her vakaya özgü yeniden tanımlamada, karşılıklı katkılar, gücün eşit kullanımı, dengeli ve eşit ilişki, karşılıklı anlama ve şüphesiz karşılıklı değişim olmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı, sistemin kendisinin göçmenlere ilişkin tanımlarının ve önkabullerinin “ayrımcı” bazen de “aşırı değer verici” olduğunu belirtmektedir. Bu durumda system, azınlık gruplarına ya bazı özelliklerinden dolayı

(örneğin geleneksel aile değerlerinin/desteğinin sürüyor olması) aşırı değer yükleyerek, baskın gruptan daha az destek sunmakta ya da onların potansiyel sapma davranışlarına meyilli oldukları kabulüyle bazı hizmetlere fazlasıyla değer verirken, bazılarını tek yönlü/sınırlı geliştirmeleridir.

Sosyal hizmet uzmanlarının kültürel bilgiye ulaşmada çok çeşitli yollar kullandıkları görülmüştür. Formal eğitimden hizmet içi eğitime ve yaşam sürecindeki öğrenmeye kadar bütün öğrenme deneyimlerinde bir boyut önem kazanmaktadır: “yaşam boyu öğrenme”. Çokkültürcü sosyal hizmetin bilgi temelinde yaşam boyu öğrenme ilkesi ve pratiğinin önemli bir yeri olduğu açıktır. İnsanın ve toplumun sürekli değişime uyum sağlamanın tek yolu “kendini yaşam boyu öğrenci kabul etmekten” geçmektedir. Tüm bunlarla birlikte, öğrenmenin önemli bir boyutu yalnızca formal eğitimi değil, etkileşimden gelen öğrenmeleri kapsamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları ancak böyle bir öğrenme bakışı ve pratiğiyle, tekkültürcü bakıştan sıyrılabilir, yerel olanın kendine özgülüğünü ve bu bilginin değerini anlayabilecek ve uygulamaya aktarma şansını bulabilecektir.

Beceri boyutunda, sosyal hizmet uzmanlarının, kültürel olarak farklı gruplarla gerçekleştirdikleri sosyal hizmet uygulamasının beceri boyutuna bakılmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının beceri boyutuyla ilgili anlatılarında uygulama düzeylerine göre farklılaşmalar yer aldığından bu tema; mikro ve mezzo beceriler ile makro beceriler olmak üzere iki kategori altında incelenmiştir. Mikro ve mezzo beceriler, sosyal hizmet uzmanlarının kültürel olarak farklı hizmet alanlarla gerçekleştirdikleri bire-bir ilişkiden ve/veya grup içi ilişkiden yola çıkarak edindikleri beceri algılarını ifade etmektedir. Bu düzeydeki uygulamalarda kullanılan ve çokkültürcü uygulama için eleştirel olarak değerlendirilen ilk beceriler dinleme ve anlama becerileridir. Sosyal hizmet uzmanlarının iş yükünün ve dolayısıyla zaman sınırlılığının dinleme ve anlamayı etkileyen dışsal faktörlerden olduğu; bireysel beceri eksikliğininse içsel faktörlerden olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında “anlama” olmadan yardım etmenin mümkün olmadığı sonucu çeşitli örneklerle somutlaştırılmıştır.

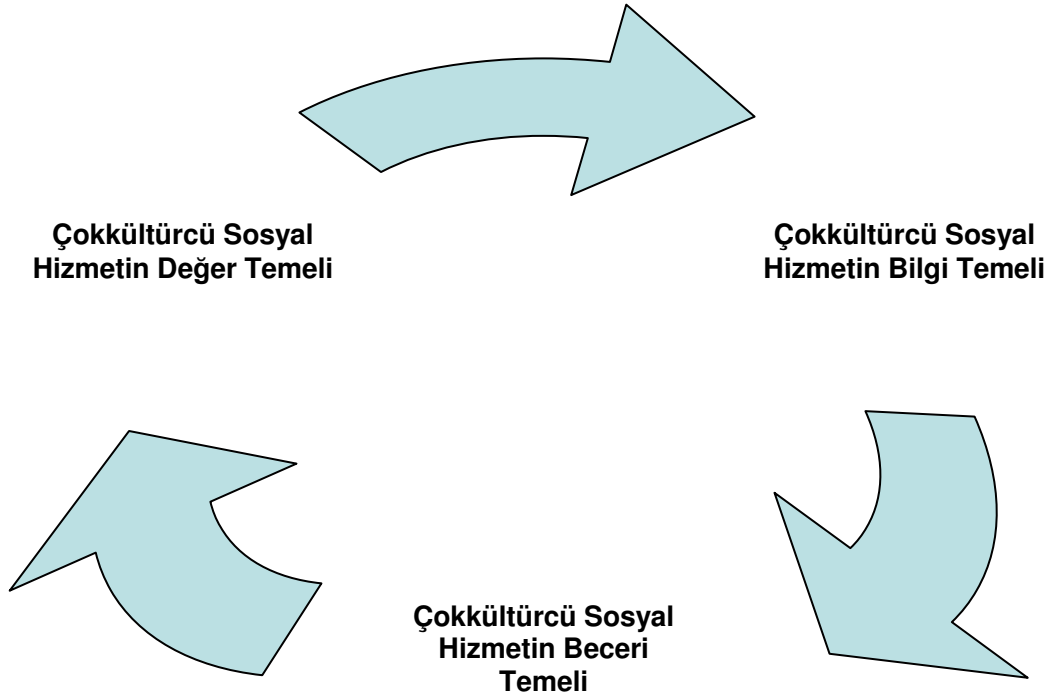
Sosyal hizmet uzmanları, tercüman kullanmayı da bir beceri olarak görmekte ve kültürel araçlardan zaman zaman yararlanmaktadır. Bilginin ve bilgiye ulaşma yollarının, becerilerdeki esnekliği ve bağlama uyarlanabilirliğini artırdığı ifade edilmiştir. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanları düşünümsel/yansıtmacı döngüyü kullanarak, değişmekte ve becerilerini yeni bilgiler doğrultusunda yeniden gözden geçirmektedir. Bu düşünümsel süreç ve sürecin sonundaki “beceri” çıktısı, çokkültürcü sosyal hizmet

uygulamasının beceri boyutunu açıklamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, makro becerilerle ilgili olarak; makronun dışında kalmış olmayı, baskı ve ayrımcılığın tarihini bilmenin önemini ve uygulamaların güçlendiren/eşitleyen veya güçsüzleştiren/ayrımcılığa götüren yönlerini eleştirel olarak değerlendirmişlerdir. Makronun dışında kalmak, sistemin işleyişin bir sonucu olarak görülmüştür. Sosyal hizmet uzmanları bu sistem içinde “bütünü” görememekte, bir vakayı başından sonuna takip edemediğinden ve ekipler halinde çalıştığından bireysel katkılar çok sınırlı olmaktadır. Kültürel olarak farklı grupların tarihsel sürecini ve politik durumlarını bilmenin, uygulamayı güçlendirdiği aktarılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları kendi uygulamalarının güçlendirmeyle bağlantısı konusunda ikiye ayrılmaktadır. Bazı sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanların bağımsızlığını, bireyselliğini sağlamayı ve gücün onlara yeniden verilmesini güçlendirmenin kanıtı olarak görürken bazıları kaynak ve yaklaşım eksikliği nedeniyle bu sürecin istenen biçimde gerçekleşmediğini anlatmıştır. Ayrımcılık konusunda da aynı bölünme söz konusudur. Bazı sosyal hizmet uzmanlarına göre tercümanla çalışmak bile ayrımcı olunmadığının göstergesi iken bazılarına göre bu uygulamalar birer yanılsamadır; baskın grup bilinçdışı olarak kendi ön kabulleriyle farklı olanı dışlamaktadır. Örneğin, sosyal hizmet uzmanı düzeyinde çalışan birçok farklı etnik kökenden gelen uygulayıcı varken, daha üst kademelere çıkıldıkça “Beyaz İngiliz” baskınlığı artmaktadır. Dolayısıyla yöneten güç, yine Beyaz İngiliz orta sınıfı olmaktadır. Özellikle vatandaşlık ve oturma hakkı olmayan göçmenlerin durumunda, sosyal hizmetler, destekleyici olmadığı gibi yalnızca “cezalandırıcı” olmaktadır. Bunun yanında, Hackney gibi yoksul belediyelerin en temel sıkıntısı, maddi olanakların yetersizliği nedeniyle “güçlendirici” faaliyetlerin sınırlı kalmasıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarıyla ilgili düşünsel bir süreçte olmaları başka bir ifadeyle “sürekli değerlendirme ve değişime hazır olmak için kendi uygulamalarını değerlendirmeleri”, beceri boyutunun önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Makro düzeyde ise hem bireysel hem de sistemsel öğelerin güçlendirme ve eşit katılımı esas alan yaklaşım ve uygulamaları geliştirmeye istekli olmasının, bilinçli ya da bilinçdışı ayrımcılığı önleyeceği varsayılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte, değerlerin ve bilginin algılanma biçiminin, becerinin yönünü de tayin ettiği; tekkültürcü bilginin ve tekkültürcülüğe önem veren değerlerin uygulamada güçsüzleştirici ve ayrımcı olacağı; çokkültürcü değer ve bilgi temelini ise güçlendirici ve eşitlikçi olacağı öngörülmüştür. Sonuç olarak anlaşılmaktadır ki ne sistem (sosyal hizmet sistemi) ne de birey tek başına ele alınabilir. Çokkültürcü becerilerin mikro,

mezzo ve makro düzeyde geliştirilmesi ve uygulanması sistem ve birey etkileşiminin bir ürünüdür. Sistem ve bireyin birlikte değişme ve gelişmesi sağlandığı ölçüde düşünömsellikten yararlanılabilir. Tüm bunlarla birlikte, değlerlerin ve bilginin algılanma biçimi, becerinin yönünü de tayin etmektedir. Değlerlerin, bilgiyi ve bilgiye ulaşma yollarını, bilgininse değlerle birlikte becerileri etkilediğı “döngösel bir süreç” yaşanmalıdır. Bu döngöde, bağlamsal ve eleştirel bir bakış olduğundan değlerlerin, bilginin ve becerilerin; sabit, tek yönlü ve sınırlı değil; değışken, çok yönlü ve sürekli olması esastır. Çokkültörcü sosyal hizmet uygulamasının döngöselligi aşğıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Şekil 19: Çokkültörcü sosyal hizmet uygulamasının döngösel süreci

GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, niteliksel metodolojiyle; Hackney’de yaşayan hizmet alanların (göçmenlerin) ve sosyal hizmet uzmanlarının göçle gelen çokkültürlü yaşantılarının ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının anlamını keşfetme amacıyla gerçekleştirilmiştir. İki bölüm altında incelenen bulgulardan elde edilen sonuç ve öneriler de ayrı ayrı sunulmuştur. Aşağıda, öncelikle IV. Bölümde elde edilen bulguların ışığında ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir:

- Hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının göçle gelen çokkültürcü yaşantılarının değerlendirilme-sinden elde edilen sonuçlar	Göç nedenlerini, sürecini ve sonrasını belirleyen ve yaşam alanlarını yakınlaştıran pratikler, göç olgusunda sınıf analizinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. - Dayanışma ağları, göçü kolaylaştıran ancak çokkültürcü yaşantıyı engelleyen bir pratik olarak deneyimlenmektedir. - Dil konusu “sorun” olarak algılanmakta, hak ve kaynak perspektifinden bakılamamaktadır. Bu durum göçmenlerin dil öğrenmesi için verilen desteklerin (ör. Dil kursu) boşa çıkmasına neden olmuştur. Dil konusu çokkültürcülüğü engelleyen önemli bir unsurdur. - Irkçılık, sınıfsal öfkenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokkültürcülüğün önündeki bu önemli engel, yalnızca sosyal alanda değil, kamu alanında da Beyaz İngiliz orta sınıfın egemenliği biçiminde ortaya çıkmaktadır. - Politik boyutta çokkültürcü yaşantı, koşullu konukseverlik anlayışından olumsuz etkilenmektedir. Bu durumun önüne geçmede ulusötesi yurttaşlık anlayışı önem kazanmaktadır. - Sosyal boyutta, gerçek anlamda bir çokkültürcü yaşantının olmadığı görülmektedir. Hackney, özel bir örnek olarak etkileşim fırsatlarının ve “birlikte yaşama deneyiminin” önyargıları kırmaya yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu anlamda içe kapanmayı değil, etkileşimi öngören pratikler öngörülmektedir. Karşılıklı “anlama” için her tür anlama aracının işlevsel kullanımı gerekliliktir. Bu noktada tercümanlar, kültürel danışmanlar ve kültürel bağlantı kurucular gibi diyalog kurmada ve “anlamayı” grileştirmede yardımcı olacak profesyoneller kritik bir öneme sahiptir.
--	--

Özellikle son otuz yıldır göç çalışmalarının öncelikli konularından biri olan çokkültürcülüğü, asimilasyoncu kuramların öteki ucu olarak konumlandırılan tartışmalar,

çokkültürcülüğe ilişkin birçok riskten bahsetmektedir. Bu çalışma çokkültürcülüğe ve çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasına ilişkin itirazları yok saymak yerine, onu göç politikasının ve göçmenlerin ihtiyaçlarını dikkate alarak eleştirel bir biçimde yeniden yapılandırmayı önermektedir.

Çokkültürcülüğün neo-liberal iklimin yarattığı sonuçları yeniden üreten bir mekanizma olarak işlediğine ilişkin eleştiriler haksız değildir, ancak göçmenlerin çözüm bekleyen sorunları ve ihtiyaçları dikkate alındığında, hâlihazırda uygulamaya yansıyan yönleriyle çokkültürcülüğü bir çözüm olarak görmek ve onu ancak eleştirel bir biçimde geliştirmek gereği açıktır. Çokkültürcülük, neo-liberal iklimin yarattığı veya ihtiyaç duyduğu rıza kültürünü yeniden üreten bir araç olarak eleştirilmektedir. Bu yönüyle, göçmenleri sınıfsal bir konumlanmanın uzağında tuttuğu, onları getto yapıları halinde tutarak politik muhalefet enerjilerini ortadan kaldırdığı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, çokkültürcülüğün sınıf bilincini ortadan kaldırmaya dönük ideolojik sonuçları ilk bakışta tahmin edilmekle birlikte, kabul edilmelidir ki, neo-liberal dünyada yalnızca göçmenler değil tüm yurttaşlar bir sınıf bilincinden uzak görünmektedir. Sınıfsal bir analiz olmaksızın yapılacak her türlü çokkültürcülük tartışmalarının dayanaksız olduğu bilincinden hareketle çokkültürcü sosyal hizmetin de makro süreçleri göz ardı etmeyen, yoksulluk, eşitsizlik ve sınıf bilincinin kültürle olan ilişkisini gözeten bir uygulama olması gereği açıktır. Bunun yanında, Foucault'u referans alan eleştirilerin en önemli vurgusu bir özne veya aktör olarak göçmenin yok sayılmasıdır. Aktif yurttaşlık yerine küçük cemaatler olarak kültürel birimlerin varlığının bir disiplin mekanizması olarak işlev görebildiği yadsınmaması gereken bir risktir. Devletin bu yapıları yeniden üreten desteği, göçmen varlığını ekonomi-politik çerçevede bir muhalif özne/aktör olmaktan çıkarıp, onu ehlileştirmeye hizmet edebilmektedir, ancak göçmeni bir aktör olarak konumlandırıran eleştirel çokkültürcü yaklaşım böylesi bir normalleştirme süreci bir yana, bireyin öznelliğine saygıyı öncelemektedir. İngiltere'nin politikası ve Hackney'deki sosyal hizmetlerin sunum biçiminin çokkültürcülüktен gücünü alan ve cemaatçi göçmen yapılarını yeniden üreten bir uygulama olarak görmek mümkün olsa da, pratikte göçmen sorunlarına çözüm arayan çokkültürcü çabaları desteklemek gerekmektedir. İlk bakışta, küçük “yerel” cemaatlerin merkezi yönetim tarafından denetlenmesinin kolay olduğu, cemaat yapılarının “ev sahibi” tarafından şekillendirildiği ileri sürülebilir. Çokkültürlülük politikalarının, ev sahibinin arzusu ve kabulü doğrultusunda hayat buluyor olma riski söz konusudur, ancak çokkültürlü toplum, “ev sahibi” pozisyonunu ortadan kaldırma potansiyelini de taşımaktadır. Bir başka açıdan bakıldığında, göçmenlerin birer aktör olarak çokkültürcü bir toplumsal yaşamı kendi inisiyatifleriyle

elde ettikleri de ileri sürülebilir. Bunu bir hak arama sürecinin sonucu olarak ele almak da mümkündür. Bu çalışma, çokkültürcü sosyal hizmet müdahalesini farklı kültürlerin ehlileştirilmesine veya normalleştirilmesine dönük bir çaba olarak değil, göçmenlerin birer aktör olarak kendi kaderlerini belirlemelerine yardımcı olan bir araç olarak görmektedir. Bu çalışma da göstermiştir ki hem hizmet alanlar, hem de sosyal hizmet uzmanları penceresinden kültürel farklar ve bu farkları gözetken hizmet ihtiyacı görmezden gelinmeyecek düzeydedir. Hâlihazırdaki örgütlenmeler dahi bu ihtiyacı karşılamaya yetmemekte, daha etkili ve hizmet alanlara ulaşabilen hizmetlerin artması gerektiği ifade edilmektedir. Bu çalışmanın öngördüğü çokkültürcülük, göçmenlerin birer aktif yurttaş olarak kendi yaşamlarında söz sahibi olmalarını, yani birer aktör olarak toplumsal yaşama katılmalarını, ancak tüm bu sürecin kendi kültürlerinden bir kopuş anlamına gelmemesini içermektedir.

Foucault modern toplumu bir sosyal kontrol toplumu olarak ele alır. Bu çerçevede modern toplum, toplumun tüm üyelerini gözetleyen ve disipline eden mekanizmalar geliştirir. Söz konusu gözetleyici ve disipline edici araçlar, bilginin iktidarının bir yansıması olarak kurumsallaşmış bir biçimde görünmektedir. Çokkültürcü sosyal hizmet müdahalelerini de böyle bir kuramsal çerçevede ele almak ilk bakışta çok açıklayıcı görünmektedir, ancak asimilasyoncu politikalara karşı bir meydan okuma olarak ortaya çıkan çokkültürcülüğü göçmeni normalleştirmeyi hedefleyen bir araç olarak görmek yerine, onu göçmenin özne(l)liğine saygı duyan ve bunu içeren bir yaklaşım olarak ele almak gerekir.

Bu bağlamda, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının bir disipline edici veya normalleştirici araç değil, özgürleştirici (*emancipatory*) bir pratik olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu pratik her ne kadar sınıfsal bir bilinci doğrudan hedeflemese de, göçmenin bir özne olarak toplumsal yaşama katılmasını hedeflemesi yoluyla böylesi bir sınıfsal bilinç için potansiyel oluşturabilmektedir.

Bu araştırma çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için en uygun politik zemin olarak ulus-ötesi yurttaşlık fikrini işaret etmektedir. Ulus-ötesi yurttaşlık, tüm ayırt edici nitelikleri bir yana bırakılarak, tüm yurttaşların aktif bir biçimde katıldığı toplumsal, ekonomik, politik, vb faaliyetleri ve yine aktif bir biçimde yararlandığı tüm yurttaşlık haklarını ifade etmektedir.

Bu bağlamda, ulus-ötesi yurttaşlık fikri çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için meşru bir zemin oluşturmaktadır. Doğası gereği tüm yurttaşlar için sosyal adalet savunuculuğu rolünü üstlenmiş olan sosyal hizmet mesleğinin, İngiltere gibi çokkültürlü

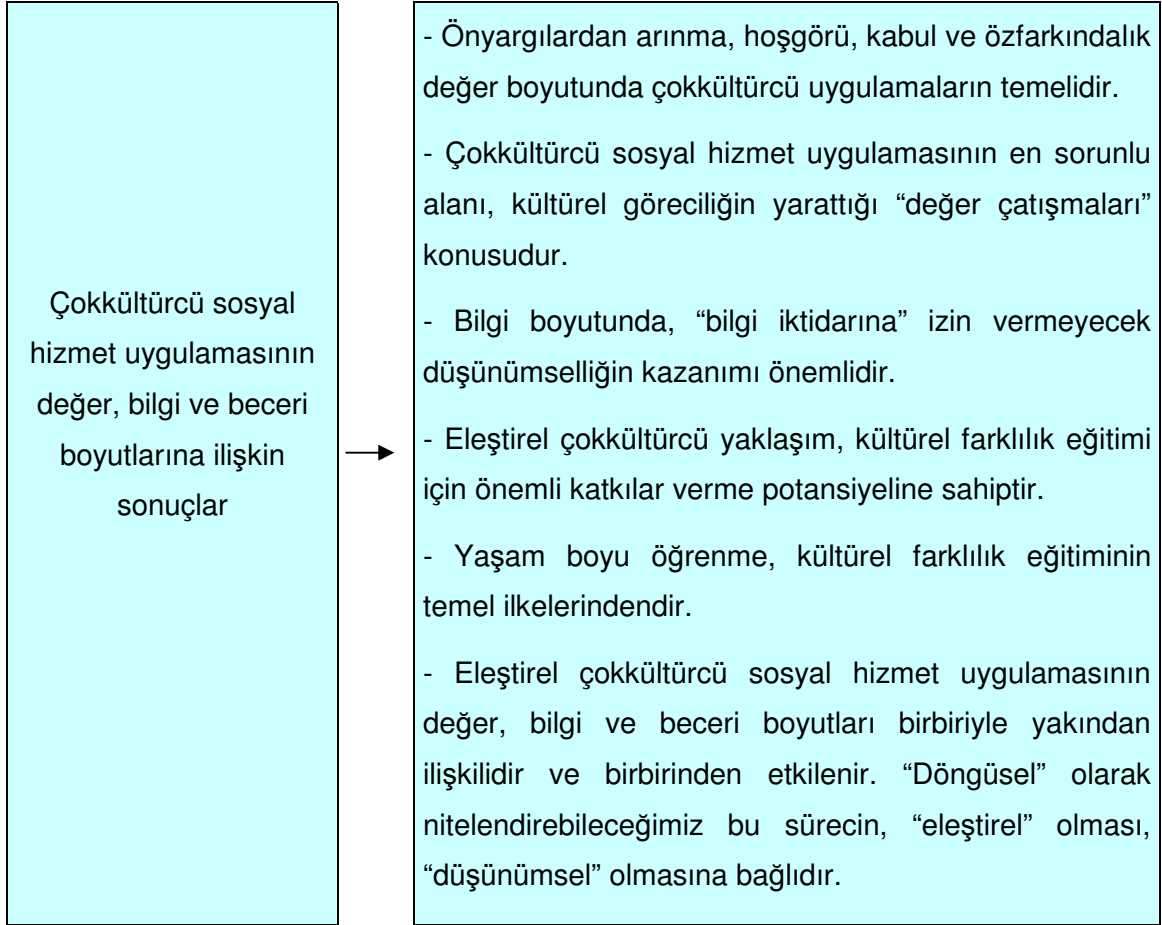
bir toplumda bu rolünü gerçekleştirebilmesi için tüm yurttaşların temel haklarının teminat altına alınması gereği vardır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının ulus-ötesi yurttaşlık fikrinin politika yapıcıların gündemine girmesi ve toplumun kurulumunda temel oluşturması için lobi çalışmaları yapmaları gerekir.

Bu çalışma çokkültürcü politikaların ya da çokkültürcü politik yaşantının etkilendiği ve desteklendiği alanlardan birinin de çokkültürcü sosyal yaşantı olduğunu ileri sürmektedir. Farklı kültürel grupların aynı bölgede yaşıyor olması, etkileşim, alışveriş ve birbiririnden öğrenme deneyimi olmaksızın yalnızca “yanyanalığı” ifade etmektedir. Çokkültürcü sosyal yaşantı, “ötekine” olan hoşgörü ve saygıyı artırma ve zamanla koşulsuz konukseverliği gerçekleştirme potansiyeline sahiptir.

Bu nedenle çokkültürlü ve çok dilli oluşu tehdit değil, zenginlik ve fırsat olarak gören yaklaşımların daha fazla seslendirilmesine ihtiyaç vardır. Yeni bir kültür, hem sosyal, hem kültürel hem de ekonomik anlamda yeni bir bakış açısı ve zenginlik demektir. Bu zenginliği anlamak için ise dil en önemli araç olmaktadır. Dil konusu, “sorun” olarak ele alınmamalı, dilin barındırdığı “fırsatlar” gösterilmelidir ve dilin hizmetlere ulaşmada ve çokkültürlü yaşantıyı engellemedeki rolü dikkate alınarak, insanların yeni diller öğrenmesi teşvik edilmelidir. Bu teşvik, tek taraflı değil, baskın kültürün azınlığın dilini öğrenme isteğini artırma biçiminde karşılıklı bir süreci içermelidir. Bunun yanında, tercümanların da kültürel farklılık konusunda eğitilmiş kişilerden oluşması ve kültürel aracı, bağlantı kurucu gibi profesyonellerin istihdamı önemli bir ihtiyaç gibi görünmektedir.

Çokkültürcü yaşantıyı sağlamak ve sürdürmek için, çokkültürlülüğün önündeki engellerin nasıl aşılabileceği tartışılmalı; dengeleyici ve kolaylaştırıcı unsurlar için ise fırsatlar yaratılmalıdır. Örneğin, farklı kültürlerin birbiriyle etkileşime girmesini sağlayacak etkinlikler düzenlenmeli, karşılıklı önyargıları yıkmak için kültürlerarası paylaşım olanakları sağlanmalıdır.

V. Bölümde, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutuna ilişkin bulgular tartışılmıştır. Aşağıdaki şekilde, bu bulgulara dayanan sonuçlar özetlenmiş ve ardından bu sonuçlar tartışılarak önerilerde bulunulmuştur:

Çokkültürcü sosyal hizmet bakış açısının sosyal hizmet mesleğine önemli eleştirel katkıları olacaktır. Çokkültürcülüğe ilişkin Foucault’cu eleştiriler, sosyal hizmet uygulaması için çok anlamlı ve açıklayıcıdır. Tıp, psikiyatri, psikoloji, kriminoloji ve sosyal hizmet gibi yeni disiplinler, disipline edici mekanizmalar üzerinden hayata geçen yeni iktidar rejimleri kurmuşlardır (Akbaş, 2005). Sosyal hizmet uygulaması; bu yönüyle, farklılıkları içeren ve öznelliğe saygı duyan bir bakış yerine, sınıflayıcı, etiketleyici ve disipline edici bir tutumu tercih etmiştir. Özellikle 1960’lardan sonra kültürün bir simgesel, dilbilimsel ve temsili sistem olarak tanımlanmasına ilişkin ilgi sosyal bilimleri derinden etkilerken, sosyal hizmet uygulamasını da dönüştüren etkilerde bulundu. Kültür artık hem sosyal bilimlerin hem sosyal hizmet uygulamasının temel odağı haline geldi. Böylece, daha önce “prototip”lerin ve genelgeçer kategorilerin şekillendirdiği sosyal hizmet uygulaması, artık sorunun ve gereksinimin belirlenmesinde

ve tüm uygulama sürecinin tasarımında belirleyici unsur olarak kültürü ve bir “özne” olarak hizmet alanları odak olarak almaya başlamıştır. Şu halde, çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını, çokkültürcülüğe yöneltilen ortak itirazların aksine, tüm bu itirazları paylaşan ve bu itirazların üzerine şekillenen “özgürleştirici” bir pratik olarak görmelidir.

Farklı kültürlerle “profesyonel” bağlamda karşılaşan sosyal hizmet uzmanı, söz konusu farklılıkları kendi kişisel ve mesleki gelişimi için bir fırsat olarak görmelidir. Böyle bir gelişim düşünümsel bir pratik olarak deneyimlenmelidir. Böylelikle, sosyal hizmet uzmanı yalnızca kişisel deneyimlerine ilişkin değil, mesleki bilgi, beceri ve değerlerine ilişkin de bir soruşturma sürecine girecek ve önyargıların aşılabacağı bu süreçte sosyal hizmet uzmanının mesleki konumundan doğan hiyerarşik ilişki ortadan kalkacaktır.

Bunun için sosyal hizmet uzmanı, farklılıkları ve bu farklılıkların içeriğini oluşturacağı düşünümseelliği mesleki uygulamasının her aşamasına dâhil etmelidir.

Çokkültürcü sosyal hizmetin doğrudan uygulamasında en sorunlu alan kültürel göreciliğin veya çoğulculuğun içerebileceği tehditlerdir. Örneğin, böyle bir bakış çok-hukukluluk gibi kimi talepleri içerebilmekte, hatta töre cinayetleri gibi geleneksel kimi hukuk dışı çözümleri içermeye değin varabilmektedir, ancak çokkültürcülüğe ilişkin bu çalışmanın eleştirel katkısı, evrensel ortak değerlerin kültürel görelilik için vazgeçilmez bir ölçüt oluşturacağını savunmaktır. Ife (2008: 82), sosyal hizmeti, insan haklarının uygulayıcısı olarak gördüğü yaklaşımında evrensellik ve görelilik ikileminin insan hakları anlayışına ve uygulamasına yönelen eleştirilerin kaynaklarından biri olduğunu vurgulayarak, bu ikilemin aşılmasında bakış açısının önemine dikkat çekmiştir. Ona göre saif bir görelilik de safi bir evrensellik de çözüm değil, açmaz getirmektedir. İki kavram arasındaki sözde ikilemi yaratan başlıca algısal sorun “ihtiyaç” ve “hakların” tanımlanmasıyla ilgilidir. Haklar, genel ve evrensel ifadeler iken, ihtiyaçlar bu hakların kavramsallaştırılmış halidir. Örneğin bireyin sağlık ve bakım hakkı vardır; bu hak doğrultusunda bireyin hasta yatağı ihtiyacı olabilir. Kültürel ihtiyaçlar bağlamında düşündüğümüzde, bu bireyin hastanede kendi kültürel alışkanlıklarına uygun beslenme ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, haklar genel olarak “insanın iyilik hali” için düzenlenen evrensel değerler olmakla birlikte, uygulanışında kültürel farklılıkların dikkate alınması ve uygulanışının kültürel olarak nasıl farklı algılandığının çözümlenmesi gerekir. Bu anlamda, evrensellik ve göreliliğin “biri olursa diğeri olmaz” bakışından ziyade, bu kavramların birbirini tamamlayan ve birbirine muhtaç kavramlar olduğu bir gerçektir. Kültürel farklılıkların dikkate alınması ya da çokkültürcülük bakışı; evrensel insan haklarının uygulanışını imkânsız hale getirmez, aksine “kabaca” ve

“herkese uygulanabilir” hayali bir soyutlamayı değil, insan haklarının “incelikli biçimde” uygulanmasına elveren bir pratiği sunma potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmanın çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer boyutunda kültürel göreciliğin yol açtığı kimi değer çatışmalarına ilişkin önerisi: başkalarının yaşam özgürlüğüne zarar vermediği sürece her kültürün değerlerine ve inançlarına sonsuz hoşgörü, kabul ve hak perspektifinden hareketle hizmetlerin yapılandırılmasıdır. Bu öngöründen yola çıkarak sosyal hizmet uzmanının hem özfarkındalık kazanarak kendi bireysel değerlerinin farkına varması, önyargılı ya da yargılayıcı tutumları törpülemesi, içinde bulunduğu toplumun aktif bir üyesi olarak diğer kültürlerle etkileşim fırsatlarını yaratması mesleki bir sorumluluk olarak görülmelidir. Diğer yandan, “şiddet, kadın sünneti” gibi “kültürel” olarak değerlendirilmeyecek kadar insan hakkını ihlal eden pratiklerini yasalar çerçevesinde ele almak, bu yapıları değiştirmek ve dönüştürmek tartışma götürmez bir durumdur. Bu öngörü ise, sosyal hizmet uzmanlarına bilgilendirme, danışmanlık, farkındalık yaratma gibi sorumluluklar yüklemekle birlikte bütün bunları yaparken davranışın kültürel bağlamını anlama çabasını elden bırakmamasını da gerektirmektedir. Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının öngördüğü değer, bilgi ve beceri; düşünsel döngünün yaşama geçirildiği, sınıflayıcı ve durağan olmayan, özgürleştirici ve eşitlikçi amaçlara hizmet edecek yapıda olmalıdır. Bu anlamda örneğin, kültürel yetkinlik için hazırlanan eğitimlerde kültürün sadece “marjinal” yönlerine odaklanması, kültürden gelen zenginlik ve yeni bilgiden mahrum kalınmasına neden olacağı gibi, “bilginin iktidarı”nı artıran ve eşitsiz güç ve iktidar ilişkilerini kökleştiren bir uygulama biçimi haline dönüşebilecektir. “Özgürleştirici” bir meslek olma amacındaki sosyal hizmet için çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması bu riskleri bertaraf etme potansiyeli taşımaktadır.

Yapılan görüşmelerde, yukarıda sözü edilen, farklılıkların içerildiği düşünsellik pratiğinin kurumsallaşması gereği çok açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Yalnızca lisans eğitiminin üzerine kurulan sosyal hizmet uygulaması, sürekli olarak değişen toplumsal yapı karşısında tekkültürcü bir bakış açısını doğal olarak koruma riskini barındırmaktadır.

Öyleyse, sosyal hizmet uzmanlarının sürekli bir biçimde bilgi, beceri ve değerlerini yeniden gözden geçirmelerine imkan verecek eğitim çalışmalarına katılması gerekmektedir. Eğitim çalışmalarından başka, böyle bir bakış açısının oluşması ancak yaşamboyu öğrenme yaklaşımıyla mümkün olacaktır. Sosyal hizmet uzmanının farklılıkları hem deneyimlemesini hem de bir müdahale stratejisi oluşturacak biçimde

analiz etmesini sağlayacak olan yaşamboyu öğrenme yalnızca birtakım eğitim programlarından ibaret olmayıp, sosyal hizmet uzmanının farklı kültürel pratiklerin (örn. ritüeller, toplantılar, festivaller, vb.) içinde yer almasını zorunlu olarak içerir.

Çokkültürcülüğün Türkiye için yaşamsal riskleri olduğu gibi bir sonuca varmak da mümkündür. Ancak böyle bir düşünce hukuk devletini yok sayma gibi sonuçlara da varabilir. Aşırı kültürel göreci yaklaşımların varlığı, bu kaygıları haklı kılmaktadır, ancak eleştirel çokkültürcü yaklaşım, farklılıkları çoğulcu ve demokratik bir topluma katkı veren unsurlar olarak ele almakta ve hizmet alanın “çevresi içinde” değerlendirebilmesinin önkoşulu olarak kültürün tanınmasını ve müdahale sürecinin temel belirleyicisi olmasını öngörmektedir. Bu bağlamda, Türkiye özelinde çokkültürcülüğün; törenin insan haklarını ihlal etme potansiyeli, tarikat yapılarının meşrulaştırılması gibi riskleri içermekten ziyade bireyin özne/aktör olarak varolması için bir yandan arkaplanı oluşturduğunu, diğer yandan kimi zaman aşılması gereken yanları barındırdığını kabul etmek gerekir. Öyleyse, bireyin (veya hizmet alanının) bir özne olarak varoluşu ve kabulü için kültür kaçınılmaz bir referans teşkil etmelidir. Kültür, sosyal sorunların çözümünde hem sorunun hem de çözümün vazgeçilmez bir parçasıdır ve kültür bireyin özne(l)iği için varoluşsal bir öz teşkil etmektedir. Özetle, çokkültürcülüğün işaret ettiği şey mutlaka keskin hatlarıyla “sıra dışı” veya “marjinal” olan yapılar değildir. Bu türlü bir bakış kültürün yanlış anlaşılmasından kaynaklı bir bakışı işaret etmektedir. Bunun yanında, Türkiye özellikle Ortadoğu’dan gelen sığınmacıların geçiş noktasıdır. Ancak bu konuda da ülkemizde sosyal hizmet uzmanlarının bir varlık gösteremediğini görüyoruz. Dolayısıyla, eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması ülkemizde hem Türkiye’nin kendi etnik farklılıklarında oluşan yapısı hem de başka ülkelerden gelen farklılıkları ağırlayan bir geçiş ülkesi olma konumuyla ilintili olarak yeniden ele alınmalıdır. Bu doktora tez çalışması İngiltere’de gerçekleştirilmesine karşın Türkiye’deki sosyal hizmetlerle ilgili önemli soru(n)ları düşündürmektedir. Türkiye’de merkezden örgütlenen sosyal hizmet sunum sistemi, çokkültürcü yaklaşımlar ve uygulamalar içinde nerede durmaktadır?; İngiltere’nin yerelden hizmet sunumu modeli ile kıyaslandığında Türkiye’nin merkeziyetçi yapısı, “hizmet alanların ihtiyaçlarına ve kültürel ihtiyaçlarına” yanıt verebilmekte midir?; Tercümanlık, danışmanlık gibi araçlar ile organizasyonlar, festivaller, sivil toplum işbirlikleri gibi toplumları yakınlaştırmaya dönük bir takım çabalar sosyal hizmet sistemi tarafından önemsenmekte ve/veya uygulanmakta mıdır? Eğitim ve araştırmada kültürel farklılık konuları nasıl ele alınmıştır ya da alınmaktadır? Özetle kültürel farklılıklar ve bu farklılıklarla çalışma konusu ülkemizde eğitim, araştırma ve hizmet sunum sisteminde

nasıl karşılanmaktadır? Sorularının yanıtlarının aranmasının önemi gündeme gelmektedir.

Bu anlamda ülkemizde sosyal hizmet eğitiminde, eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımı temel yaklaşımlardan biri olmalı ve/veya ilgili diğer dersler kapsamında tartışılmalıdır. Türkiye'nin zengin etnik ve kültürel mozaiği dikkate alınarak yeni ve kapsayıcı araştırmalar yapılmalıdır. "Yerel olandan gelen zenginlik" ve farklı kültürleri öğrenme/anlama konularında hem toplumsal hem de sosyal hizmetler kapsamında farkındalık yaratıcı çalışmalar/projeler gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmanın bir başka öngörüsü ise Türkiye'de çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımlarını uygulamaya geçirecek bir "uygulama modelinin" derinlikli çalışmalar ışığında oluşturulması gerekliliğidir. Ülkemizde, hali hazırdaki gelişmeler ve sosyal hizmetlere gittikçe artan ihtiyaç ve talep, sosyal hizmet akademisine ve sosyal hizmet uzmanlarına böyle bir sorumluluk yüklemektedir. Ülkemizin hem tarihinden gelen kültürel zenginliği ve özellikle terör olaylarından sonra sarılmayı bekleyen yaralar; hem de Avrupa'ya yapılan göçlerde bir geçiş ülkesi konumunda olması, sosyal hizmet uzmanlarının yeni değer, bilgi ve becerilerle donanmasını gerekli kılmaktadır. Halihazırdaki yaklaşım ve uygulamalar, yüzyüze olunan bu gerçekle baş etmeye ve etkili çalışmalar yapmaya yetmeyecektir. Eleştirel çokkültürcü bir bakışla, sosyal hizmet uygulamalarının yeniden değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi tarihsel ve politik bir zorunluluk olarak karşımızdadır. Bu nedenle, bu tez çalışmasının ardından bu çalışmanın ışık tuttuğu sorulardan ve oluşturduğu temel yaklaşımdan hareketle öncelikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir veya birkaç ilde benzer bir araştırmanın yapılması planlanmıştır. Böylece hem "Londra'dan bir örneği" tartışan doktora tez çalışmasının hem de bu çalışmadan temel alarak yapılacak "Türkiye'den bir örnek" araştırmasının ışığında Türkiye'deki sosyal hizmetlerin sunumuna dönük bir model önerisi sunulması planlanmaktadır. Türkiye'de böyle bir modelin oluşturulmasının özellikle içinde bulunduğumuz dönemde tarihsel ve politik bir ihtiyaç ve bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMAÇ, SONUÇ VE ÖNERİLERİNİN ÖZETİ

Tablo 16: IV. Bölüm'ün Özeti

Amaç	Sonuçlar	Öneriler
Araştırmanın aktörleri olarak hizmet alanların ve sosyal hizmet uzmanlarının göçle gelen çokkültürcü yaşantılarının anlamı	- Göç nedenlerini, sürecini ve sonrasını belirleyen ve yaşam alanlarını yakınlaştıran pratikler, göç olgusunda sınıf analizinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. - Dayanışma ağları, göçü kolaylaştıran ancak çokkültürcü yaşantıyı engelleyen bir pratik olarak deneyimlenmektedir. - Dil konusu "sorun" olarak algılanmakta, hak ve kaynak perspektifinden bakılamamaktadır. Bu durum göçmenlerin dil öğrenmesi için verilen desteklerin (ör. Dil kursu) boşa çıkmasına neden olmuştur. Dil konusu çokkültürcülüğü engelleyen önemli bir unsurdur. - Irkçılık, sınıfsal öfkenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokkültürcülüğün önündeki bu önemli engel, yalnızca sosyal alanda değil, kamu alanında da Beyaz İngiliz orta sınıfın egemenliği biçiminde ortaya çıkmaktadır. - Politik boyutta çokkültürcü yaşantı, koşullu konukseverlik anlayışından olumsuz etkilenmektedir. Bu durumun önüne geçmede ulusötesi yurttaşlık anlayışı önem kazanmaktadır. - Sosyal boyutta, gerçek anlamda bir çokkültürcü yaşantının olmadığı görülmektedir. Hackney, özel bir örnek olarak etkileşim fırsatlarının ve "birlikte yaşama deneyiminin" önyargıları kırmaya yardımcı olduğunu göstermektedir.	- Çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması bir disipline edici veya normalleştirici araç değil, özgürleştirici (<i>emancipatory</i>) bir pratik olarak hizmet sunumunda sınıf bilinci oluşturacak, bireyi "özneleştirici" misyonunu gözetmelidir. - Ulus-ötesi yurttaşlık fikri çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması için meşru bir zemin oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının ulus-ötesi yurttaşlık fikrinin politika yapıcılarının gündemine girmesi ve toplumun kurulumunda temel oluşturması için lobi çalışmaları yapmaları gerekir. - Çokkültürlü ve çok dilli oluşu tehdit değil, zenginlik ve fırsat olarak gören yaklaşımların daha fazla seslendirilmesine ihtiyaç vardır. - Tercümanların da kültürel farklılık konusunda eğitilmiş kişilerden oluşması ve kültürel aracı, bağlantı kurucu gibi profesyonellerin istihdamı önemli bir ihtiyaç gibi görünmektedir. - Çokkültürcü yaşantıyı sağlamak ve sürdürmek için fırsatlar yaratılmalıdır. Bu anlamda içe kapanmayı değil, etkileşimi öngören pratikler öngörülmektedir. Karşılıklı "anlama" için her tür anlama aracının işlevsel kullanımı gerekliliktir. Bu noktada tercümanlar, kültürel danışmanlar ve kültürel bağlantı kurucular gibi diyalog kurmada ve "anlamayı" geliştirmede yardımcı olacak profesyoneller kritik bir öneme sahiptir.

Tablo 17: V. Bölüm'ün Özeti

Amaç	Sonuçlar	Öneriler
Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutlarının anlamı	- Önyargılardan arınma, hoşgörü, kabul ve öz farkındalık değer boyutunda çokkültürcü uygulamaların temelidir. - Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının en sorunlu alanı, kültürel göreciliğin yarattığı “değer çatışmaları” konusudur. - Bilgi boyutunda, “bilgi iktidarına” izin vermeyecek düşünömselliğin kazanımı önemlidir. - Eleştirel çokkültürcü yaklaşım, kültürel farklılık eğitimi için önemli katkılar verme potansiyeline sahiptir. - Yaşam boyu öğrenme, kültürel farklılık eğitiminin temel ilkelerindendir. - Eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının değer, bilgi ve beceri boyutları birbiriyle yakından ilişkilidir ve birbirinden etkilenir. “Döngüsel” olarak nitelendirebileceğimiz bu sürecin, “eleştirel” olması, “düşünömsel” olmasına bağlıdır.	- Sosyal hizmet uzmanı, farklılıkları ve bu farklılıkların içeriğini oluşturacağı düşünömselliği mesleki uygulamasının her aşamasına dâhil etmelidir. Böylelikle, sosyal hizmet uzmanı yalnızca kişisel deneyimlerine ilişkin değil, mesleki bilgi, beceri ve değerlerine ilişkin de bir soruşturma sürecine girecek ve önyargıların aşılacağı bu süreçte sosyal hizmet uzmanının mesleki konumundan doğan hiyerarşik ilişki ortadan kalkacaktır. - Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının sorunlu alanı olarak “değer çatışmalarına” ilişkin bu çalışmanın eleştirel katkısı, evrensel ortak değerlerin kültürel görecilik için vazgeçilmez bir ölçüt oluşturacağını savunmaktadır. - Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasının öngördüğü değer, bilgi ve beceri; düşünömsel döngünün yaşama geçirildiği, sınıflayıcı ve durağan olmayan, özgürleştirici ve eşitlikçi amaçlara hizmet edecek yapıda olmalıdır. - Sosyal hizmet uzmanlarının sürekli bir biçimde bilgi, beceri ve değerlerini yeniden gözden geçirmelerine imkân verecek eğitim çalışmalarına katılması gerekmektedir. Eğitim çalışmalarından başka, böyle bir bakış açısının oluşması ancak yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla mümkün olacaktır. - Ülkemizde sosyal hizmet eğitimi, eleştirel çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması müfredata eklenmeli ve/veya ilgili diğer dersler kapsamında tartışılmalıdır. Türkiye'nin zengin etnik ve kültürel mozaiki dikkate alınarak yeni ve kapsayıcı araştırmalar yapılmalıdır. “Yerel olandan gelen zenginlik” ve farklı kültürleri öğrenme/anlama konularında hem toplumsal hem de sosyal hizmetler kapsamında farkındalık yaratıcı çalışmalar/projeler gerçekleştirilmelidir

KAYNAKLAR

- “AB’de Çokkültürlü Topluma Direniş Artıyor”, *AB Haber*, 16 Mart 2005, http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=3942; Lucia Kubosova, “Rising Number of Europeans Think there are Limits to Multiculturalism”, *EUObserver*, 16 Mart 2005, <http://www.euobserver.com/?sid=9&aid=18672>
- “Multicultural Troubles”, *The Economist*, Cilt 139, Sayı 8368, 27 Mart.
- Abadan-Unat, N. (1975). "Genel Sonuçlar", *Göç ve gelişme*. Ed: Abadan - Unat vd.. Ankara.
- Abadan-Unat, N. (2003) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N. (2007). “Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950’li Yıllardan 200’li Yıllara”. *Kökler ve Yollar*. Der: A.Kaya ve B. Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adams, J. (1961). *Twenty Years at Hull House*. New York: Signet, Macmillan.
- Adams, R., Dominelli, P. ve M. Payne (2002). *Critical Practice in Social Work*. Edt. R. Adams, L. Dominelli ve M. Payne. Palgrave Macmillan.
- Akbaş, E. (2005). “Günümüz Halkevlerinin Çocuk Alanındaki Toplumsal Etkinliklerinin “Çocuk Sorunu” Kavramsal Çerçevesinde Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma- Ankara Örneği-“, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. H.ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Yayınları Yayın No:2573.
- Al Krenawi, A. ve J.R. Graham (2003). *Multicultural Social Work In Canada*. Oxford University Press.
- Albert, P.C. (1992). “The Right to be Different: Interpretations of the French Revolution’s Promises to the Jews”, *Modern Judaism*. 12, 3.
- Al-Krenawi, A. ve Graham, J.R. (2003). *Multicultural Social Work in Canada: Working with Diverse Ethno-Racial Communities*. Kanada: Oxford University Press.
- Althusser, L. A. (1971) *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books.
- Altınbaş, D. (2006). “Avrupa ve Çokkültürlülük: Fransa Örneği”. *Stratejik Analiz*. Ekim.
- American Psychological Association (APA) (1992). Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. *American Psychologist*, 47, 1597-1611.

- Anderson, j. ve Carter, RW. (ed). *Diversity Perspectives in Social Work Practice*. Wiley and Sons.
- Anuradha, K (2004). "Empowering Families with Mentally Ill Members: A Strength Perspective". *International Journal of Advancement of Counselling*. Ol. 26: 4.
- Aponte, H.J. (1995). "Political Bias, Moral Values and Spirituality in the Training of Psychothrapists". *Bulletin of the Menninger Clinic*. 60 (4). 488-502.
- Arrendodo, P.(1996). *Successful Diversity Management Initiatives: A Blueprint for Planning and Implementation*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bailey, R. ve Brake M. (1975). *Radical Social Work and Practice*. London: Edward Arnold.
- Balı, A. S., (2001). *Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet, "Öteki" ile Barış İçinde Birlikte Yasamak*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bal-Uzun, Ö. ve Dağdelen, G. (2007) *Göçmenlerin Örgütleri ve Örgütlerin Göçmenleri: Londra'da "Türkiyeli" Kültürlerin Üretimi*. İç/Dış/Göç ve Kültür Sempozyumu, 14-17 Eylül 2007, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Barker, R. L. (2003). *The Social Work Dictionary*. New York: National Association of Social Workers.
- Bauman, Z. (1998) *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı.
- Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dini Kimlikleri Yeniden Düşünmek*. Çev: I. Demirakın. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Baykara Acar, Y. (2004). "Cinsel Suçtan Hükümlü Çocuklarla Grup Çalışması: Ankara Çocuk İslahevi Örneği". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.
- Bilgin, N. (2005). "Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 80.
- BMMYK (1998). "Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme", *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, Ankara: BMMYK Türkiye Ofisi.
- Bogo, M. (2004). "Evaluating Social Work Students' Practice Competence: Content and Methods". *International Symposium on the New Trend of Social Work Education Programs*, ROC, Taipei.
- Bohm, D. (1996). *On Dialogue..* Ed. L. Nichol. New York: Routledge.
- Brechin, A. (2000). "Introducing Critical Practice". *Critical Practice in Health and Socail Care*. Ed. A. Brechin, H. Brown ve M. Eby. London: Open University/Sage.
- Broeder, P. ve Extra, G. (1997). *Immigranten voor de multiculturele samenleving, Integratie-, taal- en religiebeleid in vijf West-Europese landen*, Amsterdam: IMES

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Campbell, B. (1998) "The Racism of Resistance", *Community Care* (4–6 June): 12.
- Canatan, K. (2004). *Hollanda Güncesi*, Amsterdam:Türkevi.
- Charmaz, K. (1996). "Grounded Theory". *Rethinking Methods in Psychology*. Ed. J.A. Smith, R. Harre, ve L. Van Langenhove. London: Sage Publications.
- Chasin, R., Herzig, M., Roth, S., Chasin, L., Becker, C, ve Stains, R. R.(1996). "From diatribe to dialogue on divisive public issues: Approaches drawn from family therapy." *Mediation Quarterly*. 13, 1-19.
- Congress, E.P. (2004) "Cultural and Ethical Issues in Working with Culturally Diverse Patients and Their Families: The Use of *Cultugram* to Promote Cultural Competent Practice in Health Settings". *Social Work Visions from Around The Globe: Citizens, Methods and Approaches*. Ed: A. Metteri, T. Kröger, A. Pohjola, P. Raubala. Haworth Press.
- Constantine, M., S. Hage, M. Kindaichi ve R. Bryant. (2007). "Social Justice and Multicultural Issues: Implications for Practice and Training of Counselors and Counseling Psychologists". *Journal of Counseling and Development*, 85, 24-29.
- Cornell, S., ve Hartmann, D. (1998), *Ethnicity and Race: Making Identities in a Changing World*, California: Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- Corrigan, P. ve Leonard, P. (1978). *Social Work Practice Under Capitalism: A Marxist Approach*. London: Macmillan.
- Council on Social Work Education (CSWE) (1992). *Curriculum Policy Statements for Baccalaureate Degree and Master's Degree Programs in Social Work Education*. Alexandria, VA.
- Creswell, J.W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J.W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, Thousand Oaks, CA. Sage.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2004), *2003 Yılı Raporu, Yurtdışındaki vatandaşlarımıza ilişkin gelişmeler ve sayısal bilgiler*. Ankara: Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Dalrymple, J. ve Burke, B. (1995) *Anti-Oppressive Practice*. Buckingham: Open University Press.
- De Maria, W. (1993). "Exploring Radical Socail Work Teaching in Australia". *Journal of Prpgressive Human Services*, 4(2): 45-63.

- Dean, R.G. (1993). "Teaching a Constructivist Approach to Clinical Practice". *Re-visioning Social Work Education: A Social Constructionist Approach*. New York: Haworth Press.
- Demir, Ö.(2000). *Bilim Felsefesi*. 2. basım. Ankara: Vadi Yayınları
- Derrida, J. (1999). *Adieu to Emanuel Levinas*, der. W. Hamacher ve D.E. Welbery, Stanford University Press.
- Diller, J.V. (1999). *Cultural Diversity: A Primer for Human Services*. Kanada: Brooks/Cole.
- Doğan, S., (1988). "Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Problemleri". *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Dominelli, L. (1988) *Anti-Racist Social Work*. London: Macmillan.
- Dominelli, L. (1998) "Anti-oppressive Practice in Context" *SocialWork: Themes, Issues and Critical Debates*. Basingstoke: Macmillan.
- Draguns, J.G. (1996). "Humanly Univesal and Culturally Distinctive: Charting the Course of Cultural Counseling". *Counseling Across Cultures*. Edt: P.B. Pedersen, J.G. Draguns, W.J. Lonner ve J.F. Tribe. Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Dyche, L. Ve L.H. Zayas.(1995). "The Value of Curiosity and Naivete for The Cross-cultural Psychotherapist". *Family Process*, 34, 389-399.
- Eller, J.D. (1997). "Anti-anti Multiculturalism", *American Anthropologist*. 99, 2.
- Entzinger, H. B. (1984), "Language Diversity in Europe: Can the EU Prevent the Genocide of French Linguistic Minorities?" *The National Europe Centre (ANU), The National Europe Centre Paper no. 102*.
- Erdemir, A. ve Vasta, E. (2007). "Differentiating irregularity and solidarity: Turkish Immigrants at work in London". *ESRC Centre on Migration, Policy and Society Working Paper No. 42, University of Oxford. COMPAS*
- Erdoğan, Seçil. (2007)"İngiltere'de Yaşayan Türk Sığınmacılar, Sığınma Arayanlar İltica Etme Nedenleri ve Karşılaştıkları Güçlükler". *Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*. Şubat Sayısı.
- Ersoy, M. (1985). *Göç ve Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayın No:2. A.Ü.S.B.F. ve B.Y.Y.O. Yayınevi.
- Este, D. (1999). "Social Work and Cultural Competency". *Professional Social Service Delivery in a Multicultural World*. Ed: G. Lie ve D. Este. Toronto: Canadian Scholars' Pres.
- Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/> Erişim tarihi: 15.07.09
- Falicov, C.J. (1995). "Training to Think Culturally: A Multidimensional Comparative Framework". *Familiy Protection*, 34, 373-388.

- Fay, B. (2001). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*. Çev: İ. Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ferguson, I. ve Lavalette, M. (1999) "Social Work, Postmodernism, and Marxism", *European Journal of Social Work* 2(1): 27–40.
- Fook, J. (1993). *Radical Casework: A Theory of Practice*. St. Leonards, NSW: Allen&Unvin.
- Fook, J. (2002). *Social Work: Critical Theory and Practice*. Sage Publications.
- Fortune, A.E. (1994). "Ethnography in Social Work". *Qualitative Research in Social Work*. Edt: E. Sherman ve W.J. Reids. New York: Colombia University Pres.
- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punish*. Harmondsworth: Penguin.
- Galper, J. (1980). *Social Work Practice: A Radical Practice*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Garcia, M.H. (1995). "An Antropological Approach to Multicultural Diversity Training". *Journal of Applied Behavioral Science*, 31, 490-504.
- Geray, H. (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gergen, K.J. (1994). *Realities and Relationships: Soundings in Social Construction*. Cambridge University Press.
- Gilroy, P. (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London: Verso
- Goldstein, H. (1990). "The Knowledge Base of Social Work Practice: Theory, Wisdom, Analogue or Art?". *Families in Societies*. 71(1). January: 32-43.
- Goldthorpe, J.H. (1995) "The Service Class Revisited", *Social Change and the Middle Classes* (ed. Butler, T. ve Savage, M.). Routledge
- Göhler, G., (1990) *Federal Almanya'da Göçmenler*, Band II, Köln: Önel Verlag.
- Graham, M.J. (1999). "The African-Centered Worldview: Toward a Paradigm for Social Work". *Journal of Black Studies*. Sage Pub. 30: 1. s.103-122
- Gramsci, A. (2007). *Hapishane Defterleri- Felsefe ve Politika Sorunları- Seçmeler*-, İstanbul: Belge Yayınları.
- Great Britain Home Office. (1996), *Asylum and Immigration Act*, London: HMSO.
- Great Britain Home Office. (1998), *Fairer, Faster and Firmer, A Modern Approach to Immigration*
- Green, J.W. (1982). *Cultural Awareness in The Human Services*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Green, J.W. (1995). *Cultural Awareness in The Human Services: A Multi-ethnic Approach*. Allyn and Bacon.
- Guarnaccia, P.J. ve O. Rodriguez (1996). "Concepts of Culture and Their Role in The Development of Culturally Competent Mental Health Services". *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*. 18, 419-443.
- Gurin, P., Dey, E., Hurtado, S., ve Gurin, G. (2002). "Diversity and higher education Theory and impact on educational outcomes". *Harvard Educational Review*, 72, 330-366.
- Gutmann (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hall, S. (2000). "Conclusion: The Multicultural Question". *Cultural Identity*. Ed. S. Hall ve P. du Gay. London: Sage Publications.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T, Clarke, J. ve Robert, B. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*. London: MacMillan.
- Halldórsson, Å. ve Aastrup, J. (2003). "Quality Criteria for Qualitative Inquiries in Logistics". *European Journal of Operational Research*. (144): 321-332.
- Harlow, E. (2004) "Why don't Women Want to be Social Workers Anymore? New Managerialism, Post-feminism and the Shortage of Social Workers in Social Services Departments in England and Wales", *European Journal of Social Work* 7(2),167_179
- Harrison, G. (2007). "Language as a Problem, a Right or a Resource?: A study of How Bilingual Practitioners See Language Policy Being Enacted in Social Work". *Journal of Social Work*. 7, 71. s.71-92
- Hawkins, L., Fook, J. ve Ryan, M. (2001) "Social Workers' Use of the Language of Social Justice", *British Journal of Social Work* 31: 1–13.
- Healy, K. (2000). *Social Work Practices: Contemporary Practices on Change*. Sage Publications.
- Heath, A. F. ve McMahon, D. (2000), "Ethnic Differences in the Labour Market: The Role of Education and Social Class Origins", *Sociology Working Papers*, Ed. D. Gambeta, B. Taylor Dublin: University College.
- Heisler, B.S. (1992). "The Future of Immigrant Incorporation: Which Models? Which Concepts?", *International Migration Review*, Special Issue: The New Europe and International Migration. 26, 2.
- Holliday, A. (2002). *Doing and Writing Qualitative Research*. Londra: Sage Publication.
- Hopton, J. (1997) "Anti-discriminatory Practice and Anti-oppressive Practice", *Critical Social Policy* 17(3): 47–61.
- <http://www.zft-online.de/index.php?site=58>. Erişim tarihi: 08.08.09

- Huntington, S. (2005). *Medeniyetler Çatışması*. Derleyen: M. Yılmaz. Ankara: Vadi Yayınları.
- Ife, J. (2008). *Human Rights and Social Work: Towards Rights Based Practice*. Cambridge University Pres.
- IFSW. <http://www.ifsw.org/en/p38000208.html>. Erişim tarihi: 02.05.08
- IFSW. <http://www.ifsw.org/en/p38000324.html>. Erişim tarihi: 03.05.08
- Inter. <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/scheffer.html> Erişim tarihi: 07.10.08
- Isajiw, W. W. (1999). *Understanding Diversity, Ethnicity and Race in Canadian Context*, Toronto: Thompson Educational Publishing, Inc.
- İbrahim, F.A. (1991). "Contribution of Cultural Worldview to Generic Counseling and Development". *Journal of Counseling and Development*, 70, 13-19.
- Jalalifar, A. (2001). *Avrupa Birliği'nde Mülteciler ve Göçmenler*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Jeffery, P. (1994), *Migrants and Refugees, Muslim and Christian Pakistani Families in Bristol*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenkins, S. (1988). "Ethnicity: Theory Base and Practice Link". *Ethnicity&Race*. Silver Springs, NASW.
- Jennings, J. (2000). "Citizenship, Republicanism and Multiculturalism in Contemporary France", *British Journal of Political Science*. 30, 4.
- Jones, C. (1983) *State Social Work and the Working Class*. Basingstoke: Macmillan.
- Jsessionid. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2188/a/19443;jsessionid=aw6iNePt7pm>. Erişim tarihi: 16.04.08
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. Ankara
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler: Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi? Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi.
- Küçükkaraca, N. (1994). Yurt Dışından Çalören'e Dönen İşçi Aileleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.
- Küçükkaraca, N. (2002). "Sosyal Hizmet Eğitiminde Farklılık". *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Yayın No: 12.
- Küçükkaraca, N. (2005). " Farklılık ve Kültürel Yetkinliği Olan Sosyal Hizmet Uygulaması". *Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları, İhtiyaçlar ve Sorunlar*.

Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Sempozyumu 4-6 Kasım Alanya 2004.
Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.

- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Laçiner, S. (2001). *Açık Kapı Politikasından Yabancı Düşmanlığına İngiltere’de Irkçılık, Dış Göç ve Irk İlişkileri*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Laird, J. (1998). “Theorizing Culture. Narrative Ideas and Practice Principles”. *Re-Visioning Family Therapy*, New York: The Guilford Press.
- Lambek, M. (1993). *Knowledge and Practice in Mayotte: Local Discourses of Islam, Sorcery and Spirit Possession*. Toronto: University of Toronto Press.
- Le-Doux, C. ve K.S. Stephens (1992). “Refugee and Immigrant Social Service Delivery: Critical Management Issues,” *Social Work with Immigrants and Refugees*, 34-45.
- Lee, C.C. (1991). “Promise and Pitfalls of Multicultural Counseling”. *Multicultural Issues in Counseling*. Edt: C.C. Lee ve B.L. Richardson. VA: American Counseling Association.
- Lee, J.A.B.(1996). “The Empowerment Approach to Social Work Practice”. *Social Work Treatment*. Et: F.J. Turner. NY: Free Pres.
- Lopez, S.R. ve Guarnaccia, P.J. (2000). “Cultural Psychopathology: Uncovering the Social World of Mental İllness”. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 51, 571-598.
- Lum, D. (2003). *Culturally Competent Practice. A Framework for Understanding Diverse Groups and Justice Issues*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Lum, D. (1986). *Social Work Practice and People of Color: A Process-stage Approach*. Brooks Cole.
- Lum, D. (1999). *Culturally Competent Practice: A Framework for Growth and Action*. Brooks Cole.
- Lyotard, J.F. (1997). *Postmodern Fables*. Mineapolis: Universtity of Minnesota Press.
- Mac Donald J.S., May Donald L.D. (1964), “Chain Migration, Ethnic Neighbourhood Formation and Social Networks”, *Millbank Memorial Fund Quarterly*, Vol.42, No.1, (82-97).
- Mailick, M.D. (1977). “A Situational Perspective in Casework Theory”. *Social Casework*. 58 (7), 401-411.
- Maines, D.R. (1991). “Reflection, Framing and Appreciations”. *Social Organization and Social Process*. New youk: Aldine de Gruyter.
- Markus, H.R. ve Kitayama, S. (1991). “Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation”. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

- Martinez-Brawley, E. ve Brawley, E. (1999) "Diversity in a Changing World: Cultural Enrichment or Social Fragmentation?", *Journal of Multicultural Social Work* 7(1/2),19–36.
- May, S. (1998). "Critical Multiculturalism and Cultural Difference: Avoiding Essentialism". *Critical Multiculturalism: Rethinking Multicultural and Antiracist Education*. Routledge.
- McCarthy M. (1991). *Discourse Analysis for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McDonald, P. ve Coleman, M. (1999) "Deconstructing Hierarchies of Oppression and Adopting a "Multiple Model" Approach to Anti-oppressive Practice", *Social Work Education* 1(1): 19–34.
- Meloy, J.M. (2002). *Writing the Qualitative Dissertation: Understanding by Doing*. Mahway, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Midgley, J. (1990) "International Social Work: Learning from the Third World". *Social Work*. 35(4), 295-301
- Miley, K.K., M. O'Melia ve B.L. DuBois (2004). *Generalist Social Work Practice An Empowering Approach*. Boston: Allyn-Bacon.
- Miller, J., & Donner, S. (2000). "More than just talk:The use of racial dialogues to combat racism". *Social Work with Groups*, 23(1), 31-53.
- Mohan, G. (2008). "Participatory Development". *The Arnold Companion to Development Studies*. Ed. V. Desai ve R. Potter. Edward Arnold.
- Morse, J. M. (2000). "Determining sample size". *Qualitative Health Research*, 10, 3-5.
- Mo-Yee, L. ve Greene, G.J. (1999). "Using Social Constructivism in Social Work Practice". *Social Worker's Desk Reference*. Oxford Univesity Pres, 143-149.
- Nagda, B. A., Kim, C., & Truelove, Y. (2004). "Learning about difference, learning with others, learning to transgress". *Journal of Social Issues*, 60, 195-214.
- Nagda, B. A., ve Zuniga, X. (2003). "Fostering meaningful racial engagement through intergroup dialogues". *Croup Processes and Intergroup Relations*, 6, 111-128.
- Nash, K.A. (1999). *Cultural Competence: A Guide for Human Service Agencies*. Washington, D.C: CWLA.
- National Association of Social Workers (NASW) (2001). *NASW Standards for Cultural Competence in Social Work Practice*.
- Oppenheim, C. (1996) *Poverty: The Facts*. London: Child Poverty Action Group.
- Özkara, S., (1990). *Türkische Migranten in der Bundesrepublik Deutschland-Federal Almanya'da Göçmenler*. Köln: Önel Verlag.

- Padilla, Y.C. (1997). Immigrant Policy: Issues for Social Work Practice. *Social Work* 42(6):595-606.
- Parekh, B. (2002) *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori*. Çev: B. Tanrıseven. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory*. Macmillan Press Ltd.
- Pedersen, P. (1986). "Developing Interculturally Skilled Counselors: A Prototype for Training". *Cross-Cultural Training For Mental Health Professionals*. Springfield.
- Pedersen, P. (2001). "The Seamless Cultural Connections in My Life: No Beginning, No End". *Handbook of Multicultural Counseling*. Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Pedersen, P.B. (1994). *A Handbook for Developing Multicultural Awareness*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Phillips, M. (1993) "Anti-racist Zealots Drive Away Recruits", *The Observer*, 1 August.
- Pincus, A., Minahan, A. (1973.) *Social Work Practice: Model and Method*. Itasca, IL: F.E. Peacock.
- Ponterotto, J. M. Casa, L. Suzuki ve C. Alexander (2001). *Handbook of Multicultural Counseling*. Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Pugh, R. (1996) *Effective Language in Health and Social Work*. London: Chapman and Hall.
- Rees, S. (1991). *Achieving Power*. Sydney: Allen&Unvin.
- Ridley, C.R. ve Lingle, D. (1996). "Cultural Emphaty in Multicultural Counseling: A Multidimensinal Process Model". *Counseling Across Cultures*. Edt: P.B. Pedersen, J.G. Draguns, W.J. Lonner ve J.F. Tribe. Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Rivera, F.G. (2004). "An Analyses of The History and Issues of Multicultural Community Practice in Social Work". *Education for Multicultural Social Work Practice*. Edt: L. Gutierrez, M.E. Zuniga ve D. Lum. CSWE.
- Rodger, J. J. (1991) "Discourse Analysis and Social Relationships in Social Work", *British Journal of Social Work* 21: 63–79.
- Russell, M. ve White, B. (2001). "Practice with Immigrants and Refugees: Social Worker and Client Perspectives", *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work*, 8(1-2), 73-92.
- Ryan, L. (2007) 'Migrant Women, Social Networks and Motherhood: The Experiences of Irish Nurses in Britain', *Sociology* 41(2): 295–312.
- Samantrai, K. (2004). *Culturally Competent Public Child Welfare Practice*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole- Thomson Learning.

- Sarri, R. ve C. Sarri (1992) 'Organizational and Community Change Through Participatory Action Research', *Administration in Social Work* 16(3-4): 99-122.
- Sarup, M. (2004). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, Ankara: Bilim ve Sanat
- Schiele, J. (1997). "The contour and meaning of Afrocentric social work". *Journal of Black Studies*, 27, 800-819.
- Schiele, J. (1997). "The contour and meaning of Afrocentric social work". *Journal of Black Studies*, 27, 800-819.
- Schoem, D. (2003). Intergroup dialogue for a just and diverse democracy. *Sociological Inquiry*, 73, 212-227.
- Schoem, D., v3 Hurtado, S. (2001). *Intergroup dialogue: Deliberative democracy in school, college, community, and workplace*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Schultz, D. (2004). "Cultural Competence in Psychosocial and Psychiatric Care: A Critical Perspective with Reference to Research and Clinical Experiences in California, US and Germany". *Social Work Visions from Around The Globe: Citizens, Methods and Approaches*. Ed: A. Metteri, T. Kröger, A. Pohjola, P. Raubala. Haworth Press.
- Secret, M., Jordan, A., & Ford, J. (1999). Empowerment evaluation as a social work strategy. *Health & Social Work*, 24(2), 120-128.
- Senge, P. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. New York: Currency.
- Sheafor, B.W. Horejs, C.R. *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. ABD: Pearson Education Inc.
- Simpkin, M. (1983) *Trapped Within Welfare: Surviving Social Work*. Basingstoke: Macmillan.
- Sodowsky, G.R.R.C. Taffe, T. Gutkin ve S.L. Wise (1994). "Development and Applications of The Multicultural Counseling Inventory: A self-report Measure of Multicultural Competencies". *Journal of Counseling Psychology*. 41, 137-148.
- Song, K.H.(2004). *Beyond Multiculturalism in Social Work*. ABD: University Pres of America.
- Speigt, S.L., L.J. Myers, C.I. Cox ve P.S. Highlen (1991). "A Redefinition of Multicultural Counseling". *Journal of Counseling and Development*, 70, 29-36.
- Spradley, J.P. (1979). *The Ethnographic Interview*. Toronto: Harcourt Brace Jovanovich.
- STATBASE. <http://www.statistics.gov.uk/STATBASE/>- Erişim tarihi 16.04.2008
- STATBASE. <http://www.statistics.gov.uk/STATBASE/>- Erişim tarihi 16.04.2008

Statistiska Centralbyran ve Statistical yearbook of Sweden 2006.

Sternberg (der.), *Identity, Culture and Globalization*. Londra: Brill.

Strauss, A. ve J. Corbin. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Sage Publications.

Sue, D.W. (1981). *Counseling The Culturally Different: Theory and Practice*. New York: Wiley.

Sue, D.W. (2001). "Surviving Monoculturalism and Racism: A Personal and Professional Journey. *Handbook of Multicultural Counseling*. Thousand Oaks, CA: Sage Pub.

Sue, D.W. ve Sue, D. (1990). *Counseling the Culturally Different*. New York: John Wiley-Sons.

Şafak, E. (2009). *Aşk*. Doğan Kitap.

Şahin, F. (1999). "Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları". *Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet*. Ed:N. G. Koşar. Ankara: Aydınlar Matbaası.

Şahin, F. (2002). "Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler"..*Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar Sosyal Hizmet Sempozyumu 18-19 Ekim 2002*. Ankara.

Şaylan, Gencay (1996). *Çağdaş Düşünce Akımları: Postmodernizm*, (Ders Notları), TODAİE Yayınları, Ankara.

Tambiah, S.J. (2001). "Vignettes of Present Day Diaspora", Eliezer Ben-Rafael ve Yitzhak

Tannen, D. (1998). *The argument culture*. New York: Random House.

Tatlıdil, E. 1984. "Yurt Dışı İşçi Göçüne İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar". *Seminer Dergisi*, 2-3: 112- 120

Taylor, C. (1996). "Tanınma Politikası", Yurdanur Salman (çev.), *Çokkültürcülük*, Amy

Thompson, M., & Pierson, J. (1995). *Dictionary of social work*. London: Collins Educational.

Thompson, M., & Pierson, J. (1995). *Dictionary of social work*. London: Collins Educational.

Thompson, N. (1997) *Anti-Discriminatory Practice*. Basingstoke: Macmillan.

Throssell, H. (ed.) (1975). *Social Work: Radical Essays*. St. Lucia: University of Queensland Press.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*, Ankara: Selvi Yayınevi.

- Trickett, E.J. (1994). "Human Diversity and Community Psychology: Where Ecology and Empowerment Meet". *American Journal of Community Psychology*. 24 (2). "
- Tsang, A.K.T. ve George, U. (1998). "Towards an Integrating Framework for Cross-Cultural Social Work Practice". *Canadian Social Work Review*. 15(1), 73-93.
- Tufan, B. (1986). F. Almanya'dan Dönen ve Ankara Resmi Liselerinde Öğrenimine Devam Eden Gençlerin Ruhsal Belirtileri ve Bunları Etkileyen Faktörler (Aile Sağlığı Açısından Bir Karşılaştırma). *Doktora Tezi*. Ankara: H.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü Aile Sağlığı Programı.
- Tufan, B. (1987). *Türkiye'ye Dönen İkinci Kuşak Göçmen İşçi Çocuklarının Psiko-Sosyal Durumları*. Ankara: T.C. Başbakanlık DPT Yayınları.
- Tufan, B. (2002). "Kente Göç ve Uyum", Sosyal Hizmet Sempozyumu 98 Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet. Antalya: 5-7 Kasım 1998, H.Ü. S.H.YO Yayını, Ankara.
- Turner, F. J. (1986). "Theory in social work practice", in Turner, F. J. (ed.), *Social Work Treatment*, New York, The Free Press.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- Uehara, E. S, Sohng, S.S.L., Bending, R. L, Seyfried, S. (1996). "Toward a values-based approach to multicultural social work research". *Social Work*; Nov 1996; 41, 6.
- UNHCR. (2006), *2005 Global Refugee Trends, Statistical Overview of Populations of Refugees, Asylum- Seekers, Internally Displaced Persons, Stateless Persons, and Other Persons of Concern to UNHCR*, Geneva: UNHCR.
- United Nations General Assembly & UNHCR (1996). *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, Text of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, Text of the 1967 Protocol*. Geneva: UNHCR.
- Üner, S. 1972. *Nüfusbilim Sözlüğü*. Ankara: H. Ü. Yayınları, D-17.
- Vieux, S. (1994) "In the Shadow of Neo-liberal Racism", *Race and Class* 36(1): 23-33.
- Walzer, M. (1982). "Pluralism in Political Perspective", *The Politics of Ethnicity Dimensions of Ethnicity*, Michael Walzer vd., The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.
- Walzer, M. (1998). *Hoşgörü Üzerine*, Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Weaver, H. N. (1999). "Indigenous people and the social work profession: Defining culturally competent Services". *Social Work*; May 1999; 44, 3.
- Weaver, H.N. (1999). "Indigenous People and The Social Work Profession: Defining Culturally Competent Services". *Health&Medical Complete*. 44,3.
- Weaver, H.N. (1999). "Indigenous People and The Social Work Profession: Defining Culturally Competent Services". *Social Work*, 44, 3, 217-225.

- Wilkinson, D. (1997). "Reappraising the Race, Class, Gender Equation: A Critical Theoretical Perspective". *Smith College Studies in Social Work*, 67, 261-276.
- Williams, C. (1999) "Connecting Anti-racist and Anti-oppressive Theory and Practice: Retrenchment or Reappraisal?", *British Journal of Social Work* 29: 211–30.
- Williams, F. (1996) "Postmodernism, Feminism and the Question of Difference",. *Social Theory, Social Change and Social Work*. London: Routledge.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Yeğenoğlu, M. (2002). "Küreselleşen Dünyada Çokkültürcülük ve Konukseverlik". *Toplum ve Bilim*. 92.
- Yıldırım, A. H. Şimşek. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 2. Baskı Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zastrow, C. (2004). *Introduction to Social Work and Social Welfare*. Eight Edition. USA:Thomson Brooks/Cole.
- Zastrow, C.H. (2003). *The Practice of Sociak Work: Applications of Generalist and Advanced Content*. 7. Basım. Kanada: Thomson, Brooks-Cole.

EKLER

EK 1

QUESTIONS FOR SERVICE USERS (Hizmet Alanlar İçin Sorular)

Gender:	Ethnicity:	Migration date: (For London:) (For Hackney:)	Education and Current job:
Age:	Religion:	Migration type: With whom?	Interview date and time:

Question 1 (Introduction question)

- Can you tell me how long have you been receiving service from Hackney?
(For yourself and for your family)

Question 2 (1. purpose question, first sub-question)

Alt Amaç 1. İngiltere’de Londra’nın Hackney bölgesinde yaşayan göçmen müracaatçıların göç ve çokkültürlü yaşantıları onlar için ne anlama gelmektedir?

- Göçmenlerin göç süreci nasıl gerçekleşmiştir?

- *Migration reasons and process* : Can you tell me when and why did you come to London? (Did you come alone or with your family? with the help of an organization? Who with? Did you have any relatives, friends here in London? For what reason did you come to London?)

- How did you come to this neighborhood of Hackney?

Question 3 (1. purpose, second sub-question)

- Göçmenler için çokkültürlü bir ortamda yaşamak ne anlam ifade etmektedir ve bu anlam; cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik açılardan nasıl ifade edilmektedir?

- *The meaning of multicultural life*: As you know there are many people from different nations/cultures here in Hackney. How do you feel about that? (Are you coming across with different cultures in Hackney? How does it make you feel about living in a multicultural neighbourhood? Do you feel comfortable? What differences do you think there are? What kind of different cultures are there? Do you feel closer to some cultures? Any particular reason? Do you feel as a stranger here? In what kind of places do you feel familiar or stranger? When you First came here, what was the strangest thing for you? Could you get used to this easily? Why? How? So as a whole do you think it is good to live in a multicultural environment? In what ways? Why?

- *The meaning of gender* (Do you think to be a woman or a man makes any difference regarding living in a multicultural society? Do you think that it is different to live in this society as a woman than as a man? Do you think man/woman has different problems? What sort of problems ? Can you compare? Why?)

- *The meaning of age* (Do you think to be at a certain age affect to live in a multicultural society? If you had come to this country when you were older/younger would it be different? More difficult or easier? What about your other family members, your mother/father? Is it the same for them?)
- *The meaning of socio-economic status* (If you had a different occupation and higher/lower education do you think it would be more difficult or easier to live here? If you hadn't a job or if you had a better/worse job, it would be more difficult or easier? Why?)

Question 4 (1. purpose, third sub-question)

- Göçmenler ekonomik ve sosyal yaşantılarını nasıl anlamlandırmaktadırlar?

Economic life:

- Do you work? What kind of work is this?
- Are you satisfied with your work regarding the relationships at the workplace?
- Do you feel satisfied with your income? (why?)
- Where do you live? (living conditions) Are you happy/satisfied with your living conditions?
- Are you in receipt of any benefit or support/aid? (If yes, do you think it is enough for you and your family to live well enough?)
- Can you tell me about your family?
 - How many members
 - Their ages, their education status/jobs
 - Do they work? Where?
 - Relations with them

Social life

- What kind of activities do you do usually? How do is your daily life?
- Neighbours and relationships with them (Do you have neighbors? Are they from other cultures? How do you evaluate your contact with them?...etc)
- Social activities, clubs, voluntary or religious organizations etc. (What do you do daily besides working/going to school? Do you have any interest (arts, sports...)? Where do you usually go after work/school and with whom? Do you have any friends from other cultures? etc...What do you do with him/her? How is your communication with other cultures? What do you know about their cultures; their foods, religion..etc.). Have you adapted anything from different cultures? What?
- Other participations (formal organizations and relations with them) Do you have any NGO membership? Are they the organizations of your people? Do women and men do different kinds of things? Do children's activities differentiate? What do they do?
- What do you think about policies for migrants around multiculturalism? (assimilation or integration?)

Question 5 (1. Purpose, fourth sub-question)

- Göçmenlerin çokkültürlü yaşantıya ilişkin düşünceleri ve geleceğe yönelik önerileri nelerdir?

- Do you think there are any problems among different cultural groups in the neighborhood? (Street gangs, division of neighborhoods, bazaar..etc. (As I have heard there are street gangs. Is that true? Have you ever seen? The problems are mainly among different cultures or also inside the same culture? What are the reasons of such problems among cultural groups?)

- Do you know any positive examples of cooperation among different cultural groups in the neighborhood?
- In your opinion, how does community benefit as a whole from this multicultural social life? (Is it richness? Can it be an advantage to live with different cultures or is it better to live in a homogeny? How people can dialogue and deal with each other? What do you think about this cultural dialogue between different cultures? Is it easy do you think? Can different cultures learn from each other? What can be done to achieve this? How can we create a more peaceful community?)

Question 6 (1. purpose fifth sub-question)

- Göçmenler aldıkları sosyal hizmetleri çokkültürcü açıdan nasıl anlamlandırmaktadırlar?

- The services given in the past and now (What kind of service have you been given? What have they done for you?) short term or long term service?
- How did you learn about this service? From whom or through what? (Did you get a leaflet? Did you learn from media, or a friend of you? Did any organization refer you?...etc)
- Was it easy for you to come here? Did you come alone? Or someone brought you? (The accessibility of services)
- Do you recommend to anyone or talk about the services you've been given?
- Do you feel that your individual needs are being met through Hackney Borough? Are they enough/sufficient for you? In which terms? In what areas? how?Why?
- Do you think there are services available for different cultural groups? As a member of this culture, do you think that you are given the same services as others are given? (Can you give me some examples?)
- Do you feel any discrimination while getting services? Which? (Can you give me an example?)
- Which languages do you speak? Do you have any problems in terms of getting interpretation services?
- Do you feel that you are understood by service providers?
- As a result, in sum, in your opinion what are the strengths and weaknesses of social services for different cultural groups in Hackney?

Question 7 (1.purpose sixth sub-question)

- Göçmenlerin çokkültürcü sosyal hizmet uygulamalarına yönelik önerileri nelerdir?

- Do you think services are sufficient and satisfying of needs for all cultural groups in Hackney? Do you think equal services should be enhanced? How?

QUESTIONS FOR SOCIAL WORKERS (Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Sorular)

Gender:	Ethnicity:	Migration date (if there is): (For London:) (For Hackney:)	Education and Current job:
Age:	Religion:	Migration type: With whom?	Interview date and time:

Question 1 (Introduction question)

- How long have you been working here? Is it your first work place? If not, Can you tell me about your work experience?

Question 2 (2. purpose, first sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanları için çokkültürlü bir toplumda yaşamının ve çalışmanın anlamı nedir?

- Do you live in Hackney? (If yes since when? If not where do you live?)
- What does living in a multicultural society mean to you? How do you feel? Do you feel comfortable or uncomfortable with different cultures? Why? Do you experience any difficulties? What are the benefits of living in a multicultural society?
- What does working in a multicultural society mean to you? What are the facilitative and coercive sides of working with diverse groups? How do you handle with the difficulties?

Question 3 (2. purpose, second sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların farklılıklarını nasıl anlamlandırmaktadırlar?

- What do you know about daily lives of service users from different cultures? What do you think your clients are doing during a day? (Man, woman, children..etc). Did you have this information before working here? Where or how do you get this information?
- In your opinion, what are the most important issues facing different cultural groups in Hackney? (Can you tell me three main issues?)
- Are there groups which need even a more special support? If yes, who and why?
- Do you observe any differences in the context of gender, age and other criteria in these cultural groups?
- What do you think about service users' daily lives regarding multiculturalism? Do you think there are mutual reflect or interaction? How? Can you give an example?
- Can you tell me one of your experiences or observations about your service users that have effected/influenced you a lot?

Question 4 (2. purpose, third sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet uygulamasında farklılığa nasıl bir anlam yüklemektedirler?

- What does diversity mean to you? What do you think about the importance of diversity in social work practice?
 - How does working in Hackney differ from other boroughs you have worked for ? In what ways? How ? Why?

Question 5 (2. purpose, fourth sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanları kültürel yetkinliği nasıl anlamlandırmaktadırlar?

- Hackneyhas a very diverse community. In order to effectively work with them; do you make any individual efforts? (Reading books about different cultures, internet searching, going to weddings, religious or cultural festivals, going to religious places such as mosque, synagogue, literature study, different cultures' near history, novels and other facilities, participating other cultures' festivals, facilities...etc)- knowledge-micro level
 - When you are working with diverse groups where do you get the information? (Regulations, guides and policies)- knowledge- mezzo and macro level
 - Which languages do you speak? Can you understand service users' clearly? Do you benefit from translator, cultural facilitator, cultural advisor or cultural mediator?
 - What key behaviors (including values and skills) do you think are needed when working with diversity? (micro- values and skills)
 - At organizational/administrative and legal level, what supporting facilities are available to help you deliver an equal service to different cultural groups? (mezzo, macro- values and skills)
 - What do you think of sufficiency of these facilities? What are the difficulties in reaching or using these facilities?

Question 6 (2. purpose, fifth sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanları çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasını nasıl gerçekleştirmektedir?

- Theories; empowerment, antidiscrimination, ethnic sensitive, ethnographic, cultural knowledge (When you are working with diverse groups do you do anything to empower these groups? Have you got any preventive facilities to reduce discrimination? To be culturally competent what do you think the social worker should do?)- Awareness-values
 - As you know, when you are working with different cases, first we plan, we put it into practice and evaluate. What are the specific points when doing planning and practice? (planning and practice)
 - How do you evaluate your practice? (Evaluation)
 - As a result of evaluation, how do you adapt your practice? (Adaptation/Development)
 - Who or what supports you in making this adaptation? (Development)
 - Can you give me an example of a case that shows these stages so that I can pick up the attention, difficulties...etc. of practice?
 - Do you sometimes experience ethical dilemmas? How do you solve them?

Question 7 (2. purpose, sixth sub-question)

- Sosyal hizmet uzmanlarının çokkültürcü uygulama için geleceğe yönelik ne tür önerileri vardır?

- Can you tell me about the positive and negative sides or strengths and weaknesses of social services given to the diverse population in Hackney?
- Do you think services should be improved? In which terms? And how?

INFORMED CONSENT
(Bilgilendirilmiş Onam)

Dear participant,

This research has been approved by Hacettepe University/Turkey. The study is about multicultural life and services in Hackney. Your signature on this form indicates that you have understood to your satisfaction the information regarding participation in this research study. In no way does this waive your legal rights nor release the researcher or involved institutions from their legal and professional responsibilities. You are free to refrain answering any questions you prefer to omit, without prejudice or consequence. You should feel free to ask for clarification or new information throughout your participation.

A copy of this consent form has been given to you to keep for your regards and reference.

Participant's Signature

Date

Researcher's Signature

Date

Özge Özgür Sayar

HACKNEY'İN DEMOGRAFİK VE SOSYAL DURUMU

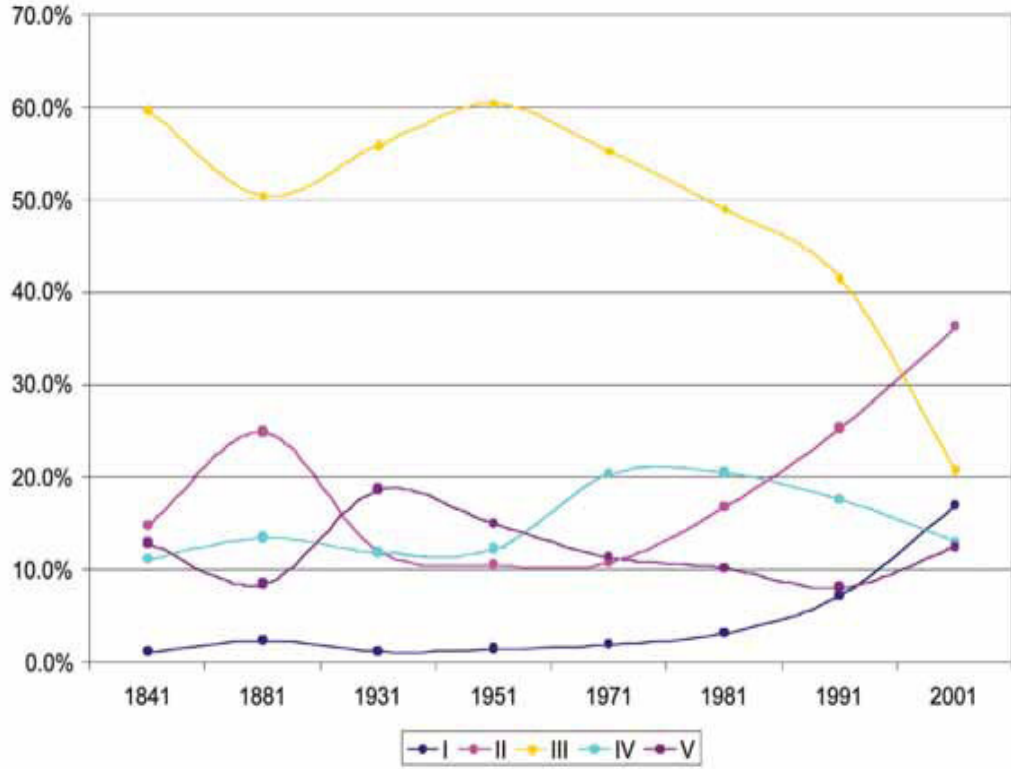
Hackney'de yaşayanların etnik dağılımı

<i>Etnisite</i>	<i>Hackney</i>	<i>Londra</i>	<i>İngiltere</i>
Beyaz	%59.4	%71.2	%91.3
Karışık	%4.2	%3.2	%1.3
Asyalı ya da	%8.6	%12.1	%4.4
Asyalı İngiliz			
Siyah ya da			
Siyah İngiliz	%24.7	%10.9	%2.2
Çinli ya da	%3.2	%2.7	%0.9
diğer etnik			
gruplardan			
2001 Nüfus sayımı (İngiltere)			

Hackney'de yaşayanların dini inançlara göre dağılımı

<i>Din</i>	<i>Hackney</i>	<i>Londra</i>	<i>İngiltere</i>
Hristiyan	%46.6	%58.2	%71.8
Budist	%1.1	%0.8	%0.3
Hindu	%0.8	%4.1	%1.1
Yahudi	%5.3	%2.1	%0.5
Müslüman	%13.8	%8.5	%3
Sih	%0.9	%1.5	%0.7
Diğer Dinler	%0.6	%0.5	%0.3
Hiçbir dini	%19	%15.8	%14.8
inancı yok			
Belirtmeyen	%12	%8.7	%7.7
2001 Nüfus Sayımı (İngiltere)			

Hackney'in Sosyal Yapısı-1841-2001 (Hackney's social structure 1841-2001)

Kaynak: Great Britain Historical GIS Projeject (2004)- Vision of Britain'den alınmıştır.

Sosyal derecelendirme tanımlaması (Office of National Statistics) I Mesleki işler (Professional occupations)

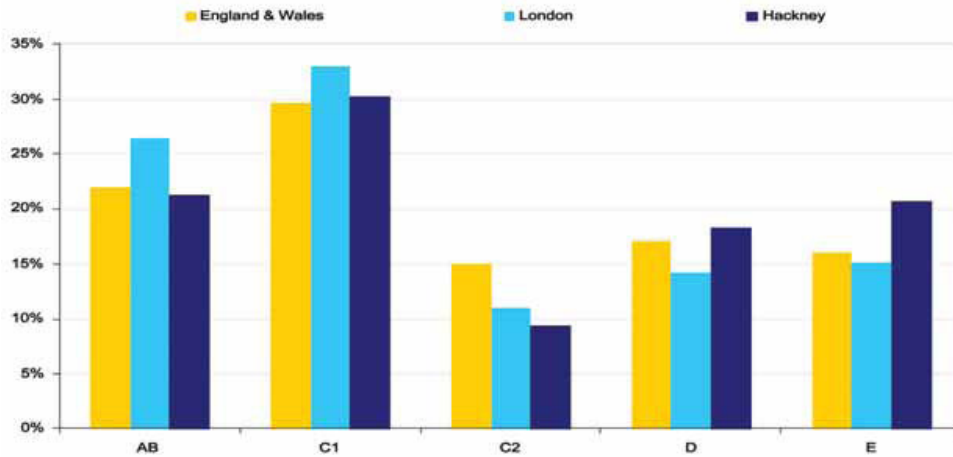
II Yönetmel ve teknik işler (Managerial and technical occupations)

III Nitelikli işler (Skilled occupations - non-manual and manual)

IV Yarı-nitelikli işler (Partly skilled occupations)

V Nitelsiz işler (Unskilled occupations)

Hackney'de yaşayanların sosyal-ekonomik konumları

Sosyal Derecelerin Tanımı- Pazar Araştırmaları Topluluğu (Definition of social grades-Market Research Society)

AB Yüksek ya da orta düzeyde yönetsel/idari/mesleki (Higher and intermediate managerial/administrative/Professional)

C1 Denetleyici büro asları yönetsel/idari/mesleki (Supervisory clerical junior managerial/administrative/Professional)

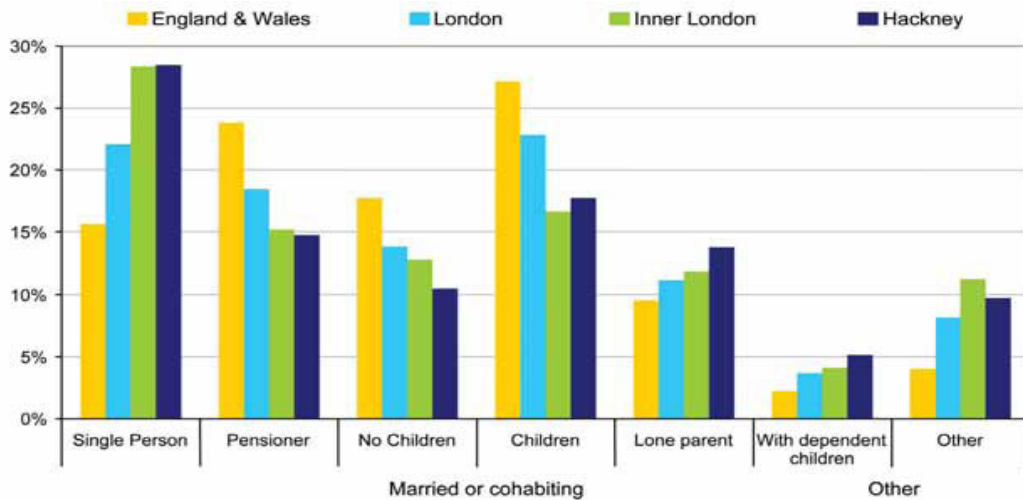
C2 Nitelikli beden işçileri (Skilled manual workers)

D Yarı-nitelikli ve nitiksiz beden işçileri (Semi-skilled and unskilled manual workers)

E Alt düzey işçiler, işsizler ya da devlet yardımı alanlar. (Lowest grade workers, unemployed or on state benefits)

Hackney, AB ve C1 gruplarında ulusal ortalamaya yakınken C2 grubunda daha az kişiye sahiptir. D ve E gruplarında ise daha yüksek kişi sayısını barındırmaktadır.

Hackney'de yaşayanların aile tipi

EK 5

ÖZET TABLO (HİZMET ALANLAR)

Takma İsim	Cinsiyet	Etnik köken/İnanç	Yaş	Göç nedeni	Göç şekli	Aldığı yardım	Eğitim durumu-Mesleği/işi
Gita	K	Hintli/Yahudi	36	Çalışmak	(1967) Ailece, ekonomik	Hastalık yardımı ve bakım hizmeti	Yok (hiç çalışmamış)
Mehmet	E	Türk/Müslüman	40	Ekonomik nedenler	(1993) İltica, ailesiyle	Sosyal yardımlar ve danışmanlık hizmeti	Yok (Türkiye'de çiftçilik)
Gülşen	K	Kıbrıslı Türk/Müslüman	82	Çalışmak	(1955) Ailece, ekonomik	Gündüz bakım merkezi ve evde bakım hizmeti	Tekstil fabrikasından işçi emeklisi
Baran	E	Türkiyeli Kürt/Ateist	35	Çalışmak	(1997) İltica, yalnız başına	Velayet davasında danışmanlık	Garsonluk yapıyor (Türkiye'de geçici işlerde işçi olarak çalışmış)
Asafa	E	Jameikalı/Hristiyan	38	Eğitim	(1974) Eğitim için yalnız başına	Beyin felçli kardeşine bakmakta, gündüzlü merkezden hizmet almakta ve sosyal yardımlardan yararlanmakta	Yok
Martin	E	Karayipli/Hristiyan	83	Eğitim	(1968) Eğitim için yalnız başına	Gündüz bakım merkezi ve evde bakım hizmeti	Kimya mühendisi olarak çalışmış, emekli olmuştur
Sevcan	K	Kıbrıslı Türk/Müslüman	28	Sağlık/Ekonomik	(1991) Ailece, sağlık problemi için	Beyin felçli kardeşine bakmakta, gündüzlü merkezden hizmet almakta ve sosyal yardımlardan yararlanmakta	İnşaat şirketinde büroda çalışmıştır. Kardeşine baktığı için çalışmamaktadır.
Isaac	E	Nijeryalı/Hristiyan	77	Çalışmak için	(1969) Yalnız başına çalışmak için	Gündüz bakım merkezi ve evde bakım hizmeti	Muhasebeci olarak çalışmış ve emekli olmuştur.
Ahmet	E	Türk/Ateist	55	Eğitim	(1977) İltica, yalnız başına	Engelli eşi için bakım ve diğer hizmetleri almaktadır.	Daha önce garsonluk gibi geçici işlerde çalışmış daha sonra göçmenlere yardım eden bir dernek kurarak yöneticiliğini yapmıştır. Halen bu işi yapmaktadır.
Cansu	K	Türk/Müslüman	38	Ekonomik nedenlerle	(1997) Eşiyle birlikte/İltica	Sosyal yardımlar ve kızı ve kendisi için boşanma sonrası aileterapisi almaktadır	İlkokul mezunu-tekstil atölyesinde terzi olarak çalışmaktadır.
Ramazan	E	Türk/Müslüman	52	(1992) Ekonomik nedenlerle	İltica/Yalnız başına	Engelli çocuğu için bakım hizmeti ve diğer destekleri almaktadır	İlkokul mezunu-ilk geldiği dönemde tekstil atölyelerinde çalışmış daha sonra çocuğunun bakımını üstlendiğinden çalışmamıştır.

ÖZET TABLO (HİZMET ALANLAR)
(Devamı)

Nuray	K	Türk/Müslüman	38	(1997) Ekonomik nedenlerle	İltica/Yalnız başına	Boşanma sonrası ev yardımı ve terapi hizmeti	İlkokul mezunu- Tekstil fabrikasında işçi olarak (3 yıl) ve bir kuaförde (6 ay) çalışmıştır. Şu anda çalışmamaktadır.
Sevil	K	Kıbrıslı Türk/Müslüman	65	(1964) Çalışmak için	Eşyle birlikte	Sosyal yardım ve evde bakım hizmeti	Okur-yazar. Tekstil fabrikasından işçi emeklisidir.
Eleni	K	İtalyan-Yunanlı/Ateist	29	(2000) Eğitim için	Yalnız başına	Sosyal yardım ve annesinin bakımı	Üniversite öğrencisi- henüz çalışmıyor, burs alıyor
Mohammed	E	Bangladeşli/Müslüman	23	(1990) Çalışmak için	Ailece/İltica	İşsizlik yardımı ve psikolojik destek	Üniversite (işletme) mezunu- hiç çalışmamış, işsiz.
Özlem	K	Türk/Müslüman	35	(1994) Ekonomik nedenlerle	Eşyle birlikte/ İltica	Psikolojik yardım ve destek	Lise mezunu- tekstil fabrikalarında çalışmış, şu anda ev hanımı
Bahar	K	Kıbrıslı Türk/Müslüman	74	(1971) Çocuklarıyla birlikte, ekonomik ve ailevi nedenlerle	Aile birleşmesi	Gündüz bakım merkezi ve evde bakım hizmeti	İlkokul mezunu- ev yardımcısı olarak çalışıp emekli olmuştur.
Gökhan	E	Türk/Müslüman	40	(1993) Ekonomik nedenlerle	Yalnız başına/İltica	Psikiyatrik tedavi hizmeti	Ortaokul mezunu- Çalışmıyor, göçten önce çiftçilik yapmış.
Wangari	K	Afrikalı/Hristiyan	70	(1965) Eğitim	Yalnız başına	Gündüz bakım merkezi ve evde bakım hizmeti	Kolej mezunu- hastanede temizlik işçisi olarak çalışmış ve emekli olmuştur
Yaprak	K	Türk/Müslüman	21	(1993) Ekonomik nedenlerle	Ailece/İltica	Aile içi şiddet nedeniyle psikososyal destek	Üniversite öğrencisi
Frida	K	Vietnamlı/Hristiyan	65	(1965) Politik nedenlerle	Yalnız başına/İltica	Gündüz bakım merkezi- evde bakım hizmeti	Kolej mezunu- Hemşire emeklisidir.
Serhat	E	Türk/Müslüman	29	(1998) Politik nedenlerle	Yalnız başına/İltica	Özürlü yardımı ve diğer hizmetler	Yüksekokul mezunu- muhasebeci olarak çalışıyor.
Julia	K	Karayipli/Hristiyan	82	(1961) çalışmak için	Kızıyla birlikte	Gündüz bakım ve evde bakım hizmeti	İlkokul mezunu- Tekstil fabrikasından işçi emeklisi
Amina	K	Nijeryalı/Hristiyan	72	(1974) Çalışmak için	Eşyle birlikte	Gündüz bakım ve evde bakım hizmeti	Yüksekokul mezunu- hemşirelikten emekli olmuştur
Sherone	K	Jamaikalı/h-Hristiyan	79	(1949) Eğitim	Yalnız başına	Gündüz bakım ve evde bakım hizmeti	Yüksekokul mezunu- hemşirelikten emekli olmuştur

EK 6

ÖZET TABLO (SOSYAL HİZMET UZMANLARI)

Takma İsim	Cinsiyet	Etnik köken/inanç	Yaş	Göç nedeni ve şekli	Çalıştığı bölüm
Eudy	K	Afrikanlı/Hristiyan	47	(1983) Yalnız başına/çalışmak için	Yetişkin hizmetleri
Nina	K	Yahudi	50	(1979) Yalnız başına/çalışmak için	Yetişkin hizmetleri
Nadine	K	Afrikanlı/Hristiyan	36	(1993) Yalnız başına/ çalışmak için	Yetişkin hizmetleri
Simelane	E	Afrikanlı/Hristiyan	65	(1976) Ailesiyle birlikte ekonomik nedenlerle	Yetişkin hizmetleri
Samuel	E	İrlandalı/Hristiyan	45	(1986) Kız arkadaşıyla birlikte/ çalışmak için	Yetişkin hizmetleri
Salamon	E	Afrikanlı/ Hristiyan	55	(1989) yalnız başına/ iş gezisi için	Yetişkin hizmetleri
Ferhat	E	Türk/Ateist	28	(2006) kız arkadaşıyla/ çalışmak için	Çocuk ve aile hizmetleri
Helin	K	Kıbrıslı Türk/Müslüman	39	Londra doğumlu (ailesi göçmen)	Özürlü Hizmetleri
Sonya	K	Kanadalı/Ateist	28	(2003) Çalışmak için/yalnız başına	Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet
Tania	K	Avustralyalı/Ateist	29	(2003) Yalnız başına/çalışmak için	Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet
Fani	E	Afrikanlı/Hristiyan	35	(2003) Aile birleşimi	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Ayşe	K	Türk/Müslüman	30	(2003) Yalnız başına/ çalışmak için	Özürlü Hizmetleri
Diana	K	Afrikanlı/Hristiyan	28	Londra doğumlu. Ailesi göçmen	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Anna	K	Yarı Yunanlı/Ateist	45	Londra doğumlu. Ailesi göçmen	Yetişkin Hizmetleri
Rocio	K	İspanyol/Ateist	30	(2003) Yalnız başına/çalışmak için	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Rihanna	K	Afrikanlı/Hristiyan	32	(2005) Yalnız başına/çalışmak için	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Hugh	E	Avustralyalı/Ateist	27	(2004) Yalnız başına/çalışmak için	Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet
Aras	E	Kürt/Müslüman	29	(2007) Yalnız başına/çalışmak için	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Eric	E	Avustralyalı/Hristiyan	32	(2005) İş ve gezi amaçlı	Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet
Madida	E	Karaipli/Hristiyan	34	(2000) Yüksek Lisans yapmak için	Çocuk ve Aile Hizmetleri
Can	E	Kürt/Müslüman	26	(2007) Yalnız başına/çalışmak için	Çocuk ve Aile Hizmetleri

EK 7

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özge ÖZGÜR
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara-21.07.1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce-Almaca
Bilimsel Faaliyetleri :

Yazarlar	Makale Başlığı	Dergi	Cilt / Sayfa / Sayı	Tarih
Tufan, B., Özgür Sayar Ö. ve Koçyıldırım, G.	Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet	Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyum Kitabı	(Basımda)	22-23 Ekim Antalya, 2009
Tufan, B. ve Özgür Sayar Ö.	Göç, Farklılık ve Sosyal Dışlanma	Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyum Kitabı	(Basımda)	12- 14 Kasım Ankara, 2009
Duyan, V. Özgür Sayar, Ö. ve Özbulut, M.	Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak	(Kitap)	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını No: 11	Ankara, 2008
Özgür Sayar, Ö. Küçükkaraca, N ve Özbulut, M.	Özürlülerle Toplumsal Bütünleşmeye Bir Adım: Malatya ÖZVERİ Projesi	(Kitap)	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını No: 10	Malatya, 2008
Özbulut, M ve Özgür Sayar, Ö.	Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı	Aile ve Toplum Dergisi	Cilt: 5, Sayı: 17 s. 59-76	2009
Kocadaş, B., Özgür Sayar, Ö ve Özbulut M.	Gençlik ve Şiddet	(Kitap)	Atatürk Kültür Merkezi Yayını	(Basımda)
Özgür Sayar, Ö. ve Özbulut, M.	Malatya Sokaklarında Bir Grup: Uçucu Madde Bağımlısı Çocuklar	5. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu, Sözlü Bildiri Sunumu- Sempozyum kitabı	2007-s.351	Gaziantep , 2007

Kocadaş, B., Özbulut, M. Özgür Sayar, Ö.	Malatya İlinde Sokakta Çalışan/Çalıştırılan Çocuklar Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma	5. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu. Sözlü Bildiri Sunumu- Sempozyum kitabı	2007-s.257	Gaziantep , 2007
Özgür Sayar, Ö.	Kentli ve Sağlıklı Olmaya Sanatsal Bir Bakış: Sanat Terapisi	Uluslar arası Katılımlı Kent ve Sağlık Sempozyumu. Sözlü Bildiri. Sempozyum Kitabı	2006- s. 400	Bursa, 2006
Özgür Sayar, Ö.	Yetiştirme Yurtlarında Şiddet: Ankara'da İki Yetiştirme Yurdu Örneği	Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi (Hakemli)	Cilt: 17, Sayı: 1 s. 113-132	Ankara, 2006
Özgür Sayar, Ö.	Gruplarla Sanat Terapisi	31. Uluslararası Grup Psikoterapileri Kongresi Kongre Bilimsel Kitabı	Türkiye Grup Psikoterapileri Derneği Yayını No:11 s.49	31 Mayıs- 03 Haziran 2006 Bergama
Özgür Sayar, Ö.	Sanat ve İnsana Yardım	Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi (Hakemli)	Cilt:16, Sayı: 2 s.121-136	Ankara, 2005

İş Deneyimi

Stajlar	: Atatürk Çocuk Yuvası Kız Yetiştirme Yurdu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Interkulturelle Betreuung (Almanya-Hannover)
Projeler	: LEDASOC (Learnig Different Approaches for Social Work)- AB Leonardo Da Vinci Programı Projesi ÖZVERİ (Malatya Özürlü Veri Tabanı ve Özürlüleri Bilgilendirme Projesi)- AB CFCU Projesi NEXKOS (New Experinces and Knowledge)- AB Leonardo Da Vinci Programı Projesi
Çalıştığı Kurumlar	: Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü

İletişim

E-Posta Adresi : ozgeozgur80@gmail.com

Tarih: 10.09.09